

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**KAŽDODENNÍ ŽIVOT VE VSETÍNĚ V DOBĚ OKUPACE
1939 - 1945
(VE SVĚTLE ARCHIVNÍCH DOKUMENTŮ)**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Bc. Jana Korytářová

Studijní obor: archivnictví - navazující studium

Ročník: II.

2010

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Vsetín 11. dubna 2010.

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za nesmírnou trpělivost při vedení mé práce a za cenné rady, podněty a připomínky, bez kterých bych těžko nacházela správnou formu zápisů, které dovedly mou práci do finální podoby. Dále bych velmi ráda poděkovala PhDr. Tomáši Baletkovi, Ph.D., Mgr. Zdeňku Pomklovi, paní Evě Adámkové, všem zaměstnancům a tímto již mým kolegům ve Státním okresním archivu ve Vsetíně, že mi vyšli maximálně vstříc při mých neskromných badatelských požadavcích a byli mi oporou stejně tak, jako má rodina a přítel, kterým patří velký dík.

Anotace

Jana Korytářová

Každodenní život ve Vsetíně v době okupace 1939 - 1945

(ve světle archivních dokumentů).

Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, Ústav archivnictví a PVH, Vsetín, 2010.

Úkolem diplomové práce je alespoň částečně přiblížit každodenní život obyvatel města Vsetína ve vymezeném časovém období let 1939 - 1945. Jedním z primárních cílů bylo co nejvíce zachytit zejména hospodářský, společenský a kulturní život daného regionálního města a to na základě studia archivních pramenů, v menší míře pak literatury. Převážná část informací vychází z pramenů úřední povahy, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Vsetín. Při zpracování bylo rovněž použito dokumentů uložených v Moravském zemském archivu v Brně a Zemském archivu v Opavě, v těchto případech se jednalo o fondy vzniklé z činnosti německé okupační správy.

V předložené práci jsem dále kromě literatury využila i dostupný regionální tisk, který je však využit spíše okrajově, protože se ho dochovalo velmi málo.

Annotation

Jana Korytářová

Everyday life in Vsetín during the occupation in 1939 - 1945

(in the light of archival documents).

The diploma thesis, University of South Bohemia, Faculty of philosophy, Institute of Archival Science and Auxiliary Historical Sciences, Vsetín 2010.

The aim of my diplom work is to, at least partially, take a close look at everyday life in the mentioned city of Vsetín in the period of years 1939 - 1945. One of the primary tasks was to chronicle mainly commercial, communal and cultural life of this regional city using mainly archival sources, less commonly literature. The most of the information comes from official sources, which are stored in the State district record office in Vsetín. During the work, there were also used documents stored in Moravian provincial record office in Brno and in Provincial record office in Opava. In these cases, it dealt funds, that arose because of acts of German occupation authorities. In the submitted work, I have used not only literature, but also regional press. But it was used very marginally, because very little amount of it has preserved.

Obsah

1. ÚVOD

1. 1. Vymezení tématu	7
1. 2. Hodnocení pramenů a literatury	9

2. HISTORIE MĚSTA VSETÍNA

2. 1. Základní údaje	14
2. 2. Historický vývoj	15
2. 3. Stručný přehled kulturního a hospodářského vývoje	17
2. 4. Ochrana obyvatel v době ohrožení ČSR	22
2. 5. Od Mnichova k 15. březnu 1939	25

3. OKUPAČNÍ SPRÁVA

3. 1. Vývoj v době okupace obecně	29
3. 2. Vývoj ve Vsetíně	35
3. 2. 1. Samospráva	36
3. 2. 2. Národní souručenství	38

4. POMĚRY SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÁ

4. 1. Obyvatelstvo	40
4. 1. 1. Židé a jiné skupiny obyvatel vyloučené ze společnosti	42
4. 2. Zásobování obyvatelstva	47
4. 3. Bytové podmínky ve městě Vsetíně	61
4. 3. 1. Bytová situace zaměstnanců Zbrojovky	66
4. 4. Ochrana obyvatel	69
4. 4. 1. Výstavba krytů	70
4. 5. Přejmenování ulic	71
4. 6. Autobusová doprava	74
4. 7. Nezaměstnanost	77
4. 7. 1. Pracovní nasazení	78
4. 7. 2. Kárné pracovní tábory	87

5. PRŮMYSL, VÁLEČNÉ HOSPODÁŘSTVÍ	
5. 1. Průmyslové podniky	91
5. 2. Rozhodčí komise	93
6. ŠKOLSTVÍ	
6. 1. Důležité změny	96
6. 2. Školy	100
6. 2. 1. Školství ve statistikách	104
6. 3. Vyučování a germanizace	107
6. 4. Působení na žactvo	113
6. 5. Život studentstva	116
6. 6. Protiletecké úkryty pro žactvo	121
6. 7. Učitelé	123
6. 7. 1. Pracovní nasazení učitelů	125
6. 8. Kuratorium	126
7. NAHLÉDNUTÍ DO KULTURY MĚSTA	130
8. ZÁVĚR	143
SEZNAM UŽITÝCH ZKRATEK	145
SEZNAM TABULEK	146
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	148
SEZNAM PŘÍLOH	156
PŘÍLOHY	157

1. ÚVOD

1. 1. Vymezení tématu

Je zřejmé, že o druhé světové válce vznikla nesčetná řada publikací. Většinou se však autoři zabývají válkou jako takovou. Nabízejí seznámení s užívanými zbraněmi, informace o postupujících armádách či nacistické ideologii. Rekonstruovali letecké a námořní bitvy, přibližovali osobnosti, řády a medaile nebo válečné zločiny. Teprve v posledních letech začal narůstat zájem o dějiny každodennosti tohoto období. Je snaha přiblížit člověka v kulturním a společenském kontextu a celkově rekonstruovat prostředí a čas, ve kterém daná osoba žila. K výběru tohoto tématu práce mě vedla zejména skutečnost, že o každodenním životě obyvatel města Vsetína v době okupace neexistuje žádná samostatná publikace a samozřejmě také osobní zájem o dějiny rodného města. Také doufám, že údaje, které jsem shromáždila, bude moci díky internetu využít i širší veřejnost, zejména pak mladší generace.

Záměrem předkládané diplomové práce bylo zjistit, na kolik je možné pomocí dochovaných archivních dokumentů popsat běžný život obyvatel protektorátu. Pokusila jsem se pomocí konkrétních případů nastínit typické problémy, se kterými se obyvatelé Vsetína setkávali při běžném životě. Zcela záměrně však neuvádím údaje o odbojové činnosti. Tyto informace jsou uvedeny v nesčetných knihách a odborných studiích. Navíc se domnívám (což samozřejmě může vyvolat výrazný nesouhlas zejména u místních obyvatel), že většina z občanů města Vsetína se do odbojové činnosti nezapojila nebo zapojila až v době krátce před osvobozením. Například poslech zahraničního rozhlasu, který byl ve městě rozšířen, se za odbojovou činnost považovat nedá. Základní otázka, která provází celou mou práci a která mě zajímá osobně i jako archivářku je: zda je skutečně možné pomocí archivních pramenů zdokumentovat běžný život se všemi jeho stránkami.

Práce z pochopitelných důvodů začíná uvedením přehledu základních údajů vztahujících se k městu. Kapitola „Historie města Vsetína“ stručně mapuje historický a kulturní vývoj do roku 1939. Mimo základní údaje poskytuje i informace o tom, jak zhoršující se mezinárodní politická situace zasahovala do života občanů. Z tohoto důvodu je zde i část věnovaná ochraně obyvatel v době ohrožení státu, tedy formování a fungování civilní obrany.

Značnou pozornost bylo nutné věnovat dějinám správy v období druhé světové války. I když se má práce zabývá děním na území Protektorátu Čechy a Morava,

zařadila jsem do třetí kapitoly „Okupační správa“ pro srovnání také údaje o organizaci státní správy v okupovaném území, která musela být přeorganizována podle německého vzoru.

Stěžejní část této práce tvoří kapitola věnovaná sociálním a hospodářským poměrům ve městě. Seznamuje nejen s příchodem uprchlíků do města, ale řeší také nové situace spojené se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Důležitá fakta týkající se lístkového systému, probíhajících kontrol a černého trhu podává podkapitola „Zásobování obyvatelstva“, do které jsou zařazeny také některé konkrétní případy. V dalších podkapitolách je pak věnována pozornost ochraně obyvatelstva a výstavbě krytů, kterých byl ve Vsetíně značný nedostatek, avšak na štěstí přes problémy spojené s jejich výstavbou nebylo město postiženo leteckými útoky. Samostatná podkapitola věnovaná protileteckým opatřením na školách je součástí šesté kapitoly věnované školství.

V období druhé světové války nabývalo město značné důležitosti v souvislosti se zde působícím závodem Zbrojovky, zaměřeným na zbrojní výrobu. Po jeho vybudování se sice pro místní obyvatele zlepšily pracovní podmínky, zároveň však svou činností zapříčinil bytový kolaps, způsobený nově přicházejícími zaměstnanci. Za významnou považuji podkapitolu „Pracovní nasazení“. Potřeby války vyžadovaly stále větší přísun pracovních sil, což již samozřejmě nemohlo být řešeno jen na principu dobrovolnosti. Podkapitola líčí strukturu úřadů, které se touto činností zabývaly, zvláštní důraz je kladen na příkazování dělníků na práce na území Německa. Stejná pozornost je však věnována i podniku Zbrojovka Vsetín.

Kapitola pátá je pouhým exkurzem do válečného hospodářství a průmyslu ve městě, který nelze opomenout, ale který jako takový nemá rozhodující vliv na sledované téma.

Další poněkud rozsáhlejší část práce tvoří kapitola „Školství“. Zde jsou uváděny přehledy a statistické výkazy týkající se samotné činnosti škol na území Vsetína. Jsou zde popsány důležité změny v legislativě, redukce žáctva, změny ve vyučování a v neposlední řadě germanizační snahy okupační správy. Část práce je věnována běžnému životu studentstva i jejich učitelů.

V sedmé kapitole podávám přehled kulturního dění. Pokusila jsem se uvést základní údaje týkající se jak zásahů okupační správy do oblasti kultury, tak i kulturní činnosti. V krátkosti jsou zde zmíněna i místa setkávání se občanů.

Vzhledem k tomu, že některé kapitoly mají velmi široký záběr, a i jednotlivé podkapitoly jsou dosti obsáhlé, využila jsem pro snazší orientaci podnadpisy.

Je na místě přiznat, že jsem se během svého bádání musela potýkat také s úskalími. Prvním a zásadním problémem bylo stanovení okruhu dokumentů, které by vzhledem k tématu práce bylo nutné prostudovat. Zejména na počátku výzkumu jsem často procházela fondy, které pro mou práci nebyly nijak potřebné. Této skutečnosti však nelituji, protože mi umožnila širší náhled na souvislosti. Díky svému zaměstnání jsem měla možnost bádání v dosud nezpracovaných fondech, běžně nepřístupných, ve kterých jsem mnohdy našla neočekávané informace. Při svém studiu jsem samozřejmě narazila na určité limity způsobené dochovaností archivního materiálu.

Předkládaná práce je tedy prvním pokusem informovat veřejnost o každodenním životě obyvatel města Vsetína v širším kontextu a umožnit další bádání v této oblasti.

1. 2. Hodnocení pramenů a literatury

Při zkoumání archivních pramenů bylo důležité projít několik okruhů, které se vztahovaly k předmětu mého zájmu. Z hlediska fondů, týkajících se oblasti státní správy, mi velkou měrou posloužil zejména fond Okresní úřad Vsetín, který byl důležitý pro celkové informace na rovní okresu. Nejdůležitější informace a přehledy přináší prezidiální agenda. Běžný aktový materiál je rozdělen do několika manipulačních období, v mém případě jsem pracovala s dokumenty manipulačního období 1936-1945. Dokumenty jsou členěny podle jednotného manipulačního systému pro úřady politické správy do jedenácti hlavních skupin. Spisovou manipulaci okresního hejtmana RAV se nepodařilo při zpracování fondu rekonstruovat vzhledem k tomu, že se nedochovaly pomocné knihy a ze spisové agendy je dochován nepatrný zbytek. Agenda Okresního úřadu Vsetín byla v období druhé světové války rozšířena zejména o agendu přidělového hospodářství a byla na něj přenesena také agenda týkající se okresní samosprávy. Pro hospodářskou a sociální oblast jsou dochované dokumenty klíčové, byla jsem příjemně překvapena, kolik informací se z nich dá získat. Zejména v podkapitole „Život na potravinové lístky“ můžeme díky dochované korespondenci snáze porozumět běžným stížnostem obyvatel města. V tomto fondu jsou také uloženy různé dobové letáky, plány, plakáty a další tisky, které jsou výborným komparativním materiálem dokreslující dané období mé práce.

Dokumenty týkající se kulturního dění ve Vsetíně se dochovaly neúplně. Kapitola věnovaná kultuře tak vychází také z přehledů spisů k podacímu deníku za roky

1939 - 1944.¹ Záznamy o došlé korespondenci jsou tématicky členěny do skupin, každá skupina pod samostatným číslem, například v přehledech z roku 1941 se „povolování zábav, divadel, koncertů“ nachází pod číslem 31. Od roku 1942 počet tématických skupin klesá, a od roku 1943 jsou přehledy vedeny již v německém jazyce. Přehledy pro rok 1945 se nedochovaly.

Nejvíce dokumentů týkajících se každodenního života obyvatel města Vsetína se pochopitelně nachází v archivním fondu Archiv města Vsetína, který obsahuje řadu údajů o obyvatelích, bytových podmínkách ve městě, hospodářských záležitostech. Jsou zde uloženy úřední vyhlášky, místní statistiky, údaje o civilní protiletectvé ochraně.

Velmi cenným pramenem je část kroniky města Vsetína z let 1931 - 1945, sepsaná významným vsetínským rodákem, učitelem a také městským a okresním archivářem Richardem Pavlíkem,² Obsahuje velké množství informací týkajících se osobností města, dějin správy, sociálních, hospodářských a kulturních poměrů. I když je nutné ke každé kronice přistupovat s jistou dávkou nedůvěry - záznamy za období 1939 - 1945 jsou kronikáři sepsovány až po osvobození a nepochybně jsou ovlivněny ať už v menší či větší míře osobností autora - alespoň část záznamu vychází z archivních pramenů.

Pro podkapitolu týkající se samosprávy města a nejen pro ni, byly významným pramenem zápisy ze schůzí městské rady, vedené do roku 1942.³ Tyto týdenní zápisy, obsahující projednávané záležitosti, přesto, že jsou vedeny v podobě stručného zápisu, dokázaly i tak podat důležité informace pro mou práci.

Kapitola věnovaná školství byla pro mne z hlediska bádání velmi příjemnou záležitostí. Pro její obsah jsem čerpala převážně z agendy nezpracovaného fondu Místní školní rada ve Vsetíně, z fondu *Okresní školní výbor Vsetín*, který zase obsahuje zajímavou agendu organizace škol a dalších školních záležitostí. Cenným pramenem se také stala dochovaná korespondence vsetínského gymnázia,⁴ jehož fond tvoří základní pramen pro poznání dějin školy, všeobecných poměrů ve školství v okrese Vsetín, ale který také zasahuje do sociální, politické a osvětové činnosti a okrajově podává informace o hudební škole či chlapecké měšťanské škole ve Vsetíně. Zajímavou agendu tvoří také fond *Střední průmyslové školy strojnické Vsetín*, ve kterém jsou

---

¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 121 - 127, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu 1939 - 1944.

² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945.

³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, Zápisy z městské rady z let 1937 - 1941.

⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, běžná korespondence 1939 - 1944.

obsaženy například výroční zprávy školy, běžná korespondence nebo zápisy různých nařízení. Svou vypovídací hodnotu mají také *třídní katalogy Vyšší průmyslové školy ve Vsetíně a Gymnázia Vsetín*. Bohužel se tyto prameny dochovaly jen pro tyto dvě výše jmenované školy, a tak bylo od plánů vytvoření kompletních statistik upuštěno. Jednotlivé podkapitoly pak provázejí důležité vyhlášky a nařízení vydané Ministerstvem školství a národní osvěty.⁵

Nepatrná část údajů pochází také z fondu *Oberlandrát Vsetín*, uloženém v Zemském archivu v Opavě. Vzhledem k tomu, že úřad fungoval pouze krátkou dobu, většinu dochovaných dokumentů tvoří běžná nařízení a oběžníky. Stejně tak minimálně je pro mou diplomovou práci využitý fond *Zemské četnické velitelství Brno*, nacházející se v Moravském zemském archivu v Brně.

Základním pramenem pro dějiny města Vsetína je nedávno vydaná publikace Ladislava Baletky *Vsetín, město a čas. Obrazy města v sedmi staletích*.⁶ Autor, bývalý dlouholetý ředitel Státního okresního archivu Vsetín, na rozdíl od minulých publikací vychází zejména z dochovaných archivních dokumentů a k předchozím pracím přistupuje kriticky.

Informace o dění nejen ve Vsetíně, ale i celém okrese Vsetín obsahuje *Vlastivěda moravská*⁷. Vzhledem k zaměření a rozsahu publikace jsou však informace o období 1939 - 1945 kusé.

Údaje o rozvoji průmyslu a průmyslových závodech ve Vsetíně přináší publikace Ladislava Baletky *Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku*,⁸ která podává základní informace o vzniku a fungování jednotlivých průmyslových odvětví v okrese Vsetín.

Podnik Zbrojovka Vsetín už od svého vzniku až do 90tých let minulého století výrazně ovlivňoval dění ve Vsetíně. Kniha Petra Piskovského a Milana Orsága - *Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987*,⁹ nepřináší jen údaje o vzniku a rozvoji závodu. Podrobně se věnují také organizaci a správě, technickému růstu a výrobnímu programu během druhé světové války. Neopomínají však ani sociální poměry dělnictva. Autoři

---

⁵ Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1939 - 1944.

⁶ Baletka, Ladislav: Vsetín, město a čas. Obrazy města v sedmi staletích. Vsetín, 2008.

⁷ Kolektiv autorů: Vlastivěda moravská. Okres Vsetín, Rožnovsko - Valašskomeziříčsko - Vsetínsko. Brno, 2002.

⁸ Baletka, Ladislav: Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku. Žehušice, 2007.

⁹ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986.

jako zaměstnanci podniku vycházeli mnohdy z dokumentů, které jsou ještě v současné době nepřístupné z toho důvodu, že archivní fond dosud nebyl zpracován.

Pochopit strukturu a fungování protektorátní správy mi pomohla publikace *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*,¹⁰ která podává ucelené informace o správním vývoji a doplňuje původní obsah díla *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*.¹¹ Ke stejnému účelu jsem také použila práci *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 -1960*¹²

Stejně důležitou pro mne byla velmi rozsáhlá a čtivou formou vytvořená práce „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*,¹³ která mi také domohla nalézt vzor pro vypracování kapitoly věnované školství. Teoretický a faktografický základ mi poskytla také kniha o česko-německých vztazích na našem území „*Rozumět dějinám*“.¹⁴ Další pro mne zajímavou publikací je kniha „*Museli pracovat v Říši*“,“¹⁵ která jednoduchou formou seznamuje čtenáře s důležitými fakty týkajícími se nuceně nasazených a s velkou nápaditostí obsah doplňuje o četné fotografie a zápisy z dochovaných deníků nasazených.

Dalším použitým pramenem pro mou práci jsou periodika. V období druhé světové války však ve Vsetíně žádné místní noviny nevycházely, okrajově jsem proto vycházela z regionálních *Novin z pod Radhoště*,¹⁶ (které byly vydávány od roku 1899 a od roku 1939 také obsahovaly List Národního souručenství) a pro Moravu určených *Lidových novin*¹⁷ či *Českomoravského rolníku*¹⁸.

Samozřejmým, i když nepříliš čtivým pramenem se staly Sbírky zákonů a nařízení.

---

¹⁰ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha, 2007.

¹¹ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989.

¹² *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 -1960*, sv. 1., Ostrava, 1966.

¹³ Kural, Václav - Radvanovský, Zdeněk a kol.: „*Sudety*“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem, 2002.

¹⁴ Kolektiv autorů: *Rozumět dějinám, vývoj česko - německých vztahů na našem území v letech 1848 - 1948*. Pardubice, 2002.

¹⁵ Havlíková, Jana - Hořák, Martin a kol. autorů: *Museli pracovat v Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války*. Praha 2004.

¹⁶ *Noviny z pod Radhoště, Valašské Meziříčí, 1928 - 1941*.

¹⁷ *Lidové noviny*. Brno 1943 - 1944.

¹⁸ *Českomoravský rolník, vydání pro Moravu*. Praha, 1944 - 1945.

*„To naše rodné Valasko
je taký kútek chudý,
ten chlebíček tu dycky byl
edem chorý a tvrdý.
Za téeskú v zmolách oračku,
za seťá hrubé míšky,
skludil Valach pár zémjáčkú,
hrst' rža - a holbu kýšky.
Taká valaská chalúpka,
nehrubá ani malá,
už před dlúhými sto roky
hén, podla Běčvy stála.
Buď pozdravená, chalúpko,
na břehu našej řéky,
spomínka na ťa nevymře,
bude žít v luctvu vjéky!
Chalúpký néni. Místo ní
v zeleném lésním chvójí,
vzácný obrázek pamjetní
synovskéj lásky stóí.
Je pravda - aj ten obrázek
hladný zub časú zláme!
Ale my, děcka valaské,
toťkaj srdéčko máme.
Tak budú dycky láskú hřát',
svóju valaskú chasu,
z ródu na rod sa přenášať,
až do nájdělších časú!
Tož, nech sa róky perú dál,
ať sa stoletá bijú,
naší vzácní, pán kardinál
s námi na vjéky žijú!“¹⁹*

---

¹⁹ Noviny z pod Radhoště, 1. 2.1941, roč. XLIV, č. 5, s. 1-2. (Vybrané sloky básně Chalúpka požehnaná.)

2. HISTORIE MĚSTA VSETÍNA

2. 1. Základní údaje

Město Vsetín leží v údolí, kterým protéká řeka Vsetínská Bečva. Ta přijímá potoky Jasenický, Jasenku, Vesník, Rokytenu, Těšíkovský a Semetínský. Zdejší územím se prolínají tři karpatská pásma a to Hostýnské vrchy, Vizovické vrchy a Vsetínské vrchy.²⁰ Nejvyšší horou pohoří je Vysoká, která má 1 024 m. Středem pohoří se dále táhne hřbet s vrcholy Vsacký Cáb (824 m) a Soláň (861 m). Město leží v nadmořské výšce 345 metrů. Z celkové rozlohy cca 5 772 ha zaujímají 55,7 % plochy lesy.²¹ Vsetín je součástí Zlínského kraje.

Počet obyvatel ve městě se od konce 18. století pozvolna zvyšoval. Největší nárůst obyvatel byl však zaznamenán po válce, při sčítání lidu v roce 1950.²² Tento nárůst v období druhé světové války lze jednoznačně spojit s příchodem dělníků do zbrojního průmyslu, zastoupeného ve Vsetíně nově vznikající továrnou „Československá Zbrojovka Brno, a. s., závod Vsetín“ (Zbrojovka). Z menší části zde pak také figurovali přistěhovalci, kteří do města přicházeli ze zabraného pohraničí. Stav obyvatelstva uvádí následující přehled.

Tabulka č. 2. 1.: Demografický vývoj.²³

rok	počet obyvatel	rok	počet obyvatel
1740	758	1950	16 225
1791	2 624	1961	18 213
1850	3 313	1971	22 642
1869	3 706	1975	25 936
1880	4 585	1980	29 976
1890	6 057	1990	31 921
1900	6 736	2000	29 556
1910	7 584	2001	28 983
1921	7 025	2008	27 759
1930	7 229	2009	27 558

Vsetín vždy patřil k téměř čistě české obci s převažujícím počtem obyvatel římskokatolického a evangelického vyznání. Podle provedeného průzkumu v roce 1991 počet věřících v okrese Vsetín přesahoval 79 % obyvatel.²⁴

²⁰ Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko, Vlastivěda moravská, Brno, 2002, s. 889.

²¹ Pavelka, Jan - Trezner, Jiří: Příroda Valašska. Vsetín 2001, s. 440.

²² Retrospektivní lexikon obcí 1850 - 1970. Praha, 1978, s. 886 - 887.

²³ Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s 905 a Přehledy obyvatelstva ke dni 31. 12. podle Statistického bulletinu Zlínského kraje, www.zlin.czso.cz, staženo 10. dubna 2010.

Tabulka č. 2. 2.: Náboženské složení obyvatelstva.²⁵

rok	katolíci	evangelíci	Židé	jiné vyznání	bez vyznání
1880	neuveдено	1 716	111	neuveдено	neuveдено
1900	4 610	1 958	165	3	250
1921	neuveдено	2 181	97	neuveдено	neuveдено
1930	4 361	2 400	101	37	241

Dominantu města tvoří původně renesanční zámek z první poloviny 17. století, který v letech 1833 - 1835 získal klasicistní podobu. Se zámkem sousedí bývalý panský dvůr „Maštaliska“ z roku 1710. K zámku patří přilehlý park se vzácnými dřevinami z první poloviny 19. století.²⁶ Na horní zámeckou zahradu navazuje městský park v Panské zahradě. K zajímavým stavbám města dále patří například římskokatolický kostel Nanebevzetí Panny Marie z konce 17. století, barokní kříž u kostela z roku 1783, kostel (s věží) Dolního sboru Českobratrské církve evangelické z let 1782 a kostel (bez věže) Horního sboru Českobratrské církve evangelické z let 1784, barokní kašna z počátku 17. století, stará radnice postavená v letech 1720 - 1721, nová budova radnice z roku 1899, budova bývalé Občanské záložny s kresbami Mikoláše Alše,²⁷ měšťanský dům na Dolním náměstí s Kobzáňovými sgrafity z 18. století, bývalý Obchodní dům Rodinger nebo kříž na Dolním náměstí z roku 1775, na kterém jsou zaznamenány výšky hladiny rozvodněné řeky Bečvy v roce 1854 a 1907.²⁸

Mezi tradiční každoroční akce pořádané městem patří zejména „Valašské záření“ a Mezinárodní folklorní festival „Vsetínský krpec“.

2. 2. Historický vývoj

První písemná zpráva o Vsetíně pochází z roku 1308. Tehdy Vok z Kravař od templářských rytířů²⁹ na třicet jeden rok přijal do nájmu společně s hradem

²⁴ Zdroj: <http://cs.cirkev.crossmap.com/> statistiky obyvatel podle náboženského vyznání.

²⁵ Bartoš, Josef - Schulz, Jindřich - Trapl, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960, Ostrava, 1980, sv. 7, s. 91.

²⁶ Pozdrav ze Vsetína, Vsetín na starých pohlednicích. Vsetín, 1999, s. 50.

²⁷ Alšovy kresby byly na omítku budovy přeneseny plzeňským sgrafitářem Josefem Bosačkem. Tyto sgrafity patří k jediným na celé Moravě. Baletka, Tomáš: Město Vsetín, památky. Vsetín, 2009, s. 13.

²⁸ Pozdrav ze Vsetína, Vsetín na starých pohlednicích. Vsetín, 1999, s. 40, 52 - 54.

²⁹ Osídlování území nelze pro nedostatek pramenů přesně sledovat. Dochovala se však listina z let 1297, ve které šlechtic Protiva z Doubravice, se souhlasem krále Václava II. z části prodal a z části odkázal řádu templářů dědičné statky, ležící po obou stranách řeky Bečvy. Předchozího majitele statku s jistotou bohužel neznáme, ale od 14. století jsou již doloženi páni z Kravař. Janiš, Dalibor - Kohoutek, Jiří: Středověké osídlení. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s. 136 - 137.

Freundsberkem městečko Setteinz (Vsetín) s kostelem a mlýnem. Během let se ve Vsetíně vystřídalo několik majitelů. Mezi první majitele vsetínského statku patřili páni z Kravař (1313 - 1417) a páni z Cimburka (1417 - 1475).³⁰ V červeném štítě městského znaku Vsetína se nachází stříbrný beránek na zeleném trojvrší. Stejný symbol se objevuje také na městských pečetích a praporu, kde však kartuš se štítem drží štítonoš v podobě anděla.

Současné město Vsetín vzniklo ze dvou samostatných obcí - Horního Vsetína a Dolního Vsetína. Historicky starší Horní Vsetín ležel na pravém břehu řeky Bečvy, měl právo pořádat trhy a byl centrem tehdejšího dění. O čtyři sta let mladší Dolní Vsetín byl spíše řemeslnickou osadou. Rozkládal se na levém břehu řeky Bečvy. Až do roku 1849 se vyvíjel s vlastní samosprávou, tj. měl svou vlastní městskou radu v čele s purkmistrem. S Horním Vsetínem měl společného jen rychtáře.³¹ V roce 1850 se pak obě obce spojily v jediné město Vsetín, avšak spory mezi jejich obyvateli trvaly nadále.³² Před rokem 1849 bylo město součástí vsetínského panství, které náleželo k Hradištskému kraji.³³ Po zavedení obecní samosprávy a zřízení okresů se Vsetín stal součástí politického okresu Valašské Meziříčí, který zahrnoval soudní okresy Rožnov pod Radhoštěm, Valašské Meziříčí a Vsetín. K politickému okresu Valašské Meziříčí příslušel Vsetín až do roku 1909, s výjimkou let 1855 - 1868, kdy podléhal pravomoci tzv. smíšeného okresního úřadu ve Vsetíně.³⁴

Působnost soudního okresu Vsetín zahrnovala obce, které dříve patřily k panstvím Vsetín, Hošťálková, Liptál, z části Vizovice a Brumov. Okresní soud ve Vsetíně byl podřízen Krajskému soudu v Novém Jičíně.³⁵ V sídlech soudních okresů byly tedy v roce 1855 zřízeny místo okresních hejtmanství tzv. smíšené okresní úřady, ve kterých byl do té doby oddělený a na sobě nezávislý výkon soudní a politické moci spojen dohromady. Do obvodu soudního okresu Vsetín původně náleželo 22 obcí:

³⁰ Václavek, Matouš: Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého. Vsetín, 1901, s. 20, 22.

³¹ Dolní Vsetín byl původně osídlen válečnými běženci z třicetileté války. Za majitele vsetínského panství Mikuláše Pázmányho zde mohli od roku 1647 usedlíci zůstat za poplatek dvou zlatých ročně z každé chalupy. Měli pak možnost užívat jisté samosprávy, volit si své purkmistry, užívat vlastní pokladnu a pečeť. Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s. 889 - 891.

³² Hlavní příčinou neshod bývaly nevyvlastněné a pronajaté pozemky od Horního města, držba půdy a užívání obecních pastvin. Spory mezi občany Horního Vsetína a obyvateli Dolního Vsetína byly tak veliké, že Dolnoměšťané v červenci v roce 1875 podali zemskému výboru v Brně petici o znovurozdělení města na Horní město a na Dolní město. Baletka, Ladislav: Vsetín, město a čas. Obrazy města v sedmi staletích. Vsetín, 2008, s. 36.

³³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 134, Kronika města Vsetína 1850 - 1930, s. 129.

³⁴ Turek, Adolf: Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy. Opava, 2004, s. 910.

³⁵ Baletka, Ladislav: Vsetín, město a čas. Obrazy města v sedmi staletích. Vsetín, 2008, s. 73.

Bystřička, Halenkov, Hošťálková, Hovězí, Jablůnka, Janová, Jasenka, Kateřinice, Leskovec, Lhota u Vsetína, Liptál, Mikulůvka, Nový Hrozenkov, Pržno, Ratiboř, Rokytnice, Růžďka, Seninka, Ústí, Valašská Polanka, Vsetín město a Zděchov. V roce 1902 k nim přibyla Lužná a v roce 1911 Malé a Velké Karlovice.³⁶

2. 3. Stručný přehled kulturního a hospodářského vývoje

Školství: První zmínka o existenci školy ve Vsetíně pochází z roku 1646. V polovině 19. století bylo školství součástí církve a dalších náboženských konfesí. Ve Vsetíně se nacházely tři školy, které náležely jednotlivým konfesím. Byla to škola katolická, evangelická augšpurská a evangelická reformovaná.³⁷ Tyto školy pak měly další pobočky. Ve farnostech, kterým příslušelo více obcí, se vyvinul systém škol hlavních, které byly v sídle hlavního úřadu, a poboček. Ve Vsetíně byla zřízena hlavní škola, která byla jistým typem nižší střední školy, v roce 1865. Zásadní změnu v postavení škol a školského systému přinesl zákon z 25. května č. 48/1868 ř. z., o postavení školy a církve, kterým byl svěřen vrchní dozor nad školami státu.³⁸ Po vydání školských zákonů byla ve Vsetíně v roce 1873 zřízena jediná pětiletá obecná škola. V letech 1888 - 1889 byla do další školní budovy (tzv. Horní školy) umístěna obecná škola s měšťanskou školou chlapeckou a dívčí. Všechny školy měly zpočátku jedno ředitelství, ale v roce 1891 se rozdělily zvláště na chlapeckou měšťanskou a obecnou a na dívčí měšťanskou a obecnou školu. Na Dolním náměstí byla postavena nová školní budova v letech 1909 - 1910. V ní byla umístěna dívčí obecná škola a dívčí měšťanská škola. Střední školství ve městě zastupovala živnostenská pokračovací škola založená v roce 1890, gymnázium zřízené v roce 1928, mistrovská škola strojnická zřízená v roce 1932 a veřejná odborná škola pro ženská povolání zřízená v roce 1941.³⁹ První mateřská škola fungovala od 3. října 1911, zásluhou ženského vzdělávacího spolku Světlá.⁴⁰

Události roku 1938 znamenaly řadu omezení nejen pro studenty, kterým bylo zakazováno účastnit se jakýchkoliv projevů a demonstrací, nesměli se slučovat ani do větších hloučků, aby nedošlo k narušování veřejného pořádku. Disciplinární trest

³⁶ Dohnalová, Emilie - Nicolausová, Eva: Bibliografie okresu Vsetín. Brno, 1991, s. 19 - 25.

³⁷ Baletka, Ladislav: Vsetín, město a čas. Obraz školství od poloviny 19. století do poloviny 20. století, Vsetín, 2008, s. 150.

³⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 134, Kronika města Vsetína 1850 - 1930, s. 105.

³⁹ Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s. 907.

⁴⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 473, karton 66.

hrozil žákům, kteří byli viděni mimo domov po 18 hodině.⁴¹ Školní budova dívčí školy obecné a měšťanské byla od 27. září 1938 do 16. října 1938 přeměněna na vojenskou nemocnici.⁴² Ve dnech 30. září až 6. října 1938 se ve vsetínských školách nevyučovalo. Od 6. října začalo nouzové vyučování. V Besedním domě probíhalo vyučování žáků měšťanské školy, a to od 8 hodiny do 16 hodiny a také školy obecné I. a II. třídy. Třetí až pátá třída obecné školy měla náhradní vyučování v synagoze ve Štěpánské ulici.⁴³ Po dobu trvání mobilizace se vyučovalo provizorně tři hodiny dopoledne a tři hodiny odpoledne.⁴⁴ Žákům bylo kladeno na srdce, aby se nejen učili sami z učebnic, ale aby se také přihlašovali do služeb Československého Červeného kříže a CPO.⁴⁵ Změny v pohraničí měly také dopad na některé školy, které se přesouvaly do vnitrozemí a o které byl jednotlivými městy proječován velký zájem. Již v roce 1938 starosta Václav Misárek řešil na schůzi městské rady otázky, týkající se snahy o získání a přemístění Vyšší státní průmyslové školy strojnické z Karviné do Vsetína.⁴⁶ Také město Vsetín usilovalo o přeložení zemské odborné školy pro ženská povolání, ale škola byla přeložena do Boskovic.⁴⁷ Naopak se podařilo získat Vyšší průmyslovou školu strojnickou, která byla do Vsetína přestěhována z Karviné v roce 1938 v souvislosti s polským zábohem Těšínska.⁴⁸

Spolky, kultura: Počátky prvních spolků ve Vsetíně spadají do doby bachovského absolutismu. Český kulturní život se začal se spolky více rozvíjet od osmdesátých let 19. století. Mezi nejznámější spolky ve městě patřil po polovině 19. století například Čtenářský spolek Casino (založen v roce 1860), čtenářský spolek Beseda (1863 - 1864), Vzdělávací spolek „Snaha“ (1872), Židovský náboženský spolek (1886), Tělocvičná jednota „Sokol“ (1893), Ženský vzdělávací spolek „Světlá“ (1900). V roce 1911 vznikl mimo jiné Sportovní klub a Okrašlovací spolek. K dalším známým spolkům patřila Jednota Československého Orla (1920), Klub českých turistů (1921),

⁴¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 87, Korespondence 1938

⁴² MZA v Brně - SOkA, Měšťanská střední škola na Vsetíně, inv. č. 1, Kronika dívčí školy obecné a měšťanské na Vsetíně z let 1890 - 1945, zápis za školní rok 1938/1939.

⁴³ MZA v Brně - SOkA, Měšťanská střední škola na Vsetíně, inv. č. 1, Kronika dívčí školy obecné a měšťanské na Vsetíně z let 1890 - 1945, zápis za školní rok 1938/1939, záznam o vyklizení školní budovy.

⁴⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 87, Korespondence 1938

⁴⁵ Tamtéž, upozornění studentům.

⁴⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápis ze schůze městské rady ze dne 20. října 1938.

⁴⁷ Přemístěním dvouleté rodinné školy pro ženská povolání do Vsetína plánované na rok 1938/1939, městská rada uvažovala o její přičlenění k místní odborné škole hospodářské.

MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápis ze schůze městské rady z let 1937 - 1941, zápis ze čtvrťky, 20. října 1938.

⁴⁸ Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. Vlastivěda moravská, okres Vsetín. Brno, 2002, s. 907.

Spolek Československého Červeného kříže (1921), Muzejní spolek (1924), Farní Charita (1929), Muzejní spolek Okresního Sovova muzea (1932), Valašská Sparta (1933), Kulturní sdružení zaměstnanců Zbrojovky (1941).⁴⁹

Důležitou budovou pro obyvatele města z hlediska kulturního byl „Urbánkův dům“. Bývalá koželužna byla nejprve v roce 1875 odkoupena a upravena na byt a kanceláře firmy Karel Bubela. Vedle ní byla zřízena Bubelova dřevařská „forota“.⁵⁰ Tyto objekty byly později přeměněny stavitelem Michalem Urbánkem do valašského lidového slohu. Ve dvoře byly poté zřízeny parní a vanové lázně. Od roku 1916 se odkoupilo vše pro novou sokolovnu, ve které probíhala rozsáhlá osvětová činnost a tato budova se stala ohniskem kulturní iniciativy ve městě.⁵¹ Ve dvacátých letech kulturní vzestup narůstal. Ve Vsetíně při kulturním spolku Snaha byla v roce 1921 zřízena veřejná Sovova knihovna, pozdější Masarykova městská knihovna. Na podzim roku 1934 existovala ve městě Vsetíně dvě zvuková kina. Kino Sokol a kino Charitas.⁵²

Hospodářství: Vsacko patřilo k nejhudším oblastem. Díky vysokému zalesnění území se zde ale dařilo rozvoji sklářství, které je známé od počátku druhé poloviny 17. století. Během let se pak stalo sklářství druhým nejvýznamnějším průmyslovým odvětvím. Po roce 1848 ve městě došlo k rozvoji průmyslu. Kromě prvních pokusů o pivovarnictví a cukrovarnictví hrál důležitou úlohu vynález parního stroje a tím parních pil, který dal vzniknout ve Vsetíně dřevařskému průmyslu. Mezi největší a nejznámější dřevařské závody patřila firma „Jakub & Josef Kohn“. Zpočátku se orientovala na obchod se dřevem a na výrobu zápalek. V roce 1870 otevřela továrnu na výrobu nábytku z ohýbaného dřeva.⁵³ V roce 1872 pobočku továrny na ohýbaný nábytek otevřela také konkurující firma „Bratři Thonetové“, fungující do roku 1932. Mezi další podniky ve městě patřila „cihelna velkostatku Vsetín“ a „cihelna Michala Urbánka“, která zanikla v roce 1923, městská elektrárna fungující při městském mlýně

---

⁴⁹ Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s. 909 - 910.

⁵⁰ Forota = zásoba, v tomto případě se jedná o skladiště.

Fabián, Josef: Slovník nespisovného jazyka valaského. Valašské Meziříčí, 2006.

⁵¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 134, Kronika města Vsetína 1850 - 1930, s. 465.

⁵² Tělocvičná jednota Orel se vzdala koncese na provozování kina ve prospěch spolku Charitas. Žádost na koncesi o provozování kina si podala také Družina válečných poškozenců, avšak jim byla žádost zamítnuta.

MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 257.

⁵³ Jejich obchodní styky sahaly daleko za hranice a jejich nábytek je uznávaný stále po celém světě. Firma fungovala do roku 1923, kdy byla převzata továrnou Thonet-Mundus. Baletka, Ladislav: Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku. Žehušice, 2007, s. 97 - 112.

od roku 1896 nebo například městská vodárna zřízena v roce 1926.⁵⁴ K důležitým podnikům patřila zejména „elektrotechnická továrna Josefa Sousedíka“, která byla v provozu od roku 1919 po celou dobu války. Zpočátku nevelká továrna, která fungovala v roce 1927 zhruba o sedmdesáti zaměstnancích, měla již v roce 1930 zaměstnanců 230. V době světové hospodářské krize byla součástí sdružených podniků „Ringhoffer Tatra“ a zajistila si tak existenci i do budoucích let. Sousedíkovy motory byly dodávány do *nejrychlejších motorových vozů Československých drah, pro tzv. Slovenskou strelu*. Tento vsetínský závod fungoval také po smrti majitele Josefa Sousedíka, který byl 15. prosince 1944 zastřelen při výslechu na vsetínském gestapu. Po znárodnění v roce 1946 a o pět let později sloučením se závody „Kablo Vsetín“ a „Sandrik Vsetín“, továrna plně fungovala až do roku 1990, kdy se s více jak 2 000 zaměstnanci rozpadla na několik subjektů (MEZ Vsetín).⁵⁵

Závod „Kablo, a. s.“ vznikl po zrušení továrny s ohýbaným nábytkem „Thonet - Mundus“, kdy byl jejich pozemek v roce 1934 nabídnut ke koupi jakémukoliv zájemci pro jiný možný náhradní průmysl. Nabídku nového závodu přijala firma „Klement Zahm z Vejprt“, která se začala zabývat výrobou kabelů a elektrovodičů.⁵⁶ O rok později, tedy v roce 1935 přešla dílna na firmu „Kablo a. s. Praha, závod Vsetín“ a stala se továrnou na kabele a drátěná lana.⁵⁷ Zaměstnávala zhruba 40 zaměstnanců a to až do roku 1951, kdy závod převzal n. p. MEZ Vsetín.⁵⁸

Firmu „Bubela a spol., továrna na nože“ vlastnili bratři Bubelové. Ve Vsetíně tato továrna zastupovala odvětví kovoprůmyslové a do její bohaté specializace v meziválečných i dalších letech patřila výroba širokého sortimentu nožů, kuchyňského nádobí aj. Již ve dvacátých letech firma zaměstnávala na tři sta dělníků a patřila mezi šest největších továren svého druhu v bývalé Československé republice. Udržela se až do roku 1951, kdy byla výroba zrušena, a objekt převzal n. p. MEZ Vsetín.⁵⁹

Zajímavou sklářskou produkcí ve městě a v drobném průmyslu ve Vsetíně vynikala firma Bratři Synkové, která se zaměřila na výrobu bižuterie a skleněných

---

⁵⁴ Baletka, Ladislav: Vsetín, místopis. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s. 893 - 896.

⁵⁵ Baletka, Ladislav: Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku. Žehušice, 2007, s. 152 - 154.

⁵⁶ Tamtéž, s. 155.

⁵⁷ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 232.

⁵⁸ Baletka, Ladislav: Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku. Žehušice 2007, s. 155.

⁵⁹ Baletka, Ladislav: Vsetín, město a čas. Vsetín, 2008, s. 137 - 138.

perel. Podnik založený v roce 1922 Otakarem Pokorným, který se z počátku zaměřoval na výrobu vánočních ozdob, získal po smrti původního majitele Adolf Rozenčvajak, který o pět let později, tedy v roce 1927 továrnu rozšířil. Továrna na umělé perly Bratří Synků byla datována od roku 1931. Svou pobočku měla v Hranicích a udržela se v provozu do roku 1948, kdy přešla na n. p. Skleněnou bižuterii Jablonec nad Nisou. Budova továrny byla ve Vsetíně zrušena v roce 1951. Někteří z pracovníků pak na začátku padesátých let přešli do Sklářského družstva invalidů, které se v roce 1970 přejmenovalo na družstvo Iriša. Svou výrobu, i když v omezeném množství, družstvo Iriša provozuje dodnes a její výroba je zaměřena zejména na vánoční ozdoby.⁶⁰

S nástupem fašismu a probíhajícími politickými událostmi, zbrojní průmysl pro obranu státu nabýval více na vážnosti. Přicházely snahy budovat nové zbrojní továrny a veliký zájem byl o nabídky na výběr lokalit. Ve Vsetíně měla být po roce 1925 zřízena chemicko-pyrotechnická továrna Jaroslava Velinského ze Zámku u Prahy. Továrna měla stát na křižovatce Červenka - Cáb ve Vsetíně, Jasenicích. Majitel továrny se však na poslední chvíli rozhodl pro postavení svého závodu na jiném místě a dal přednost Jablůnce u Vsetína.⁶¹ Počátky snah o získání zbrojního průmyslu do města sahají do roku 1932. I když mělo město pro výstavbu válečného průmyslu všechny nezbytné předpoklady (vhodná lokalita, dostatek pracovních sil, strategická poloha, vybudovaná infrastruktura), jednání byla velmi obtížná. Teprve začátkem měsíce září, roku 1936 se začalo s výstavbou Československé Zbrojovky v údolí Jasenice.⁶² Město díky své strategicky výhodné poloze na moravsko-slovenském pomezí, a také díky četným údolím a možnosti levné pracovní síly, představovalo dostatečně zajímavou lokalitu pro její výstavbu. Od roku 1934 se představitelé města, v čele se starostou Josefem Sousedíkem, snažili získat povolení pro výstavbu některého státem navrhovaných zbrojních závodů. Četná jednání s několika možnými potencionálními zájemci i přes mnohé ústupky a velikou vstřícnost ze strany města Vsetína skončila bezvýsledně. Úspěšný zlom nastal teprve v srpnu 1935, kdy město získalo nabídku od Československé Zbrojovky, akciové společnosti v Brně.⁶³ Schválení projektu však dlouho vázlo a i přes veškerou snahu, a dalo by se v jistém slova smyslu také říci podplácení subjektu městem (možnost darování několika akrů půdy

---

⁶⁰ Baletka, Ladislav: Vsetín, město a čas. Vsetín, 2008, s. 137 - 138.

⁶¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 281.

⁶² Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín, 1986, s. 40.

⁶³ Tamtéž, s. 19 - 22.

pro uskutečnění stavby, nabídka nízké ceny elektrických dodávek, vybudování kanalizace a silnice až k místu továrny apod.), nebylo dlouho jasné, jestli zde ve Vsetíně Zbrojovka své nové závody postaví. Správní rada Československé Zbrojovky od května 1936 vyslala na několik míst tří až čtyřčlennou komisi, která měla prozkoumat terén a nalézt nejvhodnější lokalitu pro výstavbu závodu III. Po předložení návrhů bylo dne 11. června 1936 Ministerstvem národní obrany s Čs. Zbrojovkou Brno rozhodnuto realizovat závod skutečně ve Vsetíně. Stavba závodu byla odhadována na dva roky a bylo počítáno přibližně s dvěma tisíci pracovními místy.⁶⁴ Od října roku 1937 byl zahájen provoz a rozjížděla se jak muniční výroba, tak další výroby s tím související, jako např. pokusná dílna pro zhotovování součástek a ověřování postupů a pomůcek. Po mnichovských událostech se však zdálo, že celá výstavba ztratila smysl a to už jen proto, že celkové dokončovací práce teprve postupně vrcholily k závěru a výroba kulometů, zbraní a munice musela být pozastavena a všechny objednávky zrušeny.⁶⁵

Až do poloviny 19. století bylo území Valašska odlehlé od hlavních komunikací a do konce 19. století postrádalo železnici. V roce 1885, díky velkopodnikatelům ve městě, byla zřízena první železnice Hranice na Moravě - Vsetín, poté byla vybudovaná také trať na trase Vsetín - Velké Karlovice.⁶⁶ Ve městě rychle vzrůstal automobilový ruch. V roce 1927 bylo ve Vsetíně zaznamenáno padesát osobních a nákladních aut. Cesty počítající jen s koňskými povozy se v nepřehledných a těsných zatáčkách pak stávaly častým zdrojem nehod. Silniční ruch se v dalších letech zvýšil ještě na tolik, že obecní výbor uvažoval o nové silnici.⁶⁷ Nová železniční trať Vsetín - Valašské Klobouky - Bylnice, jako pokračování dráhy Hranice - Vsetín byla slavnostně zahájena 21. října 1928.⁶⁸

2. 4. Ochrana obyvatel v době ohrožení ČSR

V souvislosti s vyhrocující se mezinárodní situací Československé republiky se do popředí dostávaly také otázky týkající se branné výchovy obyvatelstva a organizování civilní protiletecké ochrany (dále CPO). Byly vydány směrnice

---

⁶⁴ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín, 1986, s. 34.

⁶⁵ Tamtéž, s. 76 - 81.

⁶⁶ Baletka, Ladislav: Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku. Žehušice 2007, s. 106.

⁶⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 134, Kronika města Vsetína 1850 - 1930, s. 466.

⁶⁸ Noviny z pod Radhoště, 27. října 1928, roč. XXX, č. 44, s. 3.

a nařízení o zatemňování a nařízení bezpečnostní a poplachové. Také výchova ve „službě samaritánské“ u Československého Červeného kříže, hasičstva i CPO získala porozumění v širokých vrstvách.⁶⁹ První cvičné poplachu probíhaly již v červenci 1936 a nadále také v roce 1937. Při poplachu se však používaly pouze tovární píšťaly a sirény, které byly nedostatečné.⁷⁰ Město již od počátku vyhlášení branné výchovy nechtělo danou situaci podceňovat, a tak se zaměřilo na budování jednotlivých služeb CPO, cvičení v zatemňování a podobně. Do činnosti byly zapojeny tři hasičské sbory: dobrovolnický hasičský sbor se 45 členy, hasičský sbor Českomoravských skláren se 35 členy a hasičský sbor Thonet - Mundus se šestnácti členy. Technická služba zahrnovala službu pro zatemnění a osvětlení a službu pro dodávku vody. K organizační službě byla přiřčena služba bezpečnostní a pořádková, spojovací a zpravodajská a služba poplachová.

Obyvatelé byli pro brannou výchovu rozděleni podle věkových skupin.⁷¹

Tabulka č. 2. 3.: Přehled počtu osob zařazených do branné výchovy.⁷²

skupina	věk	počet osob	ročník narození
jinoši	14 - 17	233	1920 - 1923
mladíci	17 - 22	264	1915 - 1921
muži	22 - 30	694	1907 - 1915
muži	31 - 50	1 016	1887 - 1906
ženy	14 - 21	491	1916 - 1923
ženy	22 - 30	741	1907 - 1915
ženy	31 - 50	1 073	1887 - 1906

Heslem po celou dobu bylo: „*Dokonalá branná průprava mravní, nauková a tělesná především.*“ Branné výchovy se také účastnili členové tělocvičné jednoty Sokol, členové Dělnické tělocvičné jednoty a také členové Československé obce dobrovolců. Povinné provádění branné výchovy pak vstoupilo v platnost 1. září 1938, kdy se musel každý občan Československé republiky ve věku šesti až šedesáti let určitým způsobem branné výchovy zúčastnit. Roztřídění obyvatelstva podle stáří a pohlaví do seznamů pro kurzy branné výchovy bylo daleko propracovanější a opomenutí se přihlásit bylo možné trestat pokutou do výše 500 korun.⁷³ Tato výchova

⁶⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

⁷⁰ Probíhající poplachová cvičení byla promyšlena do posledního detailu, ve kterém nechyběl čas a den probíhajícího náletu, počet zásahů bomb, které bylo zvýrazněno zapálením demonstračních kouřových krabic, místo dopadu bomby nebo vystřeleného šrapnelu, či místo zaplynování města a směr odletu letadla. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

⁷¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Noviny z pod Radhoště, 30. červenec 1938, roč. XLI, č. 31, s. 2.

zahrnovala výchovu mravní, naukovou, tělesnou a výcvik se zbraní. Do poloviny června 1938 platila zostřená opatření. Město Vsetín bylo rozděleno do osmi obvodů pro službu bezpečnostní a pořádkovou v případě evakuace. Kontrolu hlídek pak měli na starost tři muži, kteří podléhali veliteli bezpečnostní a pořádkové služby. Hlídky obsadilo 50 mužů z čtyř Národní gardy a po pěti mužích byly vytvořeny dvě hlídky pro ochranu polí a lesů. Služba spojovací a zpravodajská ve Vsetíně měla dvě pozorovatelné, a to na zámecké věži a na Cábě. Poplachová služba pak byla vyhlášována ze čtyř firemních sírén města.⁷⁴ Město pro CPO pořizovalo masky, asanační obleky, rezervní boty.⁷⁵

Koncem září roku 1938 byl CPO vyhlášen obyvatelstvu zákaz používat sirény k jiným účelům než k účelům vyhlášení protiletectvého útoku. Zakazovalo se také svítit v noci při nezatemněných oknech a muži ve městě byli vyzváni, aby se hlásili do služeb civilní protiletectvé obrany. Jen po zaměstnancích městské kanceláře a městské úctárny, policejního úřadu, mlýna, elektrárny a vodovodu nebylo vstoupení do služeb CPO vyžadováno.⁷⁶ Od roku 1938 existovaly také v rámci závodní protiletectvé obrany (dále ZPO) samostatné směrnice v důležitých podnicích pro obranu státu.⁷⁷

V roce 1939 byl Okresním úřadem ve Vsetíně vytvořen seznam spolků, podílejících se na branné výchově pro obec Vsetín.⁷⁸

Byly snahy více informovat o dané situaci veřejnost a promítaly se zvukové filmy týkající se ochrany před možným chemickým útokem.⁷⁹ Lidé byli o branné výchově informováni také letáky a brožurami, místním tiskem a veřejnými vyhláškami. K propagaci brannosti byla v roce 1939 využívána také filmová představení, besedy či přednášky. Z dochovaného seznamu je zřejmé, že byly hrány němé branné kulturně historické filmy a zvukové branné filmy, které byly ještě rozděleny do skupiny a) celovečerní a b) dodatky. Další skupina obsahovala seznam přednášek s diapozitivy. Přednášky byly například na téma: „Co nám dá branná výchova pro život,“ „Historie letectva 1930,“ „Den na pražském letišti,“ „Jak naši předkové bránili svou vlast,“ „Stopami našeho odboje v Itálii,“ „Ve stopách české slávy,“ „Osvětou k svobodě“ a další.⁸⁰

---

⁷⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

⁷⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápisy ze schůzí městské rady z let 1937 - 1941, zápis ze schůze dne 18. března 1938.

⁷⁶ Tamtéž, zápis ze schůze dne 26. září 1938.

⁷⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 189, karton 27, Pres. 347/1938.

⁷⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

⁷⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

⁸⁰ Tamtéž.

Tabulka č. 2. 4.: Spolky podílející se na branné výchově.⁸¹

název spolku	počet členů	místo konání	svazová příslušnost	vedoucí
Tělocvičná jednota Sokol	450	v Sokolovně	ČOS Praha	Zdeněk Jirák
Dělnická tělocvičná jednota ve Vsetíně	65	v místnosti Dolní školy	DTJ Praha	Josef Žlebek
Národní garda 127 města Vsetína	156	v místnosti Horní školy	Svaz národních gard ČSR v Praze	František Růžička
Fotbalový klub SK Vsetín	120	sportovní hřiště	Fotbalová župa v Moravské Ostravě	Dr. Jan Míka
Tenisový klub Vsetín	50	sportovní hřiště	Tenisová župa v Moravské Ostravě	Prof. Václav Mikšovský
Tělocvičná jednota čl. Orla ve Vsetíně	60	Lidový tělocvičný dům	Ústředí čl. Orla v Brně	Alfons Janíček
Jednota proletářské tělovýchovy ve Vsetíně	40	v místnosti Horní školy	Jednota proletářské tělovýchovy Praha	Josef Divila
S.K. Valašská Sparta Vsetín	100	sportovní hřiště	Župa v Moravské Ostravě	Alois Cepek
Fotbalový klub SK - Bubela	60	sportovní hřiště	Župa v Moravské Ostravě	Viktor Bubela

2. 5. Od Mnichova k 15. březnu 1939

V souvislosti se zhoršující se situací v zemi se ve Vsetíně ve čtvrtek 15. září 1938 konal „manifestační projev pro svobodu a čest československého státu“. Projevu předcházela v 16:00 hodin průvod za doprovodu hudby, při kterém byla nesena státní vlajka, směřující z Horního náměstí na Dolní náměstí. Při projevu pak promluvili zástupci všech politických stran, kteří četli rezoluce určené prezidentovi Dr. Benešovi, ministerskému předsedovi Hodžovi, generálnímu štábu a poslaneckým klubům všech politických stran.⁸²

Mobilizace byla vyhlášena 24. září 1938. Ve městě byly zabírány objekty a místnosti pro vojenskou záložní nemocnici, které však nakonec nebyly využity.⁸³ Při vyhlášení mobilizace se na Vsetínsku hromadily stížnosti na cizí příslušníky žijící ve městě, například „na Vsetíně žije několik cizích příslušníků, kteří se svým

⁸¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

⁸² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 519, karton 237.

⁸³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

presvědčením nikterak netajili a netají, a tito lidé setrvávají dále na svých místech. Z četných uvádíme tyto příklady: Dobře prosperující hotel Pančava na Dolním náměstí je obsazen hoteliérem A. Brandlem, Němcem z Karlových Varů. Druhým velmi příznačným příkladem je inž. Antonín Zankl z Chorov. Tento pán při vyhlášení mobilizace ze Vsetína rychle zmizel, ale v minulých dnech se vrátil mimo očekávání zpět a zastává své místo dál. Podobných případů je v celém okrese ještě více.“⁸⁴

Mnichovská konference, která se konala 29. - 30. září 1938 zásadně změnila pro Československou republiku postavení v mezinárodních vztazích.⁸⁵ Československé vládě nezbyvalo nic jiného než přijmout mnichovské ultimátum a podřídit se vůli čtyř evropských mocností. Důsledkem mnichovské dohody a odtržením pěti územních pásem z českých zemí se atmosféra na našem území ještě více zhoršila. Odstoupením prezidenta dr. Edvarda Beneše z úřadu 5. října 1938 a jmenováním nové vlády generála Syrového se prohloubil pocit strachu z nadcházejících let. Koncem roku 1938 byly rozpuštěny politické strany a místo nich vznikla Strana národní jednoty, utvořená zástupci strany národního sjednocení, republikánské a živnostenské strany a části strany národně-socialistické. Druhou novou stranou se stala Národní strana pracujícího lidu, která byla vytvořena z bývalé sociální demokracie a která se snažila do své strany přijmout také členy již zakázané komunistické strany.⁸⁶

Proti rušení politických stran se obyvatelé města bránili „tichými vzpourami“ v podobě vystavování různých plakátů. Tak například dne 10. listopadu 1938 byl četnickou stanicí zabaven a na okresní úřad odevzdán podezřelý plakát. Plakát byl umístěn ve výkladní skříni cukráře Filipa Koutného a svým vyvěšením budil u místních obyvatel rozruch. Plakát ve velikosti A0 vyzýval český národ, „*aby se semkl v jeden celek a netříštil se na politické strany, neboť v jednotě je síla a záchrana celistvosti národní a státní. [...] Odmítni každého politického našeptávače, nedej se zlákatí sliby falešných svůdců a semkni se v jeden národní celek v Národní tábor. [...] Proto hlaste se v houfech do tvořivšího se NÁRODNÍHO TÁBORA.*“⁸⁷ V papírnictví S. Šedlbauera byla v říjnu 1938 zabavena mapa republiky, která byla vystavena za výlohou. Mapa byla nalepena na modrý tvrdý papír a byly k ní přilepeny různé výstřižky z novin s vlastními dodatky. Například k fotografii Ed. Beneše s vystřiženým textem „Dr. Edvard Beneš rozhodl se vzdáti svého úřadu“ byl připsán dodatek: „*Mám plán,*

⁸⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

⁸⁵ Šamberger, Zdeněk: Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů. Praha, 2002, s. 5.

⁸⁶ Noviny z pod Radhoště, 19. listopadu 1938, roč. XLI, č. 47, s. 1.

⁸⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

opakuji mám svůj plán.” U novinové fotografie čs. armády bylo připsáno: *„Nejlepší armáda poražená nejsprostějšími zbraněmi „Bezpečností a zradou” 1. zv. spojenců demokratických.”*⁸⁸

Z okupovaného pohraničí přicházelo do vnitrozemí stále více uprchlíků. Nárůst obyvatel měl také ve Vsetíně za následek větší nezaměstnanost a bytovou tíseň.⁸⁹ Ve vsetínském okrese bylo v roce 1938 evidováno přes 1000 nezaměstnaných, proto bylo firmám nařízeno přijímat všechny nové zaměstnance výhradně přes zprostředkovatelnou práce.⁹⁰ Dne 17. října 1938 byla Veřejnou zprostředkovatelnou práce ve Vsetíně vydána vyhláška o možnosti zlepšení finanční situace a nezaměstnanosti, způsobené nenadálým nárůstem obyvatel v některých městech. *„Mimořádná situace vyvolaná zmenšením našeho státu a rozmnožení počtu obyvatelstva v některých státních územích oněmi našimi občany, kteří museli opustiti svá dřívější zaměstnání a své domovy, projeví se obzvláště v době podzimní a zimní, kdy ustávají práce sezonní, zvýšeným počtem osob dožadujících se podpor ze státní pokladny. Jedním z prostředků odpomoci vzrůstu nezaměstnanosti je uvolnění pracovní možnosti těmi osobami, jež hospodářsky nejsou plně odvislí od námezdní práce. Tím uvolní místa těm, kteří jedině z práce rukou svých se živí. Vybízíme všechny zaměstnance, jichž výživa nebude ohrožena i v době nezaměstnanosti, aby vystoupili z práce a tím uvolnili místa nezaměstnaným strádajícím i se svými rodinami. Výjimečné poměry vyžadují od nás výjimečné porozumění.”*⁹¹ Opatření k zamezení dalšího růstu nezaměstnanosti se vztahovalo také na všechny zaměstnavatele. Těm bylo zprostředkovatelnou práce nařízeno, aby v zaměstnání nechali převážně jen ty osoby, které byly ze vsetínského okresu a které uplatňovaly nároky na podporu v době své nezaměstnanosti. Osoby, které vlastnily hospodářství nebo živnost a pocházely z jiných okresů, měly být postupně propouštěny a na jejich místa dosazováni noví žadatelé o práci.⁹² Tato opatření měla zlepšit situaci a také snížit vydání na neproduktivní podpory v nezaměstnanosti vydávané ze státní pokladny. Protože vše souviselo s preventivním opatřením státu, očekávalo se, že jim firmy vyjdou vstříc. Vyhláška došla tak daleko, že zprostředkovatelnou práce zaměstnavatele upozorňovala,

---

⁸⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

⁸⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

⁹⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

aby „objednávky na takto uvolněná místa jim ráčili oznamovat na uvolněných tiskopisech, jejichž další zásobu jim na požádání zdarma zaslali.“⁹³

O zaopatření uprchlíků z pohraničí, „našinců“, se starala ve městě místní Charita, Československý Červený kříž, Okresní péče o mládež a také město Vsetín. Pro přicházející uprchlíky byly konány sbírkové akce.⁹⁴ Například dne 17. prosince 1938 bylo místními ochotníky sehráno divadelní představení „Muzikanti z české vesnice“. Výtěžek z veselohry byl přes Okresní osvětový sbor ve Vsetíně věnován na pomoc uprchlíkům.⁹⁵

V napjatých chvílích očekávání se v novinách objevovaly první návody pro pomoc vlasti. „Desatero občanstvu“⁹⁶ upozorňovalo, čeho si má každý občan všimnout:

1. „Pozor na vyzvědače!
2. Nedůvěřuj neznámému!
3. Nemluv s nikým a nepiš o opatřeních obrany státu!
4. Netrp, aby tak činili jiní!
5. Dej na místě zjistit zvědavce!
6. Ženo, nesděluj nikomu zařazení svého muže a neprozrazuj také, odkud píše!
7. Zabraňuj rozšiřování poplašných zpráv!
8. Všímej si osob svého nejbližšího okolí a sleduj jejich činnost!
9. Sleduj nápadné zjevy kolem sebe (signalizování, ohně, rakety, poštovní holuby apod.)
10. Svá pozorování hlas ihned bezpečnostním a vojenským orgánům.“

---

⁹³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

⁹⁴ Noviny z pod Radhoště, 26. listopadu 1938, roč. XLI, č. 48, s. 3.

⁹⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 519, karton 237.

⁹⁶ Noviny z pod Radhoště, 15. říjen 1938, roč. XLI, č. 42, s. 3.

3. OKUPAČNÍ SPRÁVA

3. 1. Vývoj v době okupace obecně

V letech 1938 - 1945 se lišil systém veřejné správy v odtrženém pohraničí Čech a Moravy (v tzv. sudetoněmeckém území) a ve zbývajících částech českých zemí (v tzv. Protektorátu Čechy a Morava). Vzhledem k tomu, že se zabrané území stalo součástí říše, byl zde samozřejmě zaveden systém říšskoněmecký, vycházející z vůdcovského principu.

Správa k říši nově připojených území byla od 1. do 20. října 1938 vykonávána armádou. Pověřenci pro civilní správu řídili činnost všech správních orgánů.⁹⁷ Pohraničí svou odlehlostí nevytvořilo samostatný správní celek, ale okrajové oblasti jihočeské, jihomoravské a Hlučínsko byly připojeny k sousedním správním celkům. Zbývajících část odtrženého území byla sloučena v tzv. říšskou župu sudetskou. Tato vyšší správní jednotka byla vyhlášena zákonem o členění tzv. sudetoněmeckých území z 25. 3. 1939.⁹⁸ Celé území bylo rozděleno na venkovské nebo městské okresy. Venkovských okresů (Landkreise) vzniklo 53 a městských pět se župními sídly v Liberci, Ústí nad Labem, Chebu, Karlových Varech a Opavě. Ve venkovských okresech byly vytvořeny úřady landrátů, které nahrazovaly dřívější prvorepublikové okresní úřady. Do těchto landrátů patřily i okresní školní a zdravotní úřadovny. Působili zde okresní radové, kteří byli do funkce dosazováni na šest let. Jmenoval je župní vedoucí nacistické strany NSDAP. Tito okresní radové fungovali jako poradci landráta bez úřední pravomoci. Později však veškerou agendu tzv. územní samosprávy vyřizoval landrát sám. Landrát byl tedy základní politickou správní jednotkou nadřazenou obci. Městské okresy plnily jen přikázané záležitosti státní správy. V čele stál vrchní starosta. Byly to zvláštní samostatné korporace, které se spravovaly více „samostatněji“.⁹⁹

Do druhé instance politické správy patřili vládní prezidenti. Obvody vládních prezidentů byly určeny třemi sídly, a to v Ústí nad Labem, Karlových Varech a Opavě. Pod ně spadaly landráty, které měly také dozor nad venkovskými a městskými okresy jako samosprávnými útvary. Byl to takový mezistupeň mezi okresy, landráty a nejvyšší složkou úřadu říšského komisaře.

---

⁹⁷ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha, 1989, str. 477.

⁹⁸ Vrbata, Jaroslav: Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938 - 1945, SAP 2, roč. XII, Praha 1962, s. 46.

⁹⁹ Kural, Václav - Radvanovský, Zdeněk: „Sudety“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem, 2002, s. 98 - 99.

Třetí instanci pak tvořil úřad říšského místodržitele, který sídlil v Liberci. Říšský místodržitel měl v sudetské župě silnější postavení, protože se správní systém sudetské župy měl stát vzorem pro přebudování správy v ostatních částech říše. Mimo jiné také zastával funkci župního vedoucího NSDAP. Říšské místodržitelství se dělilo na dva samostatné úřady, a to na státní správu a župní samosprávu. Zástupcem místodržitele byl župní hejtman.¹⁰⁰

V čele správy v odtržené pohraniční oblasti Čech a Moravy, označované jako sudetoněmecké území, stál tedy říšský komisař (místodržitel). Ten se ujal svých záležitostí ihned po rozpuštění správy pod dočasně spravujícími vojenskými orgány. Byl jím jmenován vedoucí sudetoněmecké strany Konrád Henlein, který podléhal přímo vůdci a říšskému kancléři. Jeho úřad zahrnoval široké kompetence. Pověřenci říšského komisaře, pozdější vládní prezidenti měli říšskému komisaři pomoci při rozdělování úkolů a lépe přiblížit správu obyvatelům z obtížně přístupných oblastí.¹⁰¹

Na území říšské župy sudetské bylo 10. 11. 1938 s působností od 20. 11. 1938 zavedeno německé obecní zřízení. Volitelnost samosprávných orgánů byla vystřídána vůdcovským principem. Nejdůležitější osobou v obci se stal starosta, který spravoval obec a spolupracoval s tzv. pověřenci NSDAP. Tito pověřenci stáli na úrovni okresním vedoucím strany a přes landrát vstupovali do obecních záležitostí. Zástupcem starosty byli tzv. přidělenci. Dalším obecním orgánem, původně však kolektivním, byli tzv. obecní radní. Záleželo na starostovi, jestli se budou scházet, a tak ani nezasedali a jejich funkce měla spíše formální charakter bez kontrolních a výkonných pravomocí.¹⁰²

Župa byla obvodem jak státní správy, tak samosprávy. Název vládního říšského komisaře byl přeměněn na říšského místodržícího (v zákoně už od roku 1935). Dohlížel nad ním říšský ministr vnitra. Župní samospráva vznikla později a měla sloužit jako vzor pro připravovanou říšskou reformu.¹⁰³

Nejvyšší instanci soudnictví v odtrženém pohraničí představoval vrchní zemský soud v Litoměřicích. Při tomto vrchním zemském soudu působilo pět civilních a jeden trestní senát. K mimořádným civilním soudům patřily pracovní soudy, které převzaly organizační strukturu československých pracovních soudů. Koncem války k nim také

---

¹⁰⁰ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha, 1989, s. 477 - 478.

¹⁰¹ Vrbata, Jaroslav: Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938 - 1945, SAP 2, roč. XII, Praha 1962, s. 50 - 52.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž, s. 53 - 57, 60 - 62.

přibýly soudy volkssturmu, jako mimořádně trestní soudy a stanné soudy, působící v župách, které byly bezprostředně ohroženy válkou.¹⁰⁴ V pohraničí existovaly také tzv. zvláštní soudy (Sondergerichte), které kromě vrchního zemského soudu v Litoměřicích působily i při některých zemských soudech.¹⁰⁵ Z krajských soudů z první republiky vznikly soudy zemské, při kterých fungovaly obchodní senáty. Nejnižší jednotku představovaly úřední soudy, které byly přejmenovány podle nařízení ze dne 8. 10. 1938 z okresních soudů. Tyto soudy vykonávaly svou činnost z počátku podle československých zákonů, ale postupně byly nahrazovány zákony říšskými. V úředním soudu rozhodoval úřední soudce, tzv. samosoudce. U některých úředních soudů vznikaly také kmetské soudy, které rozhodovaly v záležitostech mládeže a v případech, kdy nerozhodoval samosoudce. Rozhodovaly také v závažnějších trestních činech, které nebyly projednány před zemským soudem. Kmetské soudy působily však krátce. Byly zrušeny nařízením o úpravě soudnictví a soudní organizace vydané dnem 1. září 1939. Při některých úředních soudech působily také úřady zemských desk, zdravotní nebo dědické soudy, zřízené podle zákona o dědičných statcích. U úředních soudů také existovaly oddlužovací úřady. Při všech působících soudech byly vytvořeny instituce státních zástupců.¹⁰⁶

V Protektorátu Čechy a Morava byl vytvořen jiný typ veřejné správy. Výnosem vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939, publikovaným pod č. 75/1939 Sb., bylo stanoveno, že české země patří k říši, „tento Protektorát Čechy a Morava je autonomní, bude se spravovat sám a správa bude prováděna vlastními protektorátními úředníky, ne však ve výkonných funkcích.“¹⁰⁷ Hlavním úkolem správy v protektorátu bylo dbát na dodržování směrnic „vůdce“. Říšský protektor měl právo potvrzovat členy vlády, vyhrazoval si udělovat rady ve společném zájmu říše a Protektorátu Čechy a Morava a vyslovovat námitky proti nevhodným opatřením. Pokud byla potřeba, měl v dané věci rozhodující slovo a mohl zřizovat vlastní úřady na území protektorátu.¹⁰⁸ Výnos zapříčinil dvoukolejnost správy, ve které však bylo patrné, že rozhodující slovo má správa říšská. Od 15. března 1939 do zhruba poloviny dubna 1939 trvalo období vojenské správy. V čele stáli generálové, jejichž velitelství

---

¹⁰⁴ Macek, Jaroslav: Okupační justice v českém pohraničí a její vývoj (1938 - 1945), SAP 1, roč. XIII, Praha 1963, s. 102 - 103.

¹⁰⁵ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha, 1989, s. 482.

¹⁰⁶ Macek, Jaroslav: Okupační justice v českém pohraničí a její vývoj (1938 - 1945). SAP 1, roč. XIII, Praha 1963, s. 87.

¹⁰⁷ Sbírka zákonů a nařízení, č. 75/1939 Sb., výnos ze dne 16. března, o Protektorátu Čechy a Morava.

¹⁰⁸ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Období nacistické okupace. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, 2007, s. 406.

sídlila v Praze a v Brně. Od počátku výrazně fungovaly oddělení civilní správy, ve kterých hlavní funkci vykonávali tzv. šéfové civilní správy. Pro Moravu a Slezsko tuto funkci zastával gauleiter ve Vídni Josef Bürckel. V Čechách byl vedením civilní správy pověřen říšský komisař sudetské župy Konrad Henlein.¹⁰⁹ Při každém velitelství působili správní šéfové. V období vojenské správy také vznikaly tzv. oberlandráty, které byly nejnižšími správními úřady pro německé příslušníky a zároveň vykonávaly dozor nad okresními a obecními úřady svého obvodu. Působnost těchto oberlandrátů se rozšiřovala a některé své úkoly pak také přenášela na úřady protektorátní autonomní správy.¹¹⁰

Heydrichovou správní reformou z června 1942 přišlo zjednodušení a snížení počtu oberlandrátů na sedm, které byly dané vždy pro obvod několika politických okresů. Na Moravě byly zřízeny oberlandráty tři: v Brně, Moravské Ostravě a Jihlavě. Pro Čechy sídlily v Praze, Hradci Králové, Plzni a Českých Budějovicích.¹¹¹ Tak, jako se snižoval jejich počet a jejich kompetence se přenášely na jiný úřad, tak logicky docházelo k oslabování jejich pozice.

Ukončení krátkého období vojenské správy vystřídalo období civilní správy. V říšské správě hrál důležitou úlohu tzv. Úřad říšského protektora s hlavním sídlem v Praze a pobočkou v Brně. V čele stál říšský protektor a jeho zástupcem byl státní tajemník. Od 20. srpna 1943 se tento úřad stal statutem státního ministerstva s mnoha kompetencemi. Přebíral daleko více legislativy a měl spoluúčast na rozsudcích smrti. Úřadu říšského protektora podléhaly všechny úřady v protektorátu (vše co souviselo se správou, s výjimkou branné moci). Říšský protektor podléhal přímo Hitlerovi.¹¹²

Prvním říšským protektorem se stal Konstantin von Neurath, jehož jméno je spojeno mimo jiné se zaváděním norimberských protižidovských zákonů a uzavřením českých vysokých škol dne 17. listopadu 1939. Úřad vykonával do září 1941, kdy byl pro nedostatečný postup proti odboji i díky kritice K. H. Franka¹¹³ poslán na „zdravotní dovolenou“. Oficiálně však ve funkci zůstal až do 23. srpna 1943. V letech 1941- 1942

---

¹⁰⁹ Kolář, František a kolektiv autorů: Politická elita meziválečného Československa 1918 - 1938. Praha, 1998, s. 83 - 86.

¹¹⁰ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Období nacistické okupace. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, 2007, s. 407 - 408.

¹¹¹ Okupační správa politická. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 -1960, sv. 1. Ostrava, 1966, s. 29.

¹¹² Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Období nacistické okupace. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, 2007, s. 406 - 407.

¹¹³ Karel Hermann Frank zastával funkci státního tajemníka úřadu říšského protektora, znalec českých poměrů. Do dějin se zapsal jako vykonavatel nejtvrdějších trestů a kat českého národa. V roce 1946 byl popraven za zločiny proti lidskosti.

byl zastupován SS-Obergruppenführerem Reinhardem Heydrichem. Tento zastupující říšský protektor i za své krátké období ve funkci dokázal významně zasáhnout do dění v protektorátu. Zavedl stanné právo a podílel se na popravách významných osob domácího odboje. Kromě toho rekonstruoval protektorátní vládu a svou vahou zasahoval do otázek konečného řešení židovské otázky.¹¹⁴ Po atentátu na jeho osobu úřad zastupujícího říšského protektora na jeden rok převzal SS-Oberstgruppenführer Kurt Daluege. Ke dni 24. srpna 1943 byl říšským protektorem jmenován bývalý říšský ministr vnitra dr. Wilhelm Frick.¹¹⁵ Ten již ve funkci setrval do konce okupace.¹¹⁶

Při neustálém dozoru z řad vysokých říšských činitelů a snaze říše celou správu na tomto území zjednodušit, fungovala legislativa i vláda v úřadu státního prezidenta stále méně. V průběhu Heydrichových správních reforem v roce 1942 pak došlo ke změně postavení vlády a bylo zrušeno její předsednictvo. Změnil se počet ministerstev, Bylo zrušeno ministerstvo sociální a zdravotní správy či ministerstvo veřejných prací.¹¹⁷ V případě některých jako u ministerstva vnitra se jejich vliv sloučením jiných agend rozšířil. Jen ministerstva financí a spravedlnosti se změny nedotkly téměř vůbec.¹¹⁸ Tato výše zmíněná reorganizace protektorátních úřadů a vlády s přeměnou některých ministerstev (jejich snižováním nebo slučováním dohromady), nastavením vztahu a pozice v čele autonomní linie měla směřovat k zefektivnění správy.

Pod novým označením státního prezidenta a vládou zde působily také zemské úřady - v čele se zemským prezidentem a okresní úřady v čele s okresním hejtmanem. Nejnižší instancí tvořila obec.¹¹⁹ Zemští prezidenti vykonávali do roku 1940 působnost v zemských zastupitelstvech. Po jejich rozpuštění byly zřízeny zemské správní komise v zemských výborech. V roce 1941 se ze zemských správních komisí přetvořily zemské rady, které se staly poradním orgánem zemských prezidentů.¹²⁰ Od roku 1942 - 1943 také zemské a okresní úřady prošly některými změnami. Nárůstem agendy se vytvořila některá zvláštní oddělení. S tím souvisely také personální změny, při nichž české úředníky nahradili sudetští Němci.¹²¹

---

¹¹⁴ Čvančara, Jaroslav: Heydrich. Praha 2004, s. 8.

¹¹⁵ Slavnostně uveden do funkce je společně s německým státním ministrem Frankem 14. října 1943. Po válce oba odsouzeni k trestu smrti. Dějiny Československa v datech. Praha, 1968, s. 346.

¹¹⁶ Churaň, Milan: Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl II., Praha, 1998, s. 22.

¹¹⁷ Zdroj: <http://www.vlada.cz/crypts/detail.php?id-17368>, staženo 11. dubna 2010.

¹¹⁸ Churaň, Milan: Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století, díl II., Praha, 1998, s. 22.

¹¹⁹ Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha, 1989, s. 409, 486, 489.

¹²⁰ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Období nacistické okupace. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, 2007, s. 414.

¹²¹ Tamtéž, s. 407 - 408.

Územní samospráva byla od samého počátku okupace značně omezena. Obecní zřízení zůstalo nadále v platnosti, i když s mnoha změnami. Obecní zastupitelstva byla většinou rozpuštěna v místech, kde byla německá menšina, a do čela byli jmenováni tzv. vládní komisaři. Tam, kde byla obecní zastupitelstva ponechána, ztrácela svůj význam ve prospěch starosty. Od roku 1940 vycházela řada opatření, která správu zjednodušovala a omezovala její pravomoc. V závěru války vydal ministr nařízení, ve kterém měl napříště obecní zastupitelstvo a radu svolávat jen starosta, a to jen v případě potřeby.¹²² Také některá okresní zastupitelstva byla rozpuštěna a jejich pravomoc vykonávali okresní hejtmani. Řada agend byla vládním nařízením přenesena na politické úřady.¹²³

V oblasti soudnictví na území protektorátu odpovídalo složení soudů stavu před Mnichovem. K vrchním zemským a okresním soudům první republiky přibýly však také soudy říšské, jako soudy výkonné justice. V protektorátu bylo vytvořeno dvanáct, později čtrnáct úředních soudů, které podléhaly dvěma zemským soudům se sídly v Praze a Brně. Nad nimi pak stál vrchní zemský soud v Praze. Těmto německým soudům podléhali všichni ti, na které se vztahovalo německé trestní právo. Při každém německém soudu bylo také zřízeno státní zastupitelství. Na území protektorátu fungovalo také říšskoněmecké mimořádné trestní soudnictví. Důležitou úlohu hrálo pět tzv. zvláštních soudů, při kterých probíhalo tzv. zkrácené řízení.¹²⁴ U jednotlivých soudů se také naplňovalo stanné právo. Při zemských soudech byly zřízeny dva stanné soudy, a to v Praze a Brně. Proti jejich rozsudku se nedalo odvolat.¹²⁵ Důležité soudy představovaly také říšský soud v Lipsku a lidový soud v Berlíně. Toto soudní seskupení doplňovalo celkový správní systém, do kterého byly také začleněny celé řady úřadů německé policie. Ty měly jak v Německu, tak na území protektorátu zhruba neměnnou strukturu. Mezi základní policejní složky patřily pořádková policie (Ordnungspolizei), která zahrnovala ochrannou policii, četnictvo, obecní výkonnou policii a požární policii a bezpečnostní policie (Sicherheitspolizei), jejíž součástí bylo i gestapo (Geheimstaatspolizei). Gestapo se ve městě trvale usídlilo v budově Okresního úřadu. Bylo silným mocenským nástrojem. V jistém smyslu to byla politická policie, která nejen prováděla zpravodajskou činnost a zasahovala do personálních záležitostí,

---

¹²² Janák, Jan - Hledíková, Zdeňka: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Praha, 1989, s. 490.

¹²³ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Období nacistické okupace. Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, 2007, s. 414.

¹²⁴ Tamtéž, s. 407 - 408.

¹²⁵ Tamtéž, s. 408 - 409.

ale svou kontrolu vykonávala také v řadách svých členů. Mezi další policejní složky Sicherheitspolizei patřila kriminální policie (Kriminalpolizei).¹²⁶

3. 2. Vývoj ve Vsetíně

Dne 15. března 1939 byla Okresním úřadem ve Vsetíně vydána vyhláška o obsazení území Čech a Moravy říšskoněmeckým vojskem. Před 17. hodinou přijel na Horní náměstí důstojník německého gestapa dr. Ing. Ekert, který žádal po starostovi města Václavu Misárkovi svolat městské zastupitelstvo. Schůzi zahájil dr. Ing. Ekert, který informoval o nastávajících změnách. Následující den také dorazil 3. prapor jednotky „Leibstandarde SS Adolf Hitler“ a další pěší útvary.¹²⁷ Jednotky poté obsadily křižovatky ve městě a 17. března byly po celém městě vylepovány německo-české vyhlášky o zřízení takzvaného Protektorátu Čechy a Morava.

Státní správa a samospráva byla nadále v činnosti, ale politický dozor nad nimi vykonával takzvaný oberlandrát. Záležitosti říšské agendy pro okres Vsetín vykonával do dubna úřad Oberlandráta ve Vsetíně. Po jeho zrušení 22. dubna 1939 podléhal okres úřadu Oberlandráta ve Zlíně.¹²⁸ Politický okres Vsetín byl od 1. července 1940 přidělen k obvodu úřadu Oberlandráta v Moravské Ostravě.¹²⁹

Po přesídlení oberlandráta do Zlína jmenoval okresní úřad dva důvěrníky pro okres vsetínský. Oberlandrát jimi určil Hanse Nickmanna (železničního úředníka) a Hanse Niederleho. Tito důvěrníci kontrolovali a nahlíželi do všech úředních spisů a městský úřad je musel respektovat.¹³⁰ Většina úkolů oberlandrátů byla k 15. červnu 1942 přenesena na úřady autonomní správy protektorátu v podobě „správy z rozkazu říše“ (Reichsauftragsverwaltung - tzv. RAV).¹³¹

Okresní hejtman RAV ve Vsetíně podléhal pak v některých správních úkonech tzv. úřadujícímu okresnímu hejtmanovi RAV v Místku.¹³²

---

¹²⁶ Bezpečnostní složky za okupace. Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960, sv. 1, Ostrava, 1966, s. 72 - 73.

¹²⁷ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 447.

¹²⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápisy ze schůzí městské rady z let 1937 - 1941, zápis ze schůze 26. července 1939.

¹²⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 495, karta 213.

¹³⁰ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 462.

¹³¹ Pomkla, Zdeněk: Události roku 1938 a německá okupace. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno, 2002, s. 272.

¹³² Tamtéž (v roce 1943 došlo ke spojení měst Frýdek a Místek).

Od června roku 1939 ve městě vykonávalo službu německé četnictvo v počtu šesti mužů. Sídliilo v zámku a mělo na starost celý okres, hlavně pak záležitosti týkající se německého obyvatelstva. Do českých záležitostí nezasahovalo, stíhalo pouze silniční přestupky a závady v zatemňování.¹³³

Po okupaci se ve městě usadila také NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei). Současně se stranou začaly působit i různé nacistické organizace. Mezi těmito složkami byla například NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), podpůrná vyživovací instituce, která chudým rozlévala polévku a rozdávala potraviny. NSV, posměšně nazývaná mezi lidmi „lidová blahojízda“ (měla dvě pojízdné kuchyně), avšak ve městě nebyla oblíbená. Spotřebované potraviny, které stejně byly z místních obchodů, muselo město proplatit. Později, v době skutečné nouze o potraviny, se NSV starala jen o německé příslušníky. Mezi další útvary patřila jednotka SA 25/38, která měla na starosti pomocné služby, organizace německých dělníků DAF (Deutsche Arbeitsfront) či organizace pro německé ženy a dívky NSF (Nationalsozialistische Frauenschaft). Pro mládež do patnácti let věku existovala HJ (Hitlerjugend) - Hitlerova mládež. Od 15 do 19 let pak sloužila k předvojenské výchově německých chlapců RAD (Reichsarbeitsdienst). Stejnou funkci zastával pro německé dívky tzv. BDM (Bund Deutscher Mädel).¹³⁴

3. 2. 1. Samospráva

Dne 26. července 1938 byl zvolen novým starostou Vsetína Václav Misárek. Od bývalého starosty Josefa Sousedíka převzal správu města, obecních podniků a ústavů. Při městském zastupitelstvu pak byly zřízeny dvanáctičlenné komise. Byly to komise: finanční, technická, vodovodní, hospodářská, zdravotní a policejní, sociální, stavebně-komunikační, pro chov plemenných býků, pro brannou výchovu a tělovýchovu, dále podle zákona komise disciplinární pro městské zřízence, komise disciplinární pro městské úředníky, komise knihovní a letopisecká.¹³⁵ V lednu roku 1939 byli na návrh okresního úřadu do obecních sborů jmenováni noví členové místo odvolaných zástupců komunistické strany, kteří byli v důsledku rozpuštění strany svých

---

¹³³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 463.

¹³⁴ Tamtéž, s. 453 - 455.

¹³⁵ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápisy ze schůzí městské rady z let 1937 - 1941, zápis ze schůze 26. července 1938.

funkcí zbaveni.¹³⁶ Městská rada po obsazení území i nadále zasedala jednou týdně, avšak přicházející změny začaly pomalu narušovat zajetý systém.

Dne 7. července 1939 Okresní úřad ve Vsetíně oznámil, že všechna budoucí nařízení projednávaná městskou radou budou od příště muset projít schválením Oberlandrátu ve Zlíně. Všechny tyto předkládané návrhy musely být pak doloženy německým překladem.¹³⁷ Také bylo nařízeno, aby se všichni úředníci učili německému jazyku. Jejich nově nabyté znalosti byly přezkušovány vždy po půl roce.¹³⁸ Oberlandrát měl být od srpna 1940 uvědomován o všech konání schůzí městské rady, zastupitelstva a všech komisí a účelem jeho nebo zástupcovy účasti.¹³⁹ Ještě v září 1940 přišla od úřadu oberlandráta žádost o předkládání programu jednání městské rady. Zaslání opisů z konaných schůzí bylo zrušeno.¹⁴⁰

Schůze městské rady konaná v červnu 1942 vzala na vědomí nařízení ministerstva vnitra o rozpuštění okresního zastupitelstva ve Vsetíně. Při této schůzi členové městské rady také odsoudili atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, a mimo jiné bylo schváleno používat německého pozdravu při schůzích veřejnoprávních korporací.¹⁴¹ Městské zastupitelstvo bylo rozpuštěno Zemským úřadem v Brně dne 11. června 1942. Vedením agendy města byla pověřena devítičlenná správní komise v čele s předsedou Ing. Antonínem Voženílkem (zástupce ředitele Zbrojovky) a místopředsedou Franzem Stürmerem (soukromý úředník).¹⁴² Agenda města byla převzata Správní komisí města Vsetína dne 22. června 1942. Na první schůzi konané 26. června 1942 rozdělila svou působnost do referátu personálního, včetně policie a protiletectvé ochrany, referátu stavebně - komunikačního, referátu pro městskou elektrárnu a městské lesy.¹⁴³ Správní komise byla rozpuštěna dne 5. 1. 1943 a vedením města byl pověřen vládní komisař Johann Pindur, vykonávající dosud tuto funkci ve Frýdku.¹⁴⁴ Tímto krokem byl odstraněn poslední zbytek městské samosprávy.

---

¹³⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápisy ze schůzí městské rady z let 1937 - 1941., zápis ze schůze 18. ledna 1939.

¹³⁷ Tamtéž, zápis ze schůze 7. července 1939.

¹³⁸ Tamtéž, zápis ze schůze 22. září 1939.

¹³⁹ Tamtéž, zápis ze schůze 23. srpna 1940.

¹⁴⁰ Tamtéž, zápis ze schůze 13. září 1940, s. 888.

¹⁴¹ Tamtéž, zápis ze schůze 5. června 1942, s. 361.

¹⁴² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 331, karton 28.

¹⁴³ MZA v Brně - Soka Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápisy ze schůzí Správní komise města Vsetína, zápis ze schůze 26. června 1942, s. 379.

¹⁴⁴ Jan Pindur, narozený v roce 1885 ve Skalici u Frýdku, působil od roku 1939 jako německý vládní komisař. K 1. 1. 1943 byla města Frýdek a Místek sloučena Němci v jedinou obec a jeho funkce tam již

Městská policie byla přeměněna na uniformovanou pořádkovou policii a tvořilo ji osmnáct členů. Mimo ni byla ve městě zřízena ještě neuniformovaná kriminální policie, která byla složena z pěti členů a podléhala německému velitelství v Brně.¹⁴⁵

3. 2. 2. Národní souručenství

Po zastavení činnosti všech politických stran měla být podle německého vzoru vytvořena jediná politická organizace, a to Národní souručenství (dále NS). Oběžníkem ze 17. dubna 1939 prezidium Ministerstva vnitra oznamovalo, že na území protektorátu bude působit pouze Národní souručenství, „*jehož nejbližším úkolem jest organizační stmelení lidu bez ohledu na dosavadní politické složky v jednotné národní hnutí.*“¹⁴⁶ Z příkazu státního prezidenta zahájil 18. dubna 1939 výbor Národního souručenství přípravu pro organizaci uniformovaných pořadatelských sborů při této jediné straně. Jejich úkolem bylo udržování pořádku ve věcech týkající se její činnosti.¹⁴⁷ Nábor členů ve městě začal probíhat 23. dubna 1939 a již druhého dne, 24. dubna 1939, se do organizace přihlásilo 88% dospělého obyvatelstva.¹⁴⁸ Členové museli splňovat čtyři podmínky, a to být české národnosti, být bezúhonní, plnoletí (od 21 let) a árijského původu. V Čechách bylo pro srovnání v náboru přihlášeno 99,2 % a na Moravě 98,4 % obyvatel.¹⁴⁹ Okresní vedení NS bylo složeno z jedenácti členů.¹⁵⁰ Sekretariát Národního souručenství byl provizorně umístěn na vsetínské radnici, v zasedací síni, s úředními hodinami od 8:00 do 18:00.¹⁵¹ Funkci prozatímního vedoucího tajemníka v roce 1939 zastával Tomáš Ráček.¹⁵²

---

byla nepotřebná. Po odchodu do Vsetína ve své funkci nezávislé na kontrole od města uplatňoval zejména germanizační snahy a brutalitu. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 548 - 549.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 549.

¹⁴⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

¹⁴⁹ Gebhart, Jan - Kuklík, Jan: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha 1996, s. 31.

¹⁵⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

¹⁵¹ ZA v Opavě, Oberlandrát Vsetín, inv. č. 5, karton 1, výzva ke vstupu do NS.

¹⁵² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

Tabulka č. 3. 1.: Jmenování členové NS.¹⁵³

funkce	jméno a příjmení, profese	bydliště
vedoucí	František Váňa, učitel	Liptál
I. zástupce vedoucího	Pavel Fiala, vrch. čet. strážmistr	Jablůnka
II. zástupce vedoucího	Josef Ondryáš, sklář	Velké Karlovice
jednatel	JUDr. Miloš Jarošek, advokát	Vsetín
hospodář	František Kolář, krejčí	Vsetín
sociální činovník	Alois Šedlbauer, sklář	Vsetín
propagační činovník	Leopold Koubek, odborný učitel	Nový Hrozenkov
samosprávný činovník	Josef Staněk, rolník	Vsetín
zapisovatel	Ing. Konstantin Novák, učitel	Vsetín
I. dozorce	František Dančák, rolník	Pržno
II. dozorce	Karel Surý, obchodník se dřevem	Hošťálková

¹⁵³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

4. POMĚRY SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ

4. 1. Obyvatelstvo

Uprchlíci: V době zvýšeného ohrožení státu byla městskou radou dne 17. června 1938 navrhována sbírka v podobě peněžního daru republice k obraně státu. Prezidentovi Československé republiky, dr. Edvardu Benešovi byl odeslán telegram ze zasedání mimořádné schůze městské rady, která v něm tlumočila „*neochvějnou důvěru a naprostou podporu všech občanů a prosila, aby hranice našeho státu zůstaly neporušeny*“.¹⁵⁴ Okresním úřadem bylo také městskému úřadu a obyvatelům doporučováno zásobit se potravinami a masovými konzervami pro možný případ války. Město se zásobilo moukou a společenstvu obchodníků bylo nařízeno pořídit větší zásoby konzerv a cukru.¹⁵⁵ S příchodem uprchlíků z pohraničí do města hrozila větší nezaměstnanost a zásobovací a bytové potíže.¹⁵⁶ Prováděly se celostátní akce, které se snažily vést v evidenci uprchlíky na našem území a zprostředkovat jim patřičnou práci. Na začátku dubna roku 1939 celkový počet uprchlíků v okrese Vsetín činil 1 208 osob. Z toho 285 uprchlíků bylo ubytováno v hromadných ubytovnách, dalších 64 osob bylo dočasně ubytováno v internátu průmyslové školy a v sociálním domě ve Vsetíně.¹⁵⁷

Zdravotní péče o uprchlíky byla proplácena Československým Červeným křížem. U lékaře se musel uprchlík prokázat evidenčním nebo podpůrným listem, do kterého mu byl poznamenán stav léčby. Léky se pak těmto osobám předepisovaly na předem určený list receptu.¹⁵⁸ Další sociálně potřebné osoby a „chudé přestěhovalce,“ kteří ještě nezískali v dané obci domovskou příslušnost, dostal bezplatně na starost obvodní lékař. Účty a recepty mu byly vypláceny zpětně přes okresní úřad Ústavem pro péči o přestěhovalce sídlícím při Ministerstvu vnitra v Praze.¹⁵⁹

Ohlašovací povinnost: Pro dokonalejší podchycení obyvatel na území protektorátu začala platit ohlašovací povinnost, která vstoupila v platnost vládním nařízením dne 30. dubna 1941. Tímto nařízením bylo povinností každé osoby zdržující

---

¹⁵⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápisy ze schůzí městské rady z let 1937 - 1941, zápis z mimořádné schůze dne 20. září 1938.

¹⁵⁵ Tamtéž, zápis ze schůze dne 26. července 1938.

¹⁵⁶ Tamtéž, zápis ze schůze dne 13. října 1939.

¹⁵⁷ ZA v Opavě, Oberlandrát Vsetín, inv. č. 3, karton 1.

¹⁵⁸ Pro informace úřadů o všech záležitostech uprchlíků, volných pracovních místech apod. sloužil týdeník hospodářské pomoci, který poskytoval důležité pokyny a informace. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

¹⁵⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

se na území Protektorátu Čechy a Morava nahlásit místo svého pobytu v dané obci. Údaje o zdržujících se osobách měli hlásit také majitelé domů. Údaje se zapisovaly na ohlašovací lístek, který obsahoval jméno a příjmení (u žen jméno za svobodna), rodinný stav (u provdaných / ženatých osob jméno partnera s údajem dne a místa jeho narození), povolání, datum narození, státní příslušnost, náboženské vyznání.¹⁶⁰ Kromě základních údajů musel tento lístek obsahovat jméno a příjmení rodičů majitele lístku, rasový údaj (zda je či není Židem), datum od kdy je osoba v dané obci a zda se už v obci zdržovala, přesná adresa, údaj, jestli je osoba majitelem dopravního vozidla (pokud ano, tak značka vozidla), údaj, zda byla osoba zařazena v protiletectvé ochraně a v jaké funkci. Děti do patnácti let žijící u rodičů se zapisovaly na ohlašovací lístek rodičů.¹⁶¹ Zpřísnění ohlašovací povinnosti nastalo po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Ve dnech 28. a 29. května 1942 bylo nařízeno všem občanům, kteří nebyli v místě bydliště doposud přihlášení, aby se urychleně přihlásili. Dne 3. června 1942 byl na okresní úřad zaslán seznam nepřihlášených osob v jednotlivých obcích. V celém vsetínském okrese se přihlásilo 80 lidí, z toho ve Vsetíně celkem 28 osob.¹⁶² Do 4. června téhož roku musel být od obcí na Okresní úřad Vsetín odevzdán seznam nově ohlášených osob. Tyto seznamy pak byly posílány na Ministerstvo vnitra, kde sloužily jako podklad pro vyhledávání osob. Zvláštní ustanovení o ohlašovací povinnosti se týkala také ubytovaných osob v podnicích oprávněných k živnostenskému podnikání. V hotelích a hostincích platila ohlašovací povinnost od 1. listopadu 1941. Majitelé dostávali přihlašovací lístky, které museli při každém pronajmutí pokoje cizinci okamžitě odevzdat na městský policejní úřad. Ve dnech 26. července - 1. srpna 1941 bylo při kontrolách v hotelech zjištěno celkem 168 cizinců.¹⁶³

Němci: Zřízení Protektorátu Čechy a Morava mělo také vliv na postavení Němců na tomto území. Osoby německé národnosti se staly německými státními příslušníky a říšskými občany. Podléhaly německé soudní pravomoci a týkalo se jich ustanovení o ochraně německé krve a německé cti.¹⁶⁴ Hned po obsazení byl zjišťován počet Němců žijících v okrese Vsetín, kteří do 16. března 1939 dovršili dvacet let.

---

¹⁶⁰ Sbírka zákonů a nařízení, č. 233/1941 Sb., vládní nařízení ze dne 30. dubna, o hlášení pobytu.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 231.

¹⁶³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 491, karton 68.

¹⁶⁴ Sbírka zákonů a nařízení, č. 75/1939 Sb., výnos ze dne 16. března, o Protektorátu Čechy a Morava.

Pro okres Vsetín bylo zjištěno celkem 53 osob německé národnosti, z nich 27 bydlelo přímo ve městě Vsetíně.¹⁶⁵

4. 1. 1. Židé a jiné skupiny obyvatel vyloučené ze společnosti

Židé: Zvláštní postavení mezi ostatními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava měli Židé. Je třeba objektivně přiznat, že projevy antisemitismu se ve Vsetíně projevovaly již mnohem dříve, například při známých protižidovských nepokojích v říjnu roku 1899¹⁶⁶ nebo při protimasarykovské kampani ve volbách v roce 1907. Jisté uklidnění situace přinesla až první republika, avšak „*nikdy jejich občanské zrovnoprávnění ve společnosti zcela neodstranilo hluboce zakořeněnou diskriminaci.*“¹⁶⁷

Budoucí vývoj jasně demonstrovalo vypálení synagogy příslušníky německé policie v noci z 18. na 19. března.¹⁶⁸ O rok později, v březnu 1940, kdy už byla synagoga srovnána se zemí, snažilo se město získat její parcelní místo a další parcely zapsané v evidenci židovského majetku. Ty pak měly být použity pro rozšíření školky, hudební školy a hřbitova.¹⁶⁹

Arizace, tedy „*konfiskační opatření nacistů směřující k ovládnutí židovského majetku,*“ která podle nařízení říšského protektora vstoupila v platnost 21. června 1939, byla také počátkem pronásledování Židů.¹⁷⁰ Nejednalo se jen o převod židovského majetku, ale přibývajícím opatřením měla v konečné fázi daleko horší sociální důsledky.¹⁷¹ Jmenný seznam z 15. března 1939 rozdělený podle bytů židovských příslušníků žijících ve městě Vsetíně obsahuje 21 příjmení:¹⁷² Většina z těchto rodin patřila k obchodníkům a soukromníkům. Bruno Hirsch, Norbert Lazarus a Alfréd Weinstein měli advokátní praxe, MUDr. Desider Reichenthal pracoval v městské nemocnici. Irma Reisová nebyla v seznamu uvedena, ale je podepsána pod oběžníkem týkajícím se nařízení říšského protektora ze 7. února 1940.¹⁷³ Jména Židů, kterým patřily byty ve Vsetíně: Eichner, Glesingerová, Gold, Goldberger, Grünbaum, Heisová, Heisz, Hirschová,

¹⁶⁵ ZA v Opavě, Oberlandrát Vsetín, zprávy počtu Němců, inv. č. 3, karton 1.

¹⁶⁶ Noviny z pod Radhoště ze dne 17. února 1900, roc. II., č. 4, s. 5.

¹⁶⁷ Schramm, Gottfried: Židovská menšina v dějinách - pokus o resumé. Olomouc, 1997, s. 293.

¹⁶⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 449 - 451.

¹⁶⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápis ze schůze městské rady ze dne 8. a 20. března 1940.

¹⁷⁰ Huňáček, Zdeněk: Český antifašismus a odboj, slovníková příručka. Praha, 1987, s. 16.

¹⁷¹ Jančík, Drahomír - Kubů, Eduard: „Arizace“ a arizátoři. Praha 2005, s. 13.

¹⁷² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

¹⁷³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, nezpracované dodatky.

Knöpfelmacher, Langfeldrová, Lazarus, Neugebauer, Rebenwurzl, Reichenthal, Sax, Schön, Schrötter, Steinhartová, Weinstein, Wintrová, Zeml.¹⁷⁴

Prováděcí výnos ze 7. února 1940 se týkal dalšího přihlášení židovského majetku, a to jak pozemkového, tak peněžního, bez ohledu na jeho svěření či převedení do rukou jiné osoby. Přihlášky židovského majetku musely být odevzdány okresnímu úřadu do 15. března 1940. Městský úřad pro tento závažný krok vypracoval seznam židovských osob ve městě, na který se měly podepsat všechny osoby, kterým bylo nařízení dáno na vědomí. Oběžník podepsalo 24 osob, Regina Schönová podpis odepřela.¹⁷⁵ Celkový počet židovských obyvatel v celém vsetínském okrese činil 175, v samotném městě Vsetíně žilo 75 Židů.¹⁷⁶ Do září roku 1942 ve městě nezůstal ani jeden židovský příslušník a po válce se do města vrátilo pouze pět¹⁷⁷ osob, které válku přežily.

Dne 28. ledna 1943 bylo obecním radám nařízeno, aby se zjistily počty bývalých židovských podniků, které již byly arizovány nebo převedeny na árijce. Do seznamu se neměly započítávat takové firmy, které byly nadále v provozu pod komisařským vedením.¹⁷⁸ Seznam se prováděl za účelem výmazu arizovaných židovských firem ze živnostenského rejstříku a obsahoval jména tří osob, jejichž živnosti byly převedeny ze židovského majetku na árijce: obchod s módním zbožím Samsona Weinsteina převzali Emil a Rosa Müller, obchod se smíšeným zbožím Siegfrieda Schöna získala Luise Pelauch,¹⁷⁹ a železářství L. M. Schöna bylo převedeno na Karla Strnadela.¹⁸⁰

Současně s vyvlastňováním židovského majetku, které probíhalo od roku 1939, byly důsledně prosazovány norimberské zákony. Zákonem č. 136/1940 Sb. bylo židovským příslušníkům zakázáno vykonávat funkce ve veřejné správě, v soudnictví

---

¹⁷⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, nezpracované dodatky.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 514 - 515.

¹⁷⁷ Zde se však informace o počtu osob podané kronikářem rozcházejí. Podle seznamu vypracovaného Židovskou náboženskou obcí ve Vsetíně po válce 23. ledna 1946 se z koncentračních táborů nevrátilo nazpět 73 osob židovského vyznání. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Pavlík Richard, inv. č. 377, karton 9.

¹⁷⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 538, karton 270.

¹⁷⁹ Pelouchovi, kteří si nechali příjmení poněmčít na Pelauch nebyli mezi obyvateli oblíbeni. V roce 1940 bylo dokonce R. Pelauchovi neznámým pisatelem vyhrožováno. Na domovních dveřích měl napsaný vzkaz, ve kterém se nespisovně v místním nářečí tiskacím písmem výhružně psalo: „*Včilej psaném[u], udává a zbíře na udání - co! A jej [jeho] až přinde čas a ten přinde. Zatím sa dobře ešče nažer a nachlastaj, aby ti ten hrtáň dobře stlustnul, až ti ho ovážu*“ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 329, karton 28.

¹⁸⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 528, karton 243.

a v jiných institucích. K tomuto výnosu město podalo zprávu okresnímu úřadu, že „záležitost ve věcech postavení Židů ve veřejném životě je vyřízena.“¹⁸¹

V obecní samosprávě města Vsetína působily čtyři osoby židovského vyznání, a to ve funkcích předsedy finanční komise, člena finanční komise, člena hospodářské komise a člena městského zastupitelstva a disciplinární komise pro městské úředníky. Všechny čtyři osoby se své funkce dobrovolně zřekly a jejich rezignace byla přijata 25. srpna 1939. Tato místa pak byla ihned nově obsazena.¹⁸² Německé úřady zavedly přísnou evidenci Židů. Byly vypracovány podrobné seznamy, do kterých se započítávali také položidé, osoby žijící ve smíšeném manželství a Židé, kteří se zřekli své církve a nechali se pokřtít.¹⁸³ Ve Vsetíně seznamy těchto osob sestavili Max Schön a Pavel Neugebauer.¹⁸⁴ Existovaly zde také seznamy příslušníků židovského vyznání podle věkových skupin. Byly děleny na tři věkové kategorie, a to do věku šesti let, do 36 let a starší. Někteří z mladší generace pak byli podle místního kronikáře od podzimu roku 1941 zařazováni do pracovních kolon a odesíláni do Polska. Od září 1939 byl v protektorátu této skupině obyvatel postupně zakázán přístup do podniků, společenských a sportovních zařízení, byl jim stanoven čas pro nákupy i doba večerního zákazu vycházení. Dalšími nařízeními Židé ztratili podporu v nezaměstnanosti, měli zákaz návštěv parků a dětských hřišť, byl jim vyhrazen pohyb v některých ulicích, měli zakázáno cestování v dopravě aj.¹⁸⁵ Na příkaz říšského ministra vnitra ze dne 1. září 1941 museli být všichni Židé označeni tzv. Davidovou hvězdou. Tato šesticípá hvězda byla vytvořena ze žluté látky o velikosti dlaně s černým lemováním a černým nápisem „Jude“. Nosila se na levé náprsní straně oděvu a musela být vždy dobře viditelná a čistá. Židovské děti musely hvězdu nosit při dovršení šesti let věku.¹⁸⁶

Samostatnou kategorií mezi židovskými příslušníky představovali již výše zmínění položidé, na které bylo pohlíženo, zejména v prvních letech války o něco mírněji. Byli to židovští míšenci, kteří pocházeli z jednoho nebo dvou podle rasy úplných židovských předků a rozlišovali se mezi nimi míšenci prvního stupně a míšenci

---

¹⁸¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

¹⁸² Dobrovolné zřeknutí a následnou rezignaci musíme však brát s nadhledem, jelikož této skupině obyvatel nezbyvalo nic jiného než se svých pracovních míst vzdát a neohrozit ještě více svou rodinu. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

¹⁸³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 486.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 514 - 515.

¹⁸⁵ Baletka, Ladislav: Židé v dějinách Valašského Meziříčí. Valašské Meziříčí, 2004, s. 90.

¹⁸⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 491, karton 68.

druhého stupně.¹⁸⁷ Podobnou skupinou byla také smíšená manželství. V těchto smíšených manželstvích, která se i pod tlakem válečných událostí nerozvedla, měl partner židovského vyznání daleko větší šanci uniknout deportaci a možné smrti ve vyhlazovacích táborech. Existovali také Židé, kteří buď ze svého čistého přesvědčení, nebo ze strachu o svůj život dali přednost přechodu ke křesťanské víře. Z hlediska norimberských zákonů však zůstávali stále Židy a po zřeknutí se své víry byli vlastně na pokraji nezájmu jak ze strany židovské komunity, tak křesťanského světa.¹⁸⁸ Od března 1942 přibyl zákaz uzavírání manželství s židovským příslušníkem, tento zákaz se také vztahoval na možný mimomanželský styk mezi protektorátním příslušníkem a osobou židovského vyznání.¹⁸⁹

Zákazy pro Židy se také týkaly užívání vlajek (protektorátních, říšských a národních) a praporů při zvláštních událostech. Zákaz platil též pro nežidovské příslušníky, kteří žili ve smíšeném manželství nebo v jejichž domácnosti tato osoba žila.¹⁹⁰ V únoru roku 1942 se ve městě Vsetíně ještě vyskytly nejasnosti s vyvěšováním vlajek u židovských občanů. Ze strany úřadů pak bylo nařízeno, že budovy, které byly v majetku Židů a jejichž byty byly pronajímány jak židovským, tak nežidovským osobám, nesměly mít vyvěšené vlajky, avšak okna nežidovských nájemníků budovy mohla být ozdobena prapory.¹⁹¹

Kočovníci: Mezi další ohrožené skupiny osob patřili kočovní cikáni, žebráci a podobní nepřizpůsobiví občané. Pro tyto osoby, které se nemohly prokázat řádnou pracovní činností, vznikaly od začátku března 1939 kárné pracovní tábory. Výnosem ministerstva vnitra dne 9. května 1939 byla mimo jiné věnována větší pozornost romské otázce a omezování kočovnictví. V rámci tohoto nařízení se řídily některé okresy ještě nařízením z 2. září 1939 o pohraničních pásmech, které stanovilo zákaz „*potulování se Cikánů*“ v těchto obvodech. Tito kočovní občané měli tak postupně zakázáno zdržovat se mimo jiné také v okolí Valašskomeziříčska a Vsetínska.¹⁹² Mimořádná

---

¹⁸⁷ Za židovské míšence se považovala osoba, která pocházela z jednoho nebo dvou podle rasy úplných židovských předků. Za židovského míšence 1. stupně byl tedy považován potomek pocházející od dvou takových prarodičů. Židovského míšence 2. stupně představovala osoba spojená rodem jednoho takového prarodiče. Sbírká zákonů a nařízení, č. 137/1942 Sb., vládní nařízení ze dne 9. dubna, o židovských míšencích ve veřejné službě.

¹⁸⁸ Hilberg, Raul: Pachatelé, oběti, diváci, židovská katastrofa 1933 - 1945. Praha, 2002, s. 141 - 144.

¹⁸⁹ Sbírká zákonů a nařízení, č. 85/1942 Sb., vládní nařízení ze dne 7. března, další předpisy o Židech a židovských míšencích.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 231.

¹⁹² Nečas, Ctibor: Českoslovenští Romové v letech 1938 - 1945. Brno, 1994, s. 34.

opatření nařizovala zanechat kočovnictví a tuláctví, které bylo trpěno do konce ledna 1940.¹⁹³

Žebráci: Již oběžníkem ministerstva vnitra vydaným v srpnu 1939 bylo nařízeno vést přísnou evidenci všech žebrajících osob. Evidence byla vedena bezpečnostními orgány státních policejních úřadů a ve městech, ve kterých nebyly tyto úřady zřízeny, agendu vedly orgány městských policejních úřadů. Evidence musela zahrnovat místo a čas, způsob žebření (jestli osoba žebře od domu k domu nebo se zdržuje na veřejných místech), patřila sem také zastíraná žebrota, tedy taková, kdy neoprávněná osoba prováděla podomní obchod. Zapisovala se do ní také místa odpočinku, na kterých se žebráci navečer zdržovali.¹⁹⁴ Celkový počet zadržených v roce 1940 v celém okrese činil devatenáct osob, z toho byly tři ženy. Čtyři osoby neschopné práce byly ubytovány v obecních chudobincích. Žebráci schopní práce byli nahlášeni úřadu práce a tři osoby byly navrženy do pracovního tábora.¹⁹⁵

Od měsíce července roku 1941 bylo všem úřadům nařízeno „potulné osoby“ okamžitě hlásit místně příslušné německé kriminální policii. Pro okres Vsetín byla příslušná kriminální policie v Moravské Ostravě. Do roku 1942 se v obcích okresu žebrající osoby nacházely jen výjimečně.¹⁹⁶ Případy, které se ojediněle vyskytovaly, byly zaznamenány na pasekách, kde žebráci unikali dohledu bezpečnostních orgánů. Většina z nich se však začala živit příležitostnými pracemi a obce je finančně podporovaly z chudinských fondů.¹⁹⁷ Platnost žebrových licencí (pro veřejnou žebrotu) vypršela koncem září roku 1941 a další jejich prodlužování bylo zakázáno.¹⁹⁸

Nevidomí: Od konce listopadu roku 1940 se kontroly dotkly také slepců, kteří se živilí „žebrovou hudbou“. Protože jim tato činnost byla zakázána, musel být úřady proveden další seznam vyskytujících se osob v dané obci, aby se pro ně mohlo zajistit náhradní řešení výdělků. Podle oběžníku ministerstva vnitra z 25. listopadu 1940 seznam obsahoval tři základní skupiny:

1. Kterí nevidomí do 45 let jsou dnes bez zaměstnání a byli by schopni samostatně se živit řemeslem (kartáčnictvím, košíkářstvím, rohožkářstvím), podomním obchodem, prací v továrně?

¹⁹³ Huňáček, Zdeněk: Český antifašismus a odboj, slovníková příručka. Praha, 1987, s. 341.

¹⁹⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karta 231.

¹⁹⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karta 230.

¹⁹⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karta 231.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 491, karta 68.

2. *Kteří nevidomí bez ohledu na věk k výdělku nezpůsobilí, potřebovali by podpory soustavné, poněvadž není tu nikoho, kdo by se o ně staral a pomoc domovské obce nestačí.*

3. *Kteří slepci žádné pomoci nepotřebují, poněvadž se samostatně živí, mají vlastní důchod, pensi, rentu, jsou dostatečně zaopatřeni domovskou obcí neb o ně pečují rodiče, sourozenci, manželé, manželky, děti, příbuzní, dobročinné instituce apod.?*¹⁹⁹

Do seznamu byly započítávány jak osoby zcela slepé, tak ty, které měly zhoršený zrak do takové míry, že ani s brýlemi nedokázaly číst a psát a při chůzi musely mít doprovod. V celém okrese bylo v roce 1941 evidováno celkem devatenáct osob, z toho do první skupiny jedna osoba, do druhé skupiny tři osoby a ve třetí skupině se nacházelo patnáct osob.²⁰⁰

Postrk: Jedním z problémů města Vsetína bylo provádění postrků. Vsetínský strážník si městu v prosinci 1940 stěžoval na nedostatek členů místních hlídek při prováděných postrcích. Udával, že při každém postrku bylo potřeba jednoho policisty, který pak chyběl při venkovních obchůzkách městem. Protože v některých dnech měly být provedeny dva až tři postrky najednou, museli být do služby zapojeni také zaměstnanci, kteří měli v ten den volno. Policejní výkonný poručík Karel Sokol proto žádal, aby byla na policii přijata starší místní osoba, která by měla postrky na starost a mimo to by pomáhala v administrativních věcech. Na tuto funkci byl ze služby CPO převeden Alois Barlog. Byly stanoveny tři obchůzkové obvody, v nichž byly hlídkami prováděny pravidelné obchůzky po celých 24 hodin.²⁰¹

4. 2. Zásobování obyvatelstva

Na zhoršující se situaci v březnu 1939 obyvatelé reagovali typickým způsobem - vykupováním potravin a dalšího zboží v obchodech. Vyhláškou ze dne 15. března 1939 zakazoval proto Okresní úřad Vsetín, vzhledem k mimořádným poměrům, hromadění zásob potravin a zboží u soukromých osob.²⁰² Obchodníkům a živnostníkům bylo zakázáno prodávat více zboží, než se běžně nakupovalo pro denní spotřebu a také byl zákaz zdražování potravin. Přestoupení nařízení se trestalo pokutou 500 korun nebo vězením do čtrnácti dnů. Za nedodržení nařízení mohl být obchodníkům uzavřen obchod nebo odňato živnostenské oprávnění. Nadhodnocení říšské marky vzhledem

¹⁹⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²⁰² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

k české koruně v poměru 1:10 (reálný kurz říšské marky byl o dvě až tři koruny nižší)²⁰³ využili němečtí příslušníci (zejména vojáci okupační armády) zvýhodněný kurz marky a rovněž ve velkém v obchodech vykupovali zboží, které bylo v Německu již nedostatkové.

Zásoby mouky ve městě byly nedostatečné a pro místní obchodníky nestačily mlýny mouku včas dodávat. V obchodech se zvětšila poptávka po mýdle, jejichž dodávku továrny omezily na polovinu. Pro jednu rodinu tak připadlo na týden ½ kg mýdla.²⁰⁴ Projevovaly se však první nedostatky v prodeji některých potravin. Na týdenním trhu, který probíhal od 19. dubna 1939, se projevil nedostatek másla, tvarohu a vajíček. V dalších týdnech se situace na trhu opakovala. Dle sdělení četnické stanice ve Vsetíně byly na vině selky, které už na trh nepřinášely tolik produktů jako dříve. Bylo poukazováno na to, že někteří lidé z města a zejména obchodníci z jiných okresů (např. z Moravské Ostravy), jezdili pár dní před trhy na venkov a skupovali, co se dalo. Protože ve Vsetíně byly ceny některého zboží nižší než v jiných městech, snažili se místní prodejci prodávat své produkty mimo Vsetín.²⁰⁵

Dne 12. června 1939 probíhala na celém území protektorátu chlebová akce. Okres Vsetín obdržel 1 200 kg žitné mouky na zhruba 1 000 kusů chleba o váze 1,50 kg na osobu týdně. Pro živitele rodiny to byly dva bochníky týdně. Z tohoto přidělu bylo městu Vsetínu přiděleno 250 bochníků chleba.²⁰⁶

Brzy se také ukázal nedostatek v zásobování textiliemi. Město Vsetín pro nárůst obyvatel a poruchy v zásobování v zimním období roku 1939 žádalo alespoň dvojnásobné zvýšení přidělové kvóty.

Na přelomu let 1939/1940 probíhala nouzová zimní výpomoc pro nezaměstnané. Na dobu čtyř týdnů jim byla vydávána mouka, obilní káva a polévkové hrachové konzervy.²⁰⁷

---

²⁰³ Kolektiv autorů: Rozumět dějinám, vývoj česko - německých vztahů na našem území v letech 1848 - 1948. Pardubice, 2002, s. 115.

²⁰⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

²⁰⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

Seznam podniků z 19. října 1939 zásobujících obyvatele města Vsetína byl následující:²⁰⁸

25 obchodníků s koloniálním zbožím

3 velkoobchody

23 hostinců

15 řezníků

3 mlékárny

8 pekařských živností

6 cukrářských živností

1 vyvařovací jídelna

1 kantýna čsl. Zbrojovky

1 zemědělská prodejna

2 výroby sodovek a ovocných šťáv

1 městský mlýn

Dne 19. listopadu 1939 Okresnímu úřadu Vsetín přišlo upozornění ve věci „nepřístupnosti v obchodech“. Četnická stanice Vsetín hlídkou po okolí města zjistila, že obchody s dámskou a pánskou konfekcí a celkově s textilem bývaly otevírány jen některé dny v týdnu, a to jen pár hodin. Po otevření se pak tvořily dlouhé fronty a byly obavy, aby nedošlo k nějakým nepokojům. I když se obchodníci odvolávali na úřední příkaz, bylo jim nařízeno, aby měly obchody otevřeny celý den, i když nemají veškeré zboží. Toto opatření mělo vyřešit problém s frontami a zklidnit obyvatelstvo. Navíc bylo četnickou stanicí žádáno, aby se obchody v odpoledních hodinách otvíraly o hodinu později, a to z důvodu, že dělníci (zejména svobodní) pracují ve Zbrojovce do 18 hodin a nemají pak možnost si nakoupit.²⁰⁹ Žádost o úpravu prodejních hodin byla zaslána sedmnácti obchodům a otevírací doba pro dělníky místních továren měla být stanovena od 16:00 do 18:00 hodin v pondělí nebo ve středu a v sobotu od 16:00 do 19:00 hodin. Okresní hejtman Kadlec žádal pak všechny obchody zboží, aby prodej pro dělníky usnadnily ještě zvláštní prodejní lístky jiné barvy než pro ostatní zákazníky. Nákupní lístky měly obchody předávat správám jednotlivých továren jednou týdně, aby pak byly spravedlivě rozděleny mezi potřebné zaměstnance.²¹⁰

²⁰⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

²⁰⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 532, karton 263.

²¹⁰ Tamtéž.

V březnu následujícího roku 1940 nastaly další nedostatky v zásobování. Ve městě např. chyběl dostatečný přísun mléka. Z celkové potřeby odběrních lístků bylo možné uspokojit jen 31% minimální potřeby. Pro zásobování města masem a zřízením rozdělovny jatečního dobytka se měly ke Vsetínu přiřadit obce Jasenka a Rokytnice. Příklad mouky mělo město zajistit také z jiných mlýnů nacházejících se v nejbližším okolí.²¹¹

K 21. červnu 1940 byly v obvodu Vsetína následující podniky, které měly co dočinění s odběrními lístky.²¹²

26 obchodů s drobným smíšeným koloniálním zbožím

4 řeznictví a uzenářství

2 lékárny

5 drogérií

3 velkoobchody s koloniálním zbožím

3 krupařství

9 pekáren

6 cukráren

5 mlékáren

3 zahradníci

28 hotelů, restaurací a hostinců

System potravinových lístků měl také vliv na chod restaurací a hostinců. Snižovaly se počty zaměstnanců a dohlíželo se na prodej pokrmů a čepování piva. Od poloviny měsíce října byl navíc všem stravovacím zařízením vyhlášen jeden bezmasý den v týdnu. Pokrmy z masa, s výjimkou rybího, se propříště nesměly vydávat v páteční dny.²¹³ V prosinci bylo zakázáno hostincům, jídelnám, kavárnám a podobným podnikům na odběrní lístky vydávat máslo, mléko a vejce.²¹⁴ Od května 1941 byly již dva bezmasé dny v týdnu, a to úterý a pátek.²¹⁵

---

²¹¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Sbírka zákonů a nařízení, č. 256/ 1939 Sb., vyhláška předsedy vlády ze dne 20. října, zavedení bezmasého dne v týdnu.

²¹⁴ Tamtéž, č. 294/1939 Sb., vyhláška ze dne 9. prosince, o přidělu mléka, tuku a vajec některým podnikům.

²¹⁵ Tamtéž, č. 197/1941 Sb., vyhláška ze dne 22. května, o dávce masa a o určení druhého bezmasého dne.

Lístkový systém: Vyhláškou předsedy vlády č. 215/1939 Sb. ze dne 29. září 1939 byly nejprve zavedeny odběrné lístky na potraviny, na které se nakupovalo maso, masné výrobky, pečivo, mléčné výrobky a cukr.²¹⁶

Každé číslo odběrního lístku zahrnovalo jednu skupinu produktů, která se mohla členit do dalších podskupin.²¹⁷ V roce 1939 se vycházelo ze dvanácti skupin:²¹⁸

1. *máslo a jiné jedlé tuky*

2. *vepřové sádlo, slanina a jiné jedlé tuky*

3. *jedlé tuky všeho druhu*

4. *cukr*

5. *poživatiny, káva, čaj*

6. *kávové náhražky*

7. *mouka*

8. *chléb*

9. *pečivo*

10. *dětské výživné prostředky (dětská moučka)*

11. *masné výrobky*

12. *všechno ostatní zboží, které se pravidelně nebo nepravidelně vydávalo na ústřížky příslušných lístků*

Spotřebitelé si lístky odebírali po týdenních dávkách a byli rozděleni do několika skupin. Množství výrobku a barva lístku rozeznávala běžného (obyčejného) spotřebitele od těžce pracujícího a velmi těžce pracujícího spotřebitele. Samostatné zvláštní přiděly dostávaly také děti do šesti let věku a děti ve věku od šesti do deseti let.

Osoba těžce pracující měla potravinové lístky v zelené barvě a měla nárok na zvýšený přiděl potravin. V této kategorii byly zahrnuty osoby, které trvale vykonávaly těžkou tělesnou práci. Spadaly do ní také osoby, které sice těžkou tělesnou práci vykonávat nemusely, ale měly trvale stížené pracovní podmínky, jako například práce za stálého prachu, vedra nebo práce s nebezpečnými látkami s použitím ochranného oblečení a dýchacího zařízení. Do této skupiny patřili například dělníci, kteří nebyli samozásobiteli a stravovali se v podniku, kováři, zámečníci těžkých oprav, topiči kotlů, brusiči, dělníci v kanálech, štěrkaři, písmolijci, personál v dílnách

---

²¹⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 468.

²¹⁷ Sbírka zákonů a nařízení, č. 215/1939 Sb., vyhláška ze dne 29. září, o zavedení odběrních lístků na potraviny.

²¹⁸ Tamtéž.

a zásobárnách při dopravě materiálu, ale také dřevorubci, řezníci pracující na jatkách a mlynáři.²¹⁹ Například pro březen 1941 bylo Městským stavebním úřadem ve Vsetíně evidováno 73 těžce pracujících dělníků. Tři z pěti dělníků, kteří odešli a nebyli již v evidenci těžce pracujících, byli Židé (Rudolf Eichner, Salo Führer a Otto Schön).²²⁰

Skupina osob velmi těžce pracujících měla lístky červené barvy a její týdenní dávka byla v poměru k ostatním spotřebitelům nejvyšší. Tato kategorie zahrnovala práce za podmínek trvale tělesně stížených a patřily do ní všechny osoby, které pracovaly pod zemí, dělníci u pecí, slévači a taviči, čističi horkých kotlů, lesní dělníci apod.²²¹

Každý potravinový lístek se skládal z kmenového ústřížku, z objednáčního lístku a dalších jednotlivých ústřížků. Některé lístky byly navíc opatřeny objednáčím lístkem (týkalo se to zpočátku zejména masa, tuku, mléka a cukru), kterým si musel odběratel dopředu objednat své zboží, a to o čtyři týdny napřed.²²² Od konce března roku 1942 existoval také přídávkový lístek pro osoby dlouho pracující a pro osoby pracující v noci.²²³

Tabulka č. 4. 1. :Stanovení týdenního množství potravin na lístky v roce 1939.²²⁴

skupina	příděl pečiva/ chleba	příděl masa	příděl jedlých tuků	lístek na mléko
běžný spotřebitel	2 900 g	500 g	210 g	¼ l
těžce pracující	3 800 g	1 000 g	330 g	¼ l
velmi těžce pracující	4 800 g	1 200 g	675 g	¼ l
děti do 6 let věku	1 300 g	250 g	200 g	¼ l
děti od 6 do 14 let	2 100 g	500 g	80g	¾ l

Ve skupině dětí od 6 do 10 let věku bylo nutné počítat s odchylkou u některých přídělů potravin, proto je v tabulce uváděna zvýšená věková hranice na čtrnáct let.

Mléčné příděly (na potravinový lístek modré barvy) mohly být zvýšeny těhotným a kojícím ženám či nemocným osobám, pokud se prokázaly, v případě těhotných žen potvrzením porodní asistentky, v případě nemocných zprávou lékaře.²²⁵

²¹⁹ Sbírka zákonů a nařízení, směrnice k vyhlášce č. 225/1939 Sb., ze dne 7. října, o přidělu potravin.

²²⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²²¹ Sbírka zákonů a nařízení, směrnice k vyhlášce č. 225/1939 Sb., ze dne 7. října, o přidělu potravin.

²²² Tamtéž, č. 215/1939 Sb., vyhláška ze dne 29. září, o zavedení odběrních lístků na potraviny.

²²³ Tamtéž, vyhláška č. 106/1942 Sb., vyhláška ze dne 30. března, o zavedení přídávkových lístků pro těžce a velmi těžce pracující.

²²⁴ Tamtéž, č. 215/1939 Sb., vyhláška ze dne 29. září, o zavedení odběrních lístků na potraviny.

²²⁵ Tamtéž.

Samostatně byly vedeny potravinové lístky určené pro říšské Němce nebo potravinové lístky pro zemědělce - samozásobitele, kteří dostávali lístky jen na výrobky, které sami nevyprodukovali.²²⁶

Lístky vydávaly okresní a obecní úřady, pro příslušníky německé národnosti byly vydávány vrchními zemskými radami.²²⁷ Jednotlivé úřady musely tak vést záznamy a evidenci o všech výdejích lístků. Tyto potravinové kmenové lístky byly vydány každému žadateli, který prokázal, že je místním občanem bydlícím zde před 1. říjnem 1939 a který v dřívější obci svého pobytu nepobíral žádné potravinové lístky. Výdej odběrních lístků určených pro obchodníky, řezníky, pekaře, cukráře a lékárny se vystavoval na podkladě odvedených ústřížků potravinových lístků, podle kterých jim byl další příděl vypočítán.²²⁸

Vyznat se v systému potravinových lístků nebylo jednoduché. Nejen, že si kupující museli dávat pozor na jednotlivé části lístku, které jim byly po předání žádaného zboží odstřiženy nebo jinak znehodnoceny (podle druhu zboží), ale museli být také obeznámeni s možností jejich směny. Například na lístek na cukr se místo cukru mohla dětem koupit nějaká sladkost. Na lístek na chleba se zase místo chleba dala koupit mouka.²²⁹

Začátkem měsíce srpna roku 1940 byly zavedeny tzv. lístky pro domácnost. Ty sloužily nejen jako podklad pro výdej potravinových lístků, ale od 30. září 1940 se za ně vydávaly jiné lístky, určené spotřebiteli k nákupu oděvu či věcí denní spotřeby (lístky na šaty, lístky na mýdlo apod.).²³⁰ Existovaly také zvláštní lístky, tzv. Sonderkarte, značené písmeny „RB“, které byly určeny pro odběr některých potravin. Tyto lístky platily od čtrnáctého zásobovacího období - září 1940.²³¹

Podpora: Pro občany sociálně slabé byly z daru říšského protektora poskytovány potravinové poukázky v hodnotě 5 K. „*Seznam potřebných*“ v červenci 1939 obsahoval 443 jmen. Každá osoba měla na měsíc obdržet pět těchto poukázek (Vsetínu připadlo 2 800 ks poukázek). Čím byla rodina větší, tím více poukázek dostala. Pro dvoučlennou rodinu připadlo sedm poukázek, tj. 35 K. Rodina tříčlenná získala poukázek deset, tj. 50 K. Pro rodinu čtyřčlennou už bylo poukázek dvanáct, tj. 60 K.²³²

²²⁶ Gebhart, Jan - Kuklík, Jan: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha, 1996, s. 86.

²²⁷ Sbírka zákonů a nařízení, č. 215, vyhláška ze dne 29. září, o zavedení odběrních lístků na potraviny.

²²⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

²²⁹ Sbírka zákonů a nařízení, č. 215, vyhláška ze dne 29. září, o zavedení odběrních lístků na potraviny.

²³⁰ Tamtéž, č. 258, vyhláška ze dne 5. srpna 1940, o zavedení lístků pro domácnost.

²³¹ Tamtéž, č. 303, vyhláška ze dne 18. září 1940, o zavedení zvláštního lístku.

²³² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

V měsíci srpnu se nahlásilo 460 osob a městu bylo přiděleno 3 105 ks poukázek. Zbývající poukázky, které zůstaly z důvodů odstěhování některých osob z města nebo získáním práce nezaměstnaného žadatele, přidělilo město nově přihlášeným, avšak ještě do seznamu nezapsaným osobám. Každý výkaz o rozdělených potravinových poukazech musel obsahovat: jméno, bydliště, počet rodinných příslušníků, počet přidělených poukázek a vlastnoruční podpis příjemce.²³³

V rámci nouzové výpomoci ministerstvo sociální a zdravotní správy schválilo 17. října 1941 přiděl brambor pro nezaměstnané a to pro období roku 1941/1942. Do přidělů byly také započítány rodiny, které pobíraly uprchlickou podporu a mladiství od šestnácti let, kteří nebyli v pracovním poměru a trpěli nedostatkem stravy. Rozdělování brambor měly v každé obci na starosti okresní pomocné výbory Národní pomoci. Ty vytvořily seznamy, které obsahovaly jména potřebných občanů a výši přidělu, kterou pak stvrdili všichni odběratelé vlastnoručním podpisem. Příspěvek pro město Vsetín na nákup brambor činil 7 500 korun. Tato částka pak byla z prostředků města navýšena na částku 7 800 korun, aby počet podělených osob byl co největší. Město brambory rozdalo 104 osobám.²³⁴

Kontroly: Kromě četnických hlídek prováděli někdy kontrolu cen na týdenních trzích také dva kontroloři Zemského úřadu v Brně. Neoprávněné předražování potravin se v roce 1939 projevilo při kontrolách jen s výjimkou a to 4. 7. 1939 a 2. 9. 1939 v předražení másla.²³⁵ Z řad obchodníků přicházely ale městu stížnosti, že zboží objednávané u velkoobchodníků jim bylo zdražováno. Nejvíce stížností se týkalo pekařů, kteří byli za menší váhu chleba stíháni pokutami. Váha chleba byla falšována vypékáním pečiva, avšak kontroly upozorňovaly, že toto řešení není dobré pro zdraví a daný výrobek se brzo zkazí.²³⁶ V měsíci červnu 1939 byl při kontrole četnickou stanicí zjištěn v obchodech nedostatek kvalitního mýdla a krejčovských potřeb. Z potravin chyběly levnější druhy kávy, kakaa, rýže, kroupy, jáhly, sušené švestky, papriky, koření, sádlo a maso. Od měsíce července 1939 se však zásobování zlepšilo. Veškeré zboží bylo v menším množství, kromě telecího, hovězího a vepřového masa, k dostání.²³⁷ Od měsíce srpna 1939 nedostatek produktů, zejména másla, vajec a tvarohu byl způsoben nákupy „letních hostů“ a nárůstem dělníků na stavbách silnic,

---

²³³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

²³⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

²³⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²³⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

²³⁷ Tamtéž.

kteří vše nakupovali přímo u zemědělců.²³⁸ V srpnu 1939 také přibýval u všech dodavatelů sklon k všeobecnému zvyšování cen potravin a předmětů denní potřeby.

V roce 1940 přišlo na Městský úřad Vsetín upozornění od města Valašského Meziříčí na závady týkající se týdenního trhu ve městě, který probíhal od 9. října 1940. Na trhu nebyla vystavena tabule s platnými prodejními cenami, kterou musela každá obec před zahájením trhu postavit a byla nahrazena pouze opisem vyhlášky ze dne 4. října 1940. Dále bylo poukazováno na to, že při prodeji neprobíhaly dostatečné kontroly místních policejních orgánů a proto se „*kupující vrhali na prodávajícího za stánkem ze všech stran, zboží si sami vytahovali a neptali se ani po cenách.*“²³⁹

V měsíci září roku 1940 se objevilo na seznamu předražovatelů zeleniny ve městě patnáct jmen, z nichž pět osob pocházelo přímo ze Vsetína.²⁴⁰ Stanovení pokut a doby věznění měly zřejmě nepsaná pravidla, při kterých o dané částce a době odpykání trestu rozhodovaly další okolnosti, jako finanční hledisko zabezpečené osoby, sociální zázemí nebo čistě jen sympatie kontrolního orgánu k obviněnému. K mému tvrzení, o kterém lze polemizovat mě přivádí zápisy uvedené v seznamu, ve kterých v některých případech vyplývá nepoměr mezi způsobenou škodou a výší trestu.²⁴¹ Kupodivu nejnížší pokutu dostal na vsetínském trhu v roce 1940 za předražení cibule židovský obchodník z Halenkova Albert Deutelbaum v částce 1000 K a vězením na šest dnů. Nejvyšší pokuta byla udělena vsetínskému zahradníkovi Miloši Křížovi za prodej 1 kg rajčat, za což musel zaplatit 5000 K a byl vězněn po dobu dvaceti dní. Z cizích prodejců byla nejvyšší pokuta, a to v částce 2500 K, stanovena Anně Přidalové z Kroměříže, která si musela za předražena rajčata a červené zelí odpykat dvacet dní ve vězení.²⁴²

Místní prodejci podávali také stížnosti, týkající se cizích trhovců, kteří jim přebírali zákazníky. Městské radě ve Vsetíně byla 25. února 1941 podána stížnost obchodnice Františky Kopřivové, která poukazovala na to, že na trhy přijížděli trhovci až z Bojanovic, Brňova, Valašského Meziříčí, Hranic a Brna, kteří prodávali jiné zboží, než které se mělo na těchto trzích prodávat. Předmětem obchodu na týdenních trzích měl být zejména prodej potravin, hospodářského nářadí, dále prodej typických výrobků místních venkovských obyvatel a obecné předměty denní potřeby. Nabízeným zbožím

---

²³⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

²³⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²⁴⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 231.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Tamtéž.

cizích prodejců však bylo spíše dnešní galanterní zboží, jako krajky, knoflíky, různé provázky a nitě.²⁴³ Tento druh zboží však byl nabízen „v *prodejních boudách a krámech*“ i místními živnostníky. Pokud by jejich zboží na trhu nedostačovalo potřebě, mohl teprve zemský úřad nařídít prodej těchto výrobků „*přespolním*“ živnostníkům. Zdejší živnostníci, kteří podle jmenované stěžovatelky měli tohoto zboží dostatek až přímo nadbytek, se proto chtěli bránit.²⁴⁴ „*My trhovci vsetínští nesmíme nikde mimo Vsetín na týdenních trzích prodávati, a kdybychom svá zboží vyložili k prodeji na týdenním trhu ve Val[alášském]Mez[iříčí], Hranicích, Brně a všude jinde, tak policie v dotyčných městech nám ihned zakáže prodávat a musíme zboží sbalit. Jenom na Vsetín se cizí trhovci slétají ze všech končin na týdenní trhy jako do holubníku a ujídají nám i z toho malého krajíce chleba, ačkoliv ještě žádnému z nich z důvodu nedostatku nějakého jejich zboží na Vs[etíně] zemským úřadem nebylo povoleno týdenní trhy na Vs[etíně] navštěvovati a své zboží prodávati a nebylo také nikdy zvykem a nikdy dovoleno cizím trhovcům zboží, kterého je ve Vs[etíně] dostatek na týdenních trzích prodávat.*“²⁴⁵ Tvzení, že se místní trhovci a prodejci neúčastnili také trhů a slibných prodejních příležitostí mimo obec je zavádějící. Za dané situace, kdy byl nedostatek potravin a veškerého zboží a ve vsetínském okrese byly ceny nižší než v jiných, nebylo divu, že se obchodníci snažili své produkty prodávat i mimo obec.

Dne 10. prosince 1941 přišlo Okresnímu úřadu Vsetín tajné sdělení od ministerstva vnitra, které se týkalo provádění razíí a zamezení prodeji pod rukou tzv. „podloudnému obchodu“. Pokyny mezi jednotlivými úřady byly v oběhu už od dubna 1941. Úkolem úřadů bylo vypracovat podrobný plán razie, který by uzavřením všech hlavních i vedlejších cest a dalších míst setkávání, jako např. na nádraží apod. odhalil co nejvíce obhospodařujících se osob vázáných na potravinové lístky. Ve Vsetíně proběhla jedna z těchto velkých akcí 23. prosince 1941. Okresní úřad Vsetín pak oznámil veliteli okresního četnictva konkrétní plán. Akce se mělo účastnit šest kontrolních hlídek, vytvořených z vyživovací a zásobovací služby, deset hlídek četnictva a pět hlídek místní policie. Vedoucím úředníkem byl pro tuto akci pověřen

---

²⁴³ Již v roce 1939 se projevil nedostatek cívkových nití pro šicí stroje, vyrábějící se v bratislavské továrně a to z důvodu omezení jejich prodeje pro obchody. Od června 1939 byla však snaha tyto nitě do obchodů v menším množství doplňovat. Dodávali je obchodníci z Hradce Králové, Náchoda a Prahy, ze kterých jsou posílány také nitě z Německa.

MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

²⁴⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²⁴⁵ Tamtéž.

komisař politické správy ve Vsetíně JUDr. Rudolf Perstický.²⁴⁶ Hlídky se měly zaměřit zejména na vsetínské nádraží, hostinec u Šťastných v Rokytnici, křižovatku u mostu vedoucí přes Bečvu do Jasenky a na rozcestí ze směrů Jasenice a Ústí u obchodu Růžička. Hlídky pak kontrolovaly pěší i cyklisty a všechny druhy motorových vozidel.²⁴⁷ Při prohlídkách zavazadel a kufrů dopravních prostředků se hledalo zboží všeho druhu, které podléhalo vázanému hospodářství. Kontroly na nádraží měly probíhat po celý den a to od prvního vlakového spojení v 5:00 hodin do posledního odjezdu vlaků ve 22:46 hodin. Ve výsledném hlášení četnické stanice Okresnímu úřadu Vsetín z 24. prosince 1941 byly patrné částečné změny původního plánu. Zásobovací a cenové kontroly se zúčastnilo osm četníků, kteří byli rozděleni na čtyři hlídky. Do kontroly se zapojili také dva četníci z okresu, osm osob zemědělských orgánů, čtyři četníci a dva obecní strážníci. Za celý den bylo zkontrolováno cca 650 až 700 osob. Jak přijíždějícím, tak odjíždějícím cestujícím ze Vsetína byli prohlíženy zavazadla. Hlídky kontrolovaly také čekárny a haly. Za celý den byl zjištěn pouze jeden případ. Na nádražním záchodku bylo nejspíš ze strachu před následným stíháním nalezeno 2,25 kg srnčího masa a 0,80 kg vepřového masa. Pachatele se však nepodařilo nalézt.²⁴⁸ Další akce byly naplánovány na 28. března a 30. března 1942. První razie se týkala kontroly předražování potravin a byly udány dvě osoby. Druhá razie se zaměřila na vlakovou kontrolu. Při kontrole byl zadržen dělník Rudolf Zálešák, pracující v podniku Zbrojovky, který si nechal poslat dva kufry, ve kterých hlídka našla 48 kg fazolí a 28 kg hrachu. Zboží mu bylo zabaveno. Dále byl při prohlídce v úschovně zavazadel nalezen jeden koš a bedna plná potravin, které patřily Marii Baroňové z Jasenky. Zboží, které jí bylo zabaveno, obsahovalo: 21, 5 kg mouky, 7 kg prosné kaše, 2 kg krupice, 4, 5 kg žita, 3,70 kg vepřového sádla, ale také mák, ovar a máslo. Vyšetřováním se hledali další „pomahači“ a ke všem osobám bylo zahájeno trestní řízení.²⁴⁹ Po městě byly vylepovány letáky namířené proti zdražovatelům potravin, lichvářům a židovským obchodníkům. Např. v roce 1941 jeden z vylepovaných plakátů oznamoval: „*I ty musíš bojovat proti zdražovatelům a lichvářům! Skuteční zrádcové národa, halící se v roušku falešného vlastenectví, páchají těžké zločiny na pracujících lidech. Černý obchod nasměruje k oslabení Říše, jak se mnozí mylně domnívají, ale ohrožuje zdraví českého národa. Bezbranné děti, slabé ženy a choří starci vznášejí*

²⁴⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 189, karton 35, Pres. 19/1944.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž.

obžalobu na židovské a ostatní šejdíře s potravinami. Český dělník a soukromý zaměstnanec vypovídá boj všem těmto škůdcům národa! Pomáhejte cenovým úřadům! Udejte každého zdražovatele a lichváře!²⁵⁰ Také na pokoutní obchod existovaly letáky typu: „Dělníci! Pokoutní obchod je zločinem. [...] Kdo může nakupovat pod rukou? Jen zbohatlíci a lidé, kteří vždy žili z práce Vašich rukou. V této době, kdy tolik záleží na spravedlivém rozdělení potravin a nejdůležitějších životních potřeb, je jejich nesvědomitě řádění zvlášť těžkým zločinem. [...] Kdo nemůže nakupovati pod rukou za keřaské ceny? Vy všichni, čeští dělníci a zaměstnanci, kteří jste odkázáni pouze na příjem z Vaší poctivé práce! Je proto povinností každého z Vás, přičiníti se o odstranění zlořádu pokoutního obchodu, který vyssává Vás a Vaše rodiny! Proto všichni do boje proti tomuto zločinnému počínání, proti všem, kteří za mnohonásobně zvýšené ceny prodávají a kupují pod rukou! Pomáhejte, aby úřadům byly oznámeny sklady a úkryty Židů a keřasů!²⁵¹ V měsíci listopadu roku 1942 byla ustavena zvláštní komise pro výdej odběrných poukazů na obuv a na textil. Komisi pro výdej obuvi mělo na starosti šest osob a to: Jar. Kumbár, František Moroček, Josef Juránek, Antonín Drábek, Jan Kříž a Rudolf Schneider. Zvláštní komise pro výdej textílií byla složena ze čtyř osob, kterými byli: Johan Niederle někdy zastupující Oskarem Finkem, Josef Matýsek a František Mrůzek.²⁵²

V roce 1941 docházelo k předražování potravin v malém množství. Opravdový nárůst zadržených prodejců neoprávněně zvyšující ceny zboží však můžeme vysledovat od roku 1942.²⁵³

Tabulka č. 4. 2.: Počet zadržených předražovatelů v letech 1941/1942.²⁵⁴

rok	měsíc	zadržených celkem	z toho místní
1941	březen	1	1
1941	září	2	1
1941	říjen	3	1
1942	březen	55	nevedeno
1942	duben	43	nevedeno
1942	květen	44	nevedeno
1942	srpen	46	nevedeno
1942	září	64	nevedeno
1942	říjen	68	nevedeno
1942	listopad	84	nevedeno

²⁵⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápis ze schůze správní komise ze dne 20. listopadu 1942.

²⁵³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 231.

²⁵⁴ Tamtéž.

Prodejní ceny měl na starosti Nejvyšší cenový úřad. Ten v úředních listinách stanovil nejvyšší ceny jednotlivých druhů zboží. Například v zásobování zeleninou v měsíci lednu (pro období roku 1943) byly nejvyšší ceny stanoveny na celém území protektorátu takto:²⁵⁵

Tabulka č. 4. 3.: Ceny zeleniny v roce 1943.²⁵⁶

druh zeleniny	cena v korunách za 1 kg
zelí bílé	1,80
zelí červené	1,90
kapusta	2,20
pórek	3, 40 - 4,20 (podle velikosti)
česnek	11,50
listový špenát	5,-
mrkev bez natě	2,40 (mrkev - 2, 10)
petržel bez natě	3,30
celer	4,80

Uvedené ceny se však týkaly cen zeleniny I. jakosti u velkoobchodníků a většina cen pak byla poměrně nižší. Druhá jakost byla v ceně nižší o 20%, třetí jakost zlevnila zboží o 50%.²⁵⁷

Černý obchod: Díky nedostačujícím přidělům začal vzrůstat černý obchod. Ve Vsetíně se projevil zejména v posledních letech války. I když se zásobování ve městě přesně dodržovalo také v roce 1944, stanovené nízké přiděly nedokázaly člověka nasytit.²⁵⁸ Potravinové lístky byly spíše chápány jako přilepšení si při shánění si potravin jiným možným způsobem.

Na černém trhu se prodávalo vše možné. Daly se tam například opatřit oděvní body, které se prodávaly 1 kus po deseti korunách. Přídělový lístek na maso se prodával po sto korunách a lístek na mléko po padesáti korunách za kus. Ženy z vesnic si výměnou za potraviny nechávaly v městských domácnostech spravovat oblečení nebo si z těchto domácností výměnou za své potraviny vybíraly to, co se jim hodilo či líbilo, jako například nádobí, záclony, hračky apod.²⁵⁹

²⁵⁵ MZA v Brně, Lidové noviny, čtvrtek 7. ledna 1943, roč. 51, č. 5, s. 2.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ V roce 1944 se hodinová mzda dělníka ve Vsetíně pohybovala v rozmezí od 5, 88 K do 10, 37 K. Průměrná hodinová mzda ve Zbrojovce tak činila okolo 8, 07 K, zatímco mzda ve výrobním průmyslu v celém protektorátu činila 5, 94 K. za hodinu. Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 186.

²⁵⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 586 - 587.

Tabulka č. 4. 4.: Ceny potravin na černém trhu, rok 1944.²⁶⁰

druh zboží v kg	úřední cena v korunách	cena na černém trhu
1 kg chleba	3	20
1kg mouky hladké	3,70	50
1kg masa	17	350 -500
1 kg sádla	22	800 - 1000
1kg špeku	22	800 - 1000
1kg másla	35,20	600-900
cukr	7,70	400-500
sůl	0,50	120
med	14	500
ovoce	3	30-50
1 litr mléka	0,90	15-20
1 kg husy	30	1500-2000
1 litr rumu, slivovice	40	1500-2000

Tabulka č. 4. 5.: Ceny zboží na černém trhu, rok 1944.²⁶¹

druh zboží	úřední cena	cena na černém trhu
1 cigareta	1	15-20
1 kg ovčí vlny	80	500-600
1 mužské šaty	500	15000-20000
1 punčochy	14	400
1 boty	50	1000-2000
1 vysoké boty (důchodky)	200	4000
ojeté kolo	200	5000

Vysoké výdělky „černých“ dodavatelů však pro ně byly (dalo by) se říci bezcenné, protože se za peníze nedalo v roce 1944 skoro nic koupit. Rozvinul se tak značně výměnný obchod, ve kterém jak uvádí kronikář „řada podnikavých lidí našla pohodlný život“.²⁶² Vyměňování se stávalo někdy až zábavou a v časopisech pod inzertním sloupcem výměna člověk mohl nalézt ledacos.

Z roku 1944 pochází báseň „*Radost ze života*“, jejíž opis se nachází v pozůstalosti Richarda Pavlíka a ze které jsem si dovolila vyjmout dvě sloky:²⁶³

Až bude zas v našich krámech zboží,

uzené a jiné dárky boží,

krkovička, kolínka a škvarky,

mortadela, talijány, párky,

²⁶⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 586 - 587.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Pavlík Richard, inv. č. 373, karton 9.

*až nebude předepsaná kvóta,
pak budu mít - radost ze života.
Na trhu až budou másla hroudy,
na jarmarce látek plné boudy,
brambory až budou jednou týdně,
ouřadovati se bude vlídně,
zmizí všechna zlost a neochota,
pak budu mít - radost ze života.*

4. 3. Bytové podmínky ve městě Vsetíně

Podmínky pro bydlení ve městě stěžoval nedostatek bytových jednotek. Zabavené byty Židů byly určeny s celým jejich zařízením pro německé přistěhovalce. Za tyto byty nezískali původní majitelé žádnou náhradu a museli si hledat dočasné ubytování u svých příbuzných, kterým byty ještě nebyly vyvlastněny.²⁶⁴ Z domů patřících židovským majitelům se museli v některých případech odstěhovat i „árijští“ nájemníci. Pro tyto osoby, pokud si nedokázaly najít ubytování samy, opatřil náhradní byty okresní úřad. Příkladem může být Schönova novostavba ve Vsetíně, jejímž nájemníkům bylo 20. června 1939 nařízeno, aby se vystěhovali do 30. září téhož roku.²⁶⁵ V této největší novostavbě ve městě Vsetíně bylo celkem čtrnáct bytů, z toho jeden byt původně patřil rodině židovského majitele, v dalších byly ubytovány zejména osoby z vyšších společenských vrstev, mezi kterými byli dva okresní soudci, jeden vrchní soudní rada, tři profesori, dva stavitelé, advokát a konstruktér Zbrojovky. Okresní úřad měl však s hledáním náhradních bytů ve městě značné problémy a proto žádal tajnou státní policii o prodloužení lhůty vystěhování tamních nájemníků. Termín byl nakonec prodloužen do 1. října 1939.²⁶⁶

Krizi v bydlení neřešilo pouze město Vsetín. Dne 2. května 1939 proběhla schůze moravskoslezského zemského výboru, která se zabývala právě mimořádnou bytovou krizí na Moravě. Počet přistěhovalců na celé Moravě činil zaokrouhleně 80 000. Pokud se počítalo, že 80% obyvatel žilo v samostatné domácnosti v manželském soužití a na jednu domácnost připadly průměrně čtyři osoby, přibýlo na Moravě cca 16 000 rodin, z nichž jen zhruba tisíc získalo lepší bydlení. I když

²⁶⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 486.

²⁶⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

²⁶⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 273.

převážná část přistěhovalců si dokázala najít ubytování u přátel, příbuzných, v ubytovnách, v pokojích pro svobodné osoby nebo dokonce v továrních a hospodářských objektech a skladištích, bylo pochopitelné, že byli ubytováni jen dočasně.²⁶⁷ Ministerstvo sociální a zdravotní správy upozorňovalo obecní úřady na možnost finančních výhod pro obce, které mají nad 5 000 obyvatel, a které by tak mohly, podle zákona o stavebním ruchu z roku 1940, získat finanční výpomoc pro stavbu nájemních domů s byty určenými pro chudé rodiny. Pro město Vsetín bylo potřeba zhruba 500 bytů.²⁶⁸

S bydlením souviselo také nařízení o vyvěšování vlajek. Při každé příležitosti tak musely být vyvěšovány říšské a protektorátní vlajky. Na pravé straně byla vždy vlajka říšská, levá strana byla určena pro vlajku protektorátní. Tak například 5. června 1940 protektorátní vláda nařídila občanům na osm dní vztyčení vlajek na počest říšských vojáků. Po tyto dny musely být na všech veřejných i soukromých budovách (vyjma budov Židů) vyvěšeny vlajky, a to od sedmé hodiny ranní do večera. V římskokatolických kostelích se muselo po tři dny vyzvánět, a to dvakrát denně, v době od 12:00 do 13:00 hodin a od 17:00 do 18:00 hodin. Koncem měsíce června se situace opakovala a kostely na počest „zakončení vítězného tažení na západě“ vyzváněly celý týden od 12:00 do 12:15 hodin.²⁶⁹ Zákaz užívání říšských a národních vlajek, tak jako vlajek protektorátních, byl podle vládního nařízení č. 136/1940 Sb. (týkající se právního postavení Židů ve veřejném životě) vydán Židům a také židovským podnikům a sdružením.²⁷⁰ Vyvěšování vlajek však nebylo vždy hned podle nařízení splněno. Okresnímu hejtmanovi přicházely stížnosti od Oberlandrátu ve Zlíně, který poukazyval na nedbalost města, jelikož ve městě na budovách státních úřadů nebyly včas vyvěšovány prapory.²⁷¹ V polovině srpna roku 1940 ještě město obstarávalo pro soukromé osoby hromadný nákup vlajek různých rozměrů. Pro celý okres bylo objednáno 242 protektorátních vlajek a 91 vlajek říšskoněmeckých.²⁷² Vlajky musely být vyvěšovány také na trafikách. V květnu 1941 četnická stanice informovala Okresní úřad Vsetín, že budovy, ve kterých byly umístěné trafiky a kde také jejich majitelé bydleli, byly budovy vyzdobeny velkými říšskoněmeckými a protektorátními prapory. Do budov, ve kterých majitelé nežili a měli v nich umístěnou

---

²⁶⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

²⁷⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 232.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž.

pouze trafikku nebo prodejnu s tabákem, se do oken umístily jen malé říšskoněmecké a protektorátní prapory.²⁷³

I když byly v roce 1940 městem postaveny tři domy o 72 bytových jednotkách a byly podporovány levné soukromé stavby, stále byly ve městě velmi tíživé bytové podmínky. Umístění velkého počtu lidí v malém prostoru (byty s více pokoji byly obývány několika rodinami) způsobovalo mnoho potíží. Tak například 29. července 1941 musela městská rada řešit nespokojenost některých občanů žijících v budově bývalé zbrojnice pod zámkem. Bylo v ní ubytováno deset rodin s 24 dětmi, které v domě narušovaly klid. Pět původních rodin poukazovalo na to, „že děti tropí skoro každodenně takový povyk a kravál při svých hrách v ulici jakého není pamětníka a při tom jejich nezpůsoby a nadávky mají špatný vliv na děti naše. Zároveň upozorňujeme, že uvedená budova se pro takový počet obyvatel nehodí a zvláště ne po jedné místnosti pro některé početné rodiny. Proto by bylo záhodno některé rodiny přemístit do bytů větších, zvláště když si to zaplatit mohou. Doufáme, že z důvodů zdravotních i mravnostních vyhoví městská rada nám a nějaké východisko najde.“²⁷⁴ Město nemělo možnost vystěhovat některé rodiny, proto k udržení klidu mezi obyvateli nařídilo častější policejní pochůzky v této části města.

O město Vsetín se kvůli špatným bytovým podmínkám zajímala také Fašistická Svatoplukova garda z Valašského Meziříčí. V měsíci červenci roku 1941 žádala městskou radu ve Vsetíně, aby nedostatek bytů řešila využitím zákona o zabavení nadprůměrně velkých bytů. Podle návrhu měla být sestavena bytová komise, jedním ze členů měl být člen Svatoplukovy gardy, který měl dohlížet na to, aby „zárok komise dopomohl nebydlícím k slušnému bytu a aby byla jistota, že nebylo použito známé kliky, čímž také i celá veřejnost získá jistotu, že komise pracovala nestranně a přesně, že jí nelze ničeho vytknouti, čímž zejména bytový referent se vyhne vlajkařským útokům a obviňováním ze strany těchto a jiných.“²⁷⁵ Tato komise měla za cíl vykonat prohlídku bytů s více místnostmi a nevyužité pokoje zabavit pro potřeby žadatelů hledajících ubytování. Představitelé města tomuto návrhu nevěnovali pozornost.

Město Vsetín řešilo nespokojenost s ubytováním také ze strany uprchlíků, kteří byli ubytováni v obecných bytech. Dne 14. října 1941 obdržel městský úřad žádost o snížení nájemného. Za dvoupokojový obecní byt platila rodina nájem 400 K měsíčně

---

²⁷³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 232.

²⁷⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²⁷⁵ Tamtéž.

(v jiných obcích činil nájem i o sto korun méně) bez připočítané energie a žadatelé prosili o snížení ceny, alespoň o 50 K. Nájemníci poukazovali na to, že jsou živitelé rodin s nízkým příjmem a obecní byty pro uprchlíky by měly být levnější, protože by na ně měla přispívat „Úřadovna ústavu pro přestěhovalce v Moravské Ostravě“. Aby podpořili svou žádost, poukazovali na neodstraněné nedostatky a závady.²⁷⁶ V těchto domech byla provedena také prohlídka stavebním inženýrem, který upozornil na některé nezbytně potřebné opravy.²⁷⁷ Pro tři obecní domy, ve kterých žili převážně přistěhovalci z jiných obcí, stanovila nakonec městská rada v srpnu roku 1942 nižší nájemné:

Tabulka č. 4. 6.: Ceny nájmu v roce 1941.²⁷⁸

1 obytná kuchyně	90 K / měsíčně
jednopokojový byt	180 K / měsíčně
dvoupokojový byt	350 K / měsíčně

Vzhledem k tomu, že v některých bytech byly nevyhovující hygienické podmínky, informovalo se město na odkoupení dřevěných domů zhruba pro deset rodin. Jednou z dalších možných řešení měla být přestavba bývalé věznice na nouzové ubytování a odebrání nevyužitých bytů soukromým majitelům.²⁷⁹

Vysoké nájemní bytů ve městě, zvláště v novostavbách, byly odůvodňovány vyššími stavebními náklady než v jiných obcích, z důvodu nedostatku stavebního materiálu, který se musel dovážet a chybějících pracovních síl.

Tabulka č. 4. 7.: Ceny ostatních bytů v roce 1942.²⁸⁰

cena bytu:	ve starých a dříve provedených stavbách	v novostavbách
1 místnost	100 K / měsíčně	180 K / měsíčně
jednopokojový byt	220 K / měsíčně	320 K / měsíčně
dvoupokojový byt	350 K / měsíčně	520 K / měsíčně
třípokojový byt	480 K / měsíčně	650 K / měsíčně

Všeobecný příplatek na sociální místnosti byl v obecných domech stanoven na částku 25 K měsíčně za kuchyň, 25 K měsíčně za koupelnu a 10 K měsíčně za záchod.²⁸¹

²⁷⁶ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

²⁷⁷ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápisy ze schůzí správní komise 1941 - 1942, schůze ze dne 14. srpna 1942.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 21.

²⁸¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápisy ze schůzí správní komise 1941 - 1942, schůze ze dne 11. září 1942.

Dne 15. prosince 1942 byla architektem Václavem Hilským vypracována podrobná statistika, týkající se nárůstu počtu obyvatel a bydlení ve městě v období let 1900 až 1942.²⁸²

Tabulka č. 4. 8.: Statistický přehled pro rok 1942.²⁸³

rok	počet domů	počet bytů	počet obyvatel
1900	655	1 086	7 584
1910	799	1 330	7 323
1920	851	1 406	7 025
1930	994	2 199	7 229
1942	1 423	3 701	15 986

Z celkového počtu bytů v roce 1942 bylo 25% bytů neobyvatelných. Některé byty měly jen jednu místnost s „plotnou“ a proto bylo architektem poukazováno na naléhavou potřebu výstavby větších bytů.²⁸⁴ Podle odhadů architekta by město potřebovalo nejméně 700 bytů dvoupokojových a 800 bytů třípokojových pro početnější rodiny, čímž by se zvýšila sociální úroveň.²⁸⁵

Tabulka č. 4. 9.: Statistika počtu bytů.²⁸⁶

rok	počet obytných místností	obytné kuchyně	1 pokojové byty	2 pokojové byty	3 pokojové byty	4 pokojové byty	5 pokojové byty
1900	1635	264	431	293	55	26	17
1910	1875	303	539	336	90	39	23
1920	2188	313	576	351	95	43	28
1930	3307	387	1262	427	127	57	39
1942	5719	785	1416	1164	203	84	49

Neúnosně nízká bytová kapacita a převyšující poptávka nad nabídkou způsobila, že některé osoby, mezi kterými byly i osoby ve městě nuceně nasazené, využívaly pro ubytování a přnocování hotely a různé hostince. Tyto pobyty však nemohly být dlouhodobé, jelikož pokoje byly zamlouvány již několik dní dopředu a navíc kapacita daných objektů byla omezena. Dne 4. dubna 1944 přišla Okresnímu úřadu ve Vsetíně žádost od manželů Hubáčkových, kteří prosili o povolení bydlet neurčitou dobu v hostinci. V žádosti uváděli, že ani přes bytový úřad nemohli sehnat stálé bydlení a nedostatek bytů byl nejen ve městě, ale v celém blízkém okolí. Otto a Marie Hubáčkoví tak museli skoro každý den řešit možnosti přnocování. Hledání bydlení

²⁸² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, nezpracované dodatky.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ Tamtéž.

měli stíženo také nedostatkem času, způsobeném pracovní dobou od 7 do 18 hodin. Jak žadatelé uvádí: „*jest obraceti se na hotely a hostince, aby přenocovali dva, nejvíce čtyři dny. Po uplynutí této doby musí měniti hostince a jsou odkázáni na milost hostinských. Stalo se i, že byl jsem po uplynutí doby ubytovací, která jest vždy v prostřed týdne bez noclehu a musel někdy celý den hledati, aby mohl s manželkou přenocovati.*“ Prosili proto úřad o vydání svolení, které by je opravňovalo pobývat v některém z hostinců neomezeně dlouho. Jejich žádost poté putovala k vládnímu komisaři města Vsetína, jak byla vyřízena, se dohledat nepodařilo.²⁸⁷

4. 3. 1. Bytová situace zaměstnanců Zbrojovky

Ještě před vybudováním továrny, správa Čs. Zbrojovky a. s. Brno vyčlenila částku pět a půl milionu na výstavbu bytů pro její zaměstnance. O špatné bytové situaci ve městě byli vedoucí představení závodu obeznámeni předem a městský úřad se zavázal, že najde vhodná místa pro výstavbu domů pro jejich zaměstnance. Město pak přišlo s nabídkou odprodání několika parcel v „Panské zahradě“, která jim měla posloužit pro úřednické domky a bytové kolonie.²⁸⁸ Pro první dělníky byla možnost ubytovat se v internátě, který byl však se svými 238 místy do června 1938 plně obsazený. Této nepříjemné situace s hledáním podnámů využívali někteří majitelé vsetínských bytů, jejichž byty patřily k posledním volným bytům ve městě. Po svých nových nájemnicích vyžadovali přemrštěné nájemné. Na tyto vysoké nájemné si pak také městskému úřadu stěžovalo vedení Zbrojovky, které zaslalo stížnost o tom, jaké nemožně vysoké ceny jsou po jejich zaměstnancích ve městě při ubytování žádány. Jednopokojový byt byl obchodníky nabízen v rozmezí od 180 do 230 Kč, dvoupokojový byt se pohyboval mezi 250 až 480 Kč, pětipokojový byt se dal sehnat za 600 až 700 Kč a byt pro svobodné pány nájemníka stál okolo 100 až 120 Kč měsíčně.²⁸⁹ První byty pro úředníky závodu byly postaveny na přelomu let 1937 až 1938. K dispozici bylo 260 jedno až tří pokojových bytových jednotek a také svobodárny. Od roku 1942, kdy se pracovní nasazení zvyšovalo a bylo potřeba stále více pracovních sil, hledalo vedení sebemenší důvod k vystěhování neproduktivních zaměstnanců. Jednotlivé případy vystěhování z bytu řešil podnik prostřednictvím svého advokáta Dr. Otomary Lásky. Na obranu zájmů Zbrojovky bylo dne 14. července 1942 zástupcem firmy poukazováno,

²⁸⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karta 277.

²⁸⁸ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 49 - 50.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 70.

že „Veškeré domy na Vsetíně byly námi vystavěny výhradně pro naše zaměstnance. Máme dosud na 650 zaměstnanců, pro náš podnik naprosto nepostradatelných, kteří potřebují nutně bytu na Vsetíně, neboť žijí, mnozí již několik roků od svých rodin odděleně, do práce dojíždějí mnozí z míst vzdálených od Vsetína 150 km i více a tím, že zaměstnanci tito pro nedostatek bytů nemohou na Vsetín přесídliti, vznikají nejen těmto našim zaměstnancům velké nepříjemnosti a nesnáze, ale značně tím trpí i provoz v našem závodě, který jest válečně velmi důležitý.“²⁹⁰ Pro ilustraci vybírám několik případů, bohužel v dochovaných dokumentech údaje o vyřízení uvedených žádostí chybí. V neřešitelné bytové situaci se tak koncem září roku 1942 ocitl dělník ze Zbrojovky, který se kvůli nemožnosti najít ubytování musel se svou ženou a dětmi přistěhovat ke své tchýni, vdově po dělníkovi dříve pracujícím v Českomoravských sklárnách. Protože však bytová tíseň ve Vsetíně byla veliká a každá místnost, zvláště v bytech určených pro zaměstnance jednotlivých závodů, byla zaplňována aktivními pracujícími, měl se Václav Kocourek i s rodinou vystěhovat a uvolnit místnost některému dělníkovi ze skláren. I když jeho tchýně Antonie Eliášová mohla v bytě zůstat a jako vdova po zaměstnanci nemusela platit nájem (tato výhoda, kterou poskytovala Českomoravská sklárna, byla také ustáleným zvykem pro její penzisty),²⁹¹ správa podniku tam nechtěla rodinu nechat bydlet ani při možnosti placení nájmu.²⁹² Nepsané výše zmíněné pravidlo podniku skláren, které zmiňoval V. Kocourek v námitce Okresnímu úřadu Vsetín, mělo však i své nedostatky. Dne 8. prosince 1942 byla podána Okresnímu úřadu na Vsetíně námitka proti výpovědi z bytu zaměstnankyní Zbrojovky Reginou Becklovou. Ta byla majitelkou bytu Českomoravských skláren (firmy B. M. Glasswerke) 26. září 1942 prostřednictvím soudního rozhodnutí vypovězena z bytu, který měla opustit do čtrnácti dnů. Jak uvádí: „Jsem vdovou, zaměstnaná ve Zbrojovce na Vsetíně. Můj muž byl brusičem skla u žalující strany a zemřel dne 14. dubna 1942. Pokoušela jsem se již najít si byt v městě i v okolí města, ale bohužel nic jsem nenalezla. Přesto všechno hledám si byt, ještě stále, poněvadž jsem si vědoma, že když nejsem zaměstnaná u žalující strany, že nemohu u ní dlouho bydlet.“²⁹³ V žádosti prosila o odklad odstěhování z důvodu, že bydlela ještě v bytě

²⁹⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

²⁹¹ Tuto domněnku, kterou udával v námitce proti vystěhování se z bytu V. Kocourek, musíme však brát s rezervou. V době války a při takovém nedostatku bytů ve městě bylo pro podnik jen stěží přijatelné poskytovat neplacené ubytování vdovám nepracujícím v jejich závodě či penzistům. Udržovat byty pro neaktivní zaměstnance či jiné osoby by v této době bylo problematické také pro samotný podnik.

²⁹² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

²⁹³ Tamtéž.

s dcerou a se svou matkou. O pomoc při odvolání si v prosinci téhož roku 1942 požádala R. Becklová právního referenta Národní odborové ústředny zaměstnanecké z Moravské Ostravy - JUDr. Jaroslava Valdhansena, který také řešil případ Václava Kocourka.

Dne 23. 3. 1943 přišla Okresnímu úřadu ve Vsetíně žádost zaměstnankyně Ludmily Zmeškalové, pracující v závodu Zbrojovka Vsetín. Jmenovaná prosila o zamítnutí návrhu na vystěhování z bytu, který podal zastupující právní zástupce firmy Zbrojovka JUDr. Láska. I když byla L. Zmeškalová zaměstnaná, tak jako její muž v závodu Zbrojovka Vsetín, měla být z bytu vypovězena s odůvodněním, že byt firma potřebuje pro svého zaměstnance. Pro výpověď z nájmu, i když byla sama zaměstnankyní závodu, hrála zřejmě úlohu jak skutečnost, že její muž byl 6. srpna 1942 odveden německou kriminální policií do vazby a stále nebyl propuštěn, ale také to, že patřila k „slabšímu ženskému“ pohlaví a zaměstnanec muž byl pro firmu důležitější než žena.²⁹⁴ O těžkých poměrech zaměstnanců Zbrojovka ve Vsetíně z hlediska udržení si bytu dokládá další případ žádosti, která se dostala na Okresní úřad ve Vsetíně. Protože o ubytování byla nouze, snažilo se vedení s právní pomocí najít u neaktivních zaměstnanců Zbrojovky sebemenší důvod pro vystěhování. Dne 15. května 1943 napsal okresnímu úřadu Lambert Dokoupil odvolání proti nařízení se vystěhovat. I když byl zaměstnancem Zbrojovky a to nejprve v Brně a poté byl v roce 1938 odvolán do Vsetína, v důsledku nemoci se stal pro podnik nepotřebným a jeho byt se snažilo vedení pomocí právního zástupce JUDra. Otomara Lásky přidělit jinému zaměstnanci. I když v dopise uváděl, že po nemoci ihned nastoupí zpět do práce, jeho nemoc se zhoršila a musel zůstat další měsíc v domácí léčbě. Protože se odjel léčit domů k rodině do Drásov u Tišnova, protistrana využila tento stav a ohradila se tím, že po přestěhování a odhlášení se ze Vsetína vyhověl žádosti firmy a jeho odvolání tak bylo z důvodu přestěhování dále bezpředmětné.²⁹⁵ Dne 6. července 1943 přišel na Okresní úřad ve Vsetíně přesto další dopis od Lamberta Dokoupila, „*Jsem prozatím jako návštěvou u sestry ve svém rodišti, jen za účelem zotavení po těžké nemoci. [...] V dnešní době jsem přece nucen policejně se odhlásit, což neznamená, že bych měl svůj byt vlastní a velice mne mrzí, že této příležitosti používáte k tomu, abyste mne dosud těžce nemocného, v dnešní těžké době mohli bezohledně vyhodit z bytu Zbrojovky.*

---

²⁹⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

²⁹⁵ Tamtéž.

*Před lety do Zbrojovky přišel jsem v nejlepším zdraví, a dnes tělesně úplně zničen jsem z bytu Zbrojovky vyhazován. Tak svět odplácí!*²⁹⁶

4. 4. Ochrana obyvatel

I po zřízení protektorátu nebyla opomíjena důležitost protiletcecké ochrany. Od 24. srpna 1939 začalo platit nařízení o zatemňování, které se muselo provádět denně, a to od stmívání do stmívání. Jisté úlevy, ale jen ve zvláštních případech, mohly mít podniky a instituce, ve kterých by bylo stálé zatemnění z hospodářských či technických důvodů neúnosné.²⁹⁷ Světelné zdroje musely být tlumeny tak, aby z výšky 500 m nemohly být za tmy spatřeny. Pro účastníky silniční dopravy byla nařízena viditelnost jen do 100 metrů v zorném úhlu.²⁹⁸ V říjnu roku 1940 koloval městem oběžník, ve kterém se upozorňovalo na světla jízdních kol a příručních svítidel. Aby nepoutala na sebe pozornost v rámci zatemnění, měla být zakryta bílým papírem nebo tlumícím filtrem.²⁹⁹

Do března 1940 proběhlo ve Vsetíně přeorganizování CPO. Město bylo rozděleno do jedenácti obvodů, které měla na starost bezpečnostní a pořádková služba s pohotovostní skupinou. Mimo civilní osoby pak působilo sedm městských strážníků, kteří dohlíželi na křižovatky a měli být v pohotovosti dle potřeby. Poplachová služba byla přidělena přímo velitelství CPO sídlící v hasičském domě. Požární služba se rozdělila na dvě části podle toku řeky Bečvy. Služba „samaritánská“ měla sedm obvodů a služba „asanační“ pět řádně vycvičených čet.³⁰⁰ Do služeb CPO patřila také pomocná služba, která zahrnovala elektrárenskou, vodovodní a zákopovou pohotovost. Všechny tyto služby byly obsazeny zejména zaměstnanci města. Zvláštním útvarem byla závodní protiletcecká ochrana pro internát Zbrojovky, která byla umístěna v bývalé továrně „Thonet - Mundus“ a samostatná ZPO připadala na Zbrojovku, sklárny, dřevařskou továrnu „Holzbau“, „Bubela“ a společnost „Kablo“ a „J. Sousedík“. Kontrola zatemnění byla prováděna každý den dvěma stálými placenými hlídkami CPO, které fungovaly i přes noc. K tomu ještě každý druhý den provádělo kontrolu nejméně osm civilních hlídek.³⁰¹ Velitel CPO Zdeňek Broža přijal v roce 1940 za stálou noční

²⁹⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

²⁹⁷ Národní politika, neděle 27. srpen 1939, roč. LVII, číslo 238, s. 4.

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

³⁰⁰ Tamtéž.

³⁰¹ Tamtéž.

hlídku Aloise Barloga a Antonína Minarčíka. Důležitým předpokladem pro výkon služby byla znalost německého jazyka.³⁰² Na heslo „*Volle Verdunkelung*“ - úplné zatemnění, vydané poplachovou ústřednou zmocněnce branné moci, se musely jednotlivé úřady rychle a správně postarat o okamžité zatemnění.³⁰³ Cvičný letecký poplach nad Vsetínem byl vyhlášen na 4. září 1942 od 23:40 hodin do 02:05 hodin následujícího dne.³⁰⁴

4. 4. 1. Výstavba krytů

Jisté problémy mělo město s budováním protileteckých krytů, protože se stále nemohla najít vhodná místa pro jejich výstavbu (dále viz také v kapitole školství). Dne 21. ledna 1941 byl do Prahy na Ministerstvo vnitra zaslán dotazník o zřizování protileteckých krytů. Velitel CPO Zdeněk Broža v dotazníku uváděl, že město Vsetín s cca 16 500 obyvateli (v roce 1940) by musel vybudovat kryty zhruba pro 11 500 obyvatel. Z celkového počtu byli odečtení zaměstnanci Zbrojovky (2000 osob), kteří byli zaměstnaní mimo vlastní město a dále obyvatelé, kteří žili v odlehlých údolích (cca 3000). Do konce roku 1940 ve městě fungovaly již úkryty „Na Maštaliskách“ (pro 250 osob), pod kostelem (pro 250 osob) a v okresní nemocenské pojišťovně (pro 80 osob).³⁰⁵ V roce 1940/1941 byly rozestavěny kryty u městské spořitelny (pro 40 osob), „Na příkopě“ (pro 100 osob) a u nádraží (pro 100 osob).³⁰⁶ Ostatní projekty pro možnou výstavbu zákopových krytů probíhaly v jednání o místa na pozemcích. Jako lokality plánované pro stavbu dalších krytů byly navrženy: „Panská zahrada“ (pro 300 osob), hostinec „u Bartolomějů“ (pro 50 osob) a „u kaštanové aleje“ (pro 50 osob).³⁰⁷ V konečném jednání o výstavbě těchto krytů rozhodl generální stavební inspektor Ing. Meinecke tak, že byla povolena jen výstavba krytu v „Panské zahradě“ a ostatní dva kryty nemohly být z finančního hlediska postaveny. V březnu roku 1941 však bylo prostřednictvím zástupců města ujednáno s ředitelem závodu Zbrojovky Ing. Dr. Aloisem Sosnarem, že náklad na stavbu krytu v „Panské zahradě“³⁰⁸

---

³⁰² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

³⁰³ Tamtéž.

³⁰⁴ MZA v Brně, Zemské četnické velitelství Brno, inv. č. 697, karton 88.

³⁰⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

³⁰⁶ Tamtéž.

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Kryt v Panské zahradě měl v první řadě sloužit zaměstnancům Zbrojovky a členům jejich rodin.

bude uhrazen z prostředků Zbrojovky a další dva kryty se pokusí vystavět na náklad město Vsetín.³⁰⁹

Každý kryt obsahoval řád krytu, podle kterého se měli obyvatelé řídit. Řád byl rozdělen na povinnosti správce krytu, na chování v krytu a na všeobecná upozornění. Instrukce, o chování osob v krytu obsahovaly osmnáct bodů, z nichž některé uvádím:

č. 11. *Jsi-li rozčílen, hled' se uklidnit. Pamatuj, že rozčílený si nenasadíš ani masku, dýcháš pak rychle a v masce obtížně.*

č. 12. *Zachovej klid i při hlášení „plyn.“ Vystříhej se, abys nebyl sám příčinou vzniku paniky.*

č. 13. *Uvědom si, že nejsi v krytu sám a že společná ochrana, jíž jsi členem, vykoná vše, abys kryt ve zdraví zase opustil. Přičiň se každý sám, společné úsilí vykoná mnoho.*

č. 14. *Nebud' sobec, měj pochopení pro druhé a neuplatňuj z důvodu vyšší hodnoty větší práva. V nebezpečí jsou si všichni rovni. Bud' poslušný a naprosto ukázněný.*

Ve všeobecných pokynech bylo mimo jiné upozorňováno na to, aby se v krytu nekouřilo a neplivalo, nesměly se v něm vést ani politické rozhovory, kritizovat nařízení a rozkazy. Pokud člověk mohl, měl pomáhat a v mezích daných možností měl být vždy zdvořilý a neměl být pohodlný.³¹⁰

4. 5. Přejmenování ulic

Změnám se nevyhnuly ani názvy ulic, náměstí a jiných veřejných prostranství. V roce 1939 byl podán návrh na přejmenování Horního náměstí na Náměstí Adolfa Hitlera či přejmenování ulice Mostecké na Třidu Dr. Emila Háchy.

Prostřednictvím Okresního úřadu ve Vsetíně byly 13. března 1940 na dotaz Oberlandrátu ve Zlíně vysvětleny názvy některých ulic. Oberlandrát se zajímal o tyto ulice: „Pod Zakopaniců“ - vysvětleno tak, že se tam stavělo po odkopání svahu a domy tak byly z jedné strany vestavěny do svahu, „Podsedka“ - místo, kde se selo obilí, „Sychrov“ - odvozeno od slova sychravý, „Svárov“ - odvozeno od slova „svár,“ (v dřívějších dobách byla totiž ulice obydlená převážně soukeníky, kteří se hádali, měli sváry, o místa při praní vlny a sukna). Ulice „Hlásenka“ získala označení podle slova hlásat, jako místo, kde dříve ponocní ohlašovali hodiny, „Ohrada“ je pojmenovaná podle místa, kde se pásł dobytek v ohradách.³¹¹

³⁰⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 455, karton 62.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 390, karton 48.

Dne 8. května 1940 byla přípisem Oberlandrátu ve Zlíně požadována změna všech doposud užívaných názvů ulic, kde se vyskytovaly slova připomínající revoluci, české legie a obecně dřívější státoprávní poměry. „Ulice 14. března“ byla přejmenována na ulici „Nad zámek“, ulice „U Štefánikova mostu“ na ulici „U koupaliště“. V červnu roku 1940 byly ulice označeny dvojjazyčně a to tak, že se dočasně jejich názvy natiskly na pevný papír, kterým se přelepily stávající tabule. Za smaltované tabule se mohly nahradit až při dokladu o vyžádání kontrolního čísla na použití železa.³¹²

Ve městě ještě v roce 1942 nebyly pojmenovány všechny ulice, zejména pak nové čtvrti. Byly změněny názvy ulice „Tyršova“ na „Školní“ ulici a ulice „Palackého“ na „Sovovu ulici“. Ta dostala jméno podle vsetínského lékaře, který působil také v městské správě, byl zakladatel vsetínského muzea a dal podnět k výstavbě vsetínské městské veřejné nemocnice a městského vodovodu.³¹³ Z důvodu přehlednosti jednotlivých čtvrtí ulic jsou použity následující tabulky. V dubnu roku 1942 bylo navrženo přejmenovat několik ulic a náměstí ve městě.³¹⁴

Tabulka č. 4. 10.: Přejmenování ulic.³¹⁵

původní názvy ulic	nové přejmenování ulice	německý název
Dolní náměstí	Náměstí doktora Rosenberga	Alfred Rosenberg - Platz
Svárov	Ulice Obersta Mölderse	Oberst Mölders-Strasse
Smetanova ulice	Ulice doktora Todta	Dr. Todt-Strasse
Tyršova ulice	Ulice Leo Schlagettera	Leo Schlagetter-Strasse
Sušilova	Ulice Günthera Priena	Günter Prien-Strasse
Na Kamencoch	Ulice Horsta Wessela	Horst Wessel-Strasse
U stadionu (U hřiště)	Ulice Herberta Norkuse	Herbert Norkus-Strasse
Náměstí před gymnáziem	Náměstí dra. Goebbelse	Dr. Goebbels-Platz
Na Benátkách	Ulice Ernesta Udet	Ernst Udet-Strasse

Tabulka č. 4. 11.:Názvy ulic v městské čtvrti „V Rybníku“ (dnešní Rybníky).³¹⁶

podélná ulice směrem od dráhy	„U tratě“	An der Bahnstrecke
druhá ulice po hospodářskou školu	„Jílová“	Lehmgasse
a hospodářskou školou	„Polní“	Feldgasse
třetí podélná ulice	„Na Benátkách“	Venediggasse
čtvrtá podélná ulice	„Pod Žamboškou“	Unter den Žamboška

³¹² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 390, karton 48.

³¹³ Tamtéž.

³¹⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápis ze schůze městské rady ze dne 10. dubna 1942.

³¹⁵ Tamtéž a MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 390, karton 48.

³¹⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 390, karton 48.

Tabulka č. 4. 12.: Názvy ulic v městské čtvrti Trávníky.³¹⁷

široká ulice směřující k Valašskému Meziříčí	„Meziříčská“	Meseritschstrasse
příčná ulice mezi stavbami Zbrojovky	„Příčná“	Quergasse
přímé prodloužení ul. podél Sousedíkovy vily	„Jateční ulice“	Schlachthaus-Gasse
od Jateční ulice odbočka k tržišti	„Na řečisku“	Flussbettgasse

Tabulka č. 4. 13.: Názvy ulic nové čtvrti v Lázkách.³¹⁸

první podélná při protektorátní silnici	„Bystřičská“	Bistrizgasse
další rovnoběžná ulice	„Podélná“	Längsgasse

Tabulka č. 4. 14.: Názvy ulic u potoka do Jasenic.³¹⁹

hl. ulice, okresní cesta do Jasenic	Dr. Hermanna Göringa	Hermann Göring-Strasse
nová ulice na levém břehu Jasenic	„Náplavní“	Triftgasse
ulice ke sklárnám	„U hutí“	Bei der Glashütte

Tabulka č. 4. 15.: Názvy ulic v Panské zahradě.³²⁰

od horního mostu podél levého břehu řeky Bečvy	„Nábřežní,“	Ufer-Gasse
ulice mezi hřištěm a blokem Zbrojovky	„Krátká“	Kurze Gasse
ulice mezi gymnáziem a hasičským sborem	„Hasičská“	Feuerehrgasse
ulice na „Šibeňáku“ (Holan a spol)	„Na Šibeňáku“	Galgenhügel

Příčné ulice směrem od Vsetína byly pojmenovány: „Rokytenská,“ „Na lukách,“ „U hospodářské školy,“ „Nasypaná,“ „Na hrázi,“ „Spojovací,“ „Křížová,“ „Vrbová“. Jedna nová ulice k nemocnici dostala název „Na náhoně“ a ulice nad pivovarem získala stejné označení.

Pojmenování ulic, jejichž základ tvořilo české vlastní jméno a ve kterém se objevovaly háčky a čárky se jimi vyznačovalo i v německém znění, určovací slovo se pak mělo oddělit spojovací čárkou např. Havlíček-Gasse. Německé znění stálo vždy na prvním místě a bylo psáno frakturou, český název byl napsán latinkou.³²¹

³¹⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 390, karton 48.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ Tamtéž.

Tabulka č. 4. 16.: Přehled ulic města Vsetína s německým překladem.³²²

Radniční	Radhausgasse
Pod Vršky	Berggasse
Za zámkem	Schlossgasse
V Rybníku	Am Fischteich
Sychrov	Sychrov-Strasse
Jasenka	Jasenka-Strasse
Na Kopečku	Am Hügel
Jabloňová	Jablonovgasse
Hluboká cesta	Tiefgasse
Palackého ulice	Palacky-Gasse
Potoční ulice	Bachgasse
Pivovarská	Bräuhaus-Strasse
Mostecká ulice	Brückengasse
Ulice Dr. Emila Háchy	Dr. Emil Hácha-Strasse
Podsedka	PodsedkaGasse
Štěpánská ulice	Stephanie-Strasse
Dolní náměstí	Unterring
Na příkopě	Am Graben
Hlásenka	Hlásenka-Gasse
Bubelova třída	Bubela-Gasse
V Luhu	Lauge-Gasse
Havlíčková ulice	Havlíček-Gasse
Zádvorská ulice	Hof-Gasse
Jasenice	Jasenitz
Ohrada	Ohrada-Strasse
Nádražní ulice	Bahnhof-Strasse
Václavková ulice	Václavek-Gasse
Žerotínová ulice	Žerotín-Gasse
Na Plavisku	An der Holzschwemme
U Štefánikova mostu	Bei der Stefanikbrücke
Pod Zakopaniců	An der Böschung

4. 6. Autobusová doprava

Od samého začátku okupace se začala doladovat legislativa s legislativou v říši. Mezi první nařízení, která tak začala na území protektorátu platit, patřilo zavedení jízdy vpravo. Od 1. října 1939 byl také omezen provoz motorových vozidel. Zejména soukromá auta, která nebyla potřebná pro vojenské účely nebo nedostala zvláštní označení od oberlandrátu na evidenční číslo ve formě červeného „V“

³²² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 390, karton 48.

se nesměla účastnit silničního provozu.³²³ Novou poznávací značkou státní příslušnosti motorových vozidel v Protektorátu Čechy a Morava se stalo od 5. září 1939 písmeno „D“.³²⁴

S rozšiřující se zbrojní výrobou a s tím spojeným enormním vzrůstem počtu obyvatel, nastaly značné problémy v osobní dopravě, které byly způsobeny každodenní nutností dopravit do Zbrojovky a zpět velký počet zaměstnanců. Nedostatek parkovacího místa v malém městě způsoboval dopravní zmatek a na městském úřadě se také hromadily stížnosti místních obyvatel na neustálý hluk. Autobusy, které čekaly v ranních hodinách na zaměstnance Zbrojovky, parkovaly na Dolním náměstí. Zvuk motorů a klaksonů každodenně budil okolní obyvatele již od 4:30 hodin. Objevily se návrhy na přesunutí nástupišť pro dělníky na místo bývalých jatek (blízko nemocnice). Žádostem však nebylo vyhověno.³²⁵ Razantní stížnost ve stejné věci přišla na úřad 17. června 1940 od jistého Pavla Havříčka. Ve své stížnosti také poukazyval na neschopnost policejního úřadu v řešení různých situací. Jak pisatel uváděl: *„V noci najdete Vaše službou konající orgány do půl noci obcházet hospody, kde by se lacině a hlavně zdarma nažrali! O půl noci se nařídí klid a o 1 hod., když se hospody uzavrou sedne znavený strážník ne prací, ale žrádlem na strážnici, město opuštěné, lumpové od Zaoralů, Frydrychů, Jarošků a Mikulčáků coura[jí] se městem, děla[jí] kravál, že občané spát nemohou. [...] Strážníka není k nalezení, ten na strážnici klidně spí a co se na ulici děje o tom neví nic až ráno. A co ve dne? Za celý den není žádán k spatření! Jediné útočiště je strážnice, na ulicích marně hledáte policejní orgány. Za dřívějšího komisaře, který nebyl o mnoho lepší, frekventované křižovatky byly celý den obsazeny strážníkem, který jakž takž udržoval frekvenci a nebylo toho tak zapotřebí při malém počtu obyvatelstva, ale dnes přitom ruchu, kdy je obyvatelstva 2x tolik a těch zatracených autobusů asi 40, který projíždí Dolním náměstím, není nikoho, kdo by pořádek a směr řídil. Přechody namalujete vápnem, ale chodí kdo chce kam chce a není žádný, kdo by pořádek zavedl. Celé náměstí zastavené nečinně stojícími vozidly po celý den a v době směn, když se vrací dělníci ze zbrojovky je město úplně zataraseno a štěstí je, že doposud se nic vážnějšího nestalo. V sobotu byl jsem toho očitým svědkem odpoledne o 1/2 3 hod., že dolní náměstí uprostřed hlavní silnice bylo úplně vozy*

---

³²³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 469.

³²⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

³²⁵ Tamtéž.

zabarikádováno, vsetínské vozy byly od Saksového až po Golberga stranou, Hošťálková, Ratiboř a Kateřinice na silnici od Turpišů až po most, dělníci nasedají a vysedají na nejživější ulici a Rokytnice, Lhota a Liptál asi šesti či osmi vozy stojí od Rodingru a po Strnadla uprostřed silnice vykládají a nakládají dělnictvo uprostřed hlavní trati tak, že nákladní a jiné vozy tuto projíždějící musí jeti mimo cestu vedle lékárny, kde jsou brány cukrářů, zelinářů a jiných trhovců. Konečně se objevil strážník Bařina, který chtěl v tom zmatku udělati pořádek, ale marně kokta kokta a neví, co má říct, obecenstvo se směje, řidič či majitel vozidla se strážníkem dohaduje žádný neví kdo má pravdu, ale pána komisaře není ve městě celý týden vidět jedině, když jde do hospody, na hřiště či do kuželny, zdař jej kdo potřebuje, jenom tam jej hledejte. Cizí lidi města neznalí ptají se na ulici tou či onou, žádný neví kde ta či ona ulice je neboť žádná nemá označení, jak se jmenuje, vždyť ani místní lidé kromě Svárova, Štěpánské a Sychrova ulice neznají. Jediným kdo to na městě informuje je ten starý paprika u té pumpy Vaňkovej, který když draka nemá, poradí a často si ještě z lidí blázna udělá. Proto radím, zříd'te v tomto nápravu, by na konci to nemusili zařídit' úřady německé, od kterých se musíme pořádku učít'. Vozidla místní ať stojí od Saksů dolů po Smetany, cizí ať staví ve Štěpánské a u Palírny a do Mundusky ať projedou ulicí Hlásenkou. Doufám, že zavedete pořádek tak, jak je tomu ve Zlíně, Mezíříčí a jinde a pamatujte hlavně, že policejní orgány patří na ulici a né strážníci do hospody.“³²⁶

V září roku 1940 městská rada navrhla, aby bylo nástupiště autobusů pro zaměstnance Zbrojovky umístěno před bývalou Thonetovu továrnu a do Bubelovy ulice. Tímto opatřením zůstalo Dolní náměstí ušetřeno od pravidelné dopravy přes centrum města. Jediné stanoviště, které bylo v centru připuštěno, byl pravidelný spoj Vsetín - Vizovice.³²⁷

S blížícím se koncem války se projevil zvýšený nedostatek autobusů městské hromadné dopravy (ADČMD). V polovině ledna roku 1945 dala Správa automobilového provozu českých městských drah všem podnikům na vědomí, aby pro přepravu odevzdaly seznamy se jménem obce, počtem zaměstnanců a hodiny využití autobusové dopravy. Samotné ředitelství protektorátních drah oznámilo, že naprostý nedostatek autobusů v oblasti Vsetína může vést k tomu, že přednostní přepravní právo,

³²⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton č. 19.

³²⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 384, karton 47.

zvláště v zimních měsících, budou mít zaměstnanci průmyslových závodů Zbrojovka, Kablo, Josef Sousedík elektrotechnická továrna ve Vsetíně a Delta.³²⁸

4. 7. Nezaměstnanost

Okres Vsetín od 9. ledna 1939 evidoval nabídky práce jen v několika oborech, a to zhruba 129 dělníkům, 33 strojníkům a zámečnickům, 34 horníkům, 45 obchodníkům a živnostenským zaměstnancům, dvanácti úředníkům a absolventům škol. Město Vsetín 11. ledna 1939 zaměstnalo také dva uprchlíky z pohraničí, a to pro práci lesního hospodáře a technického úředníka pro městskou elektrárnu. Při přijímání nekvalifikovaných dělníků bylo pak povinností města zaměstnat nejdříve své občany, kteří by jinak připadli chudinskému zaopatření.³²⁹ Nezaměstnanost v roce 1939 prudce stoupla, a to až na desetinásobek stavu z roku 1938.

Tabulka č. 4. 17.: Nezaměstnanost v letech 1938 - 1939.³³⁰

rok	nezaměstnaných	z toho uprchlíků	podporováno	z toho uprchlíků
1938	118	7	39	-
1939	1 175	-	268	153

Osoby byly podporovány z tzv. gentského systému, což byl systém podpor v nezaměstnanosti. V roce 1939 zůstalo bez podpory 622 osob, mezi kterými byly také rodiny s více jak pěti členy domácnosti. Navíc bylo ke dni 18. ledna 1939 z 1 175 nezaměstnaných zařazeno pouze 132 osob do práce. Veřejná zprostředkovatelna práce ve Vsetíně proto požádala zemský úřad, aby povolil zařadit do pracovní činnosti větší počet nezaměstnaných a aby státní stravovací akce mohla probíhat alespoň do konce měsíce dubna 1939. V zimním období bývaly totiž pracovní nabídky nepatrné v důsledku zastavení sezónních prací a také z důvodu, že místní průmyslové továrny nepřijímaly žádné nové síly a naopak omezovaly provoz.³³¹ V prosinci 1940 zaměstnanost poklesla v důsledku silných mrazů, kvůli kterým se musely zastavit téměř všechny stavební a další venkovní práce. Propuštění dělníci byli pak z části zaměstnaní lesními nebo sezónními pracemi, jako bylo lámání ledu nebo odstraňování sněhu. V týdnu před vánočními svátky bylo také ze zaměstnání u menších podnikatelů propuštěno více dělníků. Pracovními úřady (Zlín, Vsetín) byly výpovědi chápány za krátkodobé, a to z důsledku nařízení říšského protektora ze dne 9. 12. 1940, které

³²⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton č. 21.

³²⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ Tamtéž.

se vztahovalo na výplaty mzdy. Na první a druhý vánoční svátek, tak jako na Nový rok 1941, měla být mzda zvýšena, a finančně slabší podnikatelé, aby tak nemuseli o svátcích osoby platit, raději dělníky propustili. Většina dělníků byla po 5. lednu 1941 přijata nazpět. V samotném okrese Vsetín se hromadné propouštění nijak zvlášť neprojevalo.³³²

4. 7. 1. Pracovní nasazení

Úřady práce: Pro obvody jednoho nebo několika politických okresů se nově zřizovaly úřady práce, které převzaly činnost dosavadních veřejných zprostředkovatelen práce a byly podřízeny ministerstvu sociální a zdravotní správy.³³³ Dne 5. září 1939 bylo vyhláškou sociální a zdravotní správy zřízeno v Čechách šestnáct úřadů práce. Na Moravě působilo úřadoven sedm a to v Brně, Jihlavě, Kroměříži, Zlíně, Moravské Ostravě, Olomouci a Prostějově. Městská zprostředkovatelna práce ve Vsetíně byla převedena do státní správy jako Okresní úřad práce a byla podřízena Moravské Ostravě.³³⁴ Pro pomoc odlehlejšími nebo více obydleným regionům začaly od ledna 1940 vznikat jejich pobočky, mezi které se na Moravě přeměnil také úřad v Prostějově a v Kroměříži. Od ledna 1942 však převzalo řízení úřadu práce včetně další agendy nově vytvořené ministerstvo hospodářství a práce, které vedl říšský Němec dr. Walter Bertsch. Vyhláškou z 12. června 1942 pak byl dán definitivní počet úřadů na území Protektorátu Čechy a Morava. V Čechách tak působilo celkem třináct a na Moravě pět úřadoven.³³⁵

Najímání dělníků do říše: Všeobecná pracovní povinnost byla v říši zavedena již v roce 1938 a nedostatek dělníků, který Německo stále více pociťovalo, se rozhodlo řešit najímáním dělníků v cizině. V této souvislosti vyvolalo diplomatická jednání, na jejichž základě se Československá republika zavázala 19. ledna 1939 získat pro práci v Německu cca 40 000 dělníků. Do celkového počtu byli započítáni také dělníci ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny. Počítalo se zejména s dělníky pracujícími na železnici, horníky a pomocnými dělníky. Menší polovinu měli tvořit zemědělství

---

³³² MZA v Opavě, Oberlandrat Vsetin, inv. č. 1, karton 1 - zpráva o trhu práce za měsíc prosinec, ze 7. 1. 1941.

³³³ Sbírka zákonů a nařízení, vládní nařízení č. 193, ze dne 25. července 1939.

³³⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 46.

³³⁵ Havlíková, Jana - Hořák, Martin: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války. Praha 2004, s. 22 - 23.

dělníci.³³⁶ Jelikož se v protektorátu nacházelo okolo 100 000 nezaměstnaných osob, vidělo Německo v tomto počtu také po okupaci možné řešení pro získání dalších pracovních sil.³³⁷ Výnosem zasláným ministerstvem sociální a zdravotní správy ze dne 24. března byly informovány úřady I. stolice o najímání dělníků na práce do Německa. Už od 19. ledna 1939 se provádělo najímání osob na práci do Německa, které mělo být zprostředkováno danými úřady a to „za součinností říšskoněmeckých zmocněnců, kteří měli průkaz vydaný jim ministerstvem sociální a zdravotní správy a vyslaným sem zástupcem říšského ministerstva práce.“³³⁸ V protektorátu tak působilo 34 komisí říšského ministerstva práce, které byly rozděleny do šesti skupin se sídlem v Praze, Plzni, Kolíně, Moravské Ostravě, Olomouci a Brně. Některé velké továrny se snažily získat dělníky i bez pomoci těchto komisí, jako např. Hermann Göring Werke.³³⁹

Výnos dále upozorňoval na to, aby při nedostatku možných pracovních sil byli pro Německo prostřednictvím této akce najímání propuštění vojáci. Do 5. dubna 1939 měl být pak zjištěn celkový počet propuštěných vojáků na daném území a z nich uveden počet osob, které se do Německa na práci hlásily.³⁴⁰ K výnosu se do 4. dubna 1939 přihlásilo u veřejné zprostředkovatelny práce ve městě celkem 21 uchazečů, kteří byli propuštěni z vojenské služby. Z těchto uchazečů bylo pak umístěno čtrnáct osob v obvodu protektorátu.³⁴¹ V srpnu 1939 byla nařízena všeobecná pracovní povinnost. Vztahovala se na všechny možné práce a mohlo v ní být započítáno také školení. Trvala jeden až dva roky a o její odklad směli požádat u úřadu práce jen studující, samotní živitelé rodin nebo zaměstnanci důležitého hospodářského podniku.³⁴²

Dne 25. března 1939, byl všem okresním úřadům oznámen nejbližší termín dalšího najímání dělníků do říše. Najímání mělo probíhat prostřednictvím dvou komisí, z nichž jedna byla obsazena zástupci Zemského ústředního úřadu práce v Praze, a ve druhé figuroval Zemský úřad práce v Brně. Vsetín spadal pod komisi brněnskou a najímání probíhalo v místnostech zprostředkovatelny úřadu práce.³⁴³ Mimo oficiální složky však verbování na práci do Německa prováděli také náhončí jednotlivých

---

³³⁶ Havlíková, Jana - Hořák, Martin: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války. Praha 2004, s. 10 - 11.

³³⁷ Tamtéž.

³³⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karta 277.

³³⁹ Havlíková, Jana - Hořák, Martin: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války. Praha 2004, s. 12.

³⁴⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karta 277.

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ Tamtéž.

německých podniků, zejména koncernu Hermann Göring Werke. Jejich líčení poměrů v Německu a slibované vysoké výdělky bývaly velmi přehnané a verbované osoby pak byly zklamané. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti neměli zdejší obyvatelé moc na výběr. Naslibovaným vysokým platům šlo v takové pracovní nouzi jen stěží odolat. Z celého okresu bylo zaregistrováno okolo sta osob. Zájem byl zejména o dělníky, kteří pracovali na stavbách drah, dále o kováře, tesaře, zedníky a tzv. nádeníky - pomocné síly, kteří pracovali na stavbě silnic, regulaci apod. Mimo to se k práci mohli přihlásit také horníci, kteří pracovali v dolech na uhlí či rudu a nebyli starší 45 let.³⁴⁴ Zájemce si s sebou musel donést domovský a křestní list, případně občanskou legitimaci. Dále se žádal doklad o kvalifikaci a praxi, ke kterému měl být přiložen průkaz nemocenské pojišťovny a případně potvrzení zaměstnavatele.³⁴⁵ Protože se však v některých obvodech hlásilo zájemců velmi málo, mělo se konat nové najímání dělníků. Nezaměstnané osoby, ale také uprchlíci,³⁴⁶ pak neměli být upozorňováni na možnost práce v Německu pouze vyhláškou (podle sdělení ze dne 21. dubna 1939), ale také osobně s dodatkem, „že všichni práce schopní nezaměstnaní jsou povinni o tuto práci se hlásiti.“³⁴⁷

Opětovné najímání zejména odborných, ale také pomocných dělníků do Německa proběhlo v pátek 5. května 1939 v Lidovém domě.³⁴⁸ Přihlásit se už museli všichni nezaměstnaní muži, kteří pobírali jakoukoliv podporu (např. podporu pro uprchlíky, gentský systém aj.), ale také ostatní nezaměstnaní.³⁴⁹ Veřejná zprostředkovatelna práce ve Vsetíně poslala dne 24. května 1939 Zemskému úřadu práce v Brně opis oznámení o přezkoumání nároku na státní příplatek v podpoře k nezaměstnanosti u osob, které podporu pobíraly a nemohly být umístěny na práci

---

³⁴⁴ Podle výnosu zemského úřadu v Brně ze dne 6. března 1939. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

³⁴⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁴⁶ Okresní úřad práce ve Vsetíně vydal vyhlášku o nabírání uprchlíků pro práci do Německa již 22. března 1939. Podle oznámení, které bylo určeno všem obecním radám celého okresu, byl o tuto akci značný zájem. Odvedeno bylo na 300 osob, z nichž najímaných tvořilo celkem vysoké procento uprchlíků.

³⁴⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁴⁸ Počátkem měsíce června roku 1939 mělo být v okrese provedeno další najímání dělníků do Německa. O této možnosti měli být pak informováni také pracující dělníci v celém vsetínském okrese. Úřad práce ale okresní úřad upozorňoval na to, že pokud by na práce do Německa odešli pracující dělníci, nebylo by dost potřebných pracovních sil. V našem okrese byly totiž zřízeny dva pracovní útvary (ve Velkých Karlovicích a v Novém Hrozenkově), které pracovaly na nových silnicích z popudu říšskoněmecké vojenské správy. Protože dělníků pro tuto práci stále chybělo a najímání byli také nezaměstnaní, povolal zemský úřad k této práci na stavbách také dělníky z jiných okresů. V Karlovicích pracovalo cca 200 dělníků a dalších 100 dělníků se stále hledalo. V Novém Hrozenkově měla „pracovní rota“ pouze 70 dělníků a dalších 250 dělníků bylo potřeba.

³⁴⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

do Německa. Kontrolou prošlo v rámci okresu celkem 37 osob, které pobíraly státní podporu v nezaměstnanosti v rozmezí od 25. dubna 1939 do 24. května 1939.³⁵⁰

Oběžníkem Zemského úřadu v Brně z 29. dubna 1939 byly vydávány okresním úřadům instrukce, které se zaměřily na rodiny živitelů, kteří odjeli za prací do říše. Protože z Německa od pracujících osob docházely stížnosti týkající se špatného systému zasílání příjmů do protektorátu, měly úřady těmto rodinám podat pomocnou ruku.³⁵¹ Potřebným rodinám mohly posloužit poukázky ze stravovací akce (např. chlebové či mléčné), určené pro nezaměstnané nebo finanční záloha, která po obdržení částky od živitele byla pak městu vrácena. Stravovací poukázky mohly rodiny využívat maximálně po dobu tří týdnů od odjezdu živitele rodiny do Německa.³⁵²

Dělníci mohli do protektorátu posílat jen část ze své mzdy a to prostřednictvím vedoucích podniků (viz tabulka). Zbylou našetřenou částku ze mzdy směl dělník vzít rodině při odchodu na dovolenou.³⁵³ Hodinová mzda byla dělníkům v Německu stanovena podle platných tarifů. U nekvalifikovaných dělníků se mzda pohybovala mezi 50 až 70 Pf. za hodinu, mzda kvalifikovaných dělníků byla stanovena v rozmezí 80 až 100 Pf. Mzda pak mohla být také navýšena například o přídavky na rodinu a odlučné.³⁵⁴ Od května 1939 byly najímány pro práci do Německa také ženy, které měly 24 a více let a nepracovaly v zemědělství (kvůli nedostatku zemědělské síly). Jednalo se o práci v továrnách na konzervy. Taktikou pro nalákání uchazeček na tuto práci se staly již ve vyhlášce věty typu: *„Ženy budou ubytovány zdarma ve svobodárnách závodů. Svobodárny jsou vybaveny moderně (umývárny a sprchy s teplou vodou, jídelna apod.) Odjezd do Německa bude proveden zvláštním vlakem. Stravování v závodě sestává z ranní kávy, obědu a odpolední kávy. Cena této stravy činí 30 Pf za den. Mzda činí asi 35 Pf za hodinu.“*³⁵⁵

V sobotu dne 3. června 1939 proběhlo v Lidovém domě další najímání dělníků a dělnic na práci do Německa. Zájemce upozorňovali na to, že se jedná čistě o dobrovolné najímání, na které se měly hlásit jen osoby práce zcela schopné a s výborným zdravotním stavem. Uchazeči (ženy i muži), mladší 21 let museli s sebou

---

³⁵⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁵¹ Úřady musely řešit také lékařské ošetření dělníků za hranicemi protektorátu. Pomoc jim byl ze začátku poskytována z fondu „Okresního komitě pro léčebnou péči o nezaměstnané“, brzo však své rezervy vyčerpala a nemohlo být dalším žádostem vyhověno.

³⁵² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Mainuš, František: Totální nasazení. Brno, 1970, s. 105 - 106.

³⁵⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

přinést písemné svolení od rodičů nebo opatrovníků.³⁵⁶ Najímání nebralo konce, ještě téhož měsíce, a to ve středu 21. června 1939, se konalo další najímání dělníků a dělnic. Najímání probíhalo v zasedací síni městské radnice na Horním náměstí ve Vsetíně. Ženy byly tentokrát hledány nejen do továren, ale také na místa švadlen, pradlen lnu, kuchařek, pomocnic v domácnosti a jako hotelový personál.³⁵⁷

Pro české dělníky, kteří odjížděli na práci mimo území protektorátu, byly nejčastějšími cílovými stanicemi Berlín, Hannover, Hamburk, Linec, Halle, Štětín, Elblag a Královec. K největším zaměstnavatelům patřil již zmíněný koncern Hermann Göring Werke, dále podniky AEG a IG Farben.³⁵⁸ Ženy pak byly nejvíce posílány do továren na výrobu konzerv a zpracování zeleniny ve Stendalu, Hannoveru, Hamburku, Mohuči a Brunšviku. Jejich počet však nebyl nijak zvlášť vysoký a po dobu tří let tvořil nepatrné procento všech dělnických sil na území říše.³⁵⁹

Za hranice protektorátu lidé z počátku odjížděli s přesvědčením, že získají lepší platové podmínky. Od poloviny roku 1939 se začaly provádět větší kontroly dělníků, kteří se nechali do Německa najmout. Tak například Okresní úřad ve Vsetíně měl na příkaz referenta úřadu práce Ossesora Förstlinga, který působil při úřadu Oberlandrátu ve Zlíně, zkontrolovat přes četnické stanice pravdivost údajů na potvrzenkách dělníků, kteří pracovali v Německu.³⁶⁰ Dne 19. října 1939 přišlo do města upozornění z říšskoněmeckého úřadu, týkající se příspěvku dávaného rodinným příslušníkům dělníků pracujících v Německu. Bylo důvodné podezření, že najmutí dělníci pobírali neprávem tyto přídavky a měla být provedena kontrola. Značná část svobodných stavebních dělníků z celého protektorátu totiž uváděla, že jsou hlavními živiteli v rodině. Přídavky mohli dělníci získat jen za podmínek, že jsou ženatí a vedou svou rodinnou domácnost, která je převážně závislá na jejich výdělku. Pokud byla osoba svobodná a žádala o příspěvek, musela prokázat, že výlučně ona sama se stará o výživu rodinných příslušníků.³⁶¹ Dne 27. června 1939 přišlo okresnímu úřadu nařízení od ministerstva vnitra týkající se kontroly vlaků směřujících do říše. Jak uvádí dokument, bylo zjištěno, že některé transporty směřující za hranice protektorátu vezly černé pasažéry. Proto bylo nařízeno před odjezdy do říše provést důkladnou prohlídku

---

³⁵⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁵⁷ Tamtéž.

³⁵⁸ Havlíková, Jana - Hořák, Martin: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války. Praha 2004, s. 16.

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁶¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 19.

všech osob - dělníků směřujících za prací do říše. Zadržené osoby pak měly být předány státní tajné policii.³⁶² Příslušníci protektorátu odjížděli hledat práci na vlastní pěst jako černí pasažéři do Berlína také v roce 1940. Proto kontroly ve vlacích probíhaly častěji a úřadům se oznamovalo, „*aby bylo propříště zabráněno těmto zjevům, budiž všem pohraničním orgánům důtklivě uloženo, aby odjížděly do říše jen ty osoby, které k tomu získaly potvrzení.*“³⁶³ O pravdivosti těchto nařízeních můžeme však spekulovat. I přes tíživé sociální poměry se dá jen těžko uvěřit tomu, že by se dělníci také ze Vsetína do Německa „hrnuli“. Zprávy prvních nasazených nebyvaly zrovna povzbudivé, a pokud se nečinil na osoby nátlak, snažily se najít práci v blízkosti svého bydliště, aby mohly být co nejbliže svým rodinám.

Zabezpečit klid v protektorátu a tím i využít plný potenciál místního průmyslu se Němci pokoušeli různými způsoby. Tyto snahy vyvrcholily po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Pro české dělníky to například znamenalo zvyšování některých přidělů potravin, zavedení závodního stravování, placenou dovolenou, návštěvy kulturních akcí, léčebné i rekreační pobyty apod. Tyto akce se děly pod záštitou organizace „Radost ze života“.

Od roku 1942 byla stále větší poptávka po mužských silách pracujících ve zbrojním průmyslu. Snaha po zajištění co největšího počtu pracovních sil do říše se opírala o vládní nařízení č. 154/1942 Sb. ze dne 4. května 1942, které dovolovalo povolovat na práci kohokoliv z důvodu „*obrany země, zajištění výživy, výroby spotřebních statků, hospodářského využití země, zdokonalení dopravních poměrů, jakož i stavu nouze a přírodních katastrof.*“³⁶⁴ Dne 2. října 1942 bylo okresnímu úřadu nařízeno sepsat všechny protektorátní příslušníky mužského pohlaví, narozené v letech 1921 a 1922. Záznamy měly obsahovat tyto základní údaje: jméno, příjmení, povolání, rok a místo narození, bydliště. Výsledná evidence měla být zaslána nejpozději do 7. října Úřadu práce ve Vsetíně. Dne 10. 12. 1942 Správní komise města Vsetína posílala obecním radám další nařízení, týkající se služebních povinností pracovních sil. Úkolem administrativních úředníků bylo znovu oznámit úřadu práce všechny mužské protektorátní příslušníky, tentokrát ročníků narozených v roce 1918, 1919 a 1920. Tyto informace měly být zjištěny do 17. prosince 1942 a odeslány úřadu práce v podobě kartotéčních lístků. Opisy těchto lístků měly být zároveň předloženy Okresnímu úřadu

³⁶² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karta 276.

³⁶³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karta 277.

³⁶⁴ Havlíková, Jana - Hořák, Martin: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války. Praha 2004, s. 28.

ve Vsetíně. Za přesné provedení a včasné doručení byl zodpovědný starosta obce.³⁶⁵ Na základě těchto zjištěných skutečností o počtu osob, které spadaly do tohoto nařízení, byl 21. prosince 1942 vyhotoven „předpříkazovací výměr“ o služební povinnosti pracovních sil.³⁶⁶ Vládnímu komisaři města a také všem radám bylo zasláno 16. ledna 1943 sdělení, ve kterém se zdůrazňovalo, že v soupise osob podléhajících povinné pracovní povinnosti některé obce špatně vyplnily údaje. Jednalo se zejména o počet osob daného ročníku, které zjišťovali pomocí matriky narozených, a tak v některých případech, byly připočítány také osoby již zemřelé. Z tohoto důvodu byl kladen důraz na soupis jednotlivých osob na základě přihlašovacích lístků. V měsíci únoru roku 1943 tak bylo v celém okrese evidováno celkem 5 670 osob, z nichž rovných 2 000 připadalo na město Vsetín.³⁶⁷ Dne 1. února 1943 přišel vládnímu komisaři města Vsetína další dopis, ve kterém se oznamovalo, že bylo Ministerstvem hospodářství a práce nařízeno přezkoušení osob ženského pohlaví za účelem zařazení do zbrojního průmyslu. Toto „zvýšené zařazení žen do práce z důvodů zvýšené potřeby zbrojního průmyslu a válečně důležitého hospodářství“ se týkalo ročníků 1918 - 1924. Úřadu práce ve Vsetíně měl pak být nejpozději do 15. února 1943 nahlášen počet policejně přihlášených žen těchto ročníků. Toto nařízení se vztahovalo také na ženy německé státní příslušnosti a celkově zahrnovalo jak ženy svobodné, tak ženy vdané, které byly bezdětné.³⁶⁸ U žen se zařazení do zbrojního průmyslu týkalo území protektorátu, muži však byli stále častěji posíláni do říše.

Vzhledem k tomu, že území říše bylo stále více bombardováno, výrazně stoupl zájem o pracovní nasazení na území protektorátu. Místní obyvatelé se tak snažili na příslušných úřadech dosáhnout pomocí úplatků (penězi i naturáliemi) zařazení do místního podniku Zbrojovky. Ti, kteří neměli takové štěstí, se nejednou snažili o útěk. Nařízení vztahující se na zběhy přišlo vládnímu komisaři 18. února 1943. Všichni uprchlíci, kteří by se vrátili do své obce, měli být evidováni a po oznámení u úřadu práce se měli znovu zařadit do pracovní činnosti, která jim bude nařízena.³⁶⁹

Zaměstnanci pracující ve veřejné správě se měli výnosem ministerstva vnitra z 24. srpna 1943 nahlásit na úřadu práce. Týkalo se to všech osob, žen i mužů, ročníku 1924, kteří se měli na úřad nahlásit to nejpozději do 10. září 1943. Zasláný údaj pak

---

³⁶⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

³⁶⁶ Tamtéž.

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Tamtéž.

musel obsahovat jméno a adresu dané osoby. I další zpráva z 31. srpna 1943 se týkala pracovního nasazení protektorátních příslušníků a osob bez státní příslušnosti, narozených v roce 1924. Při této akci byly vydány pracovním úřadem osobní dotazníky, které musely být vyplněny a odevzdány u potravinových výdejen. Tyto dotazníky pak sloužily k zachycení pracovních rezerv.³⁷⁰

Uvolňování sil k válečně důležitým úkonům bylo schváleno na mimořádné schůzi poradního sboru Ústředního svazu obchodu dne 14. února 1943. Na základě vládního nařízení byl poté vydán ministrem hospodářství a práce dr. Bertschem výnos o zastavování obchodních podniků, které nebyly nezbytně nutné pro válečné hospodářství. Mezi obchody, které se měly zavřít, byly například obchody s cukrovinkami, klenotnictví, parfumerie, obchody s kožešinami, s koberci, s hudebními nástroji, s keramickým zbožím a podobně. Z těchto nepotřebných uzavřených podniků pak byli jejich zaměstnanci okamžitě přiděleni na jiná válečně důležitá místa.³⁷¹ Na městský úřad v březnu roku 1943 přišla dokonce žádost, ve které jistá živnostnice „modistka“ navrhovala místo uzavření své živnosti nasadit za sebe své dvě dcery.³⁷²

Na nucené nasazení byly z počátku odváděny pouze svobodné osoby, protože však vzrostl počet uzavíraných sňatků, které byly navíc často kamuflované, tak se začala jakákoliv omezení týkající se nástupu do služby rušit a dívkám nezbylo nic jiného, než se tomuto nasazení vyhnout jediným možným způsobem, a to otěhotněním.³⁷³

S postupujícím koncem války bylo samozřejmě ještě zvýšeno pracovní nasazení a zaměstnanci továren začali vyhledávat různé záminky, kterými by alespoň na chvíli unikli stupňujícímu se vysokému pracovnímu tempu. Tyto „útěky“ měly za následek zprávu od Okresního úřadu Vsetín, kterou zasílal vládnímu komisaři města a všem starostům obcí dne 9. května 1944. Skrze Zbrojní úřad v Brně byla řešena různá „lehkomyslná“ potvrzení, která uvolňovala zaměstnance dočasně z práce. Jak okresní úřad uvádí, „často se bývá vymlouváno na polní práce u malých rolníků, dále velmi často [na] nemoc příslušníků, [na] nedostatek obuvi apod.“³⁷⁴ Při mimořádných úkolech a zejména při velmi krátkých lhůtách dodání zbrojního průmyslu pro závod představovalo i malá nepřítomnost části zaměstnanců značný problém. Proto bylo

³⁷⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

³⁷¹ Lidové noviny, 15. února 1943, roč. 51, č. 44, s. 2.

³⁷² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 21.

³⁷³ Pomkla, Zdeněk: Události roku 1938 a německá okupace. In: Okres Vsetín, Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko, 2002, s. 275.

³⁷⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

nařízeno že „není přípustno, aby předstíranými důvody, které jsou kryty potvrzeními příslušných starostů, byly rušeny naléhavé úkoly zbrojení.“³⁷⁵ Od srpna roku 1944 byli také do mobilizace pracovních sil začleněni možní cizinci, hosté nebo „dovolenkáři“, kteří pobývali v místě, kde byl nedostatek žňových sil, a byla potřeba obstarat za každých okolností výživu obyvatel.³⁷⁶

Pracovní knížky: Od 26. června 1941 byly zavedeny pracovní knížky, které měly usnadnit plánování práce a kontrolu pracovních sil. Pracovní knížka sloužila jako doklad pro úřad práce a byla určena pro všechny pracující osoby. Obsahovala základní údaje majitele knížky: jméno, příjmení, den a místo narození, státní příslušnost, rodinný stav, odborné vzdělání, místo a den vydání pracovní knížky a číslo knížky, ale také jméno osoby nemocenského pojištění, která knížku vydala.³⁷⁷

Další průkazy: Novinkou v protektorátu byl od června roku 1940 vydáván zvláštní průkaz, kterým se při úředním styku prokazovaly těhotné ženy. První tyto průkazy dostaly od oberlandrátu příslušnice německé národnosti. Obdobný průkaz byl policejními úřady vydáván českým ženám. V místech, kde nebyly tyto úřady zřízeny, je vydávaly okresní úřady. Tento průkaz umožňoval nastávajícím matkám při ústním jednání s úřady rychlejší vyřízení záležitosti a měly s ním přednostní právo před ostatními čekateli na úřadě. Největší ohledy a taktní jednání mělo příslušet německým ženám, kterým náležel Čestný kříž německých matek.³⁷⁸

Ve městě Vsetíně místní Národní souručenství žádalo městský úřad, aby vytvořil zvláštní legitimaci pro matky, které mají děti ve věku do pěti let a nemají pro ně při nákupu hlídání. Tyto průkazy jim měly umožnit rychlý nákup, aniž by na něj musely čekat ve frontě. Byly totiž zjištěny případy, kdy se matkám i přes čekání ve frontě nedostalo odpovídajících potravin, důležitých pro jejich děti.³⁷⁹

Práce přesčas: S prodlužující se válkou vzrůstaly nároky na zbrojní průmysl. Výroba důležitá pro obranu říše tak měla být zabezpečována i mimo běžnou pracovní dobu, to znamená nejen o sobotách, ale také o nedělích a svátcích. Všechna oznámení o mimořádném zaměstnání v nedělních dnech tak byla kromě okresního úřadu zasílána také Živnostenskému inspektorátu do Kroměříže a byla vždy odůvodněna jako „práce

---

³⁷⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ Sbírka zákonů a nařízení, č. 241, vyhláška ze dne 26. června 1941.

³⁷⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracováno, agenda 1940.

³⁷⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

nezbytně nutná pro včasné vyřízení termínovaných zakázek říšské branné moci.“³⁸⁰ Závodní výbor dělnický u firmy Zbrojovka souhlasil se zavedením výjimečné práce v továrně a tento souhlas dělníků prostřednictvím závodního výboru byl připojen k odeslanému dopisu.³⁸¹

Koncem roku 1940 a na začátku roku 1941 byla v zápisech o výjimečné práci uvedena čísla objektů, do kterých byli zařazováni dělníci o nedělích. Zaměstnanci závodu ve Vsetíně tak pracovali zejména v objektech, kde se montovaly těžké kulometry a při výrobě munice.³⁸² V tyto výjimečné pracovní dny byli za období let 1940 - 1943 na práci povoláváni zaměstnanci, jejichž počet se během jednoho dne pohyboval v rozmezí 14 až 430 pracovníků.³⁸³

4. 7. 2. Kárné pracovní tábory

Pro osoby, které se začaly vyhýbat práci, byly určeny pracovní tábory. Za práce v těchto táborech byly navrhovány činnosti těžšího rázu, jako stavby komunikací, regulace řek, práce v lomech apod. Počítalo se s tím, že práce bude trvat delší dobu i na místech odlehlých od obydlených částí obcí a mohou ji vykonávat i osoby bez odborného vzdělání. Okresní úřady měly do 25. června 1939 vytvořit seznamy osob, které by připadaly v úvahu pro umístění do táborů. Zařazené osoby se měly rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny byly zařazené osoby zdatné a zdravé, které dokázaly pracovat na 100% v lomech, na stavbách cest aj. Druhá skupina pak byla určena pro všechny ostatní osoby. Z celého okresu bylo do seznamu vybráno 32 osob, z nichž dvě osoby pocházely přímo ze Vsetína, a čtyři osoby byly z Rokytnice.³⁸⁴

Tabulka č. 4. 18. Zařazení do pracovních skupin v kárném pracovním táboře.³⁸⁵

rok	celkem zařazených	do I. skupiny	do II. skupiny	počet osob bydlících přímo ve Vsetíně
1939	32	22	10	2
1940	33	22	11	4

Ve zdejší okrese nebylo dostatek ubytovacích a pracovních možností pro kárné pracovní tábory (dále KPT). Jedna pracovní rota (3/402) byla ubytována v kasárnách

³⁸⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

³⁸¹ Tamtéž.

³⁸² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276, k číslům jsou přiřazené objekty podle Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 24, 127, 128.

³⁸³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ Tamtéž.

na Javorníku (Velké Karlovice), která se už nacházela na slovenském státním území. Tuto rotu č. 3/402 a rotu č. 4/402 působící na Vranči (Nový Hrozenkov) převzal pracovní tábor 402 v Místku.³⁸⁶ Dne 15. listopadu 1940 Zemský úřad v Brně informoval Okresní úřad Vsetín o počtu povolovaných osob, které by mohly být poslány do kárného pracovního tábora II. umístěného v Hodoníně u Kunštátu, v okrese Boskovice. Pro doplnění stavu příslušníků jmenovaného tábora žádali zdejší úřad o tři muže, zařazené do skupiny I., kteří by mohli být do kárného tábora, a to v doprovodu stráže, odvedeni do 22. listopadu 1940. Navržené osoby si pak s sebou měly vzít zejména osobní doklady, ale také osobní potřeby, ve kterých neměl chybět příbor a strava na jeden den. Při předání povolovaných osob měly být na ředitelství kárného pracovního tábora dodány také životopisy s uvedenými přesnými údaji daných osob a také jejich rodičů. Pokud předtím pracovali, měla být uvedena doba a místo zaměstnání, nemocenské pojištění, jestli se o někoho starali, tak jméno osoby.³⁸⁷ Dále se po nich vyžadovalo místo posledního bydliště, náboženství a stav. Při soudních deliktech měl být předložen výpis z rejstříku trestů, při deliktech policejních měla osoba vypsat, v jakém prostředí žila, s kým se stýkala, zájmy a trestní činnost, kterou spáchala. Aby bylo zjištěno co nejvíce skutečností, doporučovalo se dohledat také informace, týkající se výčtu nemocí, zranění, duševního stavu apod.³⁸⁸

V polovině měsíce listopadu roku 1940 vyšel ministerstvem vnitra výnos týkající se propouštění osob z kárných pracovních táborů. Zaevidované osoby v táboře se rozdělovaly do tří skupin. Do III. skupiny (třídy) se zařazovaly osoby nově přijaté. Pokud plnily svědomitě všechny úkoly a měly slušné chování, mohly tyto osoby po uplynutí nejméně jednoho měsíce přejít do II. třídy. Zařazení do I. třídy mohlo být osobě uděleno nejdříve po dvou měsících od příchodu do tábora. Pokud se však během zařazení do I. nebo II. třídy chování zhoršilo, byla osoba znovu vrácena do nejnižší skupiny. Pomocí těchto tříd se u zařazených rozhodovalo o době propuštění z kárného pracovního tábora. Příslušníci zaregistrovaní v I. skupině mohli být nejdříve propuštěni po třech měsících. U příslušníků II. skupiny se zvyšovala doba nejkratšího možného pobytu v táboře na čtyři měsíce a osoby zařazené do III. skupiny mohly tábor opustit nejdříve po šestiměsíční lhůtě.³⁸⁹

---

³⁸⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Tamtéž.

V odpoledních hodinách, dne 19. června 1941, byli ve Vsetíně zadrženi dva cikáni: Josef Kadělovský (rok narození 1920) a Vlastimil Burianský (rok narození 1926), kteří se potulovali i když byli práce schopní. Proto byli četnickou stanicí předvedeni Okresnímu úřadu ve Vsetíně za účelem dodání do pracovního tábora v Hodoníně. V srpnu téhož roku 1941 byla Městským úřadem Vsetín na Zemský úřad v Brně podána žádost o sdělení, jestli by mohli do některé z donucovacích pracoven umístit co nejdříve Františka Galdu, který jak udává úřad „*jest tělesně zdrav, štítí se však práce, ze služby odchází a u své švagrové, kde bydlí, rovněž nechce pracovat, zvláště ne bez dohledu.*“ Zemským úřadem v Brně bylo pak úřadu začátkem následujícího měsíce září sděleno, že do donucovací pracovny může být zařazena pouze osoba, u které soud rozsudkem vyslovil schválení pro dodání do takového tábora. Jestliže však jmenovaný podmínky pro odvod vykazoval a byl schopen silničních prací, měl být úřadem vyplněn dotazník k povolovacímu listu. Podrobné odůvodnění proč byl určen do KPT bylo „*jelikož se vyhýbá práci, přidělenou práci odepré přijati, jest na obtíž rodině a lidské společnosti.*“³⁹⁰ K dotazníku byl připojen povolovací list, který by při jeho schválení do kárného pracovního tábora II. v Hodoníně u Kunštátu musel s sebou Galda vzít. Mezitím byl však zaměstnán u městského stavebního úřadu.³⁹¹

V domácím řádu kárného pracovního tábora v Hodoníně krom jiného stálo, že nově příchozí osoby byly po zdravotní prohlídce, byly-li práce schopné, ostříhány dohola a dostaly předepsaný táborový oděv. Pokud se tito zařazení po celou dobu v táboře chovali spolehlivě, byli pracovití a měli výborné chování, mohli jim být povoleny různé výhody, jako například kouření, návštěvy nebo mohli mít dozor nad ubytovanými ve stejném pokoji. Ranní budíček býval v letním období (od 1. dubna do 30. září) stanoven na 5:00 hodin. V zimním období (od 1. října do 31. března) se stávalo o hodinu později, tedy v 6:00 hodin. Denní pracovní doba v táboře trvala osm až deset hodin. Mzdu za práci nedostávali, ta jim byla odebírána na úhradu za výlohy spojené s ubytováním a stravováním v táboře. Za každou skutečně odpracovanou hodinu dostávali jen pracovní přídavek v částce 10 haléřů za hodinu. Jednou měsíčně se museli podrobovat zdravotní prohlídce a také bylo v táboře dbáno na hygienu. Návštěvy povoloval ředitel a to nejdříve po měsíci řádného chování. Korespondenci mohli zadrženi odesílat i dostávat 1 x týdně. Odchozí a příchozí pošta procházela cenzurou a dopisy, které se zdály být něčím „závadné“ se běžně zničily nebo se někdy

---

³⁹⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 231.

³⁹¹ Tamtéž.

vrátily zpět adresátovi. Pokud se zadržená osoba provinila a spáchala nějaký trestný čin, mohla být potrestána podle závažnosti trestu.³⁹²

Při propuštění s „osvědčením o propuštění“ se musela osoba ihned hlásit u příslušného pracovního úřadu a do osmi dnů se musela ohlásit (písemně nebo ústně) také okresnímu úřadu. Po splnění trestu a odchodu z kárného tábora bylo na propuštěné osoby nadále dohlíženo pracovními úřady, které měly povinnost najít jim práci, a také bezpečnostním orgánem ve městě, který měl tyto osoby kontrolovat po dobu šesti měsíců.³⁹³

---

³⁹² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 277.

³⁹³ Tamtéž.

5. PRŮMYSL, VÁLEČNÉ HOSPODÁŘSTVÍ

Prvořadým úkolem hospodářské sféry bylo zejména plně zásobovat armádu a zajistit potravinové přiděly civilnímu obyvatelstvu. Pozvolna se měnila důležitost některých podniků, což znamenalo utlumení spotřebního odvětví a přechod k rozvoji těžkého průmyslu, který byl převážně zaměřen na válečnou výrobu.

5. 1. Průmyslové podniky

Město Vsetín bylo jako průmyslové město sídlem mnoha podniků. Mezi nejvýznamnější průmyslové závody patřily³⁹⁴: „Zbrojovka Brno, a. s., závod Vsetín Jasenice“, „J. Sousedík a spol. Praha, závod Vsetín - elektrotechnická továrna“, „Kablo, a. s. Praha, závod Vsetín - továrna na drátěná lana a kable“, „Bubela a spol., továrna na nože“, „Holzbau GMBH Berlín, závod Vsetín - továrna na dřevěné výrobky a pila“ a testovací dílny „Českomoravské sklárny, a. s.“ a „bří Synkové, továrna na umělé perly“.³⁹⁵ Firmy, které obchodovaly s cizinou, musely být nahlášeny do seznamu firem nařízeného 9. srpna 1940. O den později, 10. srpna, podala četnická stanice okresnímu úřadu zprávu, ve které uváděla čtyři továrny, které měly styk s cizinou. Byla to Elektrotechnická továrna J. Sousedík, a. s. Vsetín, která své výrobky vyvážela na příkaz prodejního ředitelství Praha - Smíchov do Litvy a na Slovensko. Zbrojovka Brno a. s., závod Vsetín, která měla některé své filiálky také na Slovensku a obchodovala s cizinou. Dále byly do seznamu zapsány Českomoravské sklárny, a. s. Vsetín, které prodávaly své výrobky také do Švýcarska a Turecka, a firma Bubela a spol., továrna na nože, o které bylo známo, že obchoduje s Řeckem, Švýcarskem i jinými státy.³⁹⁶ Mimo výše uvedené závody mezi další důležité hospodářské podniky a budovy patřily: Dřevařský průmysl v době druhé světové války představovaly firmy „Delta s. r. o.“, „Laža a Hlubík“ a pily Václava Jurana a Karla Hovořáka.³⁹⁷ Například pila Juranova za války vyráběla dřevěné baráky a montované domy pro německou armádu, dosud nepotvrzen je údaj o používání montovaných baráků v koncentračních táborech.

Mezi důležité podniky je třeba také započítat městskou elektrárnu, ve které v roce 1942 pracovalo 29 zaměstnanců a městskou vodárnu s 20 zaměstnanci. Objekty

³⁹⁴ Podniky jsou na začátku uváděny přesným názvem, který je pak dále krácen do podoby, ve které se běžně používal.

³⁹⁵ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 21.

³⁹⁶ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 521, karton 237.

³⁹⁷ Baletka, Ladislav: Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku. Žehušice 2007, s. 91.

se nacházely v blízkosti centra města a o jejich bezpečnost se staraly hlídky složené z občanů města, které se pravidelně střídaly v denních a nočních směnách.³⁹⁸

Zbrojovka: Nejdůležitější továrnou ve městě byla bez pochyby Zbrojovka. V kapitole 2. 3. jsou popsány okolnosti vybudování závodu. Jednotlivé útvary koncernu zahrnovaly administrativní, technický a výrobní odbor. Administrativnímu odboru náleželo osobní oddělení, pokladna, mzdové oddělení a bezpečnostní, nákupní a prodejní referáty. Dále zde patřila evidence materiálu, lesní hospodářství, správa budov a hlavní skladiště. Technický odbor se zabýval zvyšováním úrovně výrobků a jejich konstrukcí. Zabýval se hledáním nových technologií, prováděl kontroly kvality výroby a zodpovídal za výsledky pokusů. Zahrnoval kromě administrativní kanceláře také balistiku, ve které se zkoušely střely. Mezi nejstarší oddělení zde patřila tzv. konstrukce munice, která prováděla například zkoušky prachu. V oddělení konstrukce zbraní se prováděly zkoušky jak na pušky a pistole, tak na různé typy kulometů. Do závodu patřila také oddělení konstrukce minometů a konstrukce zaměřovačů. Výrobní odbor pak tvořil plánovací oddělení, energetický, strojní a stavební referát, přípravnu výroby, zkušebnu materiálu, střelnici a také stavební a montážní dozor. Ve zkušebně materiálu se nacházely mechanické, fyzikální a metalografické laboratoře, chemické laboratoře železa, kovů, oceli, slitin a olejů. Tato zkušebna obsahovala také přípravnu dílnu, kalírnu (zde se provádělo kalení nástrojů a součástek pro velký kulomet) a plynovou stanici.³⁹⁹

Hned po obsazení Vsetína převzaly správu nad Zbrojovkou jednotky SS a část řídicích funkcí převzali němečtí příslušníci. Poměr Čechů a Němců pak činil 6 : 7.⁴⁰⁰ Pokud se ve vedoucí funkci vyskytl Čech (a to se netýkalo jen továrny Zbrojovky ve Vsetíně, ale i jiných závodů), stávalo se pak nepsaným pravidlem, že jeho zástupcem byl Němec. Zdejší město však takové obléhání německými úředníky nepoznalo v takové míře, jako jiná města, kde se německá menšina vyskytovala ve zvýšeném počtu. To dokazuje také měsíční zpráva z odboru osazenstva z 8. ledna 1944, ve které se z počtu 10 689 zaměstnanců vyskytovalo jen 126 německých příslušníků. Z toho bylo 49 Němců na pozici úředníků a dalších 77 Němců pracovalo jako dělníci.⁴⁰¹

---

³⁹⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 189, karton 31, Pres 155/1942.

³⁹⁹ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 86 - 92.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 121.

⁴⁰¹ Tamtéž.

Jednotlivé pavilony Zbrojovky se ve válečných letech postupně dodělávaly. Od roku 1939 do roku 1941 proběhly kolaudace zkušebního ústavu, skladiště strojů a kasáren. Přistavovaly se také budovy ke správní budově, dva internáty a obytné domy.⁴⁰² S organizací koncernu souvisela také změna názvu „Československá Zbrojovka“. Nový název udával zcela novou situaci v našich zemích, kdy se mělo zapomenout jak na vše česko-slovenské, tak na naše národní tradice. Nový název pro Čs. Zbrojovku spadající pod akciovou společnost v Brně, který začal oficiálně platit od počátku roku 1940, zněl „Waffenwerke Brünn, Aktiengesellschaft“.

Řídící funkci závodu třetího oddělení ve Vsetíně do začátku května roku 1940 zastával Ing. Bedřich Eimut. Poté ho vystřídal Dr. Ing. Alois Sosnar, který místo závodního ředitele začátkem ledna 1944 pro nemoc opustil. Po něm nastoupil, a do 3. května v pozici ředitele zůstal, Ing. Wilhelm Gryzbeck.⁴⁰³

5. 2. Rozhodčí komise

Pro zajištění chodu jednotlivých závodů hrála roli rozhodčí komise. Funkční období rozhodčí komise bylo podle zákona o závodních výborech č. 330 / 1921 Sb. v roce 1938 zrušeno a město 2. ledna 1939 zaslalo osmi institucím žádost na stanovení nové komise pro další funkční období. Do konce ledna 1939 byly od institucí na Okresní úřad ve Vsetíně zaslány návrhy nových členů a jejich náhradníků. Pro obvod Okresního úřadu ve Vsetíně se rozhodčí komise, zřízena u okresního soudu ve Vsetíně, pro příští funkční období tj. do května 1942 skládala z těchto přísedících:⁴⁰⁴

1. předseda komise: František Malášek (okresní soudce ve Vsetíně)
jeho náměstek: Dr. Walter Popelář (okresní soudce ve Vsetíně), kterého v červnu 1939 vystřídal Josef Vodička z důvodu přeložení k německému úřednímu soudu do Německého Brodu.
2. odborný znalec: Ing. Jaromír Barvič (vrchní rada živnostenské inspekce v Kroměříži), v červnu 1939 přeložen do funkce přednosta živnostenského inspektorátu v Praze a na jeho místo jmenován jeho náhradník Ing. Jan Znojil, který byl ve funkci náhradníka vystřídán Ing. Jaromírem Košťálem

---

⁴⁰² Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 128.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 135 - 138.

⁴⁰⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karta 276.

jeho náhradník: Ing. Jan Znojil (rada živnostenské inspekce v Kroměříži)

3. zástupci zaměstnavatelů

přisedící: Karel Bubela (továrník ve Vsetíně), Martin Klíčnický (disponent firmy Čsl. Zbrojovky Vsetín)

náhradníci: Ladislav Velinský (ředitel firmy Ing. Jaroslav Velinský v Jablůnce), Ing. Richard Mithig (ředitel firmy J. Sousedík a. s.)

4. zástupci zaměstnanců

přisedící: František Šimurda, Martin Jandora (vrátný Čsl. Zbrojovky Vsetín)

náhradníci: František Sachr, Josef Hříbek

Mezi úkoly komise patřilo rozhodování o stížnostech a sporech, které vznikly mezi zaměstnanci nebo mezi nimi a závodním výborem z jedné strany a podnikatelem z druhé strany či z důvodu zřízení, činnosti nebo úhrady nákladů závodního výboru. Komise také rozhodovala o rozsahu povinností a práv členů závodního výboru.

Dne 25. května 1940 zaslalo Ministerstvo sociální a zdravotní správy členům komise nařízení, aby všichni její členové s náhradníky urychleně vykonali nový slib, podle dekretu státního prezidenta č. 83 /1940 Sb. ze dne 8. března 1940. Celý slib zněl: *„Slibuji, že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké říše k prospěchu Protektorátu Čechy a Morava podporovati, nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava a jeho vlády plniti, zákony zachovávat a své úřední povinnosti svědomitě zastávati.“* Slib byl všemi členy podepsán 4. června 1940.

Pro další období let 1942 - 1945 Prezidium krajského soudu v Moravské Ostravě jmenovalo předsedou rozhodčí komise závodních výborů okresního soudce Dr. Jaroslava Hlubíka. Jeho náměstkem se stal okresní soudce Josef Vodička.⁴⁰⁵

---

⁴⁰⁵ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 541, karton 276.

6. ŠKOLSTVÍ

Organizace školství se na počátku okupace téměř nelišila od struktury školství za první republiky. Trojstupňový systém řízení škol zůstal zachován. Okresní školní výbor ve Vsetíně vyřizoval veškerou agendu, týkající se národních škol školního okresu vsetínského. Patřila tam zejména agenda organizace škol a nižších školních úřadů, věci týkající se stavby školních budov, vyučování, dozoru nad školami, záležitosti týkající se učitelů apod. Narostl počet vyřizované agendy, kterou měl na starosti okresní školní inspektor.⁴⁰⁶ Ve funkci zemského školního inspektora se před rokem 1940 vystřídali Ladislav Jandásek a Josef Dvořáček. Od prosince roku 1940 byl okres přidělen novému zemskému školnímu inspektorovi PhDr. Jaromíru Parmovi. Inspekce vyučování německého jazyka ve všech národních i středních školách na Moravě byla od téhož měsíce roku 1940 svěřena zemskému školnímu inspektorovi dr. Emilu Zárubovi.⁴⁰⁷ Od dubna 1941 byla tato inspekce svěřena Františku Habermannovi,⁴⁰⁸ jehož pravomoc mu pak byla rozšířena také na inspekci vyučování dějepisu.

Pozvolna se přeměňovala organizace školské správy a výuky na školách. Zemské školní rady schvalovaly osnovy škol, zabývaly se statistikou žáků a jejich klasifikací. Schvalovaly dovolené učitelům, jejich možné přeložení a učitelskou způsobilost. Do jejich kompetence spadaly také rozvrhy a osnovy branné výchovy pro národní školy aj. Zemská školní rada měla také na starosti organizační činnost, přijímání neárijských žáků do českých škol, revizi žákovských a učitelských knihoven, pojmenování škol podle zasloužilých osob apod. Do organizace školské správy zasahovaly i další subjekty, jako např. Národní souručenství (dále NS).⁴⁰⁹

Na základě výnosu Ministerstva školství a národní osvěty (dále MŠANO) ze dne 17. února 1939, č. 22.223/39-I/2, zprostito předsednictvo Zemské školní rady v Brně výnosem ze dne 31. března 1939, č. 448/1939 pres., dosavadní zástupce učitelstva i občanstva a jejich náhradníky členství v Okresním školním výboru ve Vsetíně.⁴¹⁰ Volitelnost členů místních školních rad byla vládním nařízením č. 115/1941 Sb. ze dne 8. srpna 1940 zrušena. Všichni dosavadní zástupci škol a jejich náhradníci v místních školních radách pozbyli dnem 29. března 1941 svých funkcí mimo předsedy, kteří

---

⁴⁰⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 15, karton 3.

⁴⁰⁷ dr. Emil Záruba byl před přeložením do Vsetína ředitelem německé střední školy v Moravské Ostravě a jeho pravomoc byla později rozšířena také na sledování revizí knihoven a jazykových nařízení ve školách. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 13, karton 3.

⁴⁰⁸ Tamtéž. Před svou novou funkcí byl ředitelem německé měšťanské školy v Brně.

⁴⁰⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 13, karton 3.

⁴¹⁰ Tamtéž.

až do ustavení nových místních školních rad vykonávali pravomoc těchto rad. Místní školní rady se napříště skládaly z jednoho zástupce škol a dvou zástupců obce. Právo jmenovat zástupce školy, předsedu i jeho náměstka připadlo přednostovi okresního úřadu.⁴¹¹ Postupně pak došlo nařízením ministra školství a národní osvěty z 22. října 1942 ke zrušení zemských školních rad.⁴¹² Jejich agenda poté přešla na zemské úřady. Zvláštní školská oddělení při zemských úřadech více uplatňovala německý vliv na české školství.⁴¹³ Na základě vládního nařízení č. 308/1942 Sb. ze dne 13. srpna 1942 byly nařízením ministra školství a národní osvěty č. 97/1943 Sb. ze dne 6. dubna 1943 zrušeny okresní a městské školní výbory. Jejich kompetence a úkoly přešly na nově zřízená školská oddělení okresních úřadů. Školské oddělení ve Vsetíně se ve psané korespondenci na hlavičkovém papíře označovala „Bezirksbehörde in Wsetin - Schulamt“, tedy Okresní úřad ve Vsetíně, školský úřad (úřadovna). Tato úřadovna podléhala okresnímu školnímu inspektorovi. Nařízením ministerstva školství a národní osvěty č. 302/1943 Sb. ze dne 16. listopadu 1943 byly zrušeny místní a újezdní školní rady a jejich úkoly přešly na starostu obce, která byla sídlem školní rady.⁴¹⁴

Základní struktura (škola obecná, měšťanská a střední škola) zůstala, jak už bylo zmíněno, avšak vzrůstajícímu tlaku a stále větším a razantnějším zásahům v učebním plánu a reorganizaci se školství neubránílo.

6. 1. Důležité změny

Rok 1939 přinesl do vyučování změny. Měnily se osnovy v některých předmětech, zejména ve vlastivědě, zeměpise a občanské nauce. Různými výnosy z roku 1939 bylo také ve školách nařizováno ničení obrazů představující významné osobnosti bývalého Československa a jiných upomínek na první republiku.⁴¹⁵ Kontroly však neprobíhaly často v dostatečné míře a dodržování nařízení ze strany škol nebylo vždy stoprocentní. Příkladem je Reálné gymnázium ve Vsetíně, ve kterém byly ještě v roce 1941 zjištěny závažné nedostatky. Ředitelství bylo napomenuto za to, že zapomělo na štítcích katalogů změnit označení Masarykovo reálné

⁴¹¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 17, karton 3.

⁴¹² Somr, Miroslav a kolektiv autorů: České školství v období fašistické okupace. Dějiny školství a pedagogiky. Praha, 1987, s. 252.

⁴¹³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 23.

⁴¹⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 16, karton 3.

⁴¹⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940 - výnos z 31. října 1940.

gymnázium na reálné gymnázium. Při inspekci bylo také zjištěno, že při maturitních zkouškách byla učebna vyzdobena pouze protektorátní praporovou látkou bez symbolu říše.⁴¹⁶ Měnily se také základní požadavky národní a občanské výchovy.

Křesťanská výchova: Ministerstvo školství a národní osvěty nařídilo v roce 1939 do všech škol zavést křesťanskou výchovu. Výuka náboženství patřila na škole k povinným volitelným předmětům a byla vyučována v duchu katolického nebo evangelického vyznání. Ještě však ve školním roce 1939/1940 se krom římsko-katolického a českobratrského evangelického náboženství vyučovalo v šesti školách náboženství českomoravské (československá církev husitská) a ve dvou školách náboženství židovskému.⁴¹⁷ Od roku 1940 však již nebyly tolerovány.

Již uvedeným nařízením bylo rovněž stanoveno ve všech třídách zavěsit „krucifixy“. Ve velké většině valašských škol s převahou katolických žáků však byly kříže ve třídách umístěny vždycky.⁴¹⁸ I na nepatrné poptávky po tomto vybavení však působila zvýšená nabídka křížů od širokého spektra prodejců. Tito výrobci křížů se předbílali v nabízení svých výrobků a snažili se upoutat pozornost četnými letáky a prospekty. Jako příklad pro představu uvádím některé nabídky, které přicházely do škol. Jeden několikastránkový leták s fotografickou přílohou uváděl: *„Kříže opět do škol. [...] Usnadníme Vám jistě tímto bohatým výběrem nákup křížů u nás, neboť Vám dodáme takový kříž, který bude nejlépe vyhovovati. [...] Ostatní firmy nabízejí jen svoje výrobky, takže nemáte možnost tak velkého výběru různých druhů a stane se, že pak zakoupíte kříž, který nebude pro Vaše místnosti vyhovovati. [...] Posíláme tuto zvláštní nabídku jako závod, který již přes 25 let kříže dodává, a vznášíme prosbu, aby nám byla dána přednost dodávky před ostatními nabídkami firem, které teprve po ministerském rozhodnutí kříže chtějí prodávati. [...] S projevem úcty oddané Knihkupectví U zlatého klasu, Praha II.“*⁴¹⁹ Také k další nabídce byla připojena příloha nabízených křížů. *„Vážení pánové! Podle rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty p. prof. dr. Kaprase ze dne 9. XII. 1938 /č.178028/ musí být do 28. února 1939 ve všech učebnách obecných, měšťanských a středních škol na celém území RČS vyvěšen vznešený symbol křesťanské kultury Ukřížovaný. Nastává Vám nyní otázka: „Jaký kříž, jaké kříže koupíme do našich učeben? „Bude to sériový, tuctový, bezduchý*

⁴¹⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 90, běžná korespondence 1941 - Závady zjištěné při inspekci, výkaz ze dne 15. července 1941.

⁴¹⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 13, karton 3.

⁴¹⁸ Tamtéž.

⁴¹⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1939.

výrobek?“ [...] A nyní si Vás dovolíme upozorniti na světoznámé umělecké dílo. Je to Kristus na kříži nejvýznačnější výtvar našeho slavného Mistra J. V. Myslbeka, tvůrce pomníku sv. Václava na Václavském nám. v Praze. Jsme přesvědčeni, že se rozhodnete dáti přednost tomuto výtvaru, který vhodně doplní i uměleckou výchovu Vaší školní mládeže. [...] Rozdíl cenový bude-li jaký, je mnohonásobně vyvážen hodnotností a mnohonásobným významem tohoto díla. [...] Doufáme, že uznáte vhodnost i výhodnost této naší připomínky a nabídky. Těšíme se, že rozhodnete dobře.“⁴²⁰

Židé: Židovské děti byly postupně vylučovány ze všech škol. Ve školním roce 1939/1940 měly ještě možnost výuky, avšak už jen v omezeném počtu.⁴²¹ Následujícího roku, výnosem ze dne 7. srpna 1940, již měly židovské děti vyučování ve všech českých školách ať už státních nebo soukromých zakázáno.⁴²² Příkladem vyloučení ze školy z důvodu židovského původu a zákazu vyučování na reálném gymnáziu byl případ Hildy Schönové a Roberta Wachsmanna. Od počátku školního roku 1940/1941 jim bylo zakázáno docházet do školy a aby nedošlo k nejasnostem, byl jim do vysvědčení zapsán dodatek ve smyslu řečeného výnosu.⁴²³ Vyučovat židovské děti nebylo jednoduché ani v soukromí domova. Ve školním okrese bylo zaznamenáno šestnáct židovských dětí, které alespoň 2x týdně chodili domů soukromě vyučovat někteří z učitelů.⁴²⁴ Protože i pro soukromé vyučování doma se muselo vyžádat povolení k výuce, podle § 2 zákona č. 721/1938 Sb., požádal dne 13. března 1941 Okresní školní výbor ve Vsetíně zemskou školní radu o zaslání stanoviska. Školního roku 1942/1943 začaly antisemitské zákony platit také pro děti židovských míšenců.⁴²⁵ Podle stupně židovství byli tito žáci ze škol pomalu vykazováni. Tzv. míšenci 2. stupně mohli být do některých škol přijati pod podmínkou, že ve škole bude místo a nebude riziko „poškození žáků a žákyň německé nebo příbuzné krve.“⁴²⁶

⁴²⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1939.

⁴²¹ Ti, kteří se hlásili do jiných škol s vyučovacím českým jazykem, mohli tvořit jen 4% celkového počtu žáků ve škole. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 459/1939 Převzetí řízení škol, ze dne 18. března 1939, čj. 444/1939- Školství s českým jazykem vyučovacím, přijímání žáků neárijců.

⁴²² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Národní škola I. Vsetín, nezpracovaný fond, Kronika Střední školy chlapecké ve Vsetíně 1903 - 1948, zápis o árijském původu.

⁴²³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, čj. 863/1940 a 864/1940 - vyloučení z účasti na vyučování z 16. srpna 1940.

⁴²⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 49, karton 31.

⁴²⁵ Za židovské míšence se považovala osoba, která pocházela z jednoho nebo dvou podle rasy úplných židovských předků. Za židovského míšence 1. stupně byl tedy považován potomek pocházející od dvou takových prarodičů. Židovského míšence 2. stupně představovala osoba spojená rodem jednoho takového prarodiče. Sbírká zákonů a nařízení, č. 137/1942 Sb., vládní nařízení ze dne 9. dubna, o židovských míšencích ve veřejné službě.

⁴²⁶ Výnos MŠANO ze dne 8. září 1942, č. 92.269-II.

Redukce žáků: Výnosem ze dne 26. září 1940 bylo přikázáno snížit počet prvních tříd středních škol do 15. října 1940. Snižování počtu žáků probíhalo nejen na středních školách. Aby se docílilo požadovaného snížení tříd a studentů, měli být propříště ze školy vylučováni žáci se špatným prospěchem nebo již jednou opakující třídu. Nejslabší dívky měly ve vyloučení ze školy přednost před chlapci. Studentům, kterých se vyřazení týkalo, nezbývalo nic jiného než se přihlásit do měšťanské školy.⁴²⁷ Školní rok 1941/1942 byl zahájen dalším snížením počtu studentstva středních škol. Redukce se nadále týkala vždy slabších studentů. Rozhodující úlohu při vyřazení ze škol sehrála známka z německého jazyka. Demokratické hlasování o výsledku zkoušky při maturitách bylo zrušeno. O zkoušce rozhodoval napříště tzv. zkušební komisař, který začal provádět kontrolu od měsíce června. Procento nevyhovujících studentů pak bylo předem stanoveno. Například v gymnáziu ve Vsetíně bylo ve školním roce 1941/1942 z dalšího studia vyloučeno 42 žáků IV. až VI. třídy, kteří měli z němčiny špatný prospěch. Do konce školního roku dobrovolně odešlo celkem 93 žáků.⁴²⁸

Kurzy: Dalším výnosem ze dne 31. prosince 1940, č. 168643/40-I/2, udělilo MŠANO městu Vsetínu podporu na udržování jednoročních učebních kurzů při měšťanských školách.⁴²⁹ Ve školním roce 1939/1940 navrhlo MŠANO zřídit ve Vsetíně, jako v některých jiných okresních městech, státní školu motorismu. Úkolem kurzu mělo být vzdělávání žáků a obyvatel znalostmi dopravního řádu a pravidly motorismu, doplňování mezer automechaniků apod. Kvůli mimořádné bytové krizi ve městě a nedostatečným prostorám škol však bylo od návrhu upuštěno.⁴³⁰

Pro žáky, kteří byli přijímáni na střední školu, začala od 31. srpna 1940, platit vyhláška s prohlášením o prokázání se árijským původem.⁴³¹ Předkládání průkazu o árijském původu při přijímání žáků do škol nebylo od roku 1944 propříště již nutné. Místo něho však rodiče předkládali před každým přijetím žáka do školy písemné prohlášení o původu. V něm museli prohlásit podle nejlepšího vědomí a svědomí, že jim

---

⁴²⁷ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, Snížení počtu prvních tříd a počtu žáků přijatých do prvních tříd, zápisové dotazníky.

⁴²⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 509.

⁴²⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1941.

⁴³⁰ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton č. 19.

⁴³¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940.

nejdou známy žádné okolnosti, podle kterých by se dalo domnívat, že žák pochází z židovských rodičů či prarodičů.⁴³²

Studentům bylo zakazováno účastnit se různých projevů, shromáždění, demonstrací a všeho, co by narušovalo veřejný klid.⁴³³

6. 2. Školy

V přehledné zprávě okresního školního inspektora, zabývající se stavem národních škol ve vsetínském okrese za školní rok 1938/1939 zůstal počet obecných a měšťanských škol nezměněn od předešlých let.

Tabulka č. 6. 1.: Údaje o počtu obecných a měšťanských škol 1938/1939.⁴³⁴

druh školy	počet škol v okrese	počet tříd	žáků celkem
Obecná škola	42	187	6842
Měšťanská veřejná škola	5	31	1346

Do veřejných obecných škol pak bylo pro školní rok 1939/1940 zapsáno v celém okrese celkem 7 362 žáků a do veřejných měšťanských škol 1 562 žáků.⁴³⁵ Přírůstek dětí ve školách byl způsobem nejen vyšší porodností na Valašsku, ale také příchodem emigrantů ze zabraného území a zejména vzrůstem počtu obyvatelstva ve Vsetíně a jeho okolí v důsledku založení průmyslové továrny Zbrojovka. Navrhováno bylo také zřízení obchodní akademie nebo měšťanské veřejné dvouleté školy, od kterých se však později pro velký počet škol upustilo. Dvouletá škola pro ženská povolání z Nového Jičína však byla přičleněna k hospodářské škole ve městě.⁴³⁶ Ve Vsetíně působila také hudební škola. Škola byla založena 1. září 1939 a o její zřízení se zasloužili ředitel brněnské konzervatoře a zemský inspektor hudebních škol prof. Dr. Ludvík Kundera a vsetínský soukromý učitel Jan Řádka.⁴³⁷ Byla umístěna v budově gymnázia, kde měla pro vyučování přiděleny tři třídy a jednu místnost pro ředitelnu.⁴³⁸ Jednu místnost pro vyučování hudební škola vlastnila také v domě č. 313 nacházející se v Panské zahradě. Ve školním roce 1941/42 navštěvovalo školu celkem 159 žáků, kteří vystupovali

⁴³² Výnos MŠANO ze dne 4. července 1944, č. 40.787-II.

⁴³³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, Zákaz účasti žactva národních i středních škol na jakýchkoliv projevech, k výnosu ze dne 22. září 1938.

⁴³⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 13, karton 3.

⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 25, Zápisy ze schůzí měšťanské rady, schůze ze dne 20. října 1938.

⁴³⁷ Kolektiv autorů: 100 let hudebního školství ve Vsetíně. Vsetín, 1996.

⁴³⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 324, karton 25.

na různých besídkách a účinkovali i v orchestrech.⁴³⁹ V listopadu roku 1940 byly dokonce ve městě hlášeny tři soukromé hudební školy a to: *Augustin Blahůtka - hudební škola Vsetín - Mostecká, městská hudební škola Vsetín, Anna Vrecionová, dříve Březáčková - klavírní škola Vsetín, Svárov*. Bez povolení vyučovali hře na klavír, Jarmila Bůbelová a katecheta Miroslav Pokorný.⁴⁴⁰

Budova Dolní školy byla zabraná pro německé vojsko a z části pro německou školu. V roce 1940 k této škole navíc přibyla německá mateřská škola. Ještě téhož roku 1940 si tato škola vymohla z nákladu města nejen nové školní lavice, nové parkety a úpravu záchodů, ale také dřevěnou přepážku, která chodbu oddělila od české školy.⁴⁴¹ Na schůzi místní školní rady ze dne 18. prosince 1940 bylo také stanoveno, že se u Dolní školy postaví dřevěný plot, aby měly německé děti vchod do školy oddělen a „*předešlo se tak v budoucnu jakýmkoliv nepříjemnostem.*“⁴⁴² O dva roky později, v roce 1942 byla při této německé škole otevřena druhá obecná třída.⁴⁴³ Správcem německé obecné školy se stal na tři roky učitel Albín Peter.⁴⁴⁴ Ve škole byly dvě třídy a vyučovalo se v ní až do 20. prosince 1944. Koncem roku 1944 se ve škole učilo 53 žáků. V první třídě bylo 14 chlapců a 7 dívek, do druhé třídy docházelo 18 chlapců a 14 dívek. Do této německé školy nechodily jen děti německých rodin a přistěhovalců, ale také české děti, jejichž rodiče podleli z různých důvodů buďto německé ideologii nebo pocitu jistějšího a lepšího života. České děti však byly ve škole považovány za méněcenné.⁴⁴⁵

Reálné gymnázium zabraly jednotky německé branné moci. Žáci se pak tísnilí v nouzových místnostech náležejících k farám, dílnám a hostincům ve městě, ale také ve vzdálenějším okolí.⁴⁴⁶ Němečtí vojáci používali školy jako skladiště střeliva, kasárna nebo sklad narabovaných věcí. Pro nedostatek tříd se pak pokoušelo město postavit provizorní dřevěnou školu na Horním náměstí pod kopcem Šibeňák. Avšak pět

---

⁴³⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

⁴⁴⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 536, karton 270.

⁴⁴¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, zápis ze dne 18. prosince 1940.

⁴⁴² Tamtéž.

⁴⁴³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 537.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 507.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 592 - 593.

⁴⁴⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 87, běžná korespondence 1939, čj. 294/1939.

učeben v ní utvořených nevyhovovalo školním podmínkám a budova nebyla otevřena.⁴⁴⁷

V důsledku zákona o nové reorganizaci obecných a měšťanských škol č. 300/1941 Sb. ze dne 14. srpna 1941 a jeho prováděcího nařízení č. 106/1941 Sb. ze dne 27. srpna 1941, přibýly ve školním roce 1941/1942 na některých vsetínských školách třídy. Obecné školy, které byly ještě spojeny pod správou měšťanských škol, byly počátkem roku 1941 osamostatněny. Výnosem z 27. července 1941 se s okamžitou platností změnil název měšťanské školy na školu „hlavní“.⁴⁴⁸ Z hlavních škol fungovaly ve městě Chlapecká hlavní škola na Vsetíně a Dívčí hlavní škola na Vsetíně.

Od 1. listopadu 1941 se ve městě Vsetíně začaly používat tedy nové názvy obecných škol:⁴⁴⁹

Tabulka č. 6. 2.: Přejmenování obecných škol.⁴⁵⁰

původní název	nové pojmenování školy
1. chlapecká obecná škola na Vsetíně	Chlapecká obecná škola na Vsetíně, Horní město
2. chlapecká obecná škola na Vsetíně	Chlapecká a dívčí škola na Vsetíně, Dolní město
1. dívčí obecná škola na Vsetíně	Dívčí obecná škola na Vsetíně, Dolní město
2. dívčí obecná škola na Vsetíně	1. 11. 1941 byla zrušena
Obecná škola na Vsetíně, údolí Jasenice	název zůstal nezměněn

Následujícího roku, a to počátkem února 1942, se řešil ve školách nedostatek topiva. Horní škole vystačilo topivo jen na 16 dní a bylo vyloučeno, aby se třídy ve škole spojily s jinou školou. V Horní škole byla v této době umístěna Vyšší průmyslová škola, Chlapecká újezdní škola s 15 třídami v osmi učebnách a Chlapecká obecná škola, Horní město. Ta měla pro nedostatek místa pronajaté ještě dvě třídy mimo školu a to místnosti evangelické fary. Pro nedostatek místností se učilo střídavě v dopoledních a odpoledních hodinách a k tomu průmyslová škola vyučovala ve škole od 8 hodiny ranní do 20 hodiny večerní. Mimo to ještě ve škole probíhaly večerní kurzy

⁴⁴⁷ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 723.

⁴⁴⁸ MZA v Brně - SOKA, Měšťanská střední škola na Vsetíně, inv. č. 1, Kronika dívčí školy obecné a měšťanské na Vsetíně z let 1890 - 1945, zápis za školní rok 1941/42.

⁴⁴⁹ V názvech škol vědomě ponechávám předložku *na* místo *ve*, protože je raritou našeho okresu a zcela běžně se označení *na Vsetíně* používalo v úřední korespondenci a je uvedeno i na hlavičkovém papíře. V tabulce bohužel chybí záznam o obecné škole v údolí Semetín. MZA v Brně - SOKA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1942.

⁴⁵⁰ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1942.

němčiny. V Dolní škole se nevyučovalo pro nedostatek topiva vůbec. Byly v ní umístěny Dívčí obecná škola se 13 třídami, Dívčí obecná škola, Dolní město s 5 třídami, Chlapecká a dívčí škola se 4 třídami a Chlapecká obecná škola, Horní město se 3 třídami. Nedostatečné prostory pro vyučování jsou zřejmé pak z informace o stavu škol, kdy pro 25 tříd bylo možné použít jen 12 učeben a částečně tělocvičnu. V Dolní škole byla ještě k tomu umístěna německá obecná škola, německá mateřská škola a německý polévkový ústav.⁴⁵¹

Ve městě byla zřízena nová veřejná odborná škola pro ženská povolání. Provizorně byla umístěna v budově sociálního ústavu. Ředitelem se stal A. Brunner a předsedou městského kuratoria byl starosta Václav Misárek.⁴⁵² V roce 1943 byl zavřen třetí ročník odborné školy pro ženské povolání a žákyně byly zařazeny do zbrojního průmyslu. Do budovy Horní školy, kde už sídlila vyšší průmyslová škola, chlapecká hlavní škola a dvě obecní školy, byl zřízen internát pro dělníky vsetínské Zbrojovky.⁴⁵³

Do posledního roku války byly jednotlivé školy ve Vsetíně nouzově umístěny takto: V Dolní škole provizorně působila hlavní škola dívčí, I. třída obecné školy chlapecké a I. třída obecné školy dívčí. V Horní škole vyučovala hlavní škola chlapecká, II. třída obecné chlapecké školy a vyšší průmyslová škola. V živnostenské škole byla II. třída obecné školy dívčí, učňovské školy a živnostenská pracovní rodinné školy. V sociálním domě byla umístěna mateřská škola⁴⁵⁴ a odborná škola pro ženská povolání. Protože se však do budovy sociálního ústavu měl v roce 1943 přestěhovat nově zřízený „německý okresní žákovský domov,“ schválila správní komise města Vsetína dne 18. prosince 1942, aby byla odborná škola pro ženská povolání přemístěna do budovy odborné hospodářské školy.⁴⁵⁵ V domě zahradníka v panské zahradě a v evangelické faře byly utvořeny další provizorní třídy mateřské školy.⁴⁵⁶ Pro školní rok 1939/1940 se do mateřské školy přihlásilo 51 dětí (v měsíci dubnu už jejich počet činil 65). Protože však již platilo nařízení o počtu dětí, kdy v národních školách byl

---

⁴⁵¹ Počet dívčích škol však nesouhlasí, jestliže 2. dívčí škola byla v roce 1941 zrušena.

⁴⁵² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 510.

⁴⁵³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 29.

⁴⁵⁴ Od 15. dubna 1939 byla pro mateřskou školu provizorně uvolněna jedna místnost v budově živnostenské školy. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 473, karton 66.

⁴⁵⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 475, karton 66.

⁴⁵⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 724.

z 60 dětí stanoven počet na 45 dětí, byla proto potřeba zřídít další třídy (počítalo se s nárůstem přihlášených) nebo rovnou novou školku, která byla vedením městské mateřské školy navrhovaná do budovy hasičského domu.⁴⁵⁷

6. 2. 1. Školství ve statistikách

Statistické výkazy škol a žáků ve městě Vsetíně.

Výkazy o návštěvě obecných a měšťanských veřejných škol na počátku školního roku 1938/1939.⁴⁵⁸

Tabulka č. 6. 3.: Veřejné školy obecné.⁴⁵⁹

název školy	počet tříd	počet žáků / žákyň
I. obecná škola chlapecká	5	171
I. obecná škola dívčí	5	146
II. obecná škola chlapecká	5	152
II. obecná škola dívčí	5	141
údolí Jasenice	2	76
údolí Semetín	5	184

Tabulka č. 6. 4.: Veřejné školy měšťanské.⁴⁶⁰

třída / počet žáků	I.	II.	III.	celkem
chlapecká	155	133	104	392
dívčí	103	134	84	321

Obvyklá statistika národního školství, která měla být sestavena podle stavu ke dni 1. října 1938, byla výjimečně sestavena až k 31. prosinci 1938.⁴⁶¹ Ve školním roce 1939/1940 zůstal počet obecných škol stejný. V důsledku snížení počtu žáků ve třídě na stanovených 45 dětí se však rozrostl počet tříd a to na obecných školách o 46 tříd a v měšťanských školách o devět. Vzhledem k nedostatečným ubytovacím podmínkám, byly využívány i místnosti škol. V roce 1939 byly ve školách přechodně ubytovány německé jednotky, dále byly v Dolní škole umístěny dětské jesle a dětský domov (v jehož budově probíhala přestavba).⁴⁶² Školní místnosti byly po vyučování využívány také místními spolky. Vzhledem k těmto okolnostem bylo ve všech

⁴⁵⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 473, karton 66.

⁴⁵⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 20, karton 10.

⁴⁵⁹ Tamtéž.

⁴⁶⁰ Tamtéž.

⁴⁶¹ Tamtéž.

⁴⁶² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda pro rok 1939.

měšťanských školách a v šesti školách obecných v okrese (tedy také ve městě Vsetíně) ve školním roce 1939/1940 povoleno dopolední vyučování, popřípadě zjednodušená školní docházka. V ostatních obecných školách se učilo celodenně, avšak pro nedostatek učeben bylo na 22 školách zavedeno střídavé vyučování.⁴⁶³ Vyučovací doba byla stanovena s ohledem na dojíždějící studenty z okolních vesnic. Vyučovat se začalo v 8:10, poslední hodina končila v 17:30.⁴⁶⁴ Od 9. prosince 1941, podle § 58 nového školního a vyučovacího řádu, byl pro školní rok 1941/1942 posunut začátek vyučování na 8:30, vyučovací hodina měla místo 45 minut pouze 40 minut.⁴⁶⁵

Údaje o počtu žáků obecných a měšťanských veřejných škol pro období let 1939/1940 až 1941/1942 přináší následující tabulky.⁴⁶⁶

Tabulka 6. 5.: Veřejné školy (obecné), 1939 - 1942.

název školy	počet tříd	počet žáků / žákyň 1939/1940	rok 1940/1941	rok 1941/1942
I. ob. šk. chlapecké	5	159	161	164
I. ob. škola dívčí	5	163	189	197
II. ob. šk. chlapecká	5	194	204	194
II. obecná šk. dívčí	5	162	155	166
ob. škola v údolí Jasenice	2	101	96	98
ob. škola v údolí Semetín	2	62	191	58

Tabulka č. 6. 6.: Veřejné školy (měšťanské), 1939 - 1942.

škola	třída	1939/1940	1940/1941	1941/1942
chlapecká	I.	157	168	201
	II.	164	142	191
	III.	111	125	121
dívčí	I.	155	162	197
	II.	96	120	156
	III.	104	97	104

Počet tříd byl postupně snižován nejen na středních školách, ale také ve školách obecných. Ve školním roce 1940/1941 v okrese Vsetín působilo 226 obecných tříd a 42 tříd měšťanských. K 1. září 1941, po provedení reorganizace, bylo v okrese evidováno 191 tříd obecných a 52 tříd měšťanských.⁴⁶⁷ Přibývajícím nedostatek místností pro vyučování nemohl být vyřešen ani přístavbami, jelikož bylo v roce 1941 městskou radou řešeno nařízení týkající se zákazu novostaveb českých učilišť, které se vztahovalo

⁴⁶³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. 13, karton 3.

⁴⁶⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda pro rok 1940.

⁴⁶⁵ Tamtéž, agenda pro rok 1941, Schulunterrichtszeit vom 9. 12. 1941.

⁴⁶⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 20, karton 10.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

také na stavby obecních, kulturních a spolkových budov, ve kterých by mohly být umístěny některé třídy škol.⁴⁶⁸ V důsledku vládního nařízení č. 300/1941 Sb. o reorganizaci obecných a hlavních škol na Valašsku ubylo dalších 9 tříd.⁴⁶⁹ Výnosem MŠANO ze dne 17. října 1941 a výnosem prezidia Zemské školní rady v Brně ze dne 21. října 1941, upravil okresní školní výbor s výhradou schválení zemské školní rady počet tříd na uvedených školách vzhledem k počtu ze 45 žáků na 60 žáků na třídu⁴⁷⁰ takto: Ve školním roce 1941/1942 s platností od 1. listopadu 1941 byli žáci vyučováni v 1. až 4. třídě po třech třídách A, B, C a ve dvou pátých třídách. Vyučovalo se v obecné škole chlapecké, na Horním městě, v obecné škole dívčí na Dolním městě a ve smíšené obecné škole chlapecké a dívčí na Dolním městě.⁴⁷¹

Tabulka č. 6. 7.: Veřejné školy (obecné), 1943 - 1945.

škola	počet tříd	1942/1943	1943/1944	1944/1945
chlapecká, Horní škola	5	260	260	245
dívčí, Dolní škola	5	236	240	232
chlapecká a dívčí, Dolní škola	5	235	243	281
obecná škola v údolí Jasenice	2	98	89	99
obecná škola v údolí Semetín	2	55	56	57

Tabulka č. 6. 8.: Hlavní školy, 1942 - 1945.

škola	počet tříd	1942/1943	1943/1944	1944/1945
pro chlapce	4	665	555	456
pro dívky	4	523	484	421

V zápisu místní školní rady ze dne 4. dubna 1940, týkající se inspekční správy obecných škol ve Vsetíně, bylo vzato na vědomí, že školy trpí nedostatkem místností. Pro změnu obvodů, staveb škol aj. měla posloužit statistika „zbrojovackých dětí“.⁴⁷² Evidence počtu školáků, jejichž rodiče jsou zaměstnanci Zbrojovky, byla vyhotovena ke dni 15. dubna 1940.⁴⁷³

⁴⁶⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápisy ze schůzí městské rady, schůze z 13. června 1941.

⁴⁶⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 20, karton 10.

⁴⁷⁰ Změnou v organizaci českých obecných a měšťanských škol a zvýšením počtu žáků na třídu spojily se třídy různých škol. Těmito platnými předpisy, podle zákona ze dne 13. června 1922, č. 226/1922 Sb. bylo snahou snížit celkový počet tříd. MZA v Brně - SOKA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1939.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Tamtéž, agenda roku 1940.

⁴⁷³ Tamtéž.

Tabulka č. 6. 9.: Statistika žáků rodičů pracujících ve Zbrojovce.

škola	celkový počet dětí ve škole	přistěhovalci	původem ze Vsetína	celkem
obecná škola v údolí Jasenice	neuveveno	13	26	39
I. obecná škola chlapecká (Horní škola)	151	5	45	50
Chlapecká škola měšťanská	433	19	54	73
II. dívčí škola obecná (Horní škola)	162	11	34	45
II. obecná škola chlapecká (Dolní škola)	212	57	15	72
I. obecná škola dívčí (Dolní škola)	193	52	22	74
Dívčí škola měšťanská (Dolní škola)	362	20	52	72
celkový počet	1513	177	248	425

Součástí statistiky jsou také dílčí výkazy jednotlivých škol, kde jsou podrobně rozepsány všechny ulice města Vsetína a k nim přiřazen počet docházejících žáků a žákyň.⁴⁷⁴

6. 3. Vyučování a germanizace

Výnosem ministerské rady č. 18.377/1939 ze dne 19. srpna 1939 byly stanoveny podmínky týkající se užívání českého a německého jazyka v Protektorátu Čechy a Morava. V praxi to například znamenalo správné vnější označování budov a jejich vnitřní výzdobu, kdy nápisy na budovách i uvnitř budov musely být dvojjazyčné, přičemž na prvním místě byl německý text. Také užívání razítek, známek, kolků, bankovek aj. bylo nařízeno v němčině. Od 1. srpna 1942 se při úředním styku ve školách a v korespondenci s Okresním školním výborem ve Vsetíně musel používat pouze německý jazyk.⁴⁷⁵

⁴⁷⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda roku 1940.

⁴⁷⁵ Tamtéž, zápis z plenární schůze konané dne 16. srpna 1942.

Cenzura: Správu českého a německého školství - obvodu Moravská Ostrava převzal v roce 1939 učitel Richard Kotzian.⁴⁷⁶ Školství mělo zhoršené podmínky pro vyučování již od počátku roku 1939. Některé školní učebnice byly vyloučeny z užívání.⁴⁷⁷ Školní knihovny byly zpočátku uzavřeny a do 31. prosince 1939 byla provedena kontrola a nevhodné školní knihy vyřazeny.⁴⁷⁸ Nová organizace tiskové služby začala platit od 17. března 1939, kdy bylo při tiskovém odboru předsednictva ministerské rady zřízeno Ústředí tiskové služby.⁴⁷⁹ Bylo zakázáno zpívat také vlastenecké písně, např. z písní např. „*Slovensko, ty ještě spíš?*“, „*Chodská*“, „*Tatrám*“. Z čítanek byly vybírány jen nezávadné články a díla „žádoucích českých básníků a spisovatelů“, ostatní zakázané partie musely být vyškrtány. Ne zřídka se však některé zásahy děly jen v pouhé slovní rovině.⁴⁸⁰ V čítankách se škrtaly závadné poznámky k básním typu: *Krásnohorská - Buditelům našim, Jungmann - Oldřich a Božena, Kollár - Slávy dcera, Hollý - Svatopluk, Ódy, Nerudova báseň - Vzhůru již hlavu, národe* aj. Z literatury pro školní rok 1939/1940 bylo nařízeno, aby se studijní látka, týkající se Slovenska probírala co nejstručněji. Byly vypouštěny také slova i celé věty např. z latinských učebnic typu: „*Zdravou vodou v lázních v Československu jste zbavování různých starostí. Také mnoho statků lze v Československu viděti. Naše vlast.*“⁴⁸¹ Zbylé učebnice byly upravovány tak, že nepřípustné texty byly začernovány, zalepovány obrázky nebo vytrhávány. Studenti měli povinnost odebírat časopis „*Mladý svět*“, který byl později také používán při četbě ve školách místo chybějících čítanek.⁴⁸²

Výnosem ze dne 29. října 1940 bylo nařízeno okamžité vyřazení knih židovských autorů a knih s protiněmeckou a legionářskou tematikou. Postupně byly zakazovány další knihy a spisy týkající se zednářství, komunismu, branné výchovy, legií a československého zahraničního odboje, spisů dr. E. Beneše a jeho projevů.⁴⁸³

---

⁴⁷⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 459/1939 - Převzetí řízení škol ze dne 18. března 1939.

⁴⁷⁷ Z učebnic národních škol pro školní rok 1939/1940 bylo zakázáno používat 29 titulů. Na středních školách byly zrušeny 4 učebnice. Některé učebnice byly zakázány s okamžitou platností, některé se mohly používat ještě v následujícím školním roce 1940/1941. Z výnosu 17. června 1939. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 441/1939 - Užívání učebnic.

⁴⁷⁸ Tamtéž, čj. 297 - revize učitelských a žákovských knihoven, z výnosu 28. dubna 1939.

⁴⁷⁹ Pasák, Tomáš: Pod ochranou říše. Praha, 1998, s. 65.

⁴⁸⁰ Ryantová, Marie: Cenzurní zásahy do třetího vydání *Knihy o Kostí, ČMM* 123, 2004, č. 1, s. 144.

⁴⁸¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 870/1939 - Zátimní učebné osnovy, provádění výnosu ze dne 27. 7. 1939.

⁴⁸² Věstník ministerstva školství a národní osvěty 1942. Praha, 1942, roč. XXIV., ministerské vyhlášky, oznámení, s. 193.

⁴⁸³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, čj. 45/1940 - Seznam knih ihned vyloučených.

Vyloučené knihy a spisy musely být uzamčeny a nesměly skončit ve sběrných papíru.⁴⁸⁴ O zapečetěných knihách se poté vedl protokol v několika vyhotoveních. Také školní kroniky měly být podle nařízení z 6. listopadu 1940 nahrazeny za jiné. K nahrazení prvorepublikových kronik došlo z toho důvodu, že obsahovaly údaje, statistiky, fotografie či obrázky, které by byly v rozporu s novými státoprávními změnami. Kroniky musely být zabaleny, zapečetěny a uloženy do školního archivu.⁴⁸⁵

Půjčování učebnic: Žákovské knihovny pro nemajetné žáky, nazývané pauperum, které byly zakládány z darů nakladatelů učebnic, nevyužívali jen chudí žáci, ale také děti zámožných rodičů. Proto bylo výnosem ze dne 18. února 1940 zakázáno půjčování knih a učebnic nestrádajícím žákům.⁴⁸⁶

Předměty: Zeměpis a historie byly z osnov částečně vypuštěny a nahrazovány naukou o Německé říši a nacismu. České písně byly vystřídány německými a povinností žáků bylo naučit se německou státní hymnu a „hymnu“ NSDAP „Die Fahne hoch“ (Horst Wessel Lied).⁴⁸⁷

Za každé nedopatření zodpovídali přímo učitelé, na které se vztahovaly také všechny činy způsobené žáky i mimo školu.⁴⁸⁸

Výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 4. listopadu 1941 byly v obecných školách 1. a 2. ročníku místo sešitů v předmětu psaní a kreslení zavedeny břidlicové tabulky. Ne všude jich ale však bylo dostatek. Propříště pak mohly být také používány ve 3. a 4. třídě.⁴⁸⁹ Na středních školách se vypouštělo vyučování filozofie.⁴⁹⁰

Vyučování němčiny: Nejdůležitějším předmětem se pozvolna stávalo vyučování německého jazyka, které postupem let zvyšovalo nároky na studenty. Německý jazyk se na měšťanských školách stal povinným předmětem již ve školním roce 1939/1940. V obecných školách zůstal v tomto roce ještě německý jazyk předmětem nepovinným, zájem o jeho vyučování však značně stoupal.⁴⁹¹ Povinná

---

⁴⁸⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, čj. 1281/1940 - revize žákovských a učitelských knihoven a čj. 1291/40 - uložení závadných knih pod uzávěr.

⁴⁸⁵ Tamtéž, čj. 1395/1940 - Školní kroniky a jejich náhrada.

⁴⁸⁶ Tamtéž, čj. 380/1940.

⁴⁸⁷ Výnosem ze dne 23. dubna 1940 se smí ve školách učit a zpívat česká hymna Kde domov můj. Druhá část bývalé hymny Nad Tatrou sa blýská, byla však z pochopitelných důvodů zakázána. MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, čj. 445/1940 České školy zpívají hymny, 4. 5. 1940.

⁴⁸⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 491 - 492.

⁴⁸⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Národní škola I. Vsetín, nezpracovaný fond, Školní kronika chlapecké obecné školy ve Vsetíně z let 1940 - 1953, zápis o zavedení břidlicových tabulek.

⁴⁹⁰ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 91, běžná korespondence 1942, čj. 790/1942.

⁴⁹¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. 13, karton 3.

němčina byla na obecných školách zavedena od 13. listopadu 1940 a začaly se ji učit tudíž všechny děti od 3. postupného ročníku. Od ledna 1941 byl počet vyučovacích hodin německého jazyka rozšířen na středním stupni o tři hodiny, na vyšším stupni o čtyři hodiny a v měšťanských školách na pět hodin týdně.⁴⁹² Ve zprávě okresního školního inspektora o stavu obecných a hlavních škol ve vsetínském okrese byli žáci, kde jejich počet ve třídě překročil číslo 35, rozdělení při vyučování německého jazyka na dvě skupiny. Velký zájem byl o němčinu u 1. a 2. postupných ročníků, u kterých byly patry také nejlepší výsledky. Poněkud slabší výsledky byly při vyšším stupni obecných škol a na školách hlavních byly výsledky v normě.⁴⁹³ Pro motivaci studentů zlepšovat se v německém jazyce byly pořádány různé soutěže v konverzaci. Nejlepší pak získávali věcnou cenu v podobě knihy.⁴⁹⁴ Studenti s nejlepším prospěch z německého jazyka byli odměňováni prázdninovou cestou do Německa.⁴⁹⁵ V roce 1940 a 1942 byla německou brannou mocí vypsaná soutěž pro školní mládež týkající se překladu textu do německého jazyka. Úkolem přihlášených do soutěže byl výběr textu z českých novin nebo časopisu. Článek se musel týkat německé branné moci a německých vojáků a musel být odevzdán oddělení branné moci nejpozději do 20. ledna 1943. Mezi věcnými cenami pak čekalo na výherce například rádio, kopací míč, knihy apod.⁴⁹⁶ V roce 1943 byla němčina ve školách vyučována už povinně šest hodin týdně německého jazyka. Německý jazyk se začal vyučovat také ve školách pro slepé děti. Vyučování němčiny pro nevidomé bylo zavedeno od počátku školního roku 1943/44 a tvořilo tři hodiny týdně pro 6. až 8. ročníky.⁴⁹⁷ Na středních školách se v roce 1943 začal nově upravený zeměpis, dějepis a matematika učit také německy.⁴⁹⁸ Vyučování němčiny na obecných školách činilo v roce 1944 šest až sedm vyučovacích hodin.⁴⁹⁹

---

⁴⁹² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. 13, karton 3.

⁴⁹³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. 14, karton 3.

⁴⁹⁴ Knižní odměny získali žáci vyšších tříd a všech ročníků odborných škol za výbornou známku z němčiny a z chování. Mezi těmito žáky byl odměněn tehdy student IV. ročníku Bohumil Peroutka. Pozdější vedoucí Okresního archivu ve Vsetíně a ředitel Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně, který 28. října 1969 na protest proti společenským poměrům spáchal sebevraždu upálením. MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 91, běžná korespondence 1942, čj. 790/42.

⁴⁹⁵ Jednu z takových prázdninových cest na 12 dní získal žák Vsetínského gymnázia od Ministerstva lidové osvěty v červenci, roku 1942. Tamtéž, čj. 964/42.

⁴⁹⁶ Věstník ministerstva školství a národní osvěty 1942. Praha, 1942, roč. XXIV., ministerské vyhlášky, oznámení, s. 402 - 403.

⁴⁹⁷ Výnos MŠANO ze dne 22. prosince 1942, č. 117.310-I.

⁴⁹⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 567.

⁴⁹⁹ Výnos MŠANO ze dne 5. srpna 1944, č. 63.255-I.

Nařízení: Žákům se přes správu škol zakazovaly turistické procházky a pochodová cvičení.⁵⁰⁰ Ve školním roce 1942/1943 museli studenti při maturitních zkouškách zodpovědět jednu otázku z matematiky, zeměpisu nebo dějepisu německy.⁵⁰¹ V roce 1943 zbylo v VIII. třídě gymnázia jen pět žáků.⁵⁰² Tichý nesouhlas dávali studenti najevo například tím, že časopisy typu „Zteč“, Moravcova „Přítomnost“, „Signál“ nebo časopis „Das Reich“ po školách nenápadně vyvěšovali pod nápisy o sbírání odpadků.⁵⁰³

Pozvolna se úředně zaváděl německý pozdrav vztyčením pravice. Dne 5. května 1942 přišla na ředitelství Reálného gymnázia ve Vsetíně žádost o zavedení árijského pozdravu, které bylo zasláno okresním náčelníkem Vlajky. Bylo poukazováno na to, že ve škole není árijský pozdrav jediným pozdravem a bylo doporučováno vyměnit „*otrocké smekání klobouků a poklony*“ za pozdrav vztyčenou pravici se slovy: Vůdci zdar! Ředitel školy na tuto žádost reagoval tím, že ve školách bude pozdrav používán až po přímém nařízení MŠANO.⁵⁰⁴ Okresní vedení NS ve Vsetíně v červenci 1942 oznamovalo školám, aby nový pozdrav byl dodržován nejen ve společenském styku, ale také v osobním styku a to zejména u mládeže, odkud se pak předpokládalo, že by časem pozdrav přešel i mezi starší osoby. Zavedený árijský pozdrav se vztyčenou pravicí (při chůzi v lokti mírně ohnutou) měl být doplňován slovy: Vlasti zdar, zdar, nazdar nebo jen mlčky. Znevažování a zesměšňování německého pozdravu mohlo by mohlo vést k tvrdému postihu.⁵⁰⁵ Následujícího školního roku 1942/1943 převládlo ve školních kancelářích německé úřadování, jen školní vysvědčení zůstala nadále dvojjazyčná.⁵⁰⁶

Sociální pomoc: V zimním období školního roku 1939/1940 začala pro chudé žáky probíhat stravovací a ošacovací akce. Při vytvořených stravovacích stanicích se žákům rozdávala teplá polévka a tato akce pak probíhala pravidelně také v dalších letech války.⁵⁰⁷

---

⁵⁰⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, Kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 14.

⁵⁰¹ Totéž, s. 24.

⁵⁰² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 568.

⁵⁰³ Tamtéž, s. 569.

⁵⁰⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 91, běžná korespondence 1942, čj. 522/1942.

⁵⁰⁵ Tamtéž, čj. 91/42.

⁵⁰⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 21.

⁵⁰⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 52, karton 32.

Rodičovská sdružení: Zároveň se sociální péčí fungovala rodičovská sdružení, která se angažovala při všech 51 obecných a měšťanských školách v okrese. Na jejich schůzích se projednávala školní docházka, výchova, potřeby školy a rodiny, volba povolání, ale také zdraví a chrup dětí, jednání o zřízení školního hřiště, škodlivost alkoholu a další věci týkající se školy a mládeže. V roce 1939 rodičovská sdružení uspořádala sedmnáct besídek s rodiči a 53 přednášek. Jejich členské schůze se konávaly jednou až osmkrát ročně a výborové jedenkrát až šestkrát ročně. Mimo zmíněné přednášky se sdružení zajímalo o potřeby žáků, jako ošacování, stravování a obstarávání učebnic pro sociálně nejslabší rodiny s dětmi.⁵⁰⁸ V roce 1940 však byl pro mimořádné válečné poměry zákaz shromažďování. Výnosem zemské školní rady v Brně ze dne 11. ledna 1940 bylo stanoveno, aby se napříště o pravidelnou činnost rodičovského sdružení staral pouze několikačlenný výbor a aby byly omezené plenární schůze. Do konce roku 1939 a částečně na začátku roku 1940 se celkově konalo 37 členských schůzí a 43 schůzí výborových. Na těchto schůzích se projednávaly záležitosti klasifikace žáků, domácí úkoly, vánoční nadílky, svátek matek aj.⁵⁰⁹ Příspěvky ze sbírek českých škol na sociální pomoc sloužily zejména pro pomoc rodinám s dětmi v nouzi. Sociální pomoc podporovala hromadné akce organizované ve prospěch mládeže. Na její náklady posílala nemocné děti do různých lázní a nemocnic, přispívala na sirotčince apod.⁵¹⁰

Protože se od roku 1939 zvýšení počtu obyvatel projevil zejména přírůstkem mladších ročníků a jelikož se ve městě zvýšila úmrtnost, byla v roce 1942 vypracována statistika, která měla sloužit jako podklad pro rozšíření hřbitova.⁵¹¹

Tabulka č. 6. 10.: Úmrtnost.⁵¹²

rok	úmrť celkem	z toho dětí	počet obyvatel města Vsetína
1937	160	44	8 100
1938	193	42	10 600
1939	242	66	13 000
1940	228	55	16 089
1941	175	47	15 648
1942	196	66	16 133
celkem	1194	320	

⁵⁰⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 13, karton 3.

⁵⁰⁹ Tamtéž.

⁵¹⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 21, karton 11.

⁵¹¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 435, karton 60.

⁵¹² Tamtéž

Tabulka č. 6. 11.: Přehled probíhající stravovací akce ve školách.⁵¹³

škola	akce uvedena v činnost	počet stravovaných dětí
Horní škola	4. 12. 1939	180
Dolní škola	6. 11. 1939	157
Obecná škola v Jasenicích	15. 11. 1939	65
Obecná škola v Semetíně	4. 1. 1940	54

Ošacovací akci měla na starost Okresní péče o mládež ve Vsetíně. Pro školní rok 1940/1941 bylo v zimním období ošaceno 240 žáků. V tomto školním roce docházka ve školách značně poklesla. Značnou úlohu ve snížení návštěvnosti školy sehrála také nedostatečná obuv a rodiče žáků se hájili tím, že neměli dostatek poukázek na obuv. Proto Okresní školní výbor ve Vsetíně prostřednictvím okresního úřadu požádal ministerstvo obchodu o mimořádný příděl poukázek na obuv pro žactvo zdejšího okresu. Začátkem května 1941 bylo žádosti vyhověno a pro zdejší okres bylo přiděleno 600 mimořádných odběrných poukázek na obuv, z toho 50 poukazů náleželo městu Vsetínu.⁵¹⁴ V roce 1944 byl Ministerstvem školství a národní osvěty připomínán výnos ze dne 12. května 1942. Tímto výnosem měla správa škol mládež, zejména městskou, vybízet k chození na boso „jež podporuje zdraví a zároveň šetří obuv.“⁵¹⁵

6. 4. Působení na žactvo

Rozhlasové vysílání určené pro žáky škol vysílalo výchovné pořady, které byly rozděleny do vysílacího času podle jednotlivých ročníků. Zvláštní sekce vysílání byla pak určena odborným školám pro ženská povolání, která vysílala pravidelně ve čtvrtek v 11 hodin. O každém poslechu rozhlasu musely být vedeny záznamy jak v třídní knize, tak v inspekčních zprávách.⁵¹⁶

Z příkazu kulturního referenta Oberlandrátu v Moravské Ostravě, vrchního inspektora Lechnera, byla pořádána povinná školní představení pro české střední, odborné a živnostenské školy. Pořádání kulturních a filmových představení bylo součástí školního vyučování a vstoupilo v platnost výnosem ze dne 11. září 1940.⁵¹⁷

⁵¹³ Více v kapitole Sociální a hospodářská situace ve městě. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 52, karton 32.

⁵¹⁴ Tamtéž.

⁵¹⁵ Výnos MŠANO ze dne 14. června 1944, č. 48.754-I.

⁵¹⁶ Věstník ministerstva školství a národní osvěty. Praha 1941, roč. XXIII, Oznámení o rozhlasovém vysílání, s. 273.

⁵¹⁷ Výnos MŠANO ze dne 11. září 1940, č. 113.379-I.

Filmy propagující „velikost Německé říše“ měly často i rasový podtext.⁵¹⁸ Před prvním kulturním představením v roce 1943 byl 8. února vysílán rozhlasový projev vedoucího mládeže Dr. Teunera.⁵¹⁹

Žáci se účastnili také tzv. policejně bezpečnostních přednášek zaměřených na slušné chování žáků v ulicích města. Dne 28. března 1941 proběhla přednáška na téma „Nebezpečí ulice“. Policejní nadstrážník A. Růžička, který bezpečnostní přednášku vedl, předložil pak místní školní radě návrh na zřízení dětského nebo školního ochranného sboru, který by naplnil očekávání jeho přednášky. Poukazoval na to, že by tento dětský sbor mohl lépe mapovat dané okolí, jelikož nechodí ve stejnokrojích jako četnictvo, a tím pádem by se děti před nimi tak rychle neskryly. V návrhu se uvádělo, že by byl sbor vybraný z žáků vyšších tříd obecné a měšťanské školy a prokazoval se odznaky zkratky ŠOS nebo DOS (školní nebo dětský ochranný sbor). Na každých 100 žáků by pak připadli 3 členové sboru, kteří by byli zaškoleni, jakých závažnějších případů si mají ve městě všimnout. Příkladem bylo například uváděno věšení se za rychlá vozidla, jízda dvou na jednom kole, obsazení míst v autobusech staršími osobami, provozování různých her a sportů na vozovce, sáňkování v zimních měsících na veřejných ulicích města Vsetína aj. Návrh na zřízení ochranného sboru byl však zamítnut. Např. správa obecné chlapecké školy ve Vsetíně poukazovala na to, že do zdejších obecných škol chodili chlapci nejvýše jedenáctiletí, kteří ještě sami potřebovali dozor. Ředitelství chlapecké a měšťanské školy zase návrh nedoporučilo s odůvodněním, *že by se žáci učili udavačství, což se neshoduje s výchovným posláním školy.*⁵²⁰ Není se čemu divit, že zejména na školách, a to ze strany vedení škol, byla snaha umírnit chování některých žáků a zdůrazňovat jim slušné chování na veřejnosti, aby se nedostali do vážnějších situací. Problémem mohla být také studentská extravagance. Tak například 23. března 1943 byl na průmyslové škole strojnické řešen anonymní dopis, ve kterém si dotyčný stěžoval na nevhodné ošacení některých studentů. Byla by škoda zde neuvést jeho text. *„Někteří studenti z místní průmyslové školy, oblékají se na své předvečerní procházky po náměstí do roucha tak řečených potápek. Současně s nimi objevilo se také několik výstředně oblečených děvčat. Věřím, že ředitelství jmenovaného ústavu jistě zakročí, aby pitomoučká bujarost zelenáčů*

⁵¹⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 16.

⁵¹⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 249, karton 10, čj. 76/43 z 5. 2. 1943, Kulturnífilmstunde 1943 für die tschechischen Schulen.

⁵²⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda pro rok 1941.

*zbytečně neprovokovala pracující vrstvy.*⁵²¹ Gymnázium ve Vsetíně přísně zakázalo žákům nosit čepice tzv. „masaryčky“ a „lentočky“ jakéhokoliv druhu a odznaky jim byly povoleny nosit jen takové, které se vztahovaly k NS. Podezřelým, se stalo také nošení převráceně odznaku NS tak, aby byly vidět písmena SN (což mělo znamenat smrt Němcům) a tak se přestal nosit.⁵²²

Školní sběry: Třídy musely soutěžit ve sbírání odpadových hmot i v jiných sběrech, jako byl sběr kostí, papíru, léčivých bylin. Tyto povinné školní sběry začaly probíhat od prosince 1939. Například výnosem MŠANO ze dne 3. června 1940 se zaváděl povinný sběr kovů a papíru. Učitelé měli povinnost o sběrech žáky pravidelně informovat a poučovat je, *jaký význam má jejich pilná činnost sběratelská pro udržení zaměstnanosti jejich otců a pro zásobování vlastních rodin výrobky z odpadkového materiálu vyrobenými.*⁵²³ Existovaly také přímo sbírky hesel pro školy, které sloužily učitelům jako vzor výchovy pro žáky.

Z dvaceti hesel uvádím ty nejzajímavější:⁵²⁴

„1. Kostí jsou důležitá surovina v průmyslu mydlářském, proto sbírejte kosti a neničte je!

2. Šlapeme po národohospodářských hodnotách, proto sbírejte odpadky, v nichž je obsaženo velké bohatství.

6. Povaluje se na Vaší návsi ještě staré železo, sklo, hadry? Pamatujte, že čistota obce je vizitkou obyvatelstva, a že průmysl čeká na tyto odpadky.

7. Sběr odpadků je výchovným prostředkem, vede k pořádku. Navyknete-li, je zvyk železná košile.

8. Kdybyste věděli, jaké množství stromů pohltí výroba námi spotřebovaného papíru, zajisté byste sběr papíru více podpořili.

12. Sběr odpadků je výchovným prostředkem pro mládež, tím, že vede k pořádku, učí podnikavosti. Podnikavost je základním pilířem úspěchu.

16. Nepotřebné předměty nepatří do domácnosti, nýbrž do domovní sběrný. Proto si je od maminky vyžádejte.

18. Malé ryby jsou také ryby. Malé odpadky ve větším množství jsou také užitečnými.

---

⁵²¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 249, karton 10, čj. 187/43.

⁵²² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 15 - 16.

⁵²³ Výnos MŠANO ze dne 3. června 1940, č. 67.065/40-I.

⁵²⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 21, karton 11.

19. *Kdybyste věděli, jak krásné výrobky se dají získati z odpadků, nepokládali byste sběr za nepříjemnou povinnost.*“

Pro zajímavost uvádím rovněž některé z používaných sloganů na téma odpad. „*Heslo: Kdo má zájem na sběru odpadků? Krátce všichni! Dělník, živnostník, řemeslník, obchodník, průmyslník a každý konzument. Mezi konzumenty patříte i Vy! Dělník: Čím lepší výsledek sběru, tím má více zaručenou práci v továrně. Stálá práce znamená dostatek chleba pro rodinu. (.....) Obchodník přeje si míti velký obrat a k tomu musí mít hojně zboží. Tím poslouží Vašim požadavkům a vydělá na výživu své rodiny.*

Spotřebitel: To jsme my! Neradi postrádáme věci denní potřeby, jako papír, svíčky, mýdlo, galoše, atd. Je na nás, abychom je měly. Sběrem si je zaručujeme!“⁵²⁵

Za sbírání těchto surovin mohli nejpilnější získat nějakou peněžní či věcnou cenu. Krom toho se vše dopodrobna vedlo v evidenci a školy tak byly pod neustálým dozorem. Není pak divu, že ve školách také existovala i nekalá soutěž pro zvýšení sběru.⁵²⁶

Ve Vsetíně v pozdějších letech, od 1. ledna 1943 do 30. dubna 1944, byly za sběry kostí⁵²⁷ také cennou odměnou poukazy na mýdlo.⁵²⁸ Tyto mýdlové prémie za sběry kostí byly zavedeny již výnosem ministerstva hospodářství a práce ze dne 12. listopadu 1942, díky nim se sběr značně zvýšil. Výnosem ze dne 30. května 1944 se mýdlové prémie ještě zvětšily. Za 5 kg kostí mohli žáci získat 3 kusy mýdla.⁵²⁹ Prémii při školním sběru starých hmot a odpadků se v roce 1944 staly také hadry na mytí. Odměňování nebyli tentokrát jen nejlepší sběrači ze třídy, kteří mohli získat i dva hadry, ale také učitelé z dvaceti škol, které se umístily nejlépe ve sběru.⁵³⁰

6. 5. Život studentstva

Od počátku německé okupace bylo zřejmé, že úřady budou vystupovat tvrdě proti jakémukoliv protiněmeckému jednání i z řad studentů. Jaroslava Frölichová, žákyně VII. třídy reálného gymnázia byla v roce 1939 za urážku německé armády propuštěna ze školy. Z příkazu úřadu Oberlandráta ve Zlíně a z nařízení MŠANO byla

⁵²⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 21, karton 11.

⁵²⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 21.

⁵²⁷ Sběr kostí byl velmi důležitý pro další zpracování v chemickém průmyslu, např. kostní tuk pro výrobu mýdel a mýdlových produktů.

⁵²⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 250, karton 10, rok 1944, čj. 403/44 - Protokol z 18. října 1944 o převzetí agendy sběru odpadků na Vyšší průmyslové škole.

⁵²⁹ Výnos MŠANO ze dne 10. června 1944, č. 47.279-I.

⁵³⁰ Výnos MŠANO ze dne 9. listopadu 1944, č. 91.770-I.

také za své chování vyloučena ze všech protektorátních škol.⁵³¹ Za každou protiněmeckou provokaci vycházející z řad studentstva hrozilo, kromě stíhání, také uzavření celé školy.⁵³² V listopadu roku 1941 hrozilo za sabotážní akci z řad studentů také uzavření reálného gymnázia ve Vsetíně. Znečištění propagační skříňky německé NSDAP a výhrůžné dopisy neznámého studenta zasílané gestapu nastartovaly zdoluhavé vyšetřování, které trvalo několik měsíců. Studentům byl kontrolován také obsah aktovek, byly jim prohlíženy sešity, zápisníky a všechna místa, kde by se mohly nacházet písemnosti protiněmeckého rázu.⁵³³ Po zaručení se profesorů a studentů, že pachatelé nepocházejí z řad studentů gymnázia, se gestapo zaměřilo na Vyšší průmyslovou školu strojnickou ve Vsetíně. Vyšetřování v této škole bylo ukončeno teprve zatčením několika studentů a sebevraždou studenta druhého ročníku, na kterého se vyšetřování zaměřilo.⁵³⁴ Četnictvo bylo nuceno vyšetřovat sebemenší akci, která mohla být chápána jako protiněmecká. Tak například byl v listopadu roku 1940 v Dolní škole stíhán četnictvem a ostravskou pátrací stanicí teprve desetiletý žák, který třem žákům německé školy rozřezal oblečení na chodbě. Přiznal se až po pěti dnech výslechu.⁵³⁵

Prázdniny existovaly jen v zimních měsících, kdy pro nedostatek paliv byly vyhlášovány uhelné prázdniny. Místo letních prázdnin byli žáci a studenti zařazováni na zemědělské práce. Mimo to museli pracovat a pomáhat při budování krytů, vysazování vymýcených lesů a při hledání zápalných destiček. Na úkor vyučování měli také povinnost účastnit se sběrových akcí.⁵³⁶ Studentům nejvyšších tříd středních a průmyslových škol hrozilo zařazení do výroby v říši nebo v německé Technische Nothilfe (dále T. N.).⁵³⁷ Technická nouzová pomoc nebo-li „Technische Nothilfe“ byla

---

⁵³¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 473 a MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 13. Uvážíme-li to, že 18letá studentka (narozena 30. dubna 1921) byla vyloučena za to, že napsala protiněmecký leták a dala najevo protiněmecký postoj vypláznutím jazyku, byl její trest velmi přísný, avšak v té době a v právě se nacházející situaci pochopitelný. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, čj. 728/40 - Protokol č. 17.

⁵³² Tamtéž, čj. 679/40 - Upozornění učitelstva a žactva na následky činů a projevů z 21. června 1940.

⁵³³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, čj. 1138/40. Chování žactva proti předpisům, nařízení z 9. října 1940.

⁵³⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 508.

⁵³⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda pro rok 1941.

⁵³⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 567 - 568.

⁵³⁷ Žáci sedmé třídy reálného gymnázia ve Vsetíně byli od 1. září 1944 nasazeni do Technische Nothilfe, na pracoviště v Kuřimi u Brna, celkem jich odešlo 11. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Válečné nasazení žactva r. 1940 - 1945.

organizace sloužící potřebě civilní obrany. V říši působila od 25. března 1939 a úkolem jejích jednotek bylo pomáhat při hromadných katastrofách, odklízet trosky po bombardování apod. a do jejich řad byli zapojováni také studenti. Od srpna roku 1942 se začala vytvářet také na území protektorátu. Všechny skupiny pak podléhaly veliteli pořádkové policie.⁵³⁸ Studenti z okresu byli také zařazováni do místní Zbrojovky.⁵³⁹ Studenti, kteří byli přece jen povoláni pracovním úřadem k pracovní povinnosti, byli osvobozeni od vykonání „zkoušky dospělosti“. Týkalo se to žáků posledních ročníků středních škol, kteří splňovali podmínku dobrého prospěchu a chování. Jinak tomu bylo u studentů na vyšších školách průmyslových a vyšších školách zemědělského směru. Ti museli před nastoupením do pracovní povinnosti vykonat tzv. mimořádnou zkoušku, která byla pouze ústní. Vysvědčení však studenti získali až po souhlasu z pracovního úřadu.⁵⁴⁰

Existoval také výnos MŠANO, týkající se vysvědčení dospělosti účastníků války. Studenti německé národnosti, kteří studovali na německých vyšších a českých středních školách v protektorátu, mohli dodatečně získat na poslední vysvědčení doložku o dospělosti za podmínky, že vojenskou službu vykonávali nejméně po dobu jednoho roku a že se svou službou osvědčili před nepřáteli.⁵⁴¹ Nejhuře postižený byl v roce 1944 ročník narozených 1924. Tento nejsilnější ročník dvacetiletých mužů a žen měl být „darován“ ministrem Moravcem na práce do říše. Od jara začali být posíláni do výcviku v T. N. nejen studenti tohoto silného ročníku. Od června byli postupně povoláváni na odklízečí práce do Německa. Před odjezdem museli potvrdit, že odjíždějí do říše zcela dobrovolně. Pokud někdo projevil nechuť k odjezdu, byla stíhána celá jeho rodina. Trest smrti následoval pro toho, kdo by se snažil o útěk. Pracovní podmínky v Německu byly velmi špatné. Studenti trpěli podvýživou a pracovali 10 - 12 hodin denně v nedostatečném obutí a ošacení.⁵⁴² Ve školním roce 1943/1944 a 1944/1945 po školách kolovaly výkazy studentů, kteří byli pracovní nasazení. Tabulky obsahovaly kolonky s jednotlivými možnými pracemi nasazených žáků. Ti mohli pak vypomáhat na poště, při žních, na práci na chmelu, v zalesňování, v uskladňování brambor. Mohli také vykonávat práce na drahách (u železnic a v tramvajích), pomáhat odstraňovat

---

⁵³⁸ Havlíková, Jana - Hořák, Martin: Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války. Praha 2004, s. 53 - 54.

⁵³⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 28.

⁵⁴⁰ Výnos MŠANO ze dne 11. února 1943, č. 915-II.

⁵⁴¹ Výnos MŠANO ze dne 7. října 1942, č. 101.220-II.

⁵⁴² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 594.

rádio-vysílače krátkých vln aj.⁵⁴³ Ve školním roce 1943/1944 navštěvovalo vsetínské gymnázium 255 žáků, z toho 36 bylo pracovně nasazených v Technische Nothilfe. V následujícím školním roce 1944/1945 z celkového počtu 243 žáků bylo nasazeno jen 16 v T. N. a jeden žák v Luftschutzu.⁵⁴⁴ Detailnější zápis byl veden průmyslovou školou. Hned první den při zahájení školního roku 1943/1944 byl dán příkaz, aby žáci třetích a čtvrtých ročníků, pokud byli členy Technische Nothilfe, nastoupili do tzv. Einsatz, tedy nasazení na území říše. Žáci museli odcestovat ihned po provedeném zápisu a vraceli se teprve koncem ledna roku 1944.⁵⁴⁵ Studenti vykonávající práci v rámci Luftschutzu nebo Technische Nothilfe mívali těžkou a nebezpečnou službu v hasičských oddílech či v oddílech zaměřených na odstraňování trosk. Ve Vsetíně studentům nahrávala naděje na lepší zařazení do práce možnost zapracovat se ve zdejší Zbrojovce. Např. v roce 1943 byli zařazeni na práci k důlní společnosti v Moravské Ostravě 4 studenti gymnázia ve Vsetíně. Přes pracovní úřad však rychle vyřídili žádost o přeřazení do Zbrojovky Vsetín a žádosti bylo vyhověno.⁵⁴⁶ Ti, kteří nebyli včas a prozíravě nasazeni do tamní Zbrojovky, byli např. z řad studentů gymnázia posíláni do T. N. v Kuřimi u Brna.⁵⁴⁷

Zajímavé bylo mapovat situaci studentů nuceně nasazených buďto přímo v protektorátu nebo v říši. Bohužel jsem nenalezla žádný přehled škol, a tak jsou dané výsledky omezeny na prameny dochovaných třídních katalogů. Zaznamenané údaje ukazují nucené nasazení pouze studentů Vyšší průmyslové školy strojnické a gymnázia ve Vsetíně. Protože počet žáků kolísal vždy v jednotlivých pololetích, uváděla jsem stav na začátku pololetí prvního. V každé třídě ve školním roce 1942/1943 a 1943/1944 bylo na průmyslové škole většinou okolo 35 až 47 žáků. V následujícím školním roce 1944/1945 se počet studentů zvýšil zhruba o deset žáků na třídu. V každé třídě se poté vyučovalo cca 40 až 57 žáků.⁵⁴⁸ Následující tabulka zachycuje počet nasazených v jednotlivých třídách průmyslové školy strojnické.⁵⁴⁹

---

⁵⁴³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 93, běžná korespondence 1944.

⁵⁴⁴ Tamtéž.

⁵⁴⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 250, karton 10.

⁵⁴⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 25.

⁵⁴⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 28.

⁵⁴⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 83 - 101, školní katalog Vyšší průmyslové školy ve Vsetíně.

⁵⁴⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 250, karton 10.

Tabulka č. 6. 12.: Počet nasazených studentů z Vyšší průmyslové školy strojnické, školní rok 1942/1943.⁵⁵⁰

třída	počet žáků	ve vazbě	nasazen v říši	nasazen v protektorátu	nelze zjistit místo nasazení
I. A	45	-	-	-	-
I. B	47	-	-	-	3
II. A	46	-	-	-	3
II. B	45	-	-	-	8
II. C	39	-	-	-	3
III. A	42	-	-	-	10
III. B	41	-	-	-	2
IV. A	44	-	-	-	7
IV. B	45	-	-	-	20

V rámci zabezpečení hranic, jak uváděl tisk „v zájmu Čech a Moravy,“ byly prováděny také zákopové práce. Na tyto práce byly povolány ročníky 1921 - 1923, které byli nasazeni na území říše poblíž protektorátu. Aby tisk akci ještě více podpořil, oznamoval, že „se tím české mládeži dostane příležitosti, aby prokázala činem, že je odhodlaná přispět také k ochraně své rodné hroudy.“ Na území říše měly tyto ročníky (počítalo se s 10 000 osobami) vypomáhat deset neděl.⁵⁵¹ Mládež, nasazená při zákopových pracích v roce 1944, získala ve vánočním týdnu mimořádný přiděl cigaret a likérů, jak o tom hlásal tisk.⁵⁵²

Tabulka č. 6. 13. : Počet nasazených studentů vyšší nástavbové školy.⁵⁵³

ročník	počet zapsaných žáků	z nich nasazeno v TN	počet žáků koncem roku
I. A	48	—	49
I. B	49	—	49
II. A	40	1	41
II. B	48	—	47
III. A	42	34	36
III. B	37	24	36
III. C	37	27	32
IV. A	34	25	35
IV. B	34	31	34

⁵⁵⁰ Studenti byli zařazováni nejčastěji do práce nejspíše v těchto termínech: 29. ledna 1943, 26. února 1943 - 4. září 1943, 15. září 1943, 12. března 1943 - 26. března 1943, 15. března 1943 - 4. května 1943, 22. března 1943 - 30. října 1943 a 30. března 1943 - 14. července 1943, u kterých byla zmínka odchodu ze školy a příchodu studenta na úřad práce.

MZA v Brně - SOKA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 72, školní katalog průmyslové školy ve Vsetíně.

⁵⁵¹ SOKA Vsetín, Českomoravský rolník, vydání pro Moravu. Praha dne 15. 12. 1944, roč. III., č. 50, s. 1.

⁵⁵² Tamtéž, Praha dne 5. ledna 1945, roč. IV., č. 1, s. 7.

⁵⁵³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 250, karton 10.

Tabulka č. 6. 14.: Počet nasazených studentů z Vyšší průmyslové školy strojnické, školní rok 1943/1944.⁵⁵⁴

třída	počet žáků	ve vazbě	nasazen v říši	nasazen v protektorátu	Nelze zjistit místo nasazení
I. A	48	-	-	-	3
I. B	49	-	-	-	-
II. A	41	-	-	-	-
II. B	48	-	-	-	-
III. A	42	-	31	-	2
III. B	40	-	25	-	-
III. C	37	-	27	-	-
IV. A	34	-	24	-	5
IV. B	34	-	30	-	-

Pro školní rok 1944/1945 byl průmyslovou školou zaznamenán jen jeden případ studenta vzatého do vazby a jednoho studenta nasazeného na práci v protektorátu.⁵⁵⁵

V agendě třídních katalogů gymnázia je pouze ve školním roce 1944/1945 uvedeno 17 totálně nasazených studentů, a to v době od 15. ledna 1944 do 30. dubna 1945.⁵⁵⁶ Z uvedených údajů je zřejmé, že nejvyšší nasazení studentů proběhlo během školního roku 1943/1944. Nasazení na území říše bylo velmi nebezpečné, zejména z důvodu vzrůstající letecké ofenzivy spojenců.

6. 6. Protiletecké úkryty pro žactvo

K ochraně studentů ve školách měly sloužit protiletecké kryty. Podmínky pro jejich výstavbu však byly ve Vsetíně značně zhoršené a tak i v budovách škol byla na denním pořádku provizorní řešení. Kryt, který byl vybudován jako ukázka vzorného krytu pro menší budovy, patřil Dívčí obecné a měšťanské škole ve Vsetíně. V případě ohrožení však kryt pro všechny žáky nestačil, a tak sloužil jen pro osoby, které v případě leteckého útoku nesměly budovu opustit. V celém vsetínském okrese byla situace s budováním krytů ve školách stejná, tedy špatná. Malé sklepní prostory na jednotlivých školách byly neúměrné k vysokému počtu žáků. Navíc

⁵⁵⁴ Někteří studenti byli zařazeni do práce již od počátku školního roku 1943 a vraceli se následovně 12. prosince 1943, 13. prosince 1943, 16. prosince 1943, 30. října 1943. Mezi poslední návraty uvedené v agendě vyšší průmyslové školy patřilo datum 12. ledna 1944 a 31. ledna 1944. Další z dat 4. září 1943, 7. září 1943 - 12. prosinec 1943, 25. října 1943 - 6. prosinec 1943 a 27. říjen 1943 jsou tak v dokumentech několikrát zmíněny.

MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 83 - 101, školní katalog Vyšší průmyslové školy ve Vsetíně.

⁵⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁵⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Masarykovo reálné gymnázium Vsetín, inv. č. 53 - 55, třídní katalogy.

školní sklepy neměly dostatek východů.⁵⁵⁷ Provizorním řešením se pro mnohé školy stalo využití lesní krajiny. V případě leteckého útoku se měli žáci rozptýlit mimo školní budovu, a to do školních zahrad (v případě Vsetína) a do blízkého lesa (v případě okolních obcí). Cvičné evakuace škol v červnu roku 1940 trvaly v rozmezí dvacet vteřin až tří a půl minuty.⁵⁵⁸ Výnosem ze dne 14. listopadu 1940, č. 141943/40-I/2 ve věci protiletecké ochrany bylo sděleno, že rozptýlení žáků mimo školní budovu je bráno jako poslední možná eventualita.⁵⁵⁹ V roce 1943 z popudu protiletecké ochrany byly pro lepší ochranu žáků pro Horní školu v sousední zahradě, patřící faře, vybudovány alespoň otevřené zákopové kryty. V Dolní škole byl přeměněn na kryty uhelný sklep, uhlí pak muselo být uloženo na dvoře.⁵⁶⁰

Závěrem lze jen říci, že i přes velmi těžké válečné podmínky byla snaha z řad intelligence a učitelů udržet školství co nejdéle činné a co nejlépe vštěpovat studentům nejen dané učivo, ale také národnostní smýšlení. I když koncem války, tedy školního roku 1944/1945 pravidelné vyučování válečnými událostmi přestalo, snažili se učitelé udržovat vyučování alespoň formálně. Tak například ve vsetínském gymnáziu probíhaly 35 minutové schůzky žáků s profesory střídavě dvakrát denně. Protože nebylo volných učeben z důvodů ubytovaných zaměstnanců Zbrojovky ve škole, krátká shrnutí učiva probíhala různě na chodbách školy a ve volných třídách. Navíc se v důsledku slovenského povstání od 4. října 1944 do budovy gymnázia přestěhoval oddíl jednotek SS, kteří školu zabrali jako výzbrojní stanici pohotovostních oddílů. Ani po jejich odchodu na Slovensko nezůstala budova volná jenom studentům. Nově se v ní umístil štáb Landes-Schützen regimentu č. 905 a polní výcvikový pluk - Feldausbildungsregiment IV/6. V druhém poschodí pak pobývalo mužstvo armádního sanitního parku - Armedesanitätspark Nr. 252. Krátké vyučování často přerušil poplach a rychlý rozchod, ale i přesto se žáci snažili danému učivu co nejlépe porozumět.⁵⁶¹

---

⁵⁵⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, zápis z plenární schůze dne 13. června 1940.

⁵⁵⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 22, karton 12.

⁵⁵⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Místní školní rada Vsetín, nezpracovaný fond, agenda pro rok 1940.

⁵⁶⁰ Tamtéž, zápis z plenární schůze újezdního školního výboru ze dne 15. října 1943.

⁵⁶¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 29 - 31.

6. 7. Učitelé

Již 30. prosince 1938 bylo vydáno nařízení, týkající se personálních změn ve veřejné správě. Změny se týkaly převážně vdaných žen, které byly různým způsobem přesvědčovány k rozvázání pracovního poměru.⁵⁶² S tím souvisel výnos týkající se snížení počtu pracovních hodin starším profesorům.⁵⁶³

Učitelé museli také podepisovat a vyplňovat prohlášení o rodovém původu. V případě úřední kontroly museli být ochotni tuto skutečnost podložit hodnověrnými doklady. V Reálném gymnáziu ve Vsetíně toto prohlášení podepsalo v rozmezí 14. až 16. února 1939 celkem 22 profesorů.⁵⁶⁴ Dodatkem se stal další prováděcí pokyn z 21. října 1940, který doporučoval školním zaměstnancům připojit k Prohlášení o rodovém původu také informaci o svém stavu a k tomu přílohu oddacího listu. Součástí prohlášení o rodovém původu byly údaje týkající se rodičů a prarodičů.⁵⁶⁵ Mezi další kontrolu zaměstnanců ve školství patřil výnos Prezídia zemské školní rady v Brně, který nařizoval ze škol „odstranění“ všech profesorů - komunistů.⁵⁶⁶

Dekretem státního prezidenta ze dne 8. března 1940, týkajících se slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy, bylo stanoveno vykonat nový slib a to do tří měsíců od data dekretu.⁵⁶⁷ „*Slibuji, že budu Vůdce Velkoněmecké říše Adolfa Hitlera jako ochránce Protektorátu Čechy a Morava poslušen, že budu zájmy Velkoněmecké říše k prospěchu Protektorátu Čechy a Morava podporovati,*

---

⁵⁶² MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 19/39 - Provdané zaměstnankyně, rozvázání jejich služebního poměru.

⁵⁶³ Nařízením z 30. prosince 1941 se ustanovilo nucené penzionování 55letých mužů a 50letých žen učitelek. Ale o předčasnou penzi mohli zažádat také: 50letí učitelé a 48leté ženy učitelky. Z moci úřední možnost odejít bylo již od 45 roku u muže a 43 roku u ženy. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Školní kronika chlapecké obecné školy ve Vsetíně z let 1940 - 1953, nezpracovaný fond, zápis o nuceném penzionování učitelů.

⁵⁶⁴ Podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 4. února 1939. Lhůta podání informací školní radě od daného ředitelství trvala do 20. února 1939, kdy jí měl být poslán seznam vyučujících, podepsaná prohlášení v případech, kde je židovský původ daný a nepodepsaná prohlášení těch, kteří prohlášení nechtěli podepsat. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 137 - Prohlášení a čj. 13492 - Střední školy a učitelské ústavy, seznam židovských zaměstnanců.

⁵⁶⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 89, běžná korespondence 1940, čj. 1176/40 - Prováděcí pokyny k vládnímu nařízení č. 136/40 Sb. O právním postavení židů ve veřejném životě, pro obor zaměstnaneckého práva veřejných zaměstnanců.

⁵⁶⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 88, běžná korespondence 1939, čj. 583, výnos z 22. března 1939.

⁵⁶⁷ Přípisem předsednictva ministerské rady ze dne 12. března 1940, usnesla se vláda č. 83 Sb. o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů veřejné správy, že služební přísahy vykonané veřejnými zaměstnanci nebo osobami zastávajícími veřejné funkce vůči Československé republice, jejímu prezidentu, její vládě se staly bezpředmětné tím, že Československá republika přestala existovat a byl v rámci Velkoněmecké říše zřízen Protektorát Čechy a Morava. Bývalé závazky z dřívějších přísah byly tedy považovány za zaniklé a nahrazeny novými. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 17, karton 3.

*nařízení hlavy Protektorátu Čechy a Morava a jeho vlády plniti, zákony zachovávat i a své úřední povinnosti svědomitě plniti“.*⁵⁶⁸

Tak jako žáci a studenti museli navštěvovat filmová promítání s válečnou a nacistickou tematikou, tak profesori a učitelé byli povinně přeškolení formou různých kurzů. V Národním muzeu byla u příležitosti vyhlášení druhého výročí protektorátu uspořádána výstava „Deutsche Grosse“ (Německá velikost).⁵⁶⁹ „*Němci jí chtěli demonstrovat svoje dějinné poslání být prvním národem světa a spojit s tímto osudovým předurčením osudy všech národů.*“⁵⁷⁰ Po zhlédnutí výstavy se vyučující museli zúčastnit tříhodinového kurzu a vyučující němčiny, následujícího dne, kurzu dvouhodinového.⁵⁷¹ Přednášky byly rozděleny podle jednotlivých předmětů vyučujících. První přednášky na téma Čechy a Morava v německých dějinách a přednášky důstojníka říšské branné moci se povinně účastnili všichni vyučující. Mimo to se učitelé dějepisu a zeměpisu museli účastnit další přednášky na téma Hospodářství Velkoněmecké říše.⁵⁷²

Koncem školního roku 1941 byli profesori a školní inspektoři posíláni na školení do Rankenheimu u Berlína. Ředitelé měšťanských, středních a odborných škol se museli od školního roku 1942 - 1943 podrobovat zkouškám z německého jazyka před komisemi Oberlandrátu v Moravské Ostravě. Skoro 80% z nich ve zkoušce neobstálo. Pokud nebyli rovnou penzionováni, byl jim alespoň snížen plat. Někteří učitelé místo předčasného důchodu přijali raději německou národnost, za kterou však koncem války zaplatili.⁵⁷³

Pro zdokonalování se v německém jazyce byly ve škole vytvořeny konverzační kroužky a tzv. Arbeitsgemeinschaften. O všech docházejících se vedly kontrolní zápisy.⁵⁷⁴

---

⁵⁶⁸ Slib podle § 2, odstavce 1, dekretu státního prezidenta ze dne 8. března 1940, č. 83 Sb.

⁵⁶⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 491.

⁵⁷⁰ Somr, Miroslav a kolektiv autorů: České školství v období fašistické okupace. Dějiny školství a pedagogiky. Praha, 1987, s. 252.

⁵⁷¹ „Výstavu dějinného vývoje Velkoněmecké říše“ navštívili profesori 29. března 1941. Pořádána byla od 15. března 1941 a trvala dva měsíce.

MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 90, běžná korespondence 1941, čj.324/41, zápis ze dne 20. března 1941.

⁵⁷² Tamtéž, čj. 319/41, zápis z 24. března 1941.

⁵⁷³ Mezi takové patřila 43letá profesorka gymnázia Růžena Ondrouchová, která zvolila místo odchodu do předčasného důchodu německou národnost, díky čemuž ve škole nadále zůstala. Po osvobozovacích akcích však byla zastřelena neznámým pachatelem. MZA v Brně - SOKA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 18.

⁵⁷⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 538.

Tyto kroužky museli navštěvovat zejména učitelé matematiky, dějepisu, zeměpisu a němčiny. O pokrocích jednotlivců se pak podávaly zevrubné zprávy s posudkem.⁵⁷⁵ Na učitele byl vyvíjen čím dál tím větší tlak. Odpor k němčině byl na některých školách ve Vsetíně zvýšen v důsledku činnosti zkoušejícího školního inspektora Záruby, který měl právo znovu přezkoušet i ty učitele, kteří již zkoušku z němčiny úspěšně absolvovali a mohl ji i tak podle vlastního uvážení anulovat. Jelikož bylo zrušeno pravidelné kvalifikování, platil za směrodatný jeho posudek.⁵⁷⁶ Učitelé biologie byli zase v kurzech pro biology seznamováni s rasovou naukou, kterou pak měli uplatňovat a aplikovat ve svých hodinách.⁵⁷⁷

6. 7. 1. Pracovní nasazení učitelů

Válečné poměry si vyžádaly také pracovní nasazení učitelů, zejména v době školních prázdnin. Nařízením MŠANO ze dne 1. července 1942, č. 56331/42-I/3 se správcům a učitelům veřejných škol zkrátila dovolená o letních prázdninách na 21 dní. Učitele narození do 1. dubna 1888 měli však ještě možnost požádat o 31 dnů dovolené. Ve zbývající době trvání letních prázdnin učitelé vypomáhali v agendě školních úřadů, v okresních a obecních úřadech, spolupracovali u lístkových a kontrolních oddělení, vypomáhali úřadovněm protiletecké ochrany a při žňových pracích. Od této pracovní povinnosti byli z řad učitelstva osvobozeni správcové obecných škol a účastníci probíhajících německých vzdělávacích kurzů. Za kontrolu splnění pracovní povinnosti sloužilo potvrzení o odpracování, odevzdané do 5. září 1942 správci školy.⁵⁷⁸ Profesori a učitelé byli také zařazováni do práce v továrnách, a to i mimo dobu prázdnin, pracovali také na vlečce v Jasenicích. V kronice města Vsetína se uvádí, že díky místním lékařům však bývali často uznáváni za neschopné.⁵⁷⁹ S tímto tvrzením kronikáře nelze zcela souhlasit a dá se o něm polemizovat. Málokterý lékař by byl ochotný za dané situace riskovat svůj život, natož ohrozit svým počinem svoji rodinu. Existovaly také říšské kontroly, které dohlížely mimo jiné také na lékaře, a tak by bylo pro ně zohledňování učitelů nebezpečné. O všech zdravotních prohlídkách

---

⁵⁷⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 22.

⁵⁷⁶ Tamtéž, s. 24.

⁵⁷⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně 1934 - 1949, s. 27.

⁵⁷⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní školní výbor Vsetín, inv. č. 62, karton 60.

⁵⁷⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 568.

navíc musely být vedeny záznamy, které by byly u tak početné skupiny těžce falšovatelné.

6. 8. Kuratorium

Den po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, 28. května 1942, byla utvořena povinná organizace „Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě“, která byla vedena v duchu nacistických idejí. Mezi její prvořadě cíle patřilo „výchovné poslání“.⁵⁸⁰

Ve prospěch učňů a mladistvých dělníků existovalo ve Vsetíně již v roce 1939 místní Kuratorium učňovské besídky, které 24. května 1939 oznámilo okresnímu úřadu pokračování ve své činnosti. Učňovská besídka byla zřízena z popudu živnostenské rady. Jejím účelem bylo poskytovat výše jmenovaným „v jejich volném čase zotavení a povzbuzující zaměstnání, podporovati jejich všeobecné, odborné a mravní vzdělání, jakož i tělesný vývin, povznášeti radost z povolání, čest i vědomí povinnosti, varovati je před nebezpečím zahálky a chrániti je od škodlivých vlivů špatné společnosti.“⁵⁸¹

Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě bylo zřízeno ve Vsetíně v říjnu roku 1942 a fungovalo do roku 1944. Vedoucím se stal Stanislav Rozkopal. Kuratorium mělo sloužit pro převýchovu mládeže a nezaměřovalo se na branný výcvik. Snahou bylo získat českou mládež pro říšskou myšlenku. Převýchova měla být vedena v duchu výchovy duchovní, tělesné a mravní.⁵⁸² Duchovní výchova měla čtyři základní tematické okruhy: „dějiny“, „Říše a její zařízení“, „kultura“ a „nový způsob života“. V hojné míře byl také kuratorem připomínán význam svatého Václava, „který si prý jako první uvědomil nutnost soužití s německou říší v přátelském svazku“.⁵⁸³ Vlastenci spatřovali nebezpečí v činnosti kuratoria, které lákalo mládež na sportovní či kulturní a jiné činnosti, která se tím mohla odklonit od správného národnostního cítění. Podle plánů ministra Emanuela Moravce byla vzorem německá Hitlerova mládež (Hitlerjugend). V proslovu státního prezidenta Emila Háchy, sám prezident nabádal mladé osoby, aby kuratoriu věřili a nebáli se svou ctižádostí přiblížit vzoru německých chlapců a dívek, „kteří vědomím pospolitosti, obětavosti

---

⁵⁸⁰ Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942 - 1945), Soudobé dějiny, roč. 11., č. 1-2, 2004, s. 155 - 156.

⁵⁸¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 517, karton 235.

⁵⁸² Gebhart, Jan - Kuklík, Jan: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha, 1996, s. 228.

⁵⁸³ Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942 - 1945), Soudobé dějiny, roč. 11., č. 1-2, 2004, s. 160.

*a mnohdy i opravdovým hrdinstvím přizpůsobili dřívější dětskou bezstarostnost požadavkům tvrdé doby. [...]Pod vedením vůdce Adolfa Hitlera rodí se nová Evropa, pro kterou Říše přináší dějinné oběti. Jednejte tak, abyste pro tuto novou Evropu byli připraveni jako celí čeští mužové a ženy.*⁵⁸⁴

Přes kuratorium bylo 21. července 1943 oznámeno, že všichni mladiství árijští příslušníci podléhají povinnému členství mládeže ve spolcích. Tomuto nařízení podléhaly osoby (mladiství protektorátní příslušníci árijského původu) ve věku 10 až 18 let.⁵⁸⁵ Vztahovalo se také na přípravu k budoucímu povolání. Pozornost se zaměřovala na dospívající mládež ve věku 17 a 18 let, která měla povinnou službu mládeže spojenou s výchovou k povolání.⁵⁸⁶

Kuratorium také mohlo do výchovné činnosti zapojovat částečně nebo zcela spolky, které se zaměřovaly na kulturní a vlastivědnou činnost.⁵⁸⁷ Spolky zde tvořily nejnižší organizační strukturu. Předsedou kuratoria byl Emanuel Moravec, který stál v čele pražského ústředí a kterému byl podřízen generální referent František Teuner. Organizace se z územního hlediska členila do jedenácti oblastí (sestavující z 80 okresů).⁵⁸⁸

V listopadu roku 1943 se musely řešit zvěsti a klamná tvrzení o kuratoriu, které se šířily městem. Obyvatelé se domnívali, že se kuratorium organizuje jen pro mládež bývalého Sokola, a že pro mládež z řad dělnických vrstev měly být založeny jiné dělnické tělocvičné spolky. Okresní pověřenec tedy uvedl, že „*Kuratorium nezná třídní rozdíly a nebude je znát. Kuratorium vychovává jako třetí činitel vedle rodiny a školy mládež všech stavů a vrstev národa. Pro Kuratorium platí jen jediný zákon: Služba českému národu výchovou veškeré české mladé generace pod zorným úhlem současného evropského a příštího světového řádu. Za vzor nám slouží Hitlerova mládež, která výchovou bez třídních rozdílů dala současné době nejlepší hrdiny.*“⁵⁸⁹

---

⁵⁸⁴ MZA v Brně, Lidové noviny, neděle 14. března 1943, roč. 51, č. 71, s. 1.

⁵⁸⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 92, běžná korespondence 1943, čj. 805/43 - služební pokyny č. 6.

⁵⁸⁶ Gebhart, Jan - Kuklík, Jan: Dramatické i všední dny protektorátu. Praha, 1996, s. 229.

⁵⁸⁷ Nařízení předsedy Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě ze dne 30. května 1942, č. 188/1942 Sb.

⁵⁸⁸ Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942 - 1945), Soudobé dějiny, roč. 11., č. 1-2, 2004, s. 157 - 158.

⁵⁸⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 21.

Členy se nesměli stát Židé, židovští míšenci druhého stupně mohli o vstup požádat. Pokud je kuratorium přijalo, musel se v návrhu uvést zvláštní důvod, proč bylo možné žadatelova přijetí.⁵⁹⁰

Povinná služba mládeže byla v zimním období roku 1943 prováděna v Klubu českých turistů v tělocvičně Dolní školy. Byl stanoven přesný rozvrh cvičení, probíhající v pondělí od 17:30 do 19:00 hodin pro dívky 10 - 14leté, ve středu od 17:30 do 19:00 hodin pro chlapce stejně staré. Od 19:00 do 20:30 byl rozvrh určen pro 15 - 18leté chlapce a ve čtvrtek stejného času pro dívky. Z nařízení okresního pověřence musela být tato účast kontrolována a při nedostavení se bez řádné omluvy potrestána.⁵⁹¹ V programu práce kuratoria bylo také v zimních měsících angažovat mládež do divadelní činnosti. Při pravidelných schůzkách mládeže ve věku 10 - 18 let se zkušenými odborníky byli studenti seznamováni se zásadami umělecké divadelní tvorby. Na výběr měli z divadelní hry, sborové a sólové recitace nebo zpěvu.⁵⁹²

Mezi aktivity kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě patřily také projevy v rozhlasovém vysílání. Dne 16. prosince 1943 byl pro studenty a jejich rodiče vyslán projev na téma „*Socialismus mládeže proti bolševickému rozvratu*“.⁵⁹³

Od roku 1944 se při kuratoriu formovaly také oddíly zvláštního zasazení (ZZ), které měly zejména za úkol odstraňovat následky způsobené nepřátelskými nálety.⁵⁹⁴

Do soutěží pořádaných již několikrát zmíněným Kuratoriem patřila také soutěž „*Ukaž, co umíš!*“ konaná od poloviny března do dubna roku 1944. Mládež ve věku 10 až 18 let mohla předvést svůj talent v kategorii hudební, literární nebo výtvarné.⁵⁹⁵ Tato soutěž kuratoria probíhala v rámci největší uspořádané akce „Týden mládeže.“⁵⁹⁶

Po celou svou dobu trvání naráželo kuratorium na mnohé antipatie obyvatel protektorátu a záměr ovlivnit svým myšlením mládež byl ukončen společně s válkou.

---

⁵⁹⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 21.

⁵⁹¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Střední průmyslová škola strojnická Vsetín, inv. č. 249, karton 10, korespondence Vyšší průmyslové školy strojnické, rok 1943, čj. 574/43 - Povinná služba mládeže.

⁵⁹² Tamtéž, čj. 572/43 - Školení dorostu.

⁵⁹³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Gymnázium Vsetín, inv. č. 92, běžná korespondence 1943, čj. 129/43 ze dne 14. prosince 1943.

⁵⁹⁴ Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942 - 1945), Soudobé dějiny, roč. 11., č. 1-2, 2004, s. 163.

⁵⁹⁵ Výnos MŠANO ze dne 11. 4. 1944, č. 2467.

⁵⁹⁶ Špringl, Jan: Protektorátní vzor mladého člověka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942 - 1945), Soudobé dějiny, roč. 11., č. 1-2, 2004, s. 171.

7. NAHLÉDNUTÍ DO KULTURY MĚSTA

„Období okupace bylo poznamenáno potlačováním české národní kultury a neexistencí svobodné umělecké tvorby.“⁵⁹⁷ Česká tvorba byla zcela pohlcena německým uměním a sebemenší náznak projevu vlasteneckého smýšlení ve hře, filmu či hudbě byl ihned cenzurován. Kromě oficiální „usměrněné“ kultury však existovala také kulturní činnost, která se sice nevyhnula dané cenzuře a zákazu svobodného vyjadřování problémů současné doby, ale přesto přinášela do řad publika „skutečné umělecké hodnoty a posilovala české národní vědomí v temných dobách protektorátu.“⁵⁹⁸

Počátkem roku 1940 ve městě vznikl městský osvětový sbor. Za předsedu byl zvolen MUDr. Adolf Bártek. Sbor začal fungovat vedle již trvajících okresního osvětového sboru a převzal vedení osvětové činnosti ve městě. Od počátku své činnosti se snažil o kulturní růst města a podílel se na kurzech učiva měšťanských škol určených pro dospělé, kurzech těsnopisu a obchodních předmětů. Vládním nařízením ze dne 11. května 1943 byly osvětové sbory a místní osvětové komise v celém protektorátu zrušeny a na jejich místo nastoupila Veřejná osvětová služba, která byla řízena v německém duchu z Úřadu lidové osvěty v Praze.⁵⁹⁹ Do funkce byli z obcí jmenováni jednotliví vedoucí a jejich zástupci. Pověřencem pro osvětovou službu v obvodech Moravská Ostrava, Frýdek, Valašské Meziříčí, Hranice a Vsetín byl v září roku 1943 jmenován Josef Rožek. Okresním vedoucím veřejné osvětové služby ve Vsetíně se stal ředitel Vyšší průmyslové školy strojnické ve Vsetíně Ing. Vladimír Zajíček.⁶⁰⁰

Základní informace o kulturním dění ve městě a pořádaných akcích poskytují „Přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu“ Okresního úřadu ve Vsetíně. Jak z těchto přehledů vyplývá, pořádání koncertů, divadel, besídek a zábav bylo žádané mezi širokou veřejností a tak i přes cenzurní zásahy, probíhala ve Vsetíně během každého roku řada kulturních akcí.

---

⁵⁹⁷ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 196.

⁵⁹⁸ Tamtéž, s. 197.

⁵⁹⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 536.

⁶⁰⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 536, karta 270.

Tabulka č. 7. 1.: Počet povolených kulturních akcí v letech 1939 - 1944.⁶⁰¹

rok	počet povolených akcí
1939	55
1940	101
1941	201
1942	156
1943	174
1944	34

Spolky: Nejaktivnějším v organizování akcí byl po vzniku protektorátu bezpochyby Sokol. Po jeho zrušení v roce 1941 udržovalo kulturní ruch ve městě Studio Mladého národního souručenství, Městský osvětový sbor, který měl na starosti činnost přednáškovou a kurzy a Kulturní sdružení zaměstnanců Zbrojovky (dále KSZZ), které počátkem koncem roku 1941 (založeno 17. září 1941)⁶⁰². Někteří z bývalých členů Sokola založili pod vedením Stanislava Chovance 1. září 1941 pěvecko-hudební spolek Lumír, který který však byl po měsíci fungování gestapem rozpuštěn. Díky úsilí zaměstnanců Zbrojovky ve Vsetíně ještě před založením KSZZ fungoval dechový soubor závodu Zbrojovky, který řídil Alois Bláha a symfonický soubor pod vedením Ing. O. Söhnela.⁶⁰³ Právě KSZZ, které se utvořilo díky snahám brněnských dělníků, kteří přešli do závodu Zbrojovky a byli uvyklí bohatšímu kulturnímu životu, se stalo hlavním činitelem na poli kultury. Nejvyšším orgánem se stala valná hromada a za jeho předsedu byl zvolen místoředitel Zbrojovky Ing. Albín Cink.⁶⁰⁴ KSZZ patřila k největším kulturním organizacím, jejíž základnu tvořilo 10 000 členů.⁶⁰⁵ KSZZ tvořilo osm oborů, a to hudební, divadelní, vzdělávací, společenský, sportovní, šachový, fotografický a filatelistický.⁶⁰⁶ Od roku 1942 hudební odbor Zbrojovky pořádal

⁶⁰¹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 121 - 127, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1939 - 1944.

⁶⁰² Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 197.

⁶⁰³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 505.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 535 -536.

⁶⁰⁵ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 197.

⁶⁰⁶ Tamtéž.

pravidelné koncerty v Panské zahradě každý čtvrtek od 17:30 do 19:30.⁶⁰⁷ Aby mohlo koncerty přiblížit daleko širší veřejnosti, žádalo sdružení městský úřad o pronajmutí parku a postavení hudebního pavilonu. Město Vsetín hudebnímu odboru Zbrojovky vyhovělo a dalo mu park do nájmu na padesát let za symbolický roční poplatek 25 korun.⁶⁰⁸ K pořádaným akcím (do kterých byl při větších kulturních programech zapojován také městský osvětový sbor a „Studio mladých při Národním souručenství“) patřily např. Mozartovy oslavy, které se konaly v únoru 1942 pod vedením ostravské filharmonie. Během roku 1942 KSZZ uspořádalo pět činoher, čtyři operety, sedm pohádek, jeden kulturní večer a jeden zájezd ostravské činohry. Poněvadž ale provoz kin ztěžoval jeho činnost (nesnadné uvolňování sálů, který si organizace půjčovala), vypracovalo KSZZ plány na zřízení vlastního sálu a jeviště v budově opuštěné továrny Thonet - Mundus.⁶⁰⁹ Aktivní hudební odbor v roce 1943 uspořádal na 80 veřejných vystoupení a divadelní odbor sehrál několik činoher a operet. Od roku 1944, kdy se ještě více utlumil kulturní život a kdy byla uzavřena všechna divadla, se podařilo KSZZ přesto něco neskutečného. Od dubna roku 1944 se začalo v jednom z objektů Thonet - Mundus stavět nové divadlo, jehož práce byly dokončeny v březnu roku 1945.⁶¹⁰ Na stavbě divadla se z větší části podíleli sami dělníci Zbrojovky, a to jak v pracovní době, tak mimo ni, kdy bylo dobrovolně odpracováno 18 000 hodin, což v době zvýšeného pracovního nasazení se zdá být nadlidský výkon.⁶¹¹ „Divadlo Z“, které vzniklo, mělo otáčivé jeviště a hlediště a bylo nejmodernějším divadlem na východní Moravě s kapacitou 540 míst.⁶¹²

KSZZ se staralo také o sportovní aktivity svých zaměstnanců. „Pohárovou komisí“ byly pořádány fotbalové zápasy o putovní pohár a na sportovním hřišti, které se nacházelo za nemocnicí, byly vystaveny čtyři volejbalová a jedno házenkářské hřiště. Jednou ze zajímavých akcí šachového odboru byly simultánní šachové partie s šachovým mistrem světa dr. A. A. Aljochinem.⁶¹³ V únoru roku 1942 bylo do provozu

---

⁶⁰⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 26, Zápis ze schůze městské rady ze dne 14. května 1942.

⁶⁰⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 20.

⁶⁰⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 535 -536.

⁶¹⁰ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 198.

⁶¹¹ Tamtéž.

⁶¹² zdroj: <http://www.amaterskedivadlo.cz/>, staženo dne 14. dubna 2010.

⁶¹³ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 198.

uvedeno také závodní kino, které mělo 400 míst a bylo určeno jen pro zaměstnance závodu Zbrojovka.⁶¹⁴

Do kulturní činnosti se zapojoval také Klub českých turistů ve Vsetíně. V roce 1941 aktivní členové klubu stihli nově označit 168 km cest, pro lepší orientaci umístili dvacet nových ukazatelů a dokončili úpravu cesty z Dušné k chatě na Cábě. Vydali šest tisíc kusů pohlednic a dva tisíce kusů map valašského kraje a přispívali svými články do místního tisku. Dále se např. podíleli na pořádání několika výstav, jako na výstavě fotografií pod názvem „Fotografie ve službách cestovního ruchu,“ a spolupracovali při výstavě „Vsetínsko v umění výtvarném“.⁶¹⁵ V rámci spolku často pořádali také různé zájezdy a výlety. V roce 1941 spolek podnikl celkem jedenáct cyklistických výletů, a to např. týdenní zájezd po Českomoravské vysočině nebo jedenáctidenní zájezd po Čechách. Každou neděli byly také za příznivého počasí pořádány jednodenní (někdy až týdenní) pěší výlety a jeho členové se účastnili různých závodů v cyklistice a lyžování (čtrnáct závodů v roce 1941). Při pořádaném desátém přeboru se dokonce dorost umístil na prvním místě a získal putovní pohár. Klubovna spolku sídlila v hotelu Životský (na Pančavě) a svou agendu vyřizovala každé pondělí a čtvrtek od 18:30 do 21:00 hodin, pro dorost měla otevřeno ve čtvrtek od 17:00 do 18:30 hodin.⁶¹⁶

Dne 12. září 1941 přišlo Okresnímu úřadu ve Vsetíně nařízení z Moravské Ostravy, kterým se měl v obcích zjistit počet nezletilých osob, ročníků 1920 až 1935, a také možné organizace či spolky, které by tyto mladistvé osoby navštěvovaly. Bylo zjištěno, že ve městě Vsetíně navštěvuje z těchto ročníků: 70 osob Tělocvičnou jednotu Orel (zaměřenou na náboženské přednášky a tělesnou výchovu), 139 osob Sportovní klub S. K. Vsetín (kopaná, tenis, stolní tenis, box, lehká atletika a hokej), 116 osob Sportovní klub Valašská Sparta (kopaná, box, stolní tenis a cyklistika), 1097 osob Mladé Národního souručenství (kulturní výchova, divadla, závody v lehké atletice).⁶¹⁷

---

⁶¹⁴ Piskovský, Petr - Orság, Milan: Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987. Vsetín 1986, s. 199.

⁶¹⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 521, karton 237.

⁶¹⁶ Tamtéž.

⁶¹⁷ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 536, karton 270.

Tabulka č. 7. 2.: Statistika ročníků narozených 1920 - 1935 navštěvujících spolky ve městě.⁶¹⁸

ročník	dívky	chlupci
1920	220	330
1921	275	324
1922	226	249
1923	156	198
1924	113	188
1925	89	197
1926	103	160
1927	82	107
1928	84	77
1929	78	108
1930	95	81
1931	83	108
1932	83	85
1933	79	71
1934	68	75
1935	82	79
celkem	1916	2545

Mezi další spolky, podporující cestovní ruch, podílející se na ochraně historických, uměleckých a národopisných památek a pořádající zájezdy a další vzdělávací akce, patřil ve Vsetíně Muzejní spolek okresního Sovova muzea a Lovecký spolek pro Vsetín a okolí.⁶¹⁹ Dne 21. srpna 1942 bylo zasláno generálním velitelem neuniformované protektorátní policie nařízení předsedy Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě č. 188/1942 Sb. Tímto nařízením z 30. května 1942 měl být vytvořen seznam spolků podílejících se na výchově mládeže. Do těchto seznamů byly zahrnuty všechny sportovní, ochotnické, turistické, vzdělávací aj. spolky, jako také spolky pro tělesnou výchovu a odborné organizace. Seznam měl obsahovat jméno a sídlo spolku, stanovy spolku, adresu zastupující osoby spolku a úřad, který zřízený spolek vzal na vědomí. V celém okrese Vsetín bylo na začátku roku 1942 zaznamenáno 46 spolků, z nichž deset se nacházelo ve městě a dvacet spolků ukončilo svou činnost do 31. března 1943.⁶²⁰

Divadlo: Divadelní, uměleckou a hudební sekci převzalo roku 1942 po ministerstvu školství - ministerstvo lidové osvěty. Z oddělení cestovního ruchu a oddělení filmového, které spadaly pod ministerstvo obchodu, se vytvořily sekce literární a propagační. Ministerstvo lidové osvěty získalo dozor nad českými

⁶¹⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 536, karton 270.

⁶¹⁹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 521, karton 237.

⁶²⁰ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 521, karton 237.

organizacemi, jako byla Kulturní rada, Národní souručenství a jiné. Vypracovalo také směrnice pro výkon povinné služby mládeže a vytvořila Kuratorium pro výchovu mládeže.⁶²¹

Důležitou úlohu na poli divadelním sehrály zejména ochotnické divadla. I když bylo těchto ochotnických souborů méně než za první republiky, spolky, které se v tomto období ve své činnosti udržely, působily svou tvorbou na široké publikum daleko „procítěněji“. V divadelní činnosti se však projevila značná cenzura, při které byl kladen požadavek na nezobrazování skutečného života se všemi jeho rozpory a dané umění mělo být chápáno jako „idealizovaná skutečnost, která měla odvádět diváka do iluzorních krajin a zapomnění.“⁶²² Od roku 1937 byly vedeny výkazy divadelních her do tzv. zvláštního běžného čtvrtletního seznamu, který obsahoval všechny hry, které se měly v daném období ochotníky sehrát. Po uplynutí každého čtvrtletí měly být ve dvojím vyhotovení zaslány okresnímu úřadu a to do deseti dnů následujícího měsíce.⁶²³ Na počátku okupace v letech 1939 - 1940 byly ve Vsetíně sehrány hry:

Tabulka č. 7. 3.: Přehled sehraných divadelních her pro rok 1939 - 1941.⁶²⁴

uvedeno	název hry	autor	spolek, který hru pořádal
1939			
9. 5., 10. 5.	Dvaasedmdesátka	František Langr	Divadelní odbor „Sokola“
14. 6., 16. 6.	Ryba a host	M. Kareš	--II--
<i>údaje za III. čtvrtletí se nedochovaly</i>			
19. 10.	Škola základ života	Jaroslav Žák	Těl. jednota Sokol Vsetín
18. 11., 19. 11., 23. 11., 1. 12.	Galánečka	Dr. V. Tomek	--II--
16. 12., 27. 12.	Madlenka z kovárny	Karel Balák	Jednota čl. Orla Vsetín

⁶²¹ MZA v Brně, Lidové noviny ze dne 20. ledna 1943, roč. 51, č. 18, s. 3.

⁶²² Srba, Bořivoj: České ochotnické divadelní hnutí v letech německé okupace a druhé světové války, cesty českého amatérského divadla, Praha 1998, s. 154.

⁶²³ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karta 232.

⁶²⁴ Tamtéž.

Tabulka č. 7. 4.: Přehled sehraných divadelních her pro rok 1940 - 1941

uvedeno	název hry	autor	spolek, který hru pořádal
1940			
11. 2.	Hastrman	R. Robl	Jednota Orla Vsetín
17. 4., 18. 4.	Sněhurka a 7 trpaslíků	O. Lukeš, A. Rudle	Studio MNS Vsetín
1. 5., 11. 5., 7. 6.	Mé štěstí má zlaté vlasy	Loukota	Dram. odbor jedn. Orla, Vsetín
17. 7.	Příklady táhnou	Jan Snížek	Divadelní odbor Těl. jedn. Vsetín
22. 7.	Pán a sluha	S. Geyer	Studio MNS Vsetín
11. 9., 12. 9.	Radúz a Mahulena	Julius Zeyer	Divadelní odbor Těl. jedn. Vsetín
19. 9., 20. 9.	Zlatý kolovrat	Marie Holková	Studio mládeže NS Vsetín
1. 10., 2. 10.	Žlutá růže Josefa Mánesa	Harek, Wenig	Studio mládeže NS Vsetín
6. 10., 23. 10, 26. 10.	Noc na Karlštejně	Jar. Vrchlický	Sokol
1. 11.	Pokušitel	Vladimír Neff	Studio MNS
7. - 8. 11.	Jirkův velký vynález	Emil Holan	Studio MNS
18. -19.11	Srdce na uzdě	Vilím Werner	Sokol
4.12.	Rozpustilí kluci	Felix Bartoš	Sokol
13., 14., 17., 18., 31. 12.	Růže z Argentiny	Mírovský, Špinar, Rohan	Sokol
17. 12.	Kytice	K. J. Erben	MNS
18. 12.	Malí čeští robinsoni	Jaroslav Mácha	Sokol
1941			
9. 1.	Pokušitel	Vl. Neff	Studio MNS
21. 1	Jakož i my odpouštíme	J. Drda	Studio MNS
3., 4., 12., 18., 26.3.	Manon Lescaut	Nezval	Studio MNS
1.-5. 4.	Rose Marie	Rudolf Frime	MOS a NS
9. - 10. 4.	Diagnosa	Frank Tetauer	Studio MNS
23. - 25. 4.	Pasekáři	Tůma	MOS
20. - 21. 5.	Nezbedný bakalář	Z. Štěpánek	Studio MNS
27. - 30. 6., 1. 7.	Láska její výsosti	Šrámek - Jankovec	KSSZ
18. 7.	Kristiánka na suchu	K. Borfeld	MNS
10. - 12. 9.	Loretko	Nezval	MNS
19. -21. 9.	Palackého tř. 27	Šamberk	KSSZ
31. 12.	Srdce v rákosí	Jankovec	KSSZ

Ve druhé polovině roku 1942 byly KSSZ sehrány hry: v říjnu - Jak Kašpárek v jedné vesnici se sousedy honil opici (Ant. Sanntner), v listopadu - Jak Kašpárek o hladu vyhnal čerty z hradu (Jos. Gruss). V prosinci např. Písně pijáka Omara (Jar. Pokorný) od Studia Vsetín. V roce 1943 ve Vsetíně byly sehrány zejména hry hostujícího Beskydského divadla, které v lednu sehrálo hru Divotvorný klobouk (od Klicpery) a v březnu se představilo hru Tři lední medvědi. V srpnu 1943 byla také tímto hostujícím souborem sehrána hra Prodaný dědeček. V roce 1944 bylo každý měsíc hostujícím Beskydským divadlem sehráno pár her, které se během měsíců opakovaly. Byly to hry Sokyně (od Tirso de Molina), Maryša (od A. V. Mrštíka), Honzík pan (od Stempla) a v květnu se hrálo představení „Na Valdštejské šachtě“ od L. Stroupežnického, které sehrálo Studio MNS.⁶²⁵

V hraných divadelních představeních probíhala stejně jako v knihách a dalším tisku cenzura nevyhovujících slov. Například u her hostujícího Beskydského divadla v lednu roku 1943 byly na průklepových papírech v uvozovkách poznačeny slova, která se měla ze hry vyškrtat. Např. u hry „Rozpustilý Janeček“ se musely vypustit slova „Amerikán, americká, anglická.“ Ve hře „Divotvorný klobouk“ nesměly být vysloveny slova „když utíkají celé armády, kdo uměl poroučet, bude umět taky poslouchat, v budoucnosti přijde třeba čas v Čechách rozléhati, ve Lvově hře „jsou to zlé časy“ a pod.“⁶²⁶ „*Díky své práci, kterou veřejnost odměňovala svou přízní, se o české divadelní kultuře v tomto období mluví jako o jakési divadelní konjunktúře*“.⁶²⁷

Kino: Říká se, že právě v těžkých dobách lidé nejvíce potřebují chvílky oddechu a zábavy. Jednou z nejvyhledávanějších možností, jak alespoň na chvíli uniknout tíživé realitě, byla návštěva filmového představení. I z tohoto důvodu ve skladbě kin převažovaly komedie. Je příznačné, že jen několik dní po začátku války se v kinech objevil ještě dnes oblíbený film Kristián. S vypuknutím války se v kinech před hlavním filmem ve větší míře promítaly propagandistické filmy a žurnály o úspěších německých armád. Protože však stále více návštěvníků chodilo do kina až po žurnále, bylo Němci vydáno nařízení, které oznamovalo, že po konci žurnálu nesmí být už nikdo do sálu vpuštěn.⁶²⁸

---

⁶²⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 232.

⁶²⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 309, karton 21.

⁶²⁷ Srba, Bořivoj: České ochotnické divadelní hnutí v letech německé okupace a druhé světové války, Cesty českého amatérského divadla, Praha 1998, s. 172.

⁶²⁸ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 566.

Ve Vsetíně v období druhé světové války působily pro veřejnost dvě kina. Byly to kino Charitas a kino Besední dům. Samostatně pak pouze pro zaměstnance Zbrojovky fungovalo kino při KSSZ, které však nebylo otevřeno pro veřejnost. Ve sbírce soudobé dokumentace se z programů kin pro město Vsetín dochovaly pouze programy kina Charitas pro rok 1945, které jsou však kompletní. Z provedeného výzkumu vyplývá, že do 12. dubna 1945 bylo v kině Charitas sehráno celkem 36 filmů, z nichž 12 filmů patřilo do produkce české a 24 filmů do tvorby německé.⁶²⁹

Tabulka č. 7. 4.: Statistika hraných filmů kina Charitas Vsetín pro rok 1945.⁶³⁰

žánr	počet sehraných filmů
veselohry	15
dramata	17
dobrodružné filmy	1
romány	1
ostatní	2

Jak z přehledu vyplývá, dramata v tomto roce kupodivu převyšovala filmové veselohry.

Koncerty: Ve dnech 26. a 27. dubna 1941 byly ve Vsetíně uspořádány dva hudební koncerty. Pod vystoupením Ostravské filharmonie sklidily mezi obyvateli města velký úspěch „Beskydské písně“ skladatele Milana Balcara, které zazpíval Přemysl Kočí. Další den, v neděli dopoledne zahrála filharmonie Smetanův cyklus „Má vlast“, který u posluchačů navodil tak silnou atmosféru, že se skladba „Vltava“ musela znovu opakovat. Celý koncert pod vedením dirigenta Jana Pešata byl zcela vyprodán.⁶³¹ Zanedlouho byla Ostravská filharmonie do města pozvaná znovu, a to na 3. a 4. května 1941. V tyto dny byly v sále Národního domu ve Vsetíně zahájeny Dvořákovy oslavy. Jak uvádí tisk, *Dvořákovy „Slovanské tance“ byly pro obyvatelstvo opravdu svátkem. Předvedené skladby byly provázeny neutuchajícím potleskem, takže orchestr musel jednotlivé tance opakovati znovu a znovu, některé dokonce čtyřikráte.*⁶³² Recitační a hudební večery pořádaly také školy. Při žakovském koncertu reálného vsetínského gymnázia byly žáky zpívány „Zpěvy lidu českého“ od Maláta,

⁶²⁹ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Sběrka soudobé dokumentace, nezpracovaný fond, programy kina Charitas Vsetín 1945.

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ Noviny z pod Radhoště, 3. května 1941, roč. XLIV, č. 18, s. 5.

⁶³² Tamtéž, vložený List národního souručenství, 10. května 1941, roč. XLIV, č. 19, s. 5.

„Moravské tance“ od Konvalinky, „Mateřština“ od Mráze, „Rodné brázdy“ od Ambrose a další.⁶³³

Vládním komisařem byl 15. března 1943 uspořádán v sále kina Moravia koncert konaný na oslavu čtvrtého výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Účast byla povinná pro zástupce všech úřadů, škol, průmyslu, živností, rolnictva a dělnictva. Akci hudebně doprovázelo Kulturní sdružení zaměstnanců Zbrojovky.⁶³⁴

Ostatní kulturní akce: Národním souručenství a Okresním osvětovým sborem ve Vsetíně byla od 3. do 10. prosince 1939 pořádána výstava výtvorů místních umělců a výstava českých knih. Obě výstavy vznikly v rámci akce „Národ umělcům“ a „Měsíc české knihy.“ Na výstavu byl dobrovolný vstup, jehož výtěžek obdržela Národní pomoc. Výstavu mohli obyvatelé navštěvovat každý den od 9:00 do 12:00 a od 14:00 do 16:00 hodin v budově Sokolovny.⁶³⁵ Ve dnech 22. až 29. září 1940 byla uspořádána v budově gymnázia výstavu fotografií města Vsetína.⁶³⁶

V rámci akce „Radost ze života“ se pořádaly další vlastenecké akce, jako například ze 14. února 1940 recitační soutěž města Vsetína pod heslem „Buďme dobrými strážci čistoty naší řeči, kultury, ducha i písemnictví“. Koncem měsíce února byl také pod akcí Radost ze života pořádán velikonoční zájezd do Prahy a každý čtvrtek byl pro studenty zlevněn vstup na zimní kluziště.⁶³⁷

Okresní úřad vyřizoval různé žádosti o pořádání přednášek. Začátkem května 1940 byla například pořádána přednáška Národně socialistickou českou dělnickou a rolnickou stranou na téma „Co je národní socialismus a co chce Národně socialistická česká dělnická a rolnická strana.“ Přednášejícím byl vůdce této strany F. M. Mlčoch.⁶³⁸

Ve dnech 3. a 4. února 1942 byl uspořádán recitační a baletní večer pod názvem „Večer českých autorů,“ z kterých byli vybráni pro recitace a balet díla Nerudy, Smetany, Fibicha, Dvořáka, Janáčka, Suka, Nováka, Sabiny aj.⁶³⁹

Kulturní sdružení zaměstnanců Zbrojovky se angažovalo na kulturním večeru pod názvem „Přijďte se podívat.“ konaném v dubnu roku 1942.⁶⁴⁰

⁶³³ Noviny z pod Radhoště, vložený List národního souručenství, 10. května 1941, roč. XLIV, č. 19, s. 5.

⁶³⁴ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 567.

⁶³⁵ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 519, karton 237.

⁶³⁶ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 489 - 490.

⁶³⁷ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Noviny z pod Radhoště, List národního souručenství, 10. února 1940, roč. XLIII., č. 7, s. 4.

⁶³⁸ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 517, karton 235.

⁶³⁹ Při „Večeru českých autorů“ hostoval klub jihočeských umělců a byl také pořádán ve středu 14. května 1941. MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 516, karton 235.

V rámci Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě byl uspořádán „Týden mládeže 1944.“ Akce byla ukončena 6. července 1944 a navazovala na celou řadu kulturních programů během desetiměsíčního období spojené v tzv. „Umění mládeže“, během kterého bylo na celém území protektorátu uspořádáno na 5 254 kulturních programů s divadelní a hudební tematikou.⁶⁴¹

Knihovna: Veřejných knihoven bylo na území Protektorátu Čechy a Morava podle ústřední kartotéky českého knihovnictví v roce 1943 napočítáno 8 808. Ve vydávání knih měli přednost díla politická, válečně-hospodářská a učebnice.⁶⁴² Vyhláškou z 9. prosince 1941 byl s okamžitou platností zakázán přístup osob židovského vyznání do veřejných knihoven, ale také do muzeí a archivů, obrazáren i na různé výstavy.⁶⁴³ I když z knihoven byly postupně vyřazovány všechny knihy, které měly třeba jen nepatrný demokratický, legionářský či socialistický charakter nebo byly sepsány autory z nyní již nepřátelských zemí, obyvatelé Vsetína se své knihovně nevyhýbali. V roce 1939 bylo v městské knihovně ve Vsetíně zaregistrováno 342 čtenářů, kteří si během roku vypůjčili celkově 11 573 knih. Veštinu z tohoto počtu (10 470 knih) tvořila beletrie, dále bylo zapůjčeno 490 knih naučných a 603 časopisů. Mezi nejvíce čtené knihy patřily díla spisovatelů Baara, Brodského, Čapka, Jiráska, Němcové, Tůmy, Vrby.⁶⁴⁴ V roce 1940 měla Masarykova veřejná knihovna 14 047 vypůjček. Počet vypůjčených knih rychle narůstal, za rok 1942 bylo vypůjčeno celkem 29 154. Velký zájem byl o historii, zejména krajevou.

Ve smyslu nařízení MŠANO z 1. března 1944 se název okresní knihovny ve Vsetíně změnil na „Doplňovací knihovna českých veřejných knihoven obecních na Vsetíně.“⁶⁴⁵

Německá veřejná knihovna (Deutsche Bücherei) byla ve městě slavnostně otevřena dne 20. října 1944. Sídlila v Havlíčkově ulici a na její přepychové vybavení muselo město přispět 60 000 K. Knihovna byla původně umístěna v Dolní škole a vedl ji německý učitel Albin Seter. Po něm pak knihovnu spravovala německá učitelka Langrová. Knihovna sloužila také pro půjčování knih českým občanům.⁶⁴⁶

---

⁶⁴⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 516, karton 235.

⁶⁴¹ MZA v Brně, Lidové noviny, pátek 7. července 1944, roč. 52, č. 185, s. 2.

⁶⁴² MZA v Brně, Lidové noviny ze dne 20. ledna 1943, roč. 51, č. 18, s. 3.

⁶⁴³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 491, karton 68.

⁶⁴⁴ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Noviny z pod Radhoště, List národního souručenství, 10. února 1940, roč. XLIII., č. 7, s. 4.

⁶⁴⁵ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 536, karton 270.

⁶⁴⁶ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945, s. 597.

Tiskoviny: K odreagování měly lidem posloužit také různé časopisy a periodika, které ale procházely stálou cenzurou. V březnu 1940 přišla na okresní úřad žádost od advokátního úředníka Antonína Mašaty, který chtěl vydávat periodický časopis jedenkrát týdně, a to v pátek, pod názvem „Vsacko.“ Svou žádost odůvodňoval tím, že ve městě Vsetíně a v celém okrese chyběly pro téměř dvacet tisíc obyvatel periodika, která by se zabývala „aktuálními nepraktickými otázkami.“ Časopis chtěl vést v nepolitickém duchu se zaměřením na místní zprávy, běžná oznámení hlídkami Národního souručenství a klubu turistů. Více než polovina stran daného výtisku měly tvořit sportovní zprávy a periodikum mělo být zakončené inzercí. Úvody chtěl žadatel věnovat spolupráci Čechů s Němci. Kladně vyřízená žádost okresním úřadem byla poté 5. dubna 1940 zaslána Ministerstvu vnitra do Prahy na konečné schválení. To však 5. července 1940 rozhodlo o zákazu jeho prodeje a 15. července téhož roku oznámil sám Antonín Mašata okresnímu úřadu, že svou žádost o povolení vydávat periodikum bere zpět.⁶⁴⁷

V dubnu roku 1940 byly vydávány propagační letáčky o vsetínském Valašsku pod názvem „Vsetín, vsacké Beskydy a Vsacko“ a stať „autem naším Valašskem,“ která upozorňovala na známá místa v kraji.⁶⁴⁸ O minulosti Vsetína se pak mohli lidé dočíst také v krátkých člancích na pokračování od Richarda Pavlíka, které vycházely v Lidových novinách v červenci 1944.⁶⁴⁹

Setkávání: K oblíbeným místům setkávání obyvatel patřily samozřejmě také hospody a restaurace. Zvláště na Valašsku si lidé dopřávali alkoholu v hojné míře, a tak bylo v červnu 1939 nařizováno hostinským a výčepním ve městě, aby při tanečních zábavách nepodávali alkohol mladistvým a z alkoholu prodávali pouze víno a pivo. Těchto zábav se často účastnily osoby mladší šestnácti let, a proto byli vedoucí společenských zařízení upozorňováni na to, že je přístup na takové akce mladistvým zakázán. Na zdejší úřady však docházely opětovně stížnosti také v roce 1940.⁶⁵⁰ Vyhlášení civilního výjimečného stavu bylo provedeno výnosem říšského protektora v Čechách a na Moravě dne 28. září 1941. Od tohoto nařízení pak začala platit určitá policejní opatření a byla tak stanovena policejní uzavírací hodina, která platila pro hostince, hotely, ale také kina a další kulturní, zábavné podniky, jakož i sportovní

---

⁶⁴⁷ Zde můžeme jen spekulovat, jestli se Mašata odvolal dobrovolně nebo byl něčím či někým zastrašen. MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, kanton 230.

⁶⁴⁸ Tamtéž, 27. dubna 1940, roč. XLIII, č. 18, s. 4.

⁶⁴⁹ MZA v Brně, Lidové noviny, pátek 7. července 1944, roč. 52, č. 185, s. 5.

⁶⁵⁰ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 536, kanton 270.

zařízení. Uzavírací doba byla stanovena na 22 hodinu. Po této večerní hodině mohly zůstat otevřené jen nádražní restaurace, (do kterých však měli přístup jen cestující), německá divadelní představení a koncertní podniky. Dne 23. listopadu 1939 přišel na Okresní úřad Vsetín dotaz od městského úřadu, týkající se předpisů o povolování zábav. Městský úřad ve Vsetíně si nebyl jistý, jestli se předpisy o dodržování policejní hodiny a poplatku za překročení policejní hodiny vztahují také na příslušníky německé národnosti a na příslušníky bezpečnostních či jiných říšských sborů. Avšak na jejich dotaz už bylo odpovězeno vyhláškou z 18. a 19. listopadu 1939, kdy bylo ministerstvem vnitra stanoveno, aby se pro tyto a i další možné dny podle místních poměrů stanovila uzavírací hodina pro všechny hostince, restaurace, kavárny a vinárny. Nebyly však do tohoto započítány hostinské a další restaurační podniky, nádražní a hotelové restaurace, ve kterých byl provozovatelem říšský příslušník nebo osoba německé národnosti. Uzavírací hodina se doporučovala stanovit na 21:30 hodin, nejpozději na 22:00 hodin.⁶⁵¹ Tyto hodiny se však mnohdy nedodržovaly a nejen, že byly oddalovány do půlnoci, ale také např. 19. února 1941 byla stanovená hodina pro taneční zábavu překročena o dvě hodiny, končící ve dvě hodiny ráno. I přes dodatečné povolení okresního úřadu bylo napříště od 21. února 1941 udělování výjimek zakázáno. Hned na druhý den však toto nařízení bylo dáno do pozadí, protože byly za asistenční poplatky povoleny zábavy od 20:00 do 24:00 hodin v restauraci u Al. Šebesty a v hostinci Růženy Peroutkové v Lázkách.⁶⁵² Od 1. října 1941 se však zákaz týkal i majitelů podniků, kteří měli německou národnost. Dne 2. října 1941 se zákaz divadelních představení při civilním výjimečném stavu vztahoval také na programy v barech, ve varieté, v kabaretech a na veřejné i soukromé tanečních kurzy. Byly do něj zahrnovány všechny divadelní zkoušky a produkční licence. Všechny domovní vchody se musely zamknout ve 23:00 hodin. Volné zůstaly také české večerní vyučovací a jiné - zejména jazykové kurzy, které se nepovažovaly za kulturní podniky. Dne 11. října 1941 byl sdělen další pokyn ministerstva vnitra, že lidová zábava typu střelnice, houpačky, panoptika, kašpárkové divadla apod. nespadały pod zákaz vyhlášky související s vyhlášením výjimečného stavu. Naproti tomu však zůstaly nadále zakázány sportovní zápasy a cirkusová představení. Zákazu nepodléhaly ani noční bary s tanečnicemi apod.

---

⁶⁵¹ MZA v Brně - SOKA Vsetín, Okresní úřad Vsetín, inv. č. 513, karton 230.

⁶⁵² MZA v Brně - SOKA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 491, karton 68.

(to se však netýkalo malého města Vsetína, kde žádný takový noční podnik neexistoval). Od 18. října 1941 se ze zákazu uvolnila také posvícení.

Ve Vsetíně se v některých hostincích rozmohlo hraní karet a jiných her o peníze. Protože se tyto hazardní hry provozovaly ve větším rozsahu, přišlo dne 16. prosince 1941 od velitelství Kripa z Moravské Ostravy oznámení, aby v této věci bylo okresním úřadem zakročeno. Okresní úřad tak nařídil zpřísnit kontrolu a každý jednotlivý případ měl být hned oznámen okresnímu soudu. Majitelům hostinců při strpění her hrozilo uzavření živnosti, případně až odnětí koncese.⁶⁵³

---

⁶⁵³ MZA v Brně - SOkA Vsetín, Archiv města Vsetína, inv. č. 491, karton 68.

8. ZÁVĚR

Jednou mi někdo řekl, že pokud se chce člověk poučit z historie, musí se do ní umět správně vcítit. Otázka položená již na začátku mé práce zněla: „Je skutečně možné pomocí archivních pramenů zdokumentovat každodenní život se všemi jeho stránkami?“ Slovo každodennost může každý z nás chápat jinak. Z mého pohledu vidím každodennost jako život s běžnými lidskými radostmi i starostmi, se kterými se člověk dennodenně potýká. Protože je však poznání osobního života jednotlivců velmi složité a ne do všeho je možné proniknout, bylo komplikované postihnout jej ve všech detailech.

Pokus o rekonstrukci života obyvatel města Vsetína se bohužel ne vždy podařil tak, jak jsem si přála. I když jsem pro svou práci prošla mnoho archivních fondů, musela jsem se vyrovnat s velkým počtem nalezených dokumentů, které často neodpovídaly mému očekávání. Úřední dokumentace je kusá, strohá, napsaná podle daných pravidel. Úředníci používali ustálené formy zápisů, čímž se snižovala hodnota informace. Dále bývalo v úřední korespondenci pravidlem, že pokud se nemusel daný problém do hloubky řešit, tak se informace nerozváděly.

Na druhé straně, někdy až mile překvapena, našla jsem také řadu, podle mne, zajímavých skutečností, které ve větší míře dokázaly rekonstruovat část života obyvatel města. Troufám si říci, že se mi povedlo zdárně zachytit běžné problémy obyvatel, týkající se zajištění základních potřeb, to je bydlení a obživa. V části práce, kde líčím bytové poměry, je ukázáno, jaké problémy museli řešit obyvatelé města v souvislosti s téměř dvojnásobným navýšením počtu obyvatel, způsobeným provozem závodu Zbrojovky. Paradoxně tato doba přináší věc z první republiky neznámou, a to problém jak se vyhnout zařazení do práce. Samozřejmě je tím míněno zejména přikázání na práci do Německa. Stejným způsobem se dá postihnout například problematika zásobování, potravinových lístků apod.

Na pochybách zůstávám nad možností zachytit duchovní stránky každodenního života, které, ač je lze částečně vysledovat například v korespondenci či v hlášeních o náladách obyvatelstva, nedokážou skutečně říci, co si lidé mysleli a zejména co prožívali. I když ze zjištěných údajů vyplývá, že se i v této době lidé dokázali bavit, jak je zřejmé z dochovaných přehledů o počtech divadelních představení, koncertů či jiných kulturních akcí, běžný život ve skutečnosti přinášel rozptýlení a radost jen výjimečně.

Na konci jsem si uvědomila jednu důležitou věc. Každodenní život byl v této době ovlivňován všudypřítomným pocitem strachu, který je naprosto zřejmý. Lidé se nemohli vyhnout pocitu strachu, když denně měli vyhlášky o popravách. Protože nebylo záměrem mé práce zabývat se mechanismy okupační moci, tomuto tématu se v práci nevěnuji. Vidím toto téma však jako velmi zajímavé a vhodné pro další studium.

Z práce tedy vyplývá, že pomocí úředního materiálu se dá prezentovat obraz života pouze do jisté míry.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BDM	Bund Deutscher Mädel (Svaz německých dívek)
CPO	Civilní protiletecká ochrana
ADČMD	Automobilová doprava Protektorátních drah Čech a Moravy
ČMM	Časopis Matice moravské
ČOS	Česká obec sokolská
DAF	Deutsche Arbeitsfront (Německá pracovní fronta)
DOS	dětský ochranný sbor
DTJ	Dělnická tělocvičná jednota
Geheime Staatspolizei	(tajná státní policie)
GESTAPO	viz Geheime Staatspolizei
HJ	Hitler-Jugend (Hitlerova mládež)
KPT	kárné pracovní tábory
Kripo	Kriminalpolizei (kriminální policie)
KSSZ	Kulturní sdružení zaměstnanců Zbrojovky
MŠANO	Ministerstvo školství a národní osvěty
NP	Národní pomoc
NS	Národní souručenství
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (nár. soc. německá dělnická strana)
NSF	Nationalsozialistische Frauenschaft (nár. soc. ženské hnutí)
NSV	Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (nár. soc. péče o blaho lidu)
RAD	Reichsarbeitsdienst (Říšská pracovní služba)
RAV	Reichsauftragsverwaltung (správa z pověření říše)
SA	Sturmabteilungen (úderné oddíly)
SAP	Sborník archivních prací
SD	Sicherheitsdienst (bezpečnostní služba)
SK	Sportovní klub
SS	Schutzstaffeln (ochranné oddíly)
ŠOS	školní ochranný sbor
T. N.	Technische Nothilfe (Technická nouzová pomoc)
„V“	Victoria (vítězství)
ZPO	Závodní protiletecká obrana

SEZNAM TABULEK:

Tabulka č. 2. 1.: Demografický vývoj.	14
Tabulka č. 2. 2.: Náboženské složení obyvatelstva.	15
Tabulka č. 2. 3.: Přehled počtu osob zařazených do branné výchovy.	23
Tabulka č. 2. 4.: Spolky podílející se na branné výchově.	25
Tabulka č. 3. 1.: Jmenování členové do NS.	39
Tabulka č. 4. 1.: Stanovení týdenního množství potravin na lístky v roce 1939.	52
Tabulka č. 4. 2.: Počet zadržených předražovatelů v letech 1941/1942.	58
Tabulka č. 4. 3.: Ceny zeleniny v roce 1943.	59
Tabulka č. 4. 4.: Ceny potravin na černém trhu, rok 1944.	60
Tabulka č. 4. 5.: Ceny zboží na černém trhu, rok 1944.	60
Tabulka č. 4. 6.: Ceny nájmu v roce 1941.	64
Tabulka č. 4. 7.: Ceny ostatních bytů v roce 1942.	64
Tabulka č. 4. 8.: Statistický přehled pro rok 1942.	65
Tabulka č. 4. 9.: Statistika počtu bytů.	65
Tabulka č. 4. 10.: Přejmenování ulic.	72
Tabulka č. 4. 11.: Názvy ulic v městské čtvrti „V Rybníku“ (dnešní Rybníky).	72
Tabulka č. 4. 12.: Názvy ulic v městské čtvrti Trávníky.	73
Tabulka č. 4. 13.: Názvy ulic nové čtvrti v Lázkách.	73
Tabulka č. 4. 14.: Názvy ulic u potoka do Jasenic.	73
Tabulka č. 4. 15.: Názvy ulic v Panské zahradě.	73
Tabulka č. 4. 16.: Přehled ulic města Vsetína s německým překladem.	73
Tabulka č. 4. 17.: Nezaměstnanost v letech 1938 - 1939.	77
Tabulka č. 4. 18.: Zařazení do pracovních skupin v kárném pracovním táboře.	87
Tabulka č. 6. 1.: Údaje o počtu obecných a měšťanských škol 1938/1939.	100
Tabulka č. 6. 2.: Přejmenování obecných škol.	102
Tabulka č. 6. 3.: Veřejné školy obecné.	104
Tabulka č. 6. 4.: Veřejné školy měšťanské.	104
Tabulka č. 6. 5.: Veřejné školy (obecné), 1939 - 1942.	105
Tabulka č. 6. 6.: Veřejné školy (měšťanské), 1939 - 1942.	105
Tabulka č. 6. 7.: Veřejné školy (obecné), 1943 - 1945.	106
Tabulka č. 6. 8.: Hlavní školy, 1942 - 1945.	106
Tabulka č. 6. 9.: Statistika žáků rodičů pracujících ve Zbrojovce.	107

Tabulka č. 6. 10.: Úmrtnost.	112
Tabulka č. 6. 11.: Přehled probíhající stravovací akce ve školách.	113
Tabulka č. 6. 12.: Počet nasazených studentů z Vyšší průmyslové školy strojnické, školní rok 1942/1943.	120
Tabulka č. 6. 13.: Počet nasazených studentů z vyšší nástavbové školy, školní rok 1943/1944.	120
Tabulka č. 6. 14.: Počet nasazených studentů z Vyšší průmyslové školy strojnické, školní rok 1943/1944	121
Tabulka č. 7. 1.: Počet povolených kulturních akcí v letech 1939 - 1944.	130
Tabulka č. 7. 2.: Statistika ročníků narozených 1920 - 1935 navštěvujících spolky ve městě.	133
Tabulka č. 7. 3.: Přehled sehraných divadelních her pro rok 1939 - 1941.	134
Tabulka č. 7. 4.: Statistika hraných filmů kina Charitas Vsetín pro rok 1945.	135

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny nevydané

Moravský zemský archiv v Brně (MZA Brno)

fond Zemské četnické velitelství Brno

inv. č. 697, karton 88

Zemský archiv v Opavě (ZA Opava)

fond Oberlandrát Vsetín

inv. č. 3, karton 1

inv. č. 5, karton 1

Státní okresní archiv Vsetín (SOKA Vsetín)

fond Archiv města Vsetína

inv. č. 25, Zápisy ze schůzí městské rady z let 1937 - 1941

inv. č. 26, Zápisy ze schůzí městské rady (1941) a schůzí Správní komise města Vsetína (1942 - 1943) 1941-1943

inv. č. 134, Kronika města Vsetína z let 1850 - 1930

inv. č. 135, Pamětní kniha města Vsetína z let 1931 - 1945

inv. č. 309, karton 19

inv. č. 309, karton 20

inv. č. 309, karton 21

inv. č. 324, karton 25

inv. č. 329, karton 28

inv. č. 331, karton 28

inv. č. 384, karton 47

inv. č. 390, karton 48

inv. č. 435, karton 60

inv. č. 455, karton 62

inv. č. 473, karton 66

inv. č. 475, karton 66

inv. č. 491, karton 68

fond Okresní úřad Vsetín:

- inv. č. 121, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1939
- inv. č. 122, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1939
- inv. č. 123, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1940
- inv. č. 124, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1941
- inv. č. 125, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1942
- inv. č. 126, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1943
- inv. č. 127, přehledy spisů k základním číslům podacího protokolu, rok 1944
- inv. č. 189, karton 27, Pres. 347/1938
- inv. č. 189, karton 30, Pres. 441/1941
- inv. č. 189, karton 31, Pres. 155/1942
- inv. č. 189, karton 32, Pres. 198/1942
- inv. č. 189, karton 35, Pres. 19/1944
- inv. č. 495, karton 213
- inv. č. 513, karton 230
- inv. č. 513, karton 231
- inv. č. 513, karton 232
- inv. č. 516, karton 235
- inv. č. 517, karton 235
- inv. č. 519, karton 237
- inv. č. 521, karton 237
- inv. č. 528, karton 243
- inv. č. 532, karton 263
- inv. č. 536, karton 270
- inv. č. 538, karton 270
- inv. č. 541, karton 273
- inv. č. 541, karton 276
- inv. č. 541, karton 277

fond Měšťanská střední škola na Vsetíně:

- inv. č. 1, Kronika dívčí školy obecné a měšťanské na Vsetíně z let 1890 - 1945.

fond Gymnázium Vsetín:

- inv. č. 53, třídní katalog, I - VIII. třída, 1942-1943

inv. č. 54, třídní katalog, I - VIII. třída, 1943/1944

inv. č. 55, třídní katalog, I - VIII. třída, 1944/1945

inv. č. 87, běžná korespondence 1938

inv. č. 88, běžná korespondence 1939

inv. č. 89, běžná korespondence 1940

inv. č. 90, běžná korespondence 1941

inv. č. 91, běžná korespondence 1942

inv. č. 92, běžná korespondence 1943

inv. č. 93, běžná korespondence 1944

nezpracované dodatky, kronika Masarykova státního reálného gymnázia na Vsetíně
1934 - 1949

fond Okresní školní výbor Vsetín:

inv. č. 13, karton 3

inv. č. 14, karton 3

inv. č. 15, karton 3

inv. č. 16, karton 3

inv. č. 17, karton 3

inv. č. 20, karton 10

inv. č. 21, karton 11

inv. č. 22, karton 12

inv. č. 49, karton 31

inv. č. 52, karton 32

inv. č. 62, karton 60

fond Střední průmyslová škola strojnická Vsetín:

inv. č. 72, třídní katalog, I.A., 1942/1943

inv. č. 83, třídní katalog, I.A., 1943/1944

inv. č. 84, třídní katalog, I.B., 1943/1944

inv. č. 85, třídní katalog, II.A., 1943/1944

inv. č. 86, třídní katalog, II.B., 1943/1944

inv. č. 87, třídní katalog, III.A., 1943/1944

inv. č. 88, třídní katalog, III.B., 1943/1944

inv. č. 89, třídní katalog, III.C., 1943/1944

inv. č. 90, třídní katalog, III třídy Vyšší nástavbové školy, 1943/1944
inv. č. 91, třídní katalog, IV.A., 1943/1944
inv. č. 92, třídní katalog, IV.B., 1943/1944
inv. č. 93, třídní katalog, I.A., 1944/1945
inv. č. 94, třídní katalog, I.B., 1944/1945
inv. č. 95, třídní katalog, II.A., 1944/1945
inv. č. 96, třídní katalog, II.B., 1944/1945
inv. č. 97, třídní katalog, III.A., 1944/1945
inv. č. 98, třídní katalog, III.B., 1944/1945
inv. č. 99, třídní katalog, IV.A., 1944/1945
inv. č. 100, třídní katalog, IV.B., 1944/1945
inv. č. 101, třídní katalog, IV.C., 1944/1945
inv. č. 249, karton 10
inv. č. 250, karton 10

fond Pavlík Richard:

inv. č. 373, karton 9
inv. č. 377, karton 9
inv. č. 426, karton 10

fond Místní školní rada Vsetín (nezpracovaný fond)

agenda z let 1939 - 1942

fond Národní škola I. Vsetín (nezpracovaný fond)

Kronika Střední školy chlapecké ve Vsetíně z let 1903 - 1948

Školní kronika chlapecké obecné školy ve Vsetíně z let 1940 - 1953

Sbírka soudobé dokumentace (nezpracovaný fond)

programy kina Charitas Vsetín 1945

Periodika

Českomoravský rolník, vydání pro Moravu. Praha, III., 1944.

Českomoravský rolník, vydání pro Moravu. Praha, IV., 1945.

Lidové noviny. Brno, LI., 1943.

Lidové noviny. Brno, LII., 1944.

Národní politika. Praha, LVII., 1939.

Noviny z pod Radhoště. Valašské Meziříčí, XXX., 1928.

Noviny z pod Radhoště. Valašské Meziříčí, XLII., 1939.

Noviny z pod Radhoště. Valašské Meziříčí, XLIII., 1940.

Noviny z pod Radhoště. Valašské Meziříčí, XLIV., 1941.

Literatura

BALETKA, Ladislav: *Vsetínský zámek, jeho historie a současnost*. Vsetín, 1990.

BALETKA, Ladislav: *Židé v dějinách Valašského Meziříčí*. Valašské Meziříčí, 2004.

BALETKA, Ladislav: *Historie a současnost podnikání na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Rožnovsku*. Žehušice, 2007.

BALETKA, Ladislav: *Vsetín, město a čas. Obrazy města v sedmi staletích*. Vsetín, 2008.

BALETKA, Tomáš: *Město Vsetín, památky*. Vsetín, 2009.

BARTOŠ, Josef - SCHULZ, Jindřich - TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960*. sv. VII., Ostrava, 1980.

BENEŠ, Edvard: *Šest let exilu a druhé světové války*. Praha, 1946.

BENEŠ, Zdeněk: *Rozumět dějinám, vývoj česko - německých vztahů na našem území v letech 1848 - 1948*. Pardubice, 2002.

CÍSAŘ, Jan: *Cesty českého amatérského divadla*. Praha 1998.

ČVANČARA, Jaroslav: *Heydrich*. Praha 2004.

DOHNALOVÁ, Emilie - NICOLAUSOVÁ, Eva: *Bibliografie okresu Vsetín*. Brno, 1991.

DOSTÁL, František: *Valašská povstání 1620 - 1644*. Vsetín, 1966.

FABIÁN, Josef: *Slovník nespisovného jazyka valaského*. Valašské Meziříčí, 1998.

FABIÁN, Josef: *Slovník osobností kulturního a společenského života Valašska. Valašské Meziříčí*, 1998.

FIALOVÁ, Ludmila: *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850 - 1970*. Praha, 1978, č. 1, sv. 1.

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha, 1996.

- GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan: *druhá republika 1938 - 1939*. Litomyšl, 2004.
- GÖRNER, Josef: *Německá terminologie z doby nacistické okupace*. SAP, XV., 1965, č. 1, s. 173 - 228.
- HAVLÍKOVÁ, Jana - HOŘÁK, Martin: *Museli pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války*. Praha, 2004.
- HILBERG, Raul: *Pachatelé, oběti, diváci, židovská katastrofa 1933 - 1945*. Praha, 2002.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan - DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha, 2007.
- HUŇÁČEK, Zdeněk: *Český antifašismus a odboj, slovníková příručka*. Praha, 1987.
- JABŮRKOVÁ, Hana: *Pozdrav ze Vsetína, Vsetín na starých pohlednicích*. Vsetín, 1999.
- JANÁK, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*. Praha, 1989.
- JANČÍK, Drahomír - KUBŮ, Eduard: *„Arizace“ a arizátoři*. Praha 2005.
- KÁRNÝ, Miroslav: *Pogrom zvaný křišťálová noc*, Roš Chodeš, 60, 1998, č. 11, s. 6-7.
- KOLÁŘ, František a kolektiv autorů: *Politická elita meziválečného Československa 1918 - 1938*. Praha, 1998.
- KURAL, Václav - RADVANOVSKÝ, Zdeněk: *„Sudety“ pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002.
- MACEK, Jaroslav: *Okupační justice v českém pohraničí a její vývoj (1938 - 1945)*, SAP, XIII., 1963, č. 1, s. 63 - 118.
- MARTIN, Bernd - SCHULIN, Ernst: *Židovská menšina v dějinách*. Olomouc, 1997.
- MAINUŠ, František: *České školství v pohraničí za nacistické okupace se zvláštním zřetelem k severní Moravě a Slezsku*. Slezský sborník Acta Silesiaca, 57 (17), 1959, s. 277 - 337.
- MAINUŠ, František: *Totální nasazení*. Brno, 1970.
- KRČMÁŘ, Karel - KLVAČ, Jaroslav: *Vsetín*. Vsetín, 1946.
- MORAVEC, B. - CEKL, J.: *20 let Ostravsko - Valašského sportu*. Olomouc, 1942.
- NEČAS, Ctibor: *Českoslovenští Romové v letech 1938 - 1945*. Brno, 1994.
- ORSÁG, Milan - PISKOVSÝ, Petr: *Zbrojovka Vsetín, padesát let závodu 1937 - 1987*. Vsetín, 1986.
- PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Praha, 1998.
- PAVELKA, Jan - TREZNER, Jiří: *Příroda Valašska*. Vsetín 2001.
- ROUČEK, František: *Generální rejstřík ke sbírce zákonů a nařízení*. Praha, 1940.

- RYANTOVÁ, Marie: *Cenzurní zásahy do třetího vydání Knihy o Kosti*. ČMM, CXXIII. 2004, č. 1, s. 143 - 153.
- ŘEZÁČOVÁ, Hana: *100 let hudebního školství ve Vsetíně*. Vsetín, 1996.
- SCHRAMM, Gottfried: *Židovská menšina v dějinách - pokus o resumé*. Olomouc, 1997.
- SOMR, Miroslav: *České školství v období fašistické okupace. Dějiny školství a pedagogiky*. Praha, 1987.
- ŠAMBERGER, Zdeněk: *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů*. Praha, 2002. Ostrava, 1966.
- ŠPRINGL, Jan: *Protektorátní vzor mladého člověka, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942 - 1945)*, Soudobé dějiny, XI., č. 1 - 2, 2004, s. 155 - 177.
- TUREK, Adolf: *Místopisný rejstřík obcí českého Slezska a severní Moravy*. Opava, 2004.
- VÁCLAVEK, Matouš: *Dějiny města Vsetína a okresu Vsackého*. Vsetín, 1901. *Vlastivěda moravská. Okres Vsetín, Rožnovsko - Valašskomeziříčsko - Vsetínsko*. Brno, 2002.
- VRBATA, Jaroslav: *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938 - 1945*, SAP, XII, 1962, č. 2, s. 45 - 67.

Zákony

- Sbírka zákonů a nařízení 1939. Praha, 1939.
- Sbírka zákonů a nařízení 1940. Praha, 1940.
- Sbírka zákonů a nařízení 1941. Praha, 1941.
- Sbírka zákonů a nařízení 1942. Praha, 1942.
- Sbírka zákonů a nařízení 1943. Praha, 1943.
- Sbírka zákonů a nařízení 1944. Praha, 1944.
- Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1939.
- Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1940.
- Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1941.
- Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1942.
- Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1943.
- Věstník Ministerstva školství a národní osvěty. Praha, 1944.

Internetové odkazy:

www.zlin.czso.cz, staženo 10. dubna 2010

(Přehledy obyvatelstva podle Statistického bulletinu Zlínského kraje.)

www.fronta.cz, staženo 8. dubna 2010

(Druhá světová válka.)

www.feudal.cz/spr/html/protektoratni_autobusy.htm, staženo 11. dubna 2010

(Přečíslování silničních motorových vozidel v protektorátu.)

<http://cs.cirkev.crossmap.com/>, staženo 22. dubna 2010

(statistiky obyvatel podle náboženského vyznání)

<http://www.vlada.cz/cripts/detail.php?id-17368>, staženo 23. dubna 2010

(Mnichov a druhá světová válka 1938 -1945)

zdroj: <http://www.amaterskedivadlo.cz/>, staženo 14. dubna 2010

SEZNAM PŘÍLOH

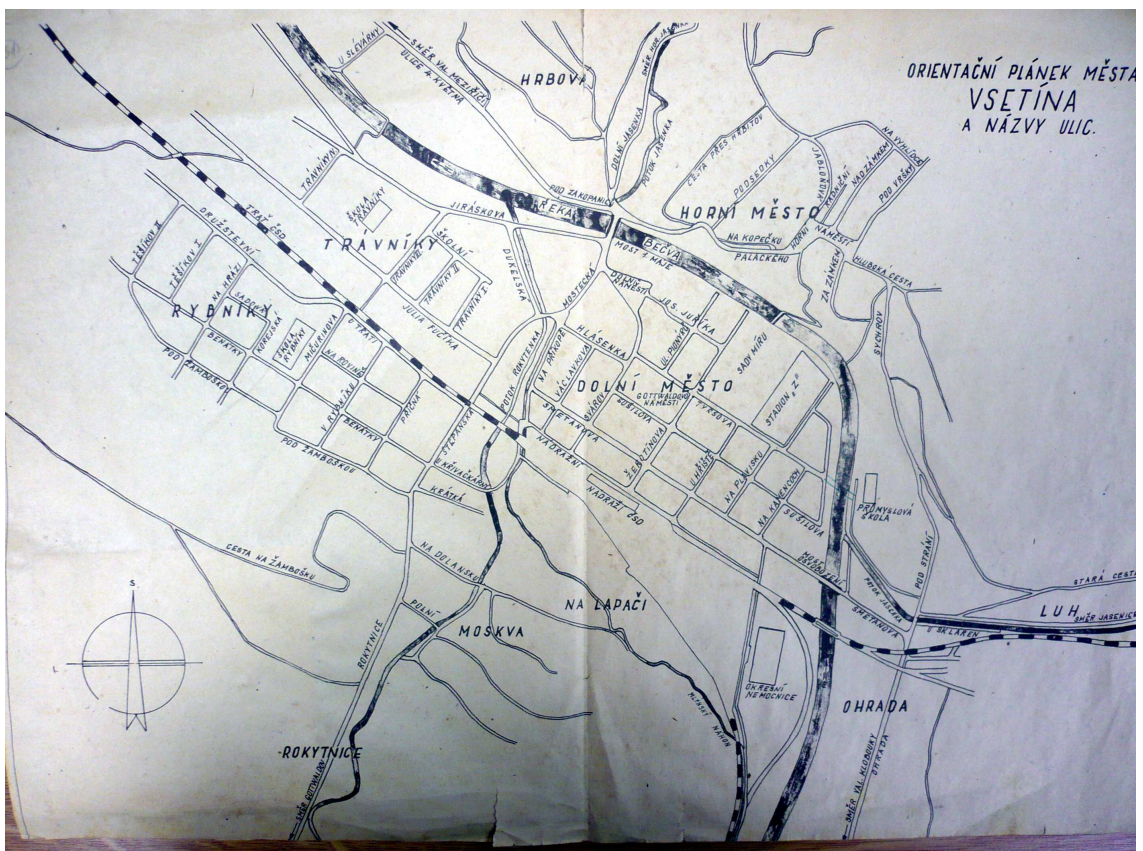
- č. 1 Nejstarší dochovaná fotografie města Vsetína před rokem 1860.
- č. 2 Orientační plánec města z roku 1950.
- č. 3 Plakát zabavený četníky 10. listopadu 1938 byl umístěn ve výkladní skříni cukráře Filipa Koutného.
- č. 4 Okupační vyhláška.
- č. 5 Fotografie německé jednotky před budovou gymnázia ve Vsetíně, 1939.
- č. 6 Titulní strana kroniky města Vsetína z let 1931-1945.
- č. 7 Průkaz civilní protiletectké ochrany.
- č. 8 Oznámení o zápisu žáků do německé školy.
- č. 9 Písmeno „V“ .
- č. 10 Budova a jeviště Divadla Z.
- č. 11 Oznámení o konání koncertů.
- č. 12 Protibolševický plakát.
- č. 13 Seznam Židů bydlících ve Vsetíně, kteří se nevrátili z koncentračních táborů.

Příloha č. 1

Nejstarší dochovaná fotografie města Vsetína před rokem 1860.
(originál uložen ve Státním okresním archivu Vsetín)

Příloha č. 2

Orientační pláněk města z roku 1950.

Příloha č. 3

Plakát zabavený četníky 10. listopadu 1938 byl umístěn ve výkladní skříni cukráře Filipa Koutného (viz kapitola 2. 5. Od Mnichova k 15. březnu 1939).

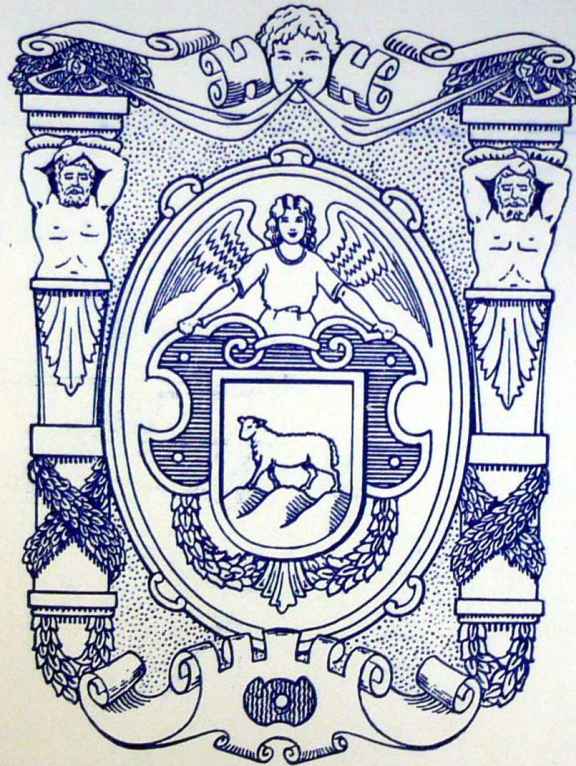
Okupační vyhláška.

Příloha č. 5

Fotografie německé jednotky před budovou gymnázia ve Vsetíně, 1939.
(originál uložen ve Státním okresním archivu Vsetín).

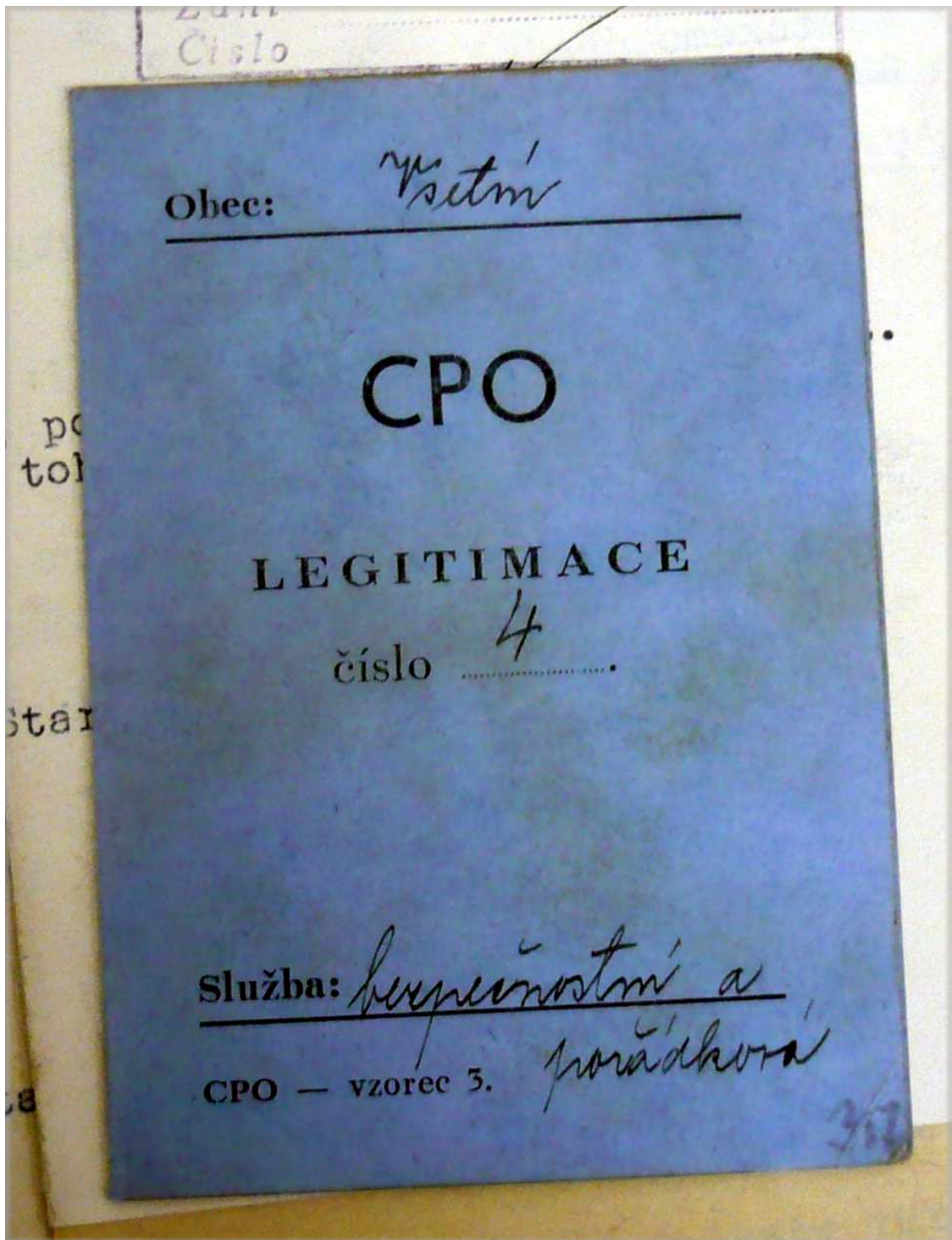

PAMĚTNÍ KNIHA
MĚSTA VSETÍNA

Z LET 1931—1945

Titulní strana kroniky města Vsetína z let 1931-1945.

Příloha č. 7

Průkaz civilní protiletectké ochrany.

**SCHÜLER-EINSCHREIBUNGEN
IN DIE DEUTSCHEN VOLKSSCHULEN**

des Oberlandratbezirkes finden täglich vom
24. bis 29. Juni von 8 bis 12 Uhr vorm. statt:

in der deutschen Volksschule in **ZLIN** - Oberlandratsamt

in der deutschen Volksschule in **UNG.-HRADISCH** - Altes Rathaus

in der deutschen Volksschule in **WSETIN** - tschechische Mädchenbürgerschule

Mitzubringen ist, soweit möglich, die letzte Schulnachricht und bei den sechsjährigen Kindern der TAUFSCHEIN oder ein Matrikenauszug, sowie auch ein Impfungs-Zeugnis.

**Für später zuziehende Kinder findet eine nachträgliche
Einschreibung vom 26. bis 31. VIII. statt.**

Gebühren sind nicht zu entrichten.

DER OBERLANDRAT IN ZLIN.

Buchdruckerei B. Siegel & Comp., Zlin.

Oznámení o zápisu žáků do německé školy.

Písmeno „V“ bylo „symbolem vítězství říše v boji o novou Evropu“. Proto mělo být toto písmeno co nejvíce propagováno. Dne 19. července 1941 bylo písemně policejním ředitelstvím v Brně oznámeno Okresnímu úřadu Vsetín, že je povoleno písmenem „V“ označovat všechny veřejné i soukromé budovy, podniky a obchodní výlohy, ale také ulice, náměstí, sady, osobní i nákladní dopravu, jako i dopravu autobusovou a železniční. V obsahu dále stálo, že *„písmeno V tiskací latinkou budiž ve výrazné, v úhledné a důstojné úpravě namalováno, popřípadě umístěno na skleněných okenních tabulích nebo na tmavém podkladě v bílém provedení, popřípadě na bílých praporech bez žerdí vyložených v oknech nebo na bílých praporečcích v červeném provedení.“*

Příloha č. 10

Budova a jeviště Divadla Z.

<p>Die städtische Musikschule, Wsetín veranstaltet im Saale des Kino Central am Freitag, den 9. Juni 1944 um 20³⁰ Uhr</p>	<p>Městská hudební škola na Vsetíně pořádá v sále kina Central na Vsetíně v pátek dne 9. června 1944 o 20³⁰ hod.</p>	
<h1>EIN KONZERT</h1> <p>zu Ehren der Meister B. Smetana, A. Dvořák, L. Janáček und J. Suk.</p> <h1>KONCERT</h1> <p>na oslavu Mistrů B. Smetany, A. Dvořáka, L. Janáčka a J. Suka.</p>		
<p>PROGRAMM: Smetana: Walzer, Freundliche Gegend, Obkročák, Liebe, Bauernfest, Skočná. Dvořák: Romantische Stücke, Sonatina. Janáček: Der Kauz ist nicht weggefliegen, Verwehtes Blatt, Sie zwischern wie Schwalben, Elegie. Suk: Episode, Bagatelle, Idylle, Elegie, Frühling, Vom Mütterlein.</p>		<p>PROGRAM: B. Smetana: Valčíky, Přivítává krajina, Obkročák, Lásko, Slavnost českých sedláků, Skočná. A. Dvořák: Romantické kusy, sonatina. L. Janáček: Sýtek neodletěl, Listek odvanutý, Štěbetaly jako vlaštovčky, Dumka. J. Suk: Episody, Bagatela, Idylka, Dumka, Jaro, O matince.</p>
<p>Es wirken mit: die Schüler der höheren Jahrgänge (Klavier, Geige). Účinkují žáci vyšších ročníků (klavír, housle).</p>		
<p>Anfang punkt 20³⁰ Uhr. Ende 22³⁰ Uhr. Preise der Plätze: K 25^{.-}, 20^{.-}, 15^{.-}, 10^{.-}. Der Vorverkauf der Eintrittskarten im Sekretariat NS.</p>	<p>Začátek přesně o 20³⁰ hod. Konec o 22³⁰ hod. Ceny míst: K 25^{.-}, 20^{.-}, 15^{.-}, 10^{.-}. Předprodej vstupenek v sekretariátě NS.</p>	

Kuratorium für Jugenderziehung in Böhmen und Mähren
Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě
Bezirksbeauftragter Wsetín Okresní pověřenec Vsetín

MUSIK- HUDEBNÍ
AKADEMIE

unter Mitwirkung der Jugend der PSM des Rg Wsetín
Účinkuje mládež PSM reálného gymnasia na Vsetíně

<p>Am 22. April um 15³⁰ Uhr im Kinosale „Moravia“ in Wsetín</p> <p>Eintritt: K 25^{.-}, 20^{.-}, 15^{.-}, 12^{.-}, 9^{.-}, 6^{.-}. Kartenvorverkauf in der Dienststelle des Kuratoriums in Wsetín</p>	<p>Dne 22. dubna o 15³⁰ hod. v kinosále „Moravia“ na Vsetíně</p> <p>Vstupné: K 25^{.-}, 20^{.-}, 15^{.-}, 12^{.-}, 9^{.-}, 6^{.-}. Předprodej vstupenek ve služebně Kuratoria na Vsetíně</p>
---	--

Hydrotiskerei Žalinský & Co., Wsetín — Verlag von Kuratorium, Wsetín
Kulturní ústředí Žalinský & spol., Vsetín — Nákladem Kuratoria na Vsetíně

Oznámení o konání koncertů.

Protibolševický plakát. Podobné plakáty měly vyvolat strach z vojáků postupující Rudé armády.

Příloha č. 13

Seznam Židů bydlících ve Vsetíně, kteří se nevrátili z koncentračních táborů

Dr. Blau Erich	Langfelderová Božena	Dr. Schön Gustav
Glesinger František	Langfelderová Bedřiška	Schön Leopold
Glesingerová Žofie	Neugebauerová Karolina	Schönová Kateřina
Gold Jindřich	Neugebauerová Vilma	Schön Bedřich
Goldová Olga	Neugebauerová- Hirschová Eliška	Schön Otto
Gold Karel	Neugebauer Pavel	Schön Ludvík
Gold Bohumil	Reissová Irma	Schönová Olga
Goldová Barbora	Reissová Hilda	Schönová Hilda
Goldberger Josef	Raissová Alice	Schrötter Josef
Goldbergerová Anna	Reiss Max	Schrötterová Irena
Goldberger Otto	Reiss Arnošt	Steinhartová Teresie
Grünbaum Karel	Dr. Reichenthal Desider	Sax Robert
Grünbaumová Illona	Schön Vítězslav	Weinstein Samson
Grünbaum Otto	Schönová Malvína	Weinsteinová Cecilie
Grünbaum Jan	Schönová Eliška	Dr. Weinstein Alfred
Grünbaum Bedřich	Schönová Josefa	Weinstein Otto
Heinzová Alžběta	Schön Leopold M.	Weinstein Šimon
Dr. Hirsch Bruno	Schönová Regina	Weinsteinová Regina
Hirschová Božena	Schönová Marketa	Weinstein Zikmund
Knöpfelmacher Rudolf	Schönová Alice	Weinsteinová Anna
Knöpfelmacherová Melanie	Schönová Eva	Weinsteinová Jana
Knöpfelmacherová- Pilková Edita	Schönová Livie	Zemmel Ladislav
Dr. Lazarus Norbert	Schönová Gita	Zemmelová Františka
Lazarusová Regina	Schön Otto	-
Langfelderová Regina	Dr. Schön Ervín	-